

สิทธิในการรับทราบข้อกล่าวหาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ
ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542
: ศึกษาการดำเนินคดีอาญาเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ชัยณรงค์ เตโซ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2558

**Right to be Informed of the Charge of Organic Act on Counter
Corruption B.E. 2542 : Study of the Criminal Proceedings
against State official**

Chainarong Techo

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	สิทธิในการรับทราบข้อกล่าวหาตามพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 : ศึกษาการดำเนินคดีอาญาเจ้าหน้าที่ของรัฐ
ชื่อผู้เขียน	ชัยณรงค์ เตโซ
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อาทิ ลักษณะคดีที่แตกต่างกัน โดยมีลักษณะของการกระทำความผิดที่มีความซับซ้อน ความยุ่งยากในการรวบรวมพยานหลักฐาน สถานะของผู้ถูกกล่าวหาที่แตกต่างกัน และความเสียหายจากการกระทำความผิด จึงทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จำต้องมีมาตรการพิเศษต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์

การแจ้งข้อกล่าวหาในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีวิธีการที่แตกต่างไปจากการแจ้งข้อกล่าวหาของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับซึ่งได้รับแนวคิดมาจากการแจ้งข้อกล่าวหาในการสอบสวนทางวินัยของข้าราชการพลเรือน กล่าวคือ หากผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหาตามกำหนดนัดหรือไม่ได้รับหนังสือแจ้งให้มารับทราบข้อกล่าวหา ให้ส่งบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ หากล่วงพ้นสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้ดำเนินการดังกล่าวแล้ว แม้ไม่ได้รับบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาคืนหรือไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหา กฎหมายให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา เมื่ออัยการสูงสุดจะฟ้องคดีต้องจัดให้ตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อฟ้องคดี หากได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้ว จะมีเพียงการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นจับกุมเท่านั้น โดยไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การจากผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อีก จึงเกิดปัญหาว่าผู้ถูกกล่าวหาอาจไม่ได้ถูกสอบปากคำและแจ้งข้อกล่าวหาต่อหน้า ซึ่งเป็นการกระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา และทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจไม่ได้รับฟังความทุกฝ่ายอย่างแท้จริง แม้วิธีการแจ้งข้อกล่าวหาดังกล่าว มีเพื่อประโยชน์ในการไต่สวนข้อเท็จจริงที่ถือว่าเป็นมาตรการ

พิเศษ แต่สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่ควรจะได้รับคุ้มครองเช่นเดียวกับมาตรฐานในการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามหากจะฟ้องคดีต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาเสมอ เมื่อได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วก็ควรที่จะทำการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาก่อน เพื่อความสมบูรณ์ในการไต่สวนข้อเท็จจริง และเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่ายอย่างแท้จริง อีกทั้งยังทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ข้อเท็จจริงอย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่สามารถจัดให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อส่งตัวให้อัยการสูงสุดดำเนินคดีต่อไป เพราะเหตุที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีหรือไม่สามารถหาตัวผู้ถูกกล่าวหาได้ อัยการสูงสุดก็ไม่สามารถดำเนินการฟ้องคดีอาญาเป็นผลให้คดีดังกล่าวไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ เป็นเหตุให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสียเปล่า และหากผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีหรือไม่สามารถจัดให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาได้ เป็นเวลานานจนทำให้คดีขาดอายุความ จะเกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมได้ และด้วยเหตุที่การดำเนินคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ควรกำหนดวิธีการฟ้องคดีโดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาโดยถือว่าผู้ถูกกล่าวหาสละสิทธิในการต่อสู้คดีและปฏิเสธกระบวนการยุติธรรม ซึ่งวิธีการนี้จะเป็นการแก้ปัญหาการดำเนินคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กรณีไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดี ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการที่สอดคล้องกับคดีที่มีลักษณะพิเศษอย่างเช่นคดีที่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

Thesis Title	Right to be Informed of the Charge of Organic Act on Counter Corruption B.E. 2542 : Study of the Criminal Proceedings against State official
Author	Chainarong Techo
Thesis Advisor	Assoc. Prof. Atchariya Chutinan
Department	Law
Academic year	2014

ABSTRACT

Investigation into the facts of the National Anti-Corruption Commission (NACC) have special characteristics which are different from the investigation under the Criminal Procedural Code; such cases are different case characteristics, having complex nature of offence committing, difficulties in collecting evidence, the presence of the accused person which is different and damage of the offense committing. Therefore, it causes the investigation of the facts of the NACC to require special measures to ensure the prosecution is going to be effective and achieve their objectives.

Reporting about accusation in investigation of facts of the NACC has different way from the reporting of accusation of investigators according to the Criminal Procedural Code. There is the method of reporting of accusation by registered mail with response, which was inspired by the concept of reporting of accusation in disciplinary investigation of, civil servants, i.e. if the accused person fails to acknowledge allegations by the appointment or if the accused person does not receive the written notice to acknowledge the allegations, the notice of allegations shall be sent to the accused person, by notice by registered mail with response. If time passed for fifteen days from the date of such action, even if the record of charge is not received back, or clarification is not received from the accused person, the law provides that the accused person knows the allegations and does not wish to modify the charge, when the Attorney General will prosecute, the attorney general will arrange the accused person for filing lawsuit. If the attorney general receives the accused person, there will only be reporting of accusation in the level of arresting only, without reporting of allegations and asking for testimony in the fact investigation

of the NACC. Therefore, there is occurring of the problem that the accused person may not be interrogated and charge reporting before which the rights of the accused person and it causes the investigation of the facts of the NACC not to have listening to all parties actually, even if there is such method of reporting of such allegations for the purpose of investigating of the facts which are considered as the special measure. However, the right of the accused person should be protected in the same way as the standard of criminal proceedings generally. However, if there is filing of lawsuit, there should be accused person always, when there is an accused person, there should be reporting of allegations and asking of affidavits of the accused person first, for integrity of investigation of fact and complying with the principles of listening to all parties actually. Moreover, the investigation into the facts of the NACC has received complete fact.

To investigate the facts of the NACC, if NACC is unable to provide the alleged person, to be handed over to the Attorney General to proceed, because the alleged person escapes or NACC cannot provide an alleged person. The Attorney General was unable to carry out criminal charges causing such case to be unable to proceed further. Therefore, the investigation of the facts of the NACC to be waste, and if the accused person escapes, or if NACC is unable to provide the alleged person for a long time until the prescription period expires, damage occurs to justice process. As the proceeding of the NACC has special characteristics which are different from criminal prosecution generally, there should be determination method, without alleged person. It is deemed that the alleged person waived in the defense and denied justice. This method will resolve the litigation of the NACC. In case there is no alleged person for prosecution, which is deemed as a measure corresponding to the case where there is special characteristics, such as cases under the jurisdiction of the NACC.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนได้จัดทำขึ้นและสำเร็จได้ เนื่องจากผู้เขียนได้รับความกรุณาจากคณาจารย์ทั้ง 4 ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์อัษฎริยา ชูตินันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้คอยสละเวลา เอาใจใส่ และให้คำแนะนำต่าง ๆ ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้คอยชี้แนะแนวทาง วางกรอบแนวความคิด ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต และอาจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้ง 4 ท่านเป็นอย่างสูง

ผู้เขียนกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่คอยให้กำลังใจและเป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนมีความมุ่งมั่น และอดทนในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือผู้เขียน ไม่ว่าจะเป็นการให้คำแนะนำ ช่วยค้นคว้าหาข้อมูล และเป็นกำลังใจให้ผู้เขียนเสมอมา อีกทั้งขอขอบคุณสำนักงาน ป.ป.ช. ที่ได้มอบความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน ทำให้เห็นถึงปัญหาในทางกฎหมาย ผู้เขียนจึงได้นำมาศึกษาโดยจัดทำเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

หากเห็นว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมีประโยชน์ต่อไป ข้าพเจ้าขอมอบความดีทั้งหมดให้กับบิดามารดา ครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่กรุณาสละเวลาและคอยให้คำแนะนำผู้เขียนเสมอมา บุคคลที่ได้กล่าวข้างต้น ทั้งนี้หากมีข้อผิดพลาดบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้เพียงผู้เดียว

ชัยณรงค์ เตโช

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	
1	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	11
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	12
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	12
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	13
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
2. แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหา การถามคำให้การ	
การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา และหลักประกันการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา.....	14
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา.....	14
2.1.1 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม.....	15
2.1.2 ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม.....	16
2.2 การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ.....	18
2.2.1 ความหมายของการแจ้งข้อกล่าวหา.....	20
2.2.2 ลักษณะของข้อกล่าวหา.....	22
2.2.3 วัตถุประสงค์และความสำคัญของการแจ้งข้อกล่าวหา.....	22
2.2.4 วัตถุประสงค์ และความสำคัญของการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา.....	25
2.2.5 ขั้นตอนและวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา.....	28
2.2.6 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการถามคำให้การ.....	31
2.3 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา.....	36
2.3.1 สิทธิในการต่อสู้คดี.....	37
2.3.2 หลักฟังความทุกฝ่าย.....	38
2.3.3 หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย.....	40

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.3.4 การคุ้มครองสิทธิตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1976.....	45
2.3.5 การคุ้มครองสิทธิตามระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	48
2.3.6 หลักประกันการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา.....	53
2.4 แนวคิด และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินคดีทุจริตตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม).....	57
2.4.1 ความเป็นมาของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม).....	58
2.4.2 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.....	60
2.4.3 การดำเนินคดีในศาลกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.....	71
2.4.4 แนวคิดและหลักเกณฑ์การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การทุจริต พ.ศ. 2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม).....	73
2.5 แนวคิดในการดำเนินการทางอาญาและการดำเนินการทางวินัย.....	84
2.5.1 แนวคิดในการดำเนินการทางอาญา.....	85
2.5.2 แนวคิดในการดำเนินการทางวินัย.....	86
2.5.3 ข้อแตกต่างระหว่างกฎหมายอาญากับกฎหมายวินัย.....	88
2.5.4 การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งอาญาและวินัย.....	90
3. หลักการดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตในต่างประเทศ และการพิจารณา และสืบพยานลับหลังจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส.....	92
3.1 การดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตในประเทศญี่ปุ่น.....	93
3.1.1 หลักการดำเนินคดีอาญา.....	95
3.1.2 การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ.....	99
3.1.3 พยานหลักฐานที่ได้มาจากการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ โดยไม่ชอบ.....	103

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2 การดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตเขตการปกครองพิเศษฮ่องกง.....	104
3.2.1 การดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริต.....	105
3.2.2 การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ.....	109
3.3 การพิจารณาคดีและสืบพยานลับหลังจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของฝรั่งเศส.....	111
3.3.1 หลักทั่วไปในการดำเนินคดีอาญา.....	111
3.3.2 ประเภทความผิดและโทษ.....	112
3.3.3 การพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยกรณีหลบหนี.....	116
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบ ความสำคัญ การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ หลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย กับการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.....	122
4.1 วิเคราะห์หลักกฎหมายเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ การมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย.....	123
4.1.1 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ.....	124
4.1.2 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย.....	144
4.2 วิเคราะห์ปัญหาในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.....	150
4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การระหว่างประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญากับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม.....	155
4.3.1 ความหมายของการแจ้งข้อกล่าวหา.....	156
4.3.2 วิธีการและขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา.....	158
4.4 วิเคราะห์การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ในการรับทราบข้อกล่าวหา และการถามคำให้การตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม.....	163
4.4.1 การคุ้มครองสิทธิตามหลักสากล.....	164

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.4.2 การคุ้มครองสิทธิตามหลักรัฐธรรมนูญ.....	165
4.4.3 การคุ้มครองสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	167
4.4.4 การคุ้มครองสิทธิตามระบบงานยุติธรรมทางอาญา.....	168
4.4.5 ผลกระทบในการต่อสู้คดีในชั้นศาล.....	170
4.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การในความผิด เกี่ยวกับการทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และต่างประเทศ.....	172
4.6 ความสมบูรณ์และความชอบด้วยกฎหมายของการไต่สวนข้อเท็จจริง ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และผลกระทบต่ออำนาจฟ้อง.....	175
4.7 วิเคราะห์หลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาและการฟ้องโดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหา ตามกฎหมายไทยและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส.....	179
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	183
5.1 บทสรุป.....	183
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	187
บรรณานุกรม.....	188
ประวัติผู้เขียน.....	195

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อพิจารณากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระบบการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป จะเห็นว่าวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการดำเนินคดีอาญา คือ การค้นหาความจริงในคดีและการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ เพื่อบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนั้นจะต้องมีการตรวจสอบค้นหาข้อเท็จจริงที่เป็นความจริงแท้ของเรื่อง

เดิมก่อนมีการใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประเทศไทยใช้วิธีพิจารณาแบบจารีตนครบาลซึ่งวิธีพิจารณาแบบจารีตนครบาลนี้ มุ่งที่จะค้นหาความจริงจากตัวผู้ถูกกล่าวหาเองโดยเฉพาะ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพไม่ว่าโดยวิธีใด ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิในการต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนมากนัก ถือเป็นเหมือนผู้ถูกกล่าวหาเป็นกรรมในคดีที่เป็นผู้ก่อกระทำ นอกจากนี้ในขั้นตอนของการค้นหาความจริง ไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องออกจากหน้าที่พิจารณาพิพากษาโดยมีองค์กรเดียวเป็นผู้รับผิดชอบ กล่าวคือ การดำเนินคดีทั้งหมดเป็นเรื่องของผู้พิพากษาหรือศาล ซึ่งรูปแบบการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวในภาคพื้นยุโรปเรียกว่า “ระบบไต่สวน” ต่อมาได้มีแนวความคิดเสรีนิยม (liberalism) ทำให้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ และมีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาเพิ่มขึ้น โดยมีหลักการเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ซึ่งทำให้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอีกหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา คือ สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับแจ้งและรับทราบข้อกล่าวหาและสิทธิในการชี้แจงข้อเท็จจริงเพื่อเป็นการแก้ข้อกล่าวหา ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่เรียกว่า “ระบบกล่าวหา” ถือว่าเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ โดยเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินคดีอาญาโดยระบบไต่สวน²

¹ จาก คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (น. 22), โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2545, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

² จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 62), โดย คณิศ ฌ นคร, 2555, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

ในการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่จึงมีหลักการที่สำคัญที่จะต้องคำนึงถึง คือ การค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพเพื่อสามารถหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และวิธีการขั้นตอนในการค้นหาความจริงนั้นต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา มิให้ถูกระทบบมากจนได้รับความเดือดร้อนด้วย ซึ่งปัจจุบันมีความพยายามที่จะสร้างสมดุลในการค้นหาความจริงแห่งคดีและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง

ในชั้นเจ้าพนักงาน การค้นหาความจริงแห่งคดีเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็คือ การสอบสวน ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ได้ให้นิยามคำว่า “การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ” ซึ่งการสอบสวนที่จะทำให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้จะต้องเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย หากมีการสอบสวนแล้ว แต่การสอบสวนนั้นมิชอบด้วยกฎหมายพนักงานอัยการก็ไม่สามารถฟ้องคดีได้³ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน”

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การสอบสวนจะสมบูรณ์และชอบด้วยกฎหมายอันจะทำให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีได้ ต้องมีหลักสำคัญอยู่ 2 ประการ ประการแรก ผู้ต้องหาต้องอยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการส่งตัวให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล⁴ หรือหลักการมีผู้ต้องหาในการดำเนินคดีอาญานั้นเอง และประการที่สอง

³ จาก *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง)* (น. 202-203), โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2555, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 142 วรรคหนึ่งและวรรคสาม บัญญัติว่า “ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิดและผู้นั้นถูกควบคุม หรือขังอยู่ หรือปล่อยชั่วคราว หรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียกให้พนักงานสอบสวนทำความเห็นตามท้องสำนวนการสอบสวน ว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องส่งไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน

ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนพร้อมกับผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ เว้นแต่ผู้ต้องหานั้นถูกขังอยู่แล้ว”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 165 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้อง ให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล ให้ศาลส่งสำเนาคำฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดรายงานไว้ และดำเนินการต่อไป...”

แจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบและถามคำให้การผู้ต้องหาแล้ว ดังนั้น หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปก็จะทำให้การสอบสวนไม่สมบูรณ์หรือมิชอบด้วยกฎหมาย อันจะมีผลทำให้พนักงานอัยการไม่สามารถฟ้องคดีได้ ซึ่งในขั้นตอนการสอบสวน พนักงานสอบสวนสามารถที่จะรวบรวมพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีที่เกิดขึ้นได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีตัวผู้ต้องหาไว้ในความควบคุม⁵ อย่างไรก็ตาม หากพนักงานสอบสวนได้รวบรวมพยานหลักฐานแล้วจนเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหา น่าจะได้กระทำความผิดจริง ก็ต้องดำเนินการเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหาเพื่อส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมสำนวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีต่อไป ซึ่งหากพนักงานสอบสวนไม่สามารถจัดให้ได้ตัวผู้ต้องหา พนักงานอัยการก็ไม่สามารถฟ้องผู้ต้องหาในความผิดฐานนั้นต่อศาลได้ เมื่อจัดให้ได้ตัวผู้ต้องหาแล้วต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบและถามคำให้การผู้ต้องหาด้วย ซึ่งการแจ้งข้อหา⁶นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 ได้บัญญัติว่า

“เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่า ผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ

⁵ การแจ้งข้อหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 มีความเห็นในทางวิชาการออกเป็น 2 แนวทาง แนวทางแรกเห็นว่า การสอบสวนต้องปฏิบัติตามมาตรา 134 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแจ้งข้อหา หากมิได้มีการแจ้งข้อหาถือว่าการสอบสวนมิชอบด้วยกฎหมาย ดังจะเห็นได้จาก คำพิพากษาฎีกาที่ 1250/2521 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า หุ่นส่วนผู้จัดการชกชกทรัพย์ของห้างหุ้นส่วนจำกัด หุ่นส่วนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้เสียหายมอบอำนาจให้ผู้อื่นร้องทุกข์ได้ พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาแก่จำเลยฐานชกชกทรัพย์ ไม่ได้แจ้งข้อหาตาม พรบ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนฯ พ.ศ. 2499 มาตรา 46 ฐานทำงบลเหตุถึง ถือไม่ได้ว่ามีการสอบสวนความผิดฐานนี้แล้ว อัยการฟ้องฐานนี้ไม่ได้

แนวทางที่สองเห็นว่า ผลของการไม่แจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบในชั้นสอบสวน ทำให้คำให้การของผู้ถูกกล่าวหา รับฟังไม่ได้เท่านั้น คงไม่ถึงกับทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด ซึ่งต่อมา ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 15274/2553 วินิจฉัยว่า การแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคหนึ่ง เพื่อที่ผู้ต้องหาจะได้ทราบว่าได้ถูกกล่าวหาหรือแจ้งข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดในข้อหาอะไร และพนักงานสอบสวนกล่าวหาโดยอ้างข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหาอย่างไร ซึ่งจะช่วยให้ผู้ต้องหาสามารถเข้าใจข้อหาได้ดี เพื่อที่จะได้ให้การแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง จึงมิใช่สาระสำคัญถึงขนาดที่ว่าหากพนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติ หรือปฏิบัติผิดพลาดบกพร่องไม่ครบถ้วนแล้วจะทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมดอันส่งผลต่ออำนาจฟ้องของโจทก์แต่อย่างใด

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 130 บัญญัติว่า “ให้เริ่มการสอบสวนโดยมีชักช้า จะทำการในทีใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย.”

การแจ้งข้อหาตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหานั้น

ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อกล่าวหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้...”

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคหนึ่งและวรรคสี่แล้ว จะเห็นว่า การแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบนั้น ต้องกระทำต่อหน้าผู้ต้องหา จะกระทำลับหลังผู้ต้องหาหรือถือว่าผู้ต้องหาทราบ โดยที่ยังไม่ได้แจ้งข้อหาต่อหน้าผู้ต้องหาไม่ได้ โดยเห็นได้จากมาตรา 134 ได้กำหนดว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก ส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามรายละเอียดเกี่ยวกับชื่ออายุ อาชีพ เป็นต้น ซึ่งการที่พนักงานสอบสวนต้องถามรายละเอียดดังกล่าว เนื่องจากจะได้ทราบว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหา นั้นเป็นการกล่าวหาถูกต้องหรือไม่ และทราบถึงประวัติความเป็นมาในชีวิตของผู้ถูกกล่าวหาเพื่อเป็นประโยชน์ในการสอบสวนต่อไป จากนั้นให้แจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดให้ผู้ต้องหาทราบ แล้วจึงแจ้งข้อหา เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบว่าตนเองถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไร และการกระทำที่ถูกกล่าวหา นั้นเป็นความผิดฐานใด และสามารถชี้สิทธิในการแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาต่อสู้คดี นอกจากนี้ในการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาที่เกี่ยวกับเนื้อหาของเรื่องราว นั้น พนักงานสอบสวนจะสอบถามรายละเอียดในพฤติการณ์ที่มีการกล่าวหาว่ากระทำความผิด เพราะเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ลงมือกระทำเอง ซึ่งเป็นผู้ที่รู้เห็นเหตุการณ์โดยตรง หากผู้ถูกกล่าวหาเต็มใจให้การก็จะเป็นประโยชน์ในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนต่อไป

ดังนั้นการแจ้งข้อหาต่อหน้าผู้ต้องหา และการสอบปากคำผู้ต้องหานั้นเป็นสิ่งสำคัญมากในขั้นตอนของการสอบสวน ซึ่งหากผู้ต้องหาหลบหนีไม่มารับทราบข้อหา พนักงานสอบสวนจะออกหมายเรียกให้ผู้ต้องหามาพบเพื่อทำการแจ้งข้อหา แต่หากผู้ต้องหาไม่มารับทราบข้อหาภายในกำหนด พนักงานสอบสวนจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอออกหมายจับผู้ต้องหา จากนั้นพนักงานสอบสวนก็จะทำการจับกุมตัวผู้ต้องหามาไว้ในการควบคุมเพื่อทำการแจ้งข้อหาและสอบปากคำผู้ต้องหาซึ่งหากพนักงานสอบสวนทำสำนวนการสอบสวน โดยมีความเห็นควรสั่งฟ้องก็ต้องส่งตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการพร้อมสำนวนการสอบสวน⁷ เพื่อให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อไป แม้พนักงานสอบสวนจะได้ทำการรวบรวมพยานหลักฐานไว้ครบถ้วนแล้วก็ตามแต่หากยังไม่ได้ตัวผู้ต้องหามาอยู่ในความควบคุม เพื่อทำการแจ้งข้อหาและสอบปากคำผู้ต้องหา ก็ไม่สามารถ

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 142.

ที่จะทำให้การสอบสวนของพนักงานสอบสวนสมบูรณ์และชอบด้วยกฎหมายไปได้ อีกทั้งพนักงานอัยการยังไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้ เนื่องจากยังไม่มีตัวผู้ต้องหาเพื่อทำการยื่นฟ้องต่อศาล⁸ ดังนั้นการนำตัวผู้ต้องหามาไว้ในความควบคุมเพื่อทำการแจ้งข้อหาและสอบปากคำผู้ต้องหาต่อหน้า ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 จึงมีความสำคัญและเป็นเงื่อนไขของการสอบสวนที่จะทำให้การสอบสวนสมบูรณ์และชอบด้วยกฎหมายประการหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเพื่อให้ผู้ต้องหาต่อสู้คดีในชั้นสอบสวนได้อย่างเต็มที่ และเป็นไปตาม “หลักฟังความทุกฝ่าย”⁹ (audiatur et altera pars) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินคดีอาญา โดยการแจ้งข้อหาและการสอบปากคำผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนนั้น มีวัตถุประสงค์เป็นการแจ้งข้อเท็จจริงที่มีกรกล่าวอ้างว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด และการกระทำของผู้ต้องหาเป็นความผิดฐานใด เพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถทราบและเข้าใจในสิ่งที่ตนเองถูกกล่าวหาได้ และสามารถที่จะนำข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองมาต่อสู้คดีได้ ทั้งยังสามารถหาข้อเท็จจริงจากตัวผู้ถูกกล่าวหาได้ แม้ว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ นอกจากนี้ยังเป็นหลักประกันในการผูกพันพนักงานสอบสวนที่จะไม่นำข้อเท็จจริงอื่นใดนอกจากที่มีการแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบแล้วมาดำเนินคดีกับผู้ต้องหาด้วย

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 บางมาตราเป็นกฎหมายที่เทียบได้กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และถือว่าเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ แต่การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมาตรการที่เป็นพิเศษแตกต่างไปจากการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ด้วยเหตุที่ว่าประเภทของคดี ลักษณะของการกระทำความผิด และสถานะของผู้ถูกกล่าวหาแตกต่างไปจากการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป ซึ่งมาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ถือเป็นเครื่องมือที่ทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นการดำเนินคดีอาญาต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะดำเนินการทางอาญาเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น วิธีการและขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ก็ควรจะต้องอยู่ในมาตรฐานเดียวกันหรือใกล้เคียงกันกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นไปตามหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย ซึ่งได้ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 บัญญัติว่า “บุคคล

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 165.

⁹ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 67-71). เล่มเดิม.

ย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” แม้หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายจะเป็นหลักการทางมหาชนก็ตาม แต่ก็นำมาใช้ในกฎหมายอาญาด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือไม่ว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิดก็จะต้องถูกดำเนินคดี และได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอหน้ากัน ดังนั้น โดยหลักทั่วไปแล้ว ไม่ว่าจะป็นเจ้าพนักงานหรือราษฎร เมื่อกระทำความผิดก็จะต้องถูกดำเนินคดี และได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 การดำเนินคดีอาญาจะมีอยู่ 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ส่วนที่สองจะเป็นการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการ ซึ่งผู้ศึกษามีความประสงค์ที่จะศึกษาการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกองเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งการแจ้งข้อกล่าวหาและการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 47¹⁰ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 โดยเป็นเพียงการกำหนดว่า ต้องมีการแจ้งข้อกล่าวหาและเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ส่วนวิธีการและขั้นตอนของการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา นั้นได้ถูกกำหนดไว้ในระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช.ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ข้อ 37 ถึง ข้อ 41 นอกจากนี้ยังศึกษาถึงหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา ในคดีอาญาดังกล่าว เพื่อป้องกันคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจ

ในที่นี้ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหา และการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหา ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาอาจไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่มีโอกาสสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริง ทำให้กระทบถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง กล่าวคือเมื่อคณะอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนแล้วแต่กรณี ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงและเห็นว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำการอันมีมูลความผิดทางอาญา ให้มีหนังสือเรียกผู้ถูกกล่าวหามาพบและแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาและนำสืบ

¹⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 47 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงให้แจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและกำหนดระยะเวลาตามสมควรที่ผู้ถูกกล่าวหาจะมาชี้แจงข้อกล่าวหาแสดงพยานหลักฐานหรือนำพยานบุคคลมาให้ปากคำประกอบการชี้แจง.”

แก่ข้อกล่าวหาภายในเวลาอันสมควร แต่อย่างช้าไม่เกินสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับทราบข้อกล่าวหา¹¹ ซึ่งหากผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหา หรือไม่ได้รับหนังสือแจ้งให้มารับทราบข้อกล่าวหา ให้มีการปิดประกาศหนังสือแจ้งดังกล่าวให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาไว้โดยเปิดเผย ณ ที่ทำการสำนักงาน ป.ป.ช. และภูมิสำเนาของผู้ถูกกล่าวหา และส่งบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา โดยจัดส่งบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการหรือตามหลักฐาน ที่ปรากฏจากการไต่สวนข้อเท็จจริง และเมื่อได้ล่วงพ้น 15 วัน นับแต่วันที่ได้ดำเนินการดังกล่าวแล้ว แม้ไม่ได้รับบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาคืน หรือไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหา ก็ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา¹² ตัวอย่างเช่น นาย ก. เป็นผู้ถูกกล่าวหาในความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ซึ่งคณะกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวน แล้วแต่กรณี ได้ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานจนน่าเชื่อได้ว่ากระทำความผิดของ นาย ก. มีมูลความผิดทางอาญาจากนั้นได้มีหนังสือส่งไปยังภูมิสำเนาของนาย ก. โดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ แจ้งให้นาย ก. มารับทราบข้อกล่าวหา แต่ปรากฏว่า นาย ก. ไม่ได้รับหนังสือเนื่องจาก นาย ก. รู้ว่าถูกคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนจึงหลบหนี กรณีหนึ่ง หรือนาย ก. ได้ย้ายไปพักอาศัยที่อื่นเพื่อประกอบอาชีพโดยไม่มีผู้ติดตามที่พักอาศัยเดิมของนาย ก. ที่จะรับหนังสือดังกล่าวได้อีกกรณีหนึ่ง จากนั้นคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ได้ทำการปิดประกาศหนังสือแจ้งให้นาย ก. มารับทราบข้อกล่าวหา และทำการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ปรากฏว่านาย ก. ก็ไม่มารับทราบข้อกล่าวหาและทำการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาอีก เมื่อล่วงพ้น 15 วัน นับแต่วันที่ได้ดำเนินการปิดประกาศหนังสือและส่งบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ระเบียบจะถือว่า นาย ก. ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา ปัญหาก็คือหากผู้ถูกกล่าวหา ไม่ได้รับหนังสือแจ้งให้มารับทราบข้อกล่าวหาที่ดี ได้รับหนังสือแต่ไม่มารับทราบข้อกล่าวหาที่ดี ไม่ได้รับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาที่ดี ไม่มีภูมิสำเนาอยู่ตามที่ได้ส่งไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับผู้ถูกกล่าวหาที่ดี ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนี ตามตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นก็ดี ผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่สามารถทราบได้เลยว่าตนเองกระทำความผิดฐานใด และมีข้อเท็จจริงตามที่มีการกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไร ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาได้ อยากรู้ก็ตามเมื่อพิจารณาถึงหลักการทั่วไปในการดำเนินคดีอาญา ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 130 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะเห็นว่า การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังคงสามารถดำเนินการต่อไปได้ แม้จะยัง

¹¹ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 37 วรรคหนึ่ง.

¹² ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 38.

ไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหา โดยผู้ถูกกล่าวหายังไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ได้สอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ในกรณีดังกล่าวแต่หากต่อมาเมื่อได้ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้วและจัดทำเป็นรายงานการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความเห็นควรชี้มูลความผิดทางอาญา ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะส่งรายงาน เอกสาร และความเห็นไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินคดีอาญาในศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษา¹³ โดยที่ตามกฎหมายไม่ได้กำหนดให้ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาไปพร้อมรายงานการไต่สวนข้อเท็จจริง ซึ่งในทางปฏิบัติเมื่อประธานกรรมการ ป.ป.ช. ได้ส่งรายงานการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมเอกสารและความเห็นไปยังอัยการสูงสุดแล้ว และหากอัยการสูงสุดพิจารณาแล้ว มีคำสั่งดำเนินคดีอาญาฟ้องผู้ถูกกล่าวหา อัยการสูงสุดก็จะมีหนังสือแจ้งมายังประธานกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อจัดให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหา จากนั้นสำนักงาน ป.ป.ช. ก็จะมีหนังสือเชิญให้ผู้ถูกกล่าวหาไปรายงานตัวต่อพนักงานอัยการ ณ สำนักงานอัยการในท้องที่ที่ต้องยื่นฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ แต่หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ไปรายงานตัวต่อพนักงานอัยการดังกล่าว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอออกหมายจับและทำการจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหา เพื่อส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อไป โดยเป็นไปตามหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา

เมื่อจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหาได้แล้วผู้ทำการจับก็จะแจ้งรายละเอียดแห่งการจับและแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ซึ่งถือว่าเป็นการแจ้งรายละเอียดในชั้นจับกุม จากนั้นก็จะส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาไปให้พนักงานอัยการเพื่อสั่งฟ้องคดีต่อไปทันที ไม่มีกฎหมายกำหนดให้นำตัวผู้ถูกกล่าวหามารับทราบข้อกล่าวหา และถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อนที่จะมีการส่งตัวไปให้พนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดี จึงเห็นได้ว่าในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีกรณีที่ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้ว แต่ไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาต่อหน้าผู้ถูกกล่าวหาและสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถดำเนินการไปได้ แต่หากจะทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสร็จสมบูรณ์ อันจะทำให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีได้ และเป็นไปตามหลักการ

¹³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 97 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีที่ข้อกล่าวหาใดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่ามีความผิดทางอาญา ให้ประธานกรรมการส่งรายงาน เอกสาร และความเห็นไปยังอัยการสูงสุด หรือฟ้องคดีต่อศาล กรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินคดีอาญาในศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี โดยให้ถือว่ารายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง.”

ไต่สวนข้อเท็จจริงที่ชอบด้วยกฎหมาย เหมือนเช่นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ตัวผู้ต้องหาแล้ว พนักงานสอบสวนก็จะทำการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ต้องหาอีกครั้งก่อนในชั้นการสอบสวน จากนั้นจึงส่งตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการเพื่อส่งฟ้องคดีต่อไป เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. จับได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ก่อนดำเนินการส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาให้อัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาล ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อน เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและมีสิทธิที่จะนำข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่ตนมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้ โดยหากให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหา และไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา ทั้งที่ผู้ถูกกล่าวหา ยังไม่ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาต่อหน้าและใช้สิทธิแก้ข้อกล่าวหาโดยการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ในชั้นการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามกรณีดังกล่าวข้างต้น สิ่งที่เกิดขึ้นจึงอาจไม่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา และไม่เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ในชั้นไต่สวน อีกทั้งไม่สอดคล้องกับหลักฟังความทุกฝ่ายอย่างแท้จริงซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินคดีอาญา

ปัญหามีอีกว่าหากผู้ถูกกล่าวหาไม่ไปรายงานตัวต่อพนักงานอัยการและยังไม่สามารถนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาได้ ไม่ว่าจะเพราะเหตุที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนี หรือไม่ได้พักอาศัยอยู่ตามภูมิลำเนาที่ปรากฏตามหลักฐานของทางราชการ จึงทำให้พนักงานอัยการไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้ เนื่องจากไม่มีตัวจำเลย เป็นเหตุให้ศาลไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ ซึ่งหากศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปจะเป็นการขัดต่อหลักการมีตัวจำเลย ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁴ ซึ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลในเรื่องนี้ค่อนข้างจะเคร่งครัด โดยศาลจะพิจารณาลับหลังจำเลยไม่ได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนแต่มีฐานะทางการเงิน มีอิทธิพล และมีความสามารถที่จะหลบหนีไปอาศัยอยู่ต่างประเทศได้โดยง่ายและเป็นเวลานาน อีกทั้งประเภทของคดีที่มีผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก เนื่องจากเป็นคดีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจโดยมิชอบและโดยทุจริต นอกจากนี้ยังมีโทษทางอาญาที่ร้ายแรง โดยมีอายุความยาวนาน หากผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีไปเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การพิจารณาคดีในชั้นศาลก็ไม่สามารถทำได้ และหากมองในแง่ของพยานบุคคลที่รู้เรื่องราวเหตุการณ์เกี่ยวกับการกระทำความผิด

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การพิจารณาคดีและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

อาจจำเหตุการณ์บางอย่างไม่แม่นยำ และเบิกความไม่ตรงกับที่เคยให้การไว้ในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง มีผลถึงความน่าเชื่อถือในน้ำหนักของพยานดังกล่าวด้วย ซึ่งปัญหาดังกล่าวผู้ศึกษาเห็นว่าอาจนำ “หลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย” มาใช้ในการฟ้องคดีอาญาประเภทดังกล่าว โดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง

ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าหากภายหลังผู้ถูกกล่าวหาได้ถูกจับกุมแล้วนอกจากจะได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับในชั้นจับกุม ซึ่งถือว่าเป็นการแจ้งรายละเอียดของการจับเท่านั้นยังไม่ได้มีการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง ควรจะต้องนำตัวผู้ถูกกล่าวหาไปแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อน แทนที่จะส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาให้อัยการสูงสุดยื่นฟ้องต่อคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจทันที เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงข้อเท็จจริง และต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นอกจากนี้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 43 วรรค 2 ยังได้กำหนดไว้ว่า ระเบียบ หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดขึ้น จะต้องไม่กระทบสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม และจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาลดน้อยลงกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งการที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและไม่ได้สอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในกรณีดังกล่าว ถือว่าสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาน้อยกว่าที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และมาตรฐานสากล จึงอาจเป็นการออกกระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ที่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหา ลดน้อยลงกว่าสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีอาญาโดยทั่วไป อีกทั้งผลของการที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและไม่ได้สอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีผลทำให้การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสียไปหรือไม่ อย่างเช่น หลักที่ได้วางไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กรณีจัดให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีหรือไม่ได้พักอาศัยตามภูมิลำเนาที่ปรากฏตามหลักฐานของทางราชการ ก็ควรนำหลัก “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย” มาใช้ในการฟ้องคดีโดยไม่ต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยก็ได้ เพื่อให้คดีประเภทนี้สามารถดำเนินการต่อไปได้ และให้บรรลุล่วงวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญา

ด้วยปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา โดยศึกษา

เปรียบเทียบกับ การสอบสวนของพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และการสอบสวนของพนักงานสอบสวน เป็นการดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกัน แม้ประเภทของคดีและความมุ่งหมายของการดำเนินคดีจะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่หลักการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาเป็นหลักการสำคัญที่จะต้องอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในกรณีที่ไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและไม่มีการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง จะถือว่าการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ อย่างไร และสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญา และหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา หรือไม่ นอกจากนี้ยังศึกษาหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ของต่างประเทศ และในประเทศไทย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหา การถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา ตลอดจนหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย
2. ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาของการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ผลกระทบต่อสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาและความสมบูรณ์ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตลอดจนการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย
3. ศึกษา และวิเคราะห์เปรียบเทียบขั้นตอนการแจ้งข้อหาและการถามคำให้การผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และในต่างประเทศ ตลอดจนการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย
4. ศึกษา และหาแนวทางพัฒนาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 และระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตลอดจนการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในฟ้องคดี และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีกรณีแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ ลงทะเบียนตอบรับ ซึ่งบางกรณีผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ได้ถามคำให้การ ผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง โดยให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา หากไต่สวนข้อเท็จจริงและชี้มูลความผิดอาญาแล้ว ส่งรายงานการไต่สวนข้อเท็จจริงไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจ เมื่อได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ในความควบคุม ก็จะมีการแจ้งรายละเอียดของการจับและแจ้งข้อกล่าวหาของในชั้นจับกุมของผู้จับเท่านั้น จากนั้นจึงส่งตัวไปยังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีต่อศาลต่อไป โดยไม่มีการนำตัวผู้ถูกกล่าวหา มาแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การในขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงก่อนแต่อย่างใด เป็นการกระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในเรื่องไขสำคัญของการดำเนินคดีอาญา และจะมีผลทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้หากผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีหรือไม่ได้ตัว ผู้ถูกกล่าวหาจะทำให้คดีไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อการดำเนินคดี ซึ่งหากผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีไปเป็นระยะเวลาานาน ก็ไม่สามารถดำเนินคดีต่อไปได้ และหากขาดอายุความก็จะทำให้คดีเสียหายได้ โดยไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญา

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายโดยกำหนดว่าเมื่อจัดให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ก่อนส่งตัวไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาล ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ตามมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 และหากยังจัดไม่ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้เพราะมีเหตุที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนี ให้อัยการสูงสุดยื่นฟ้องต่อศาลได้โดยไม่ต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหา

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาการดำเนินการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการแจ้งข้อหาและการสอบปากคำผู้ต้องหา หลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย และศึกษาขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา รวมทั้งปัญหาในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา การมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี หลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ตลอดจนศึกษาการสอบสวนคดีอาญา ในส่วนที่เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา หลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ในต่างประเทศ

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาจากเอกสาร รายงาน หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความที่เกี่ยวข้อง เว็บไซต์ รวมทั้ง การสัมภาษณ์พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ตามหลัก กฎหมาย ทั้งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 และ กฎหมาย ระเบียบ หลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนศึกษาการดำเนินคดีคอร์รัปชันในต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น และเขตปกครองพิเศษฮ่องกง เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา ตลอดจนการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และการพิจารณาคดี หลังจำเลย
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาของการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ในการไต่สวน ข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และผลกระทบต่อสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา อีกทั้งความสมบูรณ์ ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตลอดจนการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และการพิจารณาคดีหลังจำเลย
3. ทำให้ทราบถึงขั้นตอนการแจ้งข้อหาและการถามคำให้การผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในการไต่สวน ข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การใน ต่างประเทศ ตลอดจนการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และการพิจารณาคดีหลังจำเลย
4. ทำให้ทราบถึงแนวทางพัฒนาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 และระเบียบคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 เกี่ยวกับการแจ้ง ข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตลอดจนการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และหลักการพิจารณาคดีหลังจำเลย

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหา การถามคำให้การ การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา และหลักประกันการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา

การสอบสวนคดีอาญา คือ การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์การกระทำความผิดอาญา และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งการสอบสวนคดีอาญาเป็นเครื่องมือของรัฐที่กำหนดขึ้นเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญา โดยมีวัตถุประสงค์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและความสงบสุขของสังคม เนื่องจากความสงบเรียบร้อยและความสงบสุขเป็นความต้องการสำหรับการดำรงอยู่ของมนุษย์และสังคม และโดยปกติการสอบสวนคดีอาญานั้นจะมีการดำเนินการไปพร้อมกัน 2 ส่วน¹ คือ (1) การรวบรวมพยานหลักฐาน และ (2) การใช้มาตรการบังคับ ซึ่งการดำเนินการของเจ้าพนักงานในส่วนนี้อาจมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้

อย่างไรก็ตาม เจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรตระหนักว่าการดำเนินคดีอาญาหรือการสอบสวนก็ตาม เป็นการกระทำไปเพื่อประโยชน์ของรัฐ มิใช่เป็นการทำเพื่อผู้เสียหายหรือผู้หนึ่งผู้ใดเป็นการส่วนตัว ดังนั้น เจ้าพนักงานของรัฐจึงต้องวางตัวเป็นกลางในการดำเนินคดี โดยให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญถึงสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหา เช่น สิทธิในการรับทราบข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ เพราะผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคลที่ถูกกระทบสิทธิและเสรีภาพมากที่สุดในการสอบสวนคดีอาญา

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น มีอยู่ด้วยกันสองประการ คือ แนวคิดที่มุ่งควบคุมอาชญากรรม และแนวคิดที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หากให้ความสำคัญกับการควบคุมอาชญากรรมมากไปก็อาจกระทบสิทธิเสรีภาพของ

¹จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 439), โดย คณิต ณ นคร, 2555, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้ประชาชนสูญเสียสิทธิขั้นพื้นฐาน แต่หากให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากไปการควบคุมอาชญากรรมก็อาจจะมีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลเสียทำให้เกิดความล่าช้าและความไม่มีประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม แม้ทั้งสองแนวคิดดังกล่าวจะมีความขัดแย้งกัน อย่างไรก็ตามก็มีความจำเป็นที่จะต้องนำแนวคิดทั้งสองดังกล่าวมาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้เกิดความสมดุลในการดำเนินงานยุติธรรมทางอาญา ซึ่งปัจจุบันมีแนวโน้มที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาประเภทที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

2.1.1 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)²

เป็นทฤษฎีที่เน้นหนักทางด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม เป็นทฤษฎีที่มุ่งจะควบคุม ระวัง และปราบปรามอาชญากรรมเป็นสิ่งสำคัญ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม หรือจับกุมอาชญากรมาลงโทษตามกฎหมายได้จะถูกประชาชนเพ่งเล็งว่าความสงบเรียบร้อยของสังคมสูญสิ้นไป อาชญากรก็จะไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายโดยคิดว่าถึงอย่างไรก็ไม่ถูกจับไปลงโทษ และเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้บังคับใช้กฎหมายก็หมดความสำคัญประชาชนโดยทั่วไปก็จะตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม และสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้สุจริตได้รับความกระทบกระเทือน หากว่ากฎหมายไม่มีประสิทธิภาพ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้แล้ว ความไม่น่าพา และไม่เคารพกฎหมายก็จะเพิ่มมากขึ้น และในที่สุดอาจจะทำให้ประชาชนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในสังคมได้

วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของกระบวนการทางอาญาของรัฐ จะต้องให้หลักประกันต่อสังคม ดังนั้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะต้องมีการปรับปรุงและเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม อาทิ เช่น การสืบสวน สอบสวนคดีอาญา การดำเนินคดี การพิสูจน์ความผิด การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษแล้วอย่างได้ผล

กระบวนการยุติธรรมที่ดีและมีประสิทธิภาพจะต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดสูง และผู้ที่ถูกจับกุมนั้นจะต้องเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง การดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมจะต้องมีความรวดเร็วและแน่นอน ความรวดเร็วในที่นี้หมายถึงมีวิธีปฏิบัติที่เป็นแบบแผน แต่ในขณะเดียวกันก็ยืดหยุ่นได้บ้าง ส่วนความแน่นอนหมายถึงโอกาสที่ผู้กระทำความผิดจะรอดพ้นจากการถูกศาลพิพากษาลงโทษได้น้อยที่สุด ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะต้องไม่มีแบบพิธีหรือขั้นตอนที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดี การดำเนินการตาม

² ประธาน วัฒนวานิชย์. (2520, กันยายน – พฤศจิกายน). “ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม.” *วารสารนิติศาสตร์*, 9(2), 150–154.

ทฤษฎีนี้ให้เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนแรกของกระบวนการยุติธรรม และดำเนินไปตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอไม่หยุดชะงัก โดยมีกระบวนการคัดกรอง (Screening Process) ในแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนต่างๆ จะดำเนินไปต่อเนื่องเป็นการปฏิบัติงานประจำ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การสืบสวนก่อนทำการจับกุม การจับกุม การสอบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเพื่อฟ้องศาล การพิจารณาคดี และการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด และการปลดปล่อยจำเลย

ตามทฤษฎีนี้การหาข้อเท็จจริงในคดีจะพยายามให้ยุติในขั้นต้นของกระบวนการยุติธรรมให้มากที่สุด เช่น ให้ยุติในชั้นพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ มากกว่าการนำคดีเข้าสู่ศาลโดยไม่จำเป็น ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การดำเนินงานตามขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมควรจะอยู่ภายใต้อำนาจของพนักงานสอบสวนและอัยการเป็นส่วนใหญ่

ส่วนการคัดกรองคดีจะดำเนินตามขั้นตอนต่างๆ และวิธีที่ถือว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุดได้แก่การวินิจฉัยคดีให้เสร็จสิ้นไปตั้งแต่ขั้นตอนต้นๆ ของกระบวนการ เช่น ผู้ต้องหาที่มีพยานหลักฐานอ่อน หรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะลงโทษได้ หรือไม่ทราบแน่ชัดว่ากระทำผิดก็ให้ปล่อยตัวไปแทนที่จะนำตัวผู้ต้องหาตามดำเนินตามขั้นตอนต่างๆ จนเสร็จสิ้นกระบวนการแล้วศาลพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไป เป็นต้น

ในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์เขาก็จะถูกคัดกรองออกไป ส่วนผู้ที่กระทำผิดก็จะถูกดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว ทฤษฎีนี้เชื่อว่าตำรวจและอัยการสามารถที่จะวินิจฉัยความถูกผิดในขั้นต้นได้ ซึ่งความมุ่งหมายของทฤษฎีนี้ก็คือขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมจะต้องรวดเร็วและมีประสิทธิภาพและต้องยอมรับว่าการค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นตำรวจและอัยการเพียงพอที่จะเชื่อถือได้

2.1.2 ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process Model)³

เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญในเรื่องของความเป็นธรรมตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่ตรงกันข้ามกับทฤษฎีควบคุมอาชญากรรม แต่ไม่ได้หมายความว่าจุดมุ่งหมายของทฤษฎีนี้แตกต่างจากทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม แต่ทว่าทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมเป็นทฤษฎีที่ยึดถือหลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรม มากกว่าการคำนึงถึงในเรื่องของการควบคุมอาชญากรรม ซึ่งได้ใช้กฎหมายอย่างเป็นทางการและมีเหตุผล และไม่เชื่อว่าความคิดในการควบคุมอาชญากรรมจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการค้นหาข้อเท็จจริง ซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการหรือฝ่ายปกครองจะเชื่อถือได้เพียงใดเพราะวิธีปฏิบัติของตำรวจและอัยการเป็นการดำเนินงานในที่รโหฐาน ซึ่งอาจจะใช้วิธีการล่อลวง บังเบื้อน หรือการสร้างพยานหลักฐานขึ้นใหม่ได้ ดังนั้นแนวคิดของทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม จึงไม่เห็นพ้องด้วยกับการแสวงหาข้อเท็จจริง

³ แหล่งเดิม.

อย่างไม่ทาง การ โดยต้องการให้มีการพิจารณาคดีหรือได้ส่วนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการ และเปิดเผยในศาลสถิตยุติธรรมทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายต่อหน้าองค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้ากับฝ่ายใด

ด้วยแนวความคิดดังกล่าว ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมจะยึดกฎหมายเป็นหลัก บุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะมีพยานหลักฐานว่าเขาได้กระทำเท่านั้น แต่จะมีความผิดก็ต่อเมื่อผู้มีอำนาจตามกฎหมาย ได้พิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่าเขามีความผิด นอกจากนั้นผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาก็จะต้องปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายต่างๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของเขาย่างถี่ถ้วนแล้ว เช่น อำนาจศาลในการพิจารณาคดี อายุความ การฟ้องซ้ำ ความรับผิดชอบทางอาญาและอื่นๆ ซึ่งทฤษฎีนี้เห็นว่าไม่ควรปล่อยให้องค์กรอื่นมาวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีก่อนจะนำคดีขึ้นสู่ศาล เนื่องจากเห็นว่ามีแต่องค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นกลาง และไม่ลำเอียงเท่านั้นที่เชื่อถือได้

ความแตกต่างระหว่างความคิดของทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมและการควบคุมอาชญากรรมจึงอยู่ที่วิธีปฏิบัติ (Procedures) ในทางทฤษฎีความคิดทางด้านการควบคุมอาชญากรรมอาจเป็นผลทำให้สังคมยอมรับการปฏิบัติที่ไม่ชอบกฎหมายของเจ้าหน้าที่บางประการ เช่น การจับกุมโดยมิชอบ ค้นโดยมิชอบ การสอบสวนโดยใช้กำลังบังคับ ชูเชิญ จูงใจ ให้คำมั่นสัญญา และล่อลวงหรืออื่นๆ ส่วนกระบวนการนิติธรรม (Due Process) จะเน้นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้ ชอบด้วยขั้นตอนของกฎหมาย หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ดำเนินคดีไปตามขั้นตอนต่างๆ อย่างครบถ้วนแล้ว ศาลอาจใช้ดุลพินิจหรือปล่อยตัวจำเลยไป หรืออาจให้พิจารณาคดีใหม่ได้

ไม่มีระบบกฎหมายของประเทศใดที่ใช้ทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีใดโดยเคร่งครัด แต่จะใช้ทั้งสองทฤษฎีผสมผสานกัน อย่างไรก็ตาม การใช้ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม เป็นหลักการในอุดมคติที่นักนิติศาสตร์แสวงหา เช่น ระบบความยุติธรรมทางอาญาของสหรัฐอเมริกา อาจกล่าวได้ว่ามีหลักการที่ใกล้เคียงกับทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม มากกว่าระบบของประเทศอื่น ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา วิธีการดำเนินคดีต่อผู้ต้องหาจะต้องใช้หลักความเป็นธรรมและวิธีพิจารณาความตามกฎหมาย จะต้องให้ความคุ้มครองบุคคลตามมาตรฐานขั้นต่ำ ภายใต้หลักแห่งเสรีภาพ (Liberty)

ทฤษฎีนี้จึงยึดหลักนิติธรรมทั้งหลาย เช่น การจับกุม คุ่มขัง ตรวจค้น รวมถึงการสอบสวนจะต้องทำอย่างมีระบบ และเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย จะต้องไม่ละเลยขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในการดำเนินคดีอาญา โดยเคารพและมุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามหลักสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับ และจะต้องถือว่าบุคคลผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้นับถือสิทธิขั้นพื้นฐานมากกว่าผู้มีอำนาจตามกฎหมายที่เป็นกลางได้พิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด ในแง่ของการสืบสวน ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมจะให้ความสำคัญกับสิทธิส่วนตัวของบุคคล (Privacy Right)

การไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ รวมทั้งการแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนว่าตนมีสิทธิอย่างไรด้วย

2.2 การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกระทำความผิดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเป็นการกระทำความผิดของเอกชน รัฐก็มีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการในความผิดอาญาดังกล่าว โดยรวบรวมพยานหลักฐาน และดำเนินการต่างๆ เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง รายละเอียดแห่งการกระทำความผิด และนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงนั้น สามารถรวบรวมได้จากหลายสิ่ง เช่น จากพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ เป็นต้น เมื่อมีการรวบรวมพยานหลักฐานและทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดแล้ว สิ่งที่ต้องควบคู่กันไปก็คือการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งการนำบุคคลที่มีข้อเท็จจริงน่าเชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในฐานะผู้ถูกกล่าวหา อาจต้องใช้มาตรการบังคับ เพื่อดำเนินการให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดอยู่ในความควบคุม ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าว เจ้าพนักงานของรัฐจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ของกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ ที่ให้เจ้าพนักงานของรัฐดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ เพราะหากเจ้าพนักงานของรัฐไม่ดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายอย่างเคร่งครัดแล้ว ผลที่เกิดขึ้นอาจจะทำให้นักลอบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเจ้าพนักงานของรัฐ ถูกกระทบถึงสิทธิ เสรีภาพ และได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งของกฎหมายที่กำหนดให้เจ้าพนักงานของรัฐจะต้องกระทำอย่างเคร่งครัดจะละเลยไม่ได้ คือ “ขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา” เนื่องจากการแจ้งข้อกล่าวหาเป็นการแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงข้อเท็จจริง รายละเอียดแห่งการกระทำที่เป็นความผิดอาญาในเรื่องนั้น ๆ เพื่อที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบว่าตนเองถูกกล่าวหาในเรื่องใด มีข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร อันจะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจและสามารถรวบรวมข้อเท็จจริงของตนเองมาโต้แย้งได้อย่างถูกต้องและจะมีผลให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา จากนั้นก็ต้องถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา เพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อมูลของตัวผู้ถูกกล่าวหา และเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงตามที่มีการกล่าวหา ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวเป็นการปฏิบัติที่สำคัญมากและเป็นเงื่อนไขของการสอบสวนอันจะทำให้การสอบสวนมีความสมบูรณ์ได้

การใช้คำว่า “ข้อหา” และ “ข้อกล่าวหา” ในกฎหมายของไทยยังมีความปะปนกันอยู่ แต่ก็มี ความหมายไปในแนวทางเดียวกัน คือ หมายความว่ารายละเอียดของการกระทำทั้งหลาย

ที่ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นการกระทำความผิดตามที่กฎหมายนั้นกำหนด ซึ่งแม้จะใช้คำต่างกันแต่คำทั้งสองก็มีความหมายไปในทิศทางเดียวกัน โดยคำว่า “ข้อหา” มักจะใช้ในกฎหมายที่มีโทษทางอาญา เช่น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนคำว่า “ข้อกล่าวหา” ในกฎหมายของไทยนั้น ส่วนใหญ่มักจะใช้ในกฎหมายที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกรณีการไต่สวนการกระทำความผิดทางวินัย หรือเป็นกรณีที่ต้องมีการออกคำสั่งเพิกถอนการอนุญาตตามที่กฎหมายนั้นกำหนด อันเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการออกคำสั่งทางปกครอง โดยในขั้นตอนการสอบสวนหรือการไต่สวนเพื่อมีคำสั่งลงโทษทางวินัย หรือคำสั่งเพิกถอนการอนุญาต จำเป็นต้องมีการแจ้งรายละเอียดแห่งการกระทำที่กล่าวหาว่าเป็นการกระทำความผิดให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบเพื่อเตรียมพยานหลักฐานมาแก้ข้อกล่าวหาที่ถูกกล่าวหาได้ถูกต้อง เช่น พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 255 มาตรา 92 “ในกรณีที่ผลการสืบสวนหรือพิจารณาตามมาตรา 91 ปรากฏว่ากรณีมีมูล ถ้าความผิดนั้น มิใช่เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง และได้แจ้งข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ พร้อมทั้งรับฟังคำชี้แจงของผู้ถูกกล่าวหาแล้วผู้บังคับบัญชาซึ่งมีอำนาจสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ พร้อมทั้งรับฟังคำชี้แจงของผู้ถูกกล่าวหาแล้วผู้บังคับบัญชาซึ่งมีคำสั่งบรรจุตามมาตรา 57 เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา ให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษตามควรแก่กรณีโดยไม่ตั้งคณะกรรมการสอบสวนก็ได้” และวรรคสอง “ในกรณีตามวรรคหนึ่งถ้าผู้บังคับบัญชาซึ่งมีอำนาจสั่งบรรจุตามมาตรา 57 เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา ให้ผู้บังคับบัญชาดังกล่าวสั่งยุติเรื่อง”

อย่างไรก็ตามในบางกฎหมายก็ใช้คำว่า “ข้อกล่าวหา” ในกฎหมายที่มีโทษทางอาญาด้วย เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ซึ่งการใช้คำว่าข้อกล่าวหาในพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับดังกล่าว มีความคล้ายคลึงกับการใช้คำว่า “ข้อหา” ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งหมายถึงข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดแห่งการกระทำที่กล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอันเป็นความผิดอาญา⁴ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 คำว่า “ข้อกล่าวหา” ใช้ในกรณีบทบัญญัติของกฎหมายที่มีโทษทางอาญาและมีผลถึงโทษทางวินัยของข้าราชการด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า คำว่า “ข้อหา” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และคำว่า “ข้อกล่าวหา” ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและ

⁴ จาก การแจ้งข้อหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม (น. 13-17), โดย ประเสริฐศักดิ์ สว่างเนตร, 2552, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2452 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 นั้น มีความหมายทำนองเดียวกัน อีกทั้งเมื่อได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีการเพิ่มการแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดแก่ผู้ถูกกล่าวหาไว้ในมาตรา 134 โดยคงเอาคำว่า “แจ้งข้อหา” ไว้ เป็นการแสดงความหมายของ ข้อหา ว่าได้เปลี่ยนไปจากเดิมที่เข้าใจกันว่าเป็นฐานความผิดแล้ว นอกจากนี้ตามที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 และมาตรา 84 ซึ่งเป็นการแก้ไขช่วงเดียวกับมาตรา 134 โดยใช้คำว่า ข้อกล่าวหา ยังแสดงให้เห็นว่าข้อกล่าวหา กับ ข้อหา มีความหมายเช่นเดียวกัน

2.2.1 ความหมายของการแจ้งข้อกล่าวหา

การดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี และให้ความสำคัญกับผู้ถูกกล่าวหาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ผู้ถูกกล่าวหาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทราบว่าคุณกล่าวหาว่าอะไรและเป็นความผิดอย่างไร เพื่อมีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งการแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งการแจ้งข้อเท็จจริงดังกล่าวก็คือการแจ้งข้อกล่าวหา นั่นเอง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทราบในเบื้องต้นก่อนว่า คำว่า “ข้อหา” หรือ “ข้อกล่าวหา” นั้น หมายถึงอะไร ซึ่งเดิมก่อนมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในปี พ.ศ. 2547 ได้มีความเห็นออกเป็น 2 แนวความเห็น

1. แนวความเห็นแรก ซึ่งเป็นแนวความเห็นของนักวิชาการซึ่งเป็นที่ยอมรับของสากล โดยเฉพาะท่านศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฅ นคร ได้ให้ความหมายของคำว่า “ข้อหา” คือ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด⁵ ซึ่งการแจ้งข้อหา นั้นจะสมบูรณ์ได้ ก็ต่อเมื่อเป็นการแจ้งเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผู้ต้องหาได้ก่อขึ้นและยืนยันให้ผู้ต้องหาทราบด้วยว่า การกระทำของผู้ต้องหานั้นเข้าข่ายเป็นความผิดอาญาฐานใด⁶ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด โดยหากเป็นการฟ้องคดีก็มีความหมายว่าเป็นการกระทำที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดในคำฟ้อง ทั้งนี้ ข้อหาก็คือส่วนที่เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (5)⁷ นั่นเอง ซึ่งการตีความในแนวทางนี้เป็นการตีความที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการแจ้งข้อหาที่ต้องการให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถใช้สิทธิ

⁵ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 194). เล่มเดิม.

⁶ แหล่งเดิม.

⁷ คณิต ฅ นคร. (2522, มกราคม). “การแจ้งข้อหากับเสรีภาพของบุคคล.” *วารสารอัยการ*, 2(13), 21.

ในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากทราบและเข้าใจข้อเท็จจริงแห่งการกระทำความผิดได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง⁸

2. แนวความเห็นที่สอง เป็นการตีความในทางปฏิบัติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมของไทยในอดีตที่ผ่านมา ได้แก่ ศาลฎีกา ซึ่งปรากฏในแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาของไทย ตลอดจนว่าการแจ้งข้อหา คือ การแจ้งฐานความผิด เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1250/2521 (ประชุมใหญ่) ที่มีสาระสำคัญว่า การที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาแก่จำเลยฐานยกยอกทรัพย์ โดยไม่ได้แจ้งข้อหาตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวเนื่องกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนฯ พ.ศ. 2499 มาตรา 42 ฐานทำงบลเหตุจึ ถือไม่ได้ว่ามีกรสอบสวนในความผิดฐานนี้แล้ว อัยการจึงไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยในความผิดฐานนี้ ซึ่งแนวทางการตีความของศาลในคำพิพากษาเรื่องนี้ พอแสดงให้เห็นได้ว่า ศาลมุ่งเน้นถึงตัวฐานความผิดในบทบัญญัติของกฎหมายเป็นสำคัญ⁹

ในอดีตกรมอัยการเคยมีความเห็นเกี่ยวกับการแจ้งข้อหาว่า การแจ้งข้อหา คือ “การแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่าถูกกล่าวหาว่ากระทำการใดซึ่งเป็นความผิด” แต่ในทางปฏิบัติของกรมอัยการในเวลาต่อมาและตลอดมาจนถึงเป็นสำนักงานอัยการสูงสุด ก็ยังคงยึดเอาการแจ้งฐานความผิดเป็นเกณฑ์¹⁰

ฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐได้มีความพยายามที่จะเปลี่ยนความเข้าใจในความหมายของคำว่า “ข้อหา” ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับนักวิชาการ โดยให้ความหมายของ “ข้อหา” ว่าไม่ใช่ฐานความผิดแต่เป็นการกระทำหรือข้อเท็จจริงที่อ้างว่าเป็นความผิด และฐานความผิดหมายถึงความผิดฐานที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหา แต่ความพยายามดังกล่าวก็ยังไม่ปรากฏผลที่ทำให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน¹¹

ภายหลังที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวกับข้อหา โดยได้เพิ่มข้อความไว้ในมาตรา 134 วรรคแรก ว่า “แจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด” และยังคงคำว่า “แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ” ไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความชัดเจนในความหมาย ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมมีความเข้าใจเกี่ยวกับข้อหาไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น และเป็นการแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน

⁸ การแจ้งข้อหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม (น. 11). เล่มเดิม.

⁹ แหล่งเดิม.

¹⁰ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 196). เล่มเดิม.

¹¹ จาก สิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหา (น. 29), โดย ธนา แสงพิทักษ์, 2547, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

กล่าวโดยสรุปก็คือ การแจ้งข้อหา จึงหมายถึง การแจ้งข้อเท็จจริงทั้งหลายพร้อมรายละเอียดที่อ้างว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำ และฐานความผิดที่อ้างว่าเกิดจากข้อเท็จจริงตามที่กล่าวหา¹² ซึ่งความหมายดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกับความหมายของนักวิชาการ และสอดคล้องกับหลักการเกี่ยวกับการแจ้งข้อหา ที่มีความประสงค์ให้ผู้ต้องหาทราบว่าเขาถูกกล่าวหาว่าได้กระทำการอย่างไรที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิด และความผิดนั้นเป็นความผิดฐานใดตามกฎหมาย เพื่อให้ผู้ต้องหาเข้าใจและสามารถที่จะหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ มาพิสูจน์ต่อสู้ได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน

2.2.2 ลักษณะของข้อกล่าวหา

ข้อกล่าวหาเป็นรายละเอียดของการกระทำที่เป็นความผิดอาญาซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำขึ้น และเพื่อเป็นหลักประกันในทางกฎหมายว่าบุคคลสามารถเข้าใจถึงเหตุที่ตนต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาได้ดี ข้อกล่าวหาจึงต้องมีลักษณะที่ชัดเจน ไม่มีข้อความคลุมเครือทำให้ตีความได้หลายความหมาย รัดกุมไม่ฟุ่มเฟือยจนเกินไปซึ่งจะทำให้บุคคลที่ถูกกล่าวหาจับประเด็นไม่ได้ว่าตนเองถูกกล่าวหาว่าอย่างไร แต่ก็ต้องไม่น้อยจนเกินไปและทำให้ข้อเท็จจริงไม่ครบถ้วน นอกจากนี้ผู้ถูกกล่าวหาต้องสามารถเข้าใจได้และเป็นการเข้าใจที่ถูกต้องในความหมายเดียวกับที่เจ้าพนักงานของรัฐเข้าใจ เช่น เป็นภาษาที่ผู้ถูกกล่าวหาอ่านและเข้าใจได้ ฟังรู้เรื่อง ได้รับการอธิบายจากเจ้าพนักงานของรัฐหากผู้ถูกกล่าวหาไม่เข้าใจ หรือมีการอธิบายเป็นภาษามือในกรณีที่ถูกกล่าวหาหูหนวก เป็นต้น เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบแล้วสามารถเข้าใจได้ถึงสิ่งที่ตนได้รับการกล่าวหาว่ากระทำที่เป็นความผิดอาญานั้น เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใด อย่างไร และการกระทำมีลักษณะเป็นความผิดอาญาอย่างไรฐานความผิดใด เพื่อให้บุคคลที่จะต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาสามารถเตรียมตัวให้พร้อมก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ต่อไป¹³

2.2.3 วัตถุประสงค์และความสำคัญของการแจ้งข้อกล่าวหา

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐต้องมีหน้าที่จัดการเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และการที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้นั้น ต้องทำการค้นหาความจริงในคดีว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริงหรือไม่ โดยใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ซึ่งการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีขั้นตอนและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้เสียหายผู้ถูกกล่าวหา และบุคคลที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานของรัฐในส่วนที่

¹² จาก *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง)* (น. 232-233), โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2555, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

¹³ แหล่งเดิม.

เกี่ยวกับคดีอาญาอาจเกิดการกระทบกระทั่งต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ เช่น ในขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐาน การจับ การค้น และการควบคุม เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา หากผู้ถูกกล่าวหาจะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ผู้ถูกกล่าวหาต้องถูกกระทบสิทธิและเสรีภาพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องมีหลักเกณฑ์เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา และหลักเกณฑ์สำคัญหลักเกณฑ์หนึ่ง ก็คือ “การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา” ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่มีความสำคัญลำดับต้น ๆ ในการดำเนินคดีอาญาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ได้รับทราบและเข้าใจถึงข้อเท็จจริงว่าตนได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไร และทำให้บุคคลที่ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และสามารถที่จะตอบรับหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงได้อย่างถูกต้องตามความต้องการ

บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดซึ่งจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ต้องมีความเข้าใจในข้อกล่าวหา โดยเป็นความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันกับความเข้าใจของเจ้าพนักงานของรัฐ เพื่อป้องกันความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนซึ่งจะมีผลทำให้สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างถูกต้อง ดังนั้น การแจ้งข้อกล่าวหาจะต้องเกิดขึ้นก่อนการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นการกระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา

เมื่อผู้ถูกกล่าวหาจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องมีความพร้อมที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ รัฐจึงได้บัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญขึ้นรับรองสิทธิของบุคคลที่จะต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาให้ต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหา และเมื่อบัญญัติให้เป็นสิทธิพลเมืองในสังคมแล้วรัฐก็มีหน้าที่ที่จะต้องสร้างหลักประกันในทางกฎหมายเพื่อให้บุคคลในสังคมได้รับสิทธินี้อย่างเท่าเทียมกัน โดยการวางระเบียบกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้เจ้าพนักงานของรัฐปฏิบัติแก่บุคคลในสังคม เพื่อให้ตรงตามสิทธิที่รัฐรับรองไว้อย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น การแจ้งข้อกล่าวหาจึงมีความสำคัญ อยู่ด้วยกัน 2 ประการ¹⁴ คือ

1. การคุ้มครองสิทธิของบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญลำดับแรกที่ต้องคำนึงถึง เนื่องจากการแจ้งข้อกล่าวหาจะเกิดขึ้นในกรณีที่มีการเปลี่ยนสถานะของบุคคล โดยเฉพาะในชั้นสอบสวนจากบุคคลธรรมดาเป็นผู้ต้องหา ดังนั้น ก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอันจะทำให้เปลี่ยนสถานะจากบุคคลธรรมดาเป็นผู้ต้องหา นั้น บุคคลดังกล่าวก็ควรจะได้รับทราบข้อเท็จจริงโดยถูกต้องและชัดเจนก่อนว่าตนเองต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพราะเหตุใด ซึ่งเป็นเรื่องของข้อเท็จจริงที่เจ้าพนักงานของรัฐนำมาพิจารณาประกอบกับองค์ประกอบความผิดทางอาญาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาจะต้องมีสิทธิดังกล่าว

¹⁴ สิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหา (น. 32). เล่มเดิม.

เสมอ และการที่ผู้ถูกกล่าวหาจะให้การต่อสู้คดีตามที่ถูกกล่าวหาได้ ผู้ถูกกล่าวหาต้องทราบและเข้าใจเสียก่อนว่าตนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไร โดยผู้ถูกกล่าวหาจะให้การรับสารภาพ หรือปฏิเสธการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นความผิดและเตรียมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อกล่าวหา ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่สำคัญ และยังมีความเกี่ยวเนื่องกับสิทธิในการพบและปรึกษาทนายความ เนื่องจากหากผู้ถูกกล่าวหายังไม่รับทราบข้อกล่าวหา หรือได้รับทราบข้อกล่าวหาที่ไม่ชัดเจนและเข้าใจตรงกันกับเจ้าพนักงานของรัฐแล้วการพบและปรึกษาทนายความย่อมไม่เกิดผลในการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปัจจุบัน นอกจากมุ่งดำเนินการเอาผิดกับบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดแล้ว ยังมุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวในฐานะผู้บริสุทธิ์ด้วย โดยเจ้าพนักงานของรัฐจะต้องดำเนินการด้วยความละเอียดรอบคอบเพื่อพิสูจน์ให้ชัดเจนว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริงหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้นในขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาที่เป็นขั้นตอนสำคัญประการหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถหาข้อเท็จจริงเพื่อพิสูจน์ว่าตนเองเป็นผู้บริสุทธิ์ และเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาซึ่งอาจทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหลุดพ้นจากการถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดในชั้นก่อนการพิจารณาของศาลได้ โดยเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมของไทยในปัจจุบัน

2. เป็นการควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐ เนื่องจากเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ก่อนที่เจ้าพนักงานของรัฐจะทำการจับกุมผู้ถูกกล่าวหา เจ้าพนักงานของรัฐต้องรวบรวมพยานหลักฐานหรือมีหลักฐานตามสมควรเพียงพออันจะเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด จึงจะทำการจับกุม ควบคุม และนำตัวผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้นการแจ้งข้อกล่าวหาจึงเป็นขั้นตอนสำคัญซึ่งเป็นการกำหนดให้เจ้าพนักงานของรัฐจะต้องทำการสืบสวนสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานให้ได้แน่ชัดก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ อย่างไร เมื่อได้พยานหลักฐานและข้อเท็จจริงที่แน่ชัดแล้ว เจ้าพนักงานของรัฐก็จะแจ้งข้อเท็จจริงต่างๆ อันเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นการกล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอย่างไร จากนั้นเจ้าพนักงานของรัฐก็สามารถจับกุม และควบคุมผู้ถูกกล่าวหาได้ ซึ่งถือเป็นการประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการถูกจับกุม และควบคุม โดยเจ้าพนักงานของรัฐ และเป็นการควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐ ไม่ให้จับกุมและควบคุมผู้ถูกกล่าวหา โดยที่ยังไม่มีพยานหลักฐานแน่ชัดตามสมควร นอกจากนี้การแจ้งข้อกล่าวหา ยังเป็นการกำหนดการกระทำและฐานความผิดที่ถูกสอบสวน โดยจะส่งผลไปถึงระยะเวลาที่เจ้าพนักงานของรัฐจะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ในระหว่างการสอบสวน ซึ่งจะควบคุมตัวเกินกว่าระยะเวลาตามฐานความผิดที่ได้ทำการแจ้งข้อกล่าวหาไว้แล้วไม่ได้ โดยเป็นการป้องกันการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาเกินความจำเป็น

เจ้าพนักงานของรัฐเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดอาญา ย่อมต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่มีการกล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด และฐานความผิด เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบและสามารถต่อสู้คดีได้อย่างถูกต้อง อันเป็นการควบคุมเจ้าพนักงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าจะต้องดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาเฉพาะข้อเท็จจริงที่ได้แจ้งข้อกล่าวหาแล้วเท่านั้น จะไม่นำข้อเท็จจริงเรื่องอื่นที่มีได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบมาดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา หากนำข้อเท็จจริงอื่นนอกจากที่ได้แจ้งข้อกล่าวหาไปดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา ก็จะมีผลทำให้ผู้ถูกกล่าวหาถูกดำเนินคดีในส่วนข้อเท็จจริงที่ไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาด้วย ซึ่งทำให้ไม่สามารถต่อสู้คดีได้ หากเจ้าพนักงานของรัฐต้องการที่จะดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ถูกกล่าวหาเพิ่มเติม ก็จำเป็นต้องแจ้งเพิ่มเติมให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงข้อเท็จจริงที่นอกเหนือจากที่ได้เคยแจ้งข้อกล่าวหาไว้แล้ว โดยการแจ้งข้อกล่าวหาเพิ่มเติมนี้ยังผูกพันไปถึงชั้นพิจารณาพิพากษาคดีอีกด้วย นอกจากนี้เมื่อได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาแล้ว ก็ต้องให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิดได้ โดยให้เขามีโอกาสชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาและให้เขาแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ โดยให้เขามีโอกาสนำพยานหลักฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ พยานเอกสาร เข้าไว้ในสำนวนการสอบสวน และนอกจากจะเป็นประโยชน์กับผู้ถูกกล่าวหาแล้วยังเป็นประโยชน์แก่พนักงานสอบสวนในการสรุปสำนวนการสอบสวนสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อไปด้วย

2.2.4 วัตถุประสงค์และความสำคัญของการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา

แนวคิดในการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาจาก “หลักฟังความทุกฝ่าย” ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากเป็นหลักพื้นฐานของหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ ซึ่งการดำเนินคดีอาญากระทบสิทธิผู้ถูกกล่าวหาอย่างมาก ดังนั้นจึงต้องมีหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหา และให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาโต้แย้งคัดค้านการกล่าวหา ซึ่งหลักดังกล่าวเป็นหลักการที่มาจากการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา โดยถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป แม้ว่าจะถือหลักการของระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวน ก็ไม่มีที่ใดที่ใช้ระบบใดระบบหนึ่งทั้งหมด ล้วนแล้วแต่นำข้อดีของทั้ง 2 ระบบ มาปรับใช้ในการดำเนินคดีของตนทั้งสิ้น ซึ่งหลักในการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน เน้นการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญ ดังนั้นไม่ว่าจะใช้การดำเนินคดีอาญาแบบใด หลักการรับฟังความทุกฝ่าย ก็ยังคงมีความสำคัญมากเสมอ

จากเนื้อหาของหลักฟังความทุกฝ่าย กรณีจึงต้องสอบสวนปากคำผู้ต้องหาก่อนการฟ้องเสมอ โดยหากเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถือว่าเป็นวิธีพิจารณาที่เป็น

มาตรฐานในการดำเนินการทางอาญา จะอยู่ในมาตรา 120 ซึ่งได้บัญญัติว่า “ห้ามมิให้อัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” ซึ่งในเนื้อหาของมาตรานี้ มีความหมายว่าแม้จะได้รวบรวมพยานหลักฐานจนฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด แต่หากจะยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ก็จะต้องมีการสอบปากคำผู้ต้องหาเสมอ ซึ่งตามหลักทั่วไปการยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลต้องมีตัวจำเลยมาศาลเสมอ หากไม่มีตัวจำเลยแล้วก็ไม่สามารถฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักการมีตัวจำเลยในคดีอาญา ดังนั้น เมื่อได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในความควบคุมแล้ว ก็คงไม่มีเหตุให้ละเลยไม่ดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งถือว่าเป็นหลักประกันสิทธิที่สำคัญของผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดี

การถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาเป็นการปฏิบัติที่สำคัญมาก เนื่องจากต้องมีการซักถามเกี่ยวกับประวัติของตัวบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาในเรื่องชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดา มารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ และที่เกิดของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อให้ทราบข้อมูลทั้งหมดอันจะเป็นประโยชน์ในการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นบุคคลที่ต้องดำเนินการสอบสวนอย่างแท้จริงหรือไม่ ไม่ใช่บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นการป้องกันการสอบสวนผิดตัวและยังเป็นข้อมูลที่จะทราบได้ว่าบุคคลที่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาได้เคยต้องโทษมาก่อนหรือไม่ รวมทั้งได้ทราบถึงวิถีทางในการดำเนินชีวิตและความประพฤติที่ผ่านมาของผู้ถูกกล่าวหา อันจะเป็นประโยชน์ในการสอบสวนด้วย นอกจากนี้ในด้านข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นผู้ลงมือกระทำความผิดเอง จะเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์ในการกระทำความผิดเป็นอย่างดี และทราบรายละเอียดอย่างชัดเจนที่สุด ซึ่งจะเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้พนักงานสอบสวนฟังเพื่อบันทึกเข้าสำนวนการสอบสวนไว้ หากผู้ถูกกล่าวหาให้ความร่วมมือบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ในคดี ก็จะทำให้การสอบสวนคดีนั้นง่ายขึ้น การค้นหารวบรวมพยานหลักฐานก็จะง่ายตามไปด้วย นอกจากนี้ในการที่ศาลจะวินิจฉัยชี้ขาดคดีศาลอาจพิพากษาคดีโดยอาศัยเพียงถ้อยคำของผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น เป็นการพิพากษาคดีตามคำรับสารภาพ หากคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้อแถลงที่ประกอบด้วยเหตุผลที่ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำไปโดยผู้ถูกกล่าวหาที่มีความเป็นตัวของตัวเองอย่างสมบูรณ์และโดยความเป็นอิสระหรือโดยความสมัครใจ คำให้การของผู้ถูกกล่าวหาจึงมีผลทางกฎหมายเป็นพิเศษ แต่อย่างไรก็ตามผู้ถูกกล่าวหาจะให้การ หรือไม่ให้การอย่างไร ตรงนี้เป็นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา¹⁵ นอกจากนี้ ในกรณีที่จะฟ้องผู้ถูกกล่าวหา การสอบปากคำหรือการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาย่อมมีความจำเป็นที่จะต้อง

¹⁵ จาก *มาตรการคุ้มครองผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา* (น. 100), โดย วัฒนา บุญเหิน, 2544, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กระทำอย่างมาก ทั้งนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 120¹⁶ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเนื้อหาของมาตรา 120 นี้ คือการสอบปากคำผู้ต้องหา หรือการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา กล่าวคือ แม้จะได้รวบรวมพยานหลักฐานทุกอย่างจนฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด ตามที่ถูกกล่าวหาจริง แต่ทราบเท่าที่ยังไม่ได้สอบปากคำผู้ต้องหา พนักงานอัยการก็จะยื่นฟ้องผู้ต้องหา ไม่ได้ แม้ว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหานั้น ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ก็ตาม และต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ก็เพื่อเป็นประกันเกี่ยวกับหลักฟังความทุกฝ่าย เมื่อได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วก็ต้องสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหา และในการสอบปากคำนั้นก็ต้องมีการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องหาทราบมิฉะนั้น การสอบสวนย่อมไม่สมบูรณ์¹⁷ ซึ่งความจำเป็นในการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหา มี 2 ประการ¹⁸

1. ความจำเป็นทางวิธีพิจารณาความ กล่าวคือ แม้พนักงานสอบสวนจะได้สอบสวนผู้เสียหาย พยาน และรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายอื่นที่ต้องการจนครบถ้วนแล้วก็ตาม ถ้ามิได้มีการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาอันได้แก่การแจ้งข้อกล่าวหารวมทั้งถามคำให้การ ไม่ถือว่าคดีนั้นได้มีการสอบสวนในความผิดตามข้อหาสำหรับตัวผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น พนักงานอัยการจึงไม่มีอำนาจฟ้องผู้ต้องหานั้นในความผิดตามข้อหาตามนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

2. ความจำเป็นทางพยานหลักฐาน กล่าวคือ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเต็มใจให้การ คำให้การย่อมเป็นประโยชน์แก่การสอบสวน เช่น คำให้การรับสารภาพ ย่อมเป็นหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาได้อย่างหนึ่ง หรือถ้าเป็นคำให้การภาคเสธ คือ ยอมรับบางส่วนปฏิเสธบางส่วน ก็ยังเป็นช่องทางที่พนักงานสอบสวนจะค้นหาความจริงของคดีได้อีก คำให้การของผู้ถูกกล่าวหาเมื่อได้กระทำตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 และพนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติฝ่าฝืนบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135 คำให้การของผู้ถูกกล่าวหาย่อมเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้และอาจใช้ยืนยันผู้ถูกกล่าวหาในชั้นพิจารณาของศาลได้อีกด้วย แต่จะมีน้ำหนักเพียงใดเป็นอีกเรื่องหนึ่ง นอกจากนี้หากคำให้การของผู้ถูกกล่าวหา มีน้ำหนักและมีพยานหลักฐานที่น่าสืบประกอบสนับสนุนความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาผู้ถูกกล่าวหาอาจพ้นจากการถูกฟ้องคดี ซึ่งพนักงานอัยการอาจมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีดังกล่าว โดยเห็นว่าพยานหลักฐานของผู้ถูกกล่าวหา มีน้ำหนักสามารถหักล้างพยานหลักฐานของพนักงาน

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 120 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน.”

¹⁷ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 195-196). เล่มเดิม.

¹⁸ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (น. 356-358), โดย คณิง ภาไชย, 2551, กรุงเทพฯ : เดือนตุลา.

สอบสวนได้ เป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ต้องถูกดำเนินคดีในชั้นศาลอันจะทำให้เกิดความเดือนร้อนจากกระบวนการยุติธรรมหลายครั้ง

2.2.5 ขั้นตอนและวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา

การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาเป็นขั้นตอนสำคัญในการดำเนินคดีอาญา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดขั้นตอนและวิธีการเพื่อให้เจ้าพนักงานของรัฐปฏิบัติโดยถูกต้องและครบถ้วน ทั้งให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา และทำให้การดำเนินคดีอาญามีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับ

2.2.5.1 ขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา¹⁹

ในการสอบถามปากคำผู้ถูกกล่าวหาวิธีการที่สำคัญเหมือนกันในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี ไม่ว่าจะเป็นในชั้นสอบสวนหรือชั้นพิจารณา กล่าวคือ โดยทั่วไปมีขั้นตอนตามลำดับดังนี้

1. ในการถามคำให้การย่อมต้องเริ่มต้นด้วยการสอบถามปากคำเกี่ยวกับข้อมูลระบุตัวของผู้ถูกกล่าวหา ในการสอบถามเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยหลักแล้ว กระทำไปเพื่อมิให้เกิดการผิดตัวขึ้น ซึ่งการถามคำให้การนี้จะอยู่ในกรอบ หรือขอบเขตของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 367²⁰ กล่าวคือ ตามปกติผู้ถูกกล่าวหา มีหน้าที่ต้องบอกชื่อและที่อยู่แก่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่สอบสวน

2. ต่อจากนั้นก็แจ้งเรื่องที่กล่าวหาให้เขาทราบ กล่าวคือ ในชั้นสอบสวนคือการแจ้งข้อหา หรือข้อกล่าวหา โดยเป็นการแจ้งข้อเท็จจริงที่มีการกล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด ซึ่งจะประกอบไปด้วย พฤติการณ์ในการกระทำความผิด วัน เวลา สถานที่เกิดเหตุ

3. ต่อมาในชั้นสอบสวนต้องแจ้งให้เขาทราบถึงสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การ สิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจ ในชั้นศาลต้องถามถึงเรื่องทนายความแล้วปิดท้ายด้วยการบอกให้เขาทราบว่าถ้อยคำที่เขากล่าวอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยันเขาได้

4. ขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นการถามถึงเนื้อหาในการกระทำของเขา ซึ่งจะเป็นเรื่องรายละเอียดของการกระทำความผิด รวมตลอดถึงข้อมูลส่วนตัวที่นอกเหนือจากข้อมูลระบุตัว เป็นต้นว่า การกระทำความผิดมาก่อน ข้อมูลประกอบการพิจารณาใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ ในกรณีนี้ต้องให้โอกาสเขาที่จะโต้แย้งและเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ต่อเขาด้วย

¹⁹ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 224-2225). เล่มเดิม.

²⁰ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 367 บัญญัติว่า “ผู้ใดเมื่อเจ้าพนักงานถามชื่อหรือที่อยู่เพื่อปฏิบัติการตามกฎหมาย ไม่ยอมบอกหรือแกล้งบอกชื่อหรือที่อยู่อันเป็นเท็จ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท.”

โดยทั่วไปต้องถือว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การเฉพาะในเรื่องเนื้อหาของคดีเท่านั้น แต่ถ้าในกรณีใดที่การแจ้งชื่อและที่อยู่มีผลเท่ากับเป็นการกล่าวหาตัวเองแล้ว ต้องถือว่าในกรณีนั้นอยู่นอกเหนือปทัสถานของความผิดอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 367 เพราะย่อมจะเป็นเรื่องที่ไม่อาจคาดหมายได้เช่นนั้นจากผู้กล่าวหา กล่าวคือ การแจ้งชื่อหรือที่อยู่อันเป็นเท็จไม่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 367

2.2.5.2 วิธีการแจ้งชื่อกกล่าวหา

การแจ้งชื่อกกล่าวหาเป็นการสร้างความเข้าใจให้แก่บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับรายละเอียดข้อเท็จจริงและฐานความผิดที่มีการกล่าวหา ซึ่งวิธีการแจ้งชื่อกกล่าวหาในปัจจุบันมีรูปแบบการแจ้งชื่อกกล่าวหา 3 วิธี คือ

1. การแจ้งชื่อกกล่าวหาด้วยวาจา เป็นรูปแบบที่เจ้าพนักงานของรัฐแจ้งถึงรายละเอียดของการกระทำที่บุคคลนั้นถูกกล่าวหาว่าได้กระทำให้เป็นความผิดอาญาโดยทางวาจา พบได้ในขั้นตอนการจับกุมในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ เช่น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 84 (1) “ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นแจ้งชื่อกกล่าวหา และรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ” และการแจ้งชื่อกกล่าวหาในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหาให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งชื่อกกล่าวหาให้ทราบ” เป็นรูปแบบที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ และพนักงานสอบสวนของไทยใช้อยู่ในปัจจุบัน มีข้อดีที่สามารถทำได้ง่าย รวดเร็ว ไม่ติดขัดในเรื่องความเร่งด่วนของเวลา ข้อเสียที่สำคัญ คือ เมื่อไม่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรจึงไม่มีการเตรียมหลักฐานที่แน่ชัดในการตรวจสอบ เจ้าพนักงานของรัฐมักไม่ทำการรวบรวมข้อมูลก่อนแจ้งชื่อกกล่าวหา จึงอาจทำให้มีความผิดพลาดในการแจ้งชื่อกกล่าวหาได้ เช่น มีการแจ้งชื่อกกล่าวหาโดยข้อเท็จจริงไม่ครบถ้วน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามในชั้นสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนทำการแจ้งชื่อกกล่าวหาด้วยวาจา พนักงานสอบสวนก็จะบันทึกไว้ในบันทึกปากคำผู้ถูกกล่าวหาพร้อมกับการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาไปพร้อมกัน ทำให้มีหลักฐานในการแจ้งชื่อกกล่าวหาแน่ชัดไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งหากแจ้งชื่อกกล่าวหาไม่ครบถ้วนก็สามารถแจ้งชื่อกกล่าวหาเพิ่มเติมได้

2. การแจ้งชื่อกกล่าวหาเป็นหนังสือ เป็นรูปแบบที่เจ้าพนักงานของรัฐทำรายละเอียดข้อเท็จจริงของการกระทำ ที่ผู้ถูกกล่าวหาได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา โดยจัดทำเป็นหนังสือเพื่ออ่านหรือส่งให้แก่บุคคลที่จะตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบรายละเอียด

ข้อเท็จจริง เช่น การออกหมายจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 84 (1) “...ถ้ามีหมายจับให้แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบและอ่านให้ฟังและมอบสำเนาบันทึกการจับแก่ผู้ถูกจับนั้น” นอกจากนี้การแจ้งข้อกล่าวหาในคดีอาญาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ซึ่งได้แก่ การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือตั้งแต่ผู้อำนวยการกองขึ้นไป เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้วและคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าพยานหลักฐานเพียงพอที่จะแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกกล่าวหาได้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีหนังสือเรียกผู้ถูกกล่าวหามาพบและแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และต้องจัดทำบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาระบุการกระทำและพฤติการณ์ทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี โดยทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ 2 ฉบับ เพื่อมอบให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับ และเก็บไว้เป็นหลักฐานในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับโดยผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาไว้เป็นหลักฐานด้วย และในการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบดังกล่าว ผู้ถูกกล่าวหาอาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นมารับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาแทน โดยให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาแล้วก็ได้²¹ ข้อดี คือ เมื่อจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรจึงมีหลักฐานแน่นอนเปลี่ยนแปลงได้ยาก เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานและได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจนก่อนการจัดทำ ข้อเสีย คือ การจัดทำต้องใช้เวลาอาจก่อให้เกิดผลเสียในกรณีเร่งด่วน เมื่อจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรมักมีการใช้รูปแบบภาษาที่เป็นทางการ เป็นภาษาที่เข้าใจยากและเจ้าหน้าที่ของรัฐมักไม่ค่อยอธิบายให้ชัดเจนมากนัก

3. การแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เป็นรูปแบบการแจ้งข้อกล่าวหาในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ซึ่งได้แก่ การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือตั้งแต่ผู้อำนวยการกองขึ้นไป สืบเนื่องมาจากการแจ้งข้อกล่าวหาเป็นหนังสือโดยทำเป็นลายลักษณ์อักษร ตาม 2) ข้างต้น ซึ่งหากผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหาตามกำหนดนัดในหนังสือเรียกให้มารับทราบข้อกล่าวหา หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่

²¹ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 37.

มารับทราบข้อกล่าวหาเนื่องจากไม่ได้รับหนังสือเรียกให้มารับทราบข้อกล่าวหา คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะส่งบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการหรือตามหลักฐานที่ปรากฏจากการไต่สวนข้อเท็จจริง และให้มีการปิดประกาศหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาไว้โดยเปิดเผยยังที่ทำการสำนักงาน ป.ป.ช. และภูมิลำเนาของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งในการแจ้งข้อกล่าวหาด้วยวิธีดังกล่าว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องจัดทำบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาเป็นลายลักษณ์อักษร จำนวน 3 ฉบับ เก็บไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงจำนวน 1 ฉบับ และส่งให้ผู้ถูกกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ จำนวน 2 ฉบับ เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาเก็บไว้หนึ่งฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อและวันเดือนปีที่รับทราบส่งกลับคืนมาไว้ในสำนวนอีก 1 ฉบับ หากพ้นกำหนด 15 วัน นับแต่วันที่ได้อำนาจการดังกล่าว หากไม่ได้รับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาคืนหรือไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหา ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา²² ซึ่งการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์นั้น ข้อดี คือ มีความสะดวกและรวดเร็วในการแจ้งข้อกล่าวหา หากผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหา ก็ไม่ต้องรอให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาหรือนำตัวผู้ถูกกล่าวหามารับทราบข้อกล่าวหา และเพื่อให้กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการต่อไปได้โดยไม่สะดุด หรือล่าช้า และทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงมีประสิทธิภาพ ข้อเสีย คือ ผู้ถูกกล่าวหาอาจไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหา เช่น หากมีการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ แต่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้พักอาศัยอยู่ ณ ภูมิลำเนาตามที่ปรากฏทางไปรษณีย์ หรือพักอาศัยอยู่ที่อื่นโดยมิญาติรับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาไว้แทน ซึ่งกฎหมายให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาแล้ว แต่ผู้ถูกกล่าวหาอาจจะไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาจริงๆ ซึ่งการแจ้งข้อกล่าวหาด้วยวิธีนี้มีผลเสียต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาในอันที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหา ซึ่งเป็นสิทธิสำคัญประการหนึ่งของผู้ถูกกล่าวหาในขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

2.2.6 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการถามคำให้การ

หลักสำคัญที่สุดในการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา คือ การให้การของผู้ถูกกล่าวหาต้องเป็นการให้การด้วยความเต็มใจ ปราศจากการให้คำมั่นสัญญาของเจ้าพนักงานของรัฐ การบังคับ ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการอื่น²³ ในการถามคำให้การ พนักงานสอบสวนจะต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องหา ดังนี้

²² ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 38.

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 135.

2.2.6.1 สิทธิที่จะไม่ให้การและสิทธิที่จะไม่ให้การอันเป็นปฏิบัติยกตนเอง

สิทธิที่จะไม่ให้การและสิทธิที่จะไม่ให้การอันเป็นปฏิบัติยกตนเองเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวเนื่องกับข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าผู้นั้นได้กระทำความผิด ดังนั้นโดยหลักทั่วไปผู้ถูกกล่าวหาจึงไม่มีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง แต่เป็นหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่จะต้องพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหาจริงหรือไม่ หากพิสูจน์ไม่ได้ก็ต้องเป็นไปตามข้อสันนิษฐาน คือ ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะไปบังคับผู้ถูกกล่าวหาให้ต้องให้การไม่ได้²⁴ ซึ่งสิทธินี้ได้บัญญัติรับรองไว้โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอย่างชัดเจน กล่าวคือ

“มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิบัติยกตนเอง”

ที่มาของสิทธิในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิบัติยกตนเอง อันอาจทำให้ถูกฟ้องคดีอาญานี้ รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีหลักว่า “บุคคลใด...จะถูกบังคับให้ให้การเป็นภัยแก่ตนเองในคดีอาญาใดๆ ไม่ได้หรือจะถูกจำกัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน โดยไม่ต้องด้วยกระบวนการความแห่งกฎหมายไม่ได้...”

นอกจากนั้นในคดี Escobedo v. Illinois, 378 U.S. 478 (1964) ศาลยังได้ขยายหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิบัติยกตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา รวมไปถึงหลักเกณฑ์ของความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี ในกรณีที่จะต้องมีการทนายความ เพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญา ตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 ด้วย

ผู้พิพากษา Goldberg ได้เขียนคำพิพากษาเอาไว้ในคดี Escobedo v. Illinois, 378 U.S. 478 (1964) ว่า “ระบบการบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของคำรับสารภาพแล้ว ในระยะยาวจะมีความน่าเชื่อถือน้อย ทำให้มุ่งเน้นแต่คำรับสารภาพ อาจนำคำรับสารภาพมาจากทางที่มีขอบ ซึ่งระบบการสอบสวนที่ดี จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานจากพยานหลักฐานอันเป็นภาวะวิสัย (objective evidence) เพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาด้วย”²⁵

²⁴ จาก มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 70), โดย ชาติ ชัยเดชสุริยะ, 2549, กรุงเทพฯ : เดือนตุลา.

²⁵ มาตรการคุ้มครองผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา (น. 101-102). เล่มเดิม.

ในประเทศอังกฤษ สภาขุนนางได้มีการหยิบยกสุภาษิตกฎหมาย “nemo debet prodere se ipsum” ซึ่งมีความหมายว่า ไม่มีผู้ใดจะอาจถูกบังคับให้ทรยศต่อตนเอง มาอธิบายหลักนี้ โดยอธิบายว่าสิทธิที่จะไม่ต้องให้การหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ สิทธิที่จะไม่ต้องให้การเป็นผลร้ายต่อตนเอง โดยรัฐไม่ควรใช้วิธีกดดันให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องเลือกเอาระหว่างการพูดข้อเท็จจริงออกไปกับการติดคุก การที่กฎหมายคุ้มครองสิทธินี้ก็เพราะเห็นว่า การให้การในฐานะผู้ถูกกล่าวหาต่อพนักงานสอบสวนย่อมอยู่ภายใต้แรงกดดันที่อาจทำให้ต้องให้การไปโดยผิดพลาดในทางที่ไม่เป็นธรรม และเจ้าพนักงานของรัฐมุ่งเน้นแต่จะแสวงหาข้อเท็จจริงจากตัวผู้ถูกกล่าวหาอย่างเดียว เพราะสะดวกกว่าวิธีอื่น แต่อีกด้านหนึ่งก็อาจเป็นช่องทางให้อาชญากรมีอาชีพที่มีความรู้ดีซ่อนเร้นและเบี่ยงเบนข้อเท็จจริงโดยไม่ต้องรับผิดชอบ²⁶

2.2.6.2 สิทธิที่จะได้รับแจ้งสิทธิจากเจ้าพนักงานของรัฐก่อนให้การ

ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิที่จะได้รับแจ้งจากเจ้าพนักงานของรัฐให้ทราบว่าตนมีสิทธิตามกฎหมายอย่างไร และเจ้าพนักงานของรัฐต้องบอกให้ทราบก่อนว่าถ้อยคำที่ผู้ถูกกล่าวหาเหล่านั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานชั้นแรกในการพิจารณาคดีได้ และต้องแจ้งด้วยว่าผู้ถูกกล่าวหาสิทธิที่จะไม่ให้การ โดยการแจ้งสิทธิดังกล่าวมีความมุ่งหมายจะให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบและเข้าใจถึงสิทธิของตนเองตามกฎหมายจริงๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในฐานะที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และการให้การของผู้ถูกกล่าวหาเหล่านั้นได้ให้การด้วยความเต็มใจ และมีความเป็นอิสระทำให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยความเที่ยงธรรม ซึ่งสิทธินี้ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

“มาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้...”

“มาตรา 134/4 ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(2) ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

²⁶ มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 71). เล่มเดิม.

เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้²⁷

ที่มาของสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่ได้รับแจ้งสิทธิก่อนให้การนั้น มาจากศาลฎีกา ของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ในคดี Miranda ว่าก่อนเริ่มการสอบสวนคดีอาญาพนักงานผู้มีหน้าที่สอบสวนจะต้องให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบว่

1. ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้
2. ถ้อยคำที่ผู้ถูกกล่าวหาออกมากล่าวออกมา อาจใช้เป็นพยานยันแก่ผู้ถูกกล่าวหาในชั้นศาลได้
3. ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิที่จะมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในระหว่างการสอบสวน
4. หากผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถจัดหาทนายความเองได้ จะมีการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา ก่อนเริ่มการสอบสวน ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความประสงค์เช่นนั้น

ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาแปลความว่า เมื่อมีการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน หลักการที่ว่า “บุคคลไม่อาจที่จะถูกบังคับให้เป็นพยานอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองในคดีอาญา” ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 5 ด้วยเหตุนี้พนักงานสอบสวนจึงต้องให้คำเตือน 4 ประการดังกล่าวแก่ผู้ถูกกล่าวหา หลังจากนั้นหากผู้ถูกกล่าวหา ยังประสงค์จะให้ถ้อยคำแก่พนักงานสอบสวนอยู่อีก ก็จะถือว่ามีการ “บังคับ” ให้ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้²⁷

ศาลฎีกาของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้วางหลักในการรับฟังคำรับสารภาพของผู้ต้องหาในการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งเป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในคดี Miranda v. Arizona, 384 U.S. 436 (1996) เพื่อควบคุมอำนาจของพนักงานสอบสวน หลักการนี้ได้ใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบันนี้โดยเคร่งครัด ซึ่งเรียกหลักนี้ว่า Miranda Rule กำหนดห้ามไม่ให้พนักงานสอบสวนถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ภายใต้การควบคุม จนกว่าจะได้บอกกับบุคคลนั้นจนชัดเจนว่าเขามีสิทธิที่จะนิ่งเฉยไม่ให้การ หากเขาพูด สิ่งใดๆ ที่เขาพูดออกมาอาจจะเป็นพยานผูกมัดเขาในศาล เขามีสิทธิที่จะพบทนาย และถ้าไม่มีความสามารถที่จะจ้างทนายก็จะมีการแต่งตั้งทนายให้ก่อนที่จะมีการสอบถามคำให้การ ถ้าต้องการเช่นนั้น ซึ่งสาเหตุที่ศาลฎีกาได้กำหนดให้

²⁷ เกียรติจิตร วัจนะสวัสดิ์. (2520). “การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน – ตัวอย่างของสหรัฐอเมริกา.” วารสารนิติศาสตร์, 9(4), 49.

พนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่จะถูกควบคุมตัวไว้มากเช่นนั้น เนื่องจาก ศาลสูงสุดเกรงว่าผู้ถูกกล่าวหาที่อยู่ภายใต้การควบคุมของพนักงานสอบสวน จะอยู่ภายใต้ความกดดันที่จะต้องให้การปรัปรัดตนเองหากมิได้มีการกำหนดมาตรการป้องกันเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งการสอบสวนภายใต้การควบคุม เป็นมาตรการที่มีลักษณะกดดันอยู่ในตัวเองอยู่แล้ว และบรรยากาศเช่นนั้นจะทำให้สภาวะจิตใจของผู้ถูกกล่าวหาที่จะต่อต้านลดน้อยถอยลง และสภาพบังคับที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องพุดออกไปต่างๆ ที่เขาจะไม่ทำเช่นนั้นหากเขาอยู่ในสภาวะอิสระ²⁸

ศาลฎีกาของรัฐบาลกลางได้วางหลักไว้ในคดีนี้ว่า เมื่อมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อถามคำให้การ ต้องมีการเตือนสิทธิตามรัฐธรรมนูญของผู้ต้องหาให้ทราบ กล่าวคือ ผู้ต้องหาจะต้องได้รับการเตือนว่า มีสิทธิที่จะไม่ให้การ และมีสิทธิในการมีทนายความ

ศาลฎีกาของรัฐบาลกลางได้มีคำพิพากษาตอนหนึ่งว่า “เมื่อบุคคลถูกนำมาควบคุมตัวหรือถูกจำกัดอิสรภาพ โดยอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ถูกควบคุมตัว สิทธิในการที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้เขาถูกฟ้องคดีอาญานั้น อาจถูกทำลายไปได้ กระบวนการพิจารณาคดีจะต้องมีการป้องกัน และควบคุมการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวนด้วย พนักงานสอบสวนจะต้องเตือนก่อนที่จะตั้งคำถามใดๆ ว่าคุณมีสิทธิที่จะไม่ให้การใดๆ ที่คุณสามารถนำไปใช้ยืนยันคุณในศาลได้ คุณมีสิทธิที่จะมีทนายความ และถ้าคุณไม่สามารถที่จะมีเงินจ่ายค่าทนายความ ก่อนที่จะถามคำให้การถ้าคุณต้องการก็จะแต่งตั้งทนายความให้ และผู้ต้องหาใช้สิทธิดังกล่าว ในระหว่างการถามคำให้การนั้น ได้ตลอดเวลา”

หลัก Miranda Rule นั้น ได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนในการใช้คำรับสารภาพเป็นพยานหลักฐานมาฟ้องคดี และใช้ยืนยันเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ถูกกล่าวหาในศาลกรณีจึงเป็นการปกป้องคุ้มครองสิทธิของบุคคล โดยจะต้องมีการเตือนผู้ถูกกล่าวหาก่อนทำการถามคำให้การเสมอ เพื่อให้มีการบังคับใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญของผู้ถูกกล่าวหา อย่างมีประสิทธิภาพ²⁹ ไม่ว่าจะเป็นการเตือนเกี่ยวกับการมีทนายความ หรือการเตือนเกี่ยวกับการให้การหรือไม่ให้การ แต่อย่างไรก็ตาม การได้รับความคุ้มครองเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิก่อนให้การนั้น ไม่รวมถึงการเขียนหรือการตรวจพิสูจน์บุคคลทางวิทยาศาสตร์³⁰ เนื่องจากการเขียนเป็นลักษณะภายนอกที่ไม่ใช่คำพูด และการรวบรวม หรือแสวงหาพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน โดยการพิสูจน์พยานหลักฐานจากทั้งภายนอกหรือภายในของเนื้อตัวร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา ที่ไม่ใช่คำให้การด้วยวาจา เช่น การนำ

²⁸ จาก กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง (น. 135), โดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2543, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

²⁹ มาตรการคุ้มครองผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา (น. 102-103). เล่มเดิม.

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 131/1.

ของเหลวภายในร่างกายมาตรวจ เช่น ปัสสาวะ หรือเลือด เพื่อทำการตรวจวัดระดับแอลกอฮอล์ในเลือด เช่นนี้ไม่ถือเป็นการบังคับให้ผู้ถูกกล่าวหาให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง แต่เป็นความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับกฎหมาย ถือได้ว่าเป็นการใช้อำนาจในหน้าที่ของพนักงานสอบสวน จะไม่ถือเป็นการบังคับให้ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

2.3 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน (Human Rights) มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีรากฐานมาจากแนวความคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ที่ว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาต้องเท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน มีสิทธิเสรีภาพด้วยกันทุกคน ผู้ใดจะมาล่วงละเมิดมิได้ ซึ่งสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่กฎหมายคุ้มครอง และกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองนั้นก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความต้องการตามอำเภอใจของมนุษย์ แต่เป็นกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ที่อยู่เหนือรัฐมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ดังนั้น สิทธิมนุษยชน จึงหมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานเป็นมาตรการขั้นต่ำที่พึงมีและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวย่อมต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมาย เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย และความมั่นคงปลอดภัย สิทธิในการถือครองทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิในการเคลื่อนไหวและในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น³¹

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนเป็นหลักประกันไม่ให้สิทธิของประชาชนถูกล่วงละเมิดด้วยอำนาจรัฐ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการจำกัดอำนาจรัฐนั่นเอง เพราะการปกครองประเทศต้องมีการใช้อำนาจของผู้บริหารประเทศซึ่งการใช้อำนาจนั้น อาจละเมิดสิทธิมนุษยชนและก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งในการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาประกอบไปด้วยการใช้อำนาจรัฐ เจ้าพนักงานของรัฐ องค์กรและกระบวนการตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายในการค้นหาความจริงในคดีอาญาเพื่อให้เกิดความยุติธรรม และในขั้นตอนการดำเนินการตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายนี้เองที่ทำให้เกิดการกระทบสิทธิของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นการจับ การค้น และการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา เป็นต้น ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาทั้งสิ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการปฏิบัติของเจ้าพนักงานของรัฐให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา

³¹ จาก สิทธิมนุษยชน (น. 24), โดย อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2555, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

2.3.1 สิทธิในการต่อสู้คดี

บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ในเบื้องต้นต้องมีพยานหลักฐานที่น่าเชื่อว่าเป็นบุคคลที่ได้กระทำความผิด โดยพยานหลักฐานนั้นได้มาจากการสืบสวนสอบสวนของเจ้าพนักงานของรัฐ เมื่อปรากฏว่าข้อกล่าวหาไม่มีความจริง ก็จะต้องนำตัวผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์และดำเนินการลงโทษหรือปล่อยตัวผู้ถูกกล่าวหาต่อไป ซึ่งหลักประกันที่สำคัญของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นฝ่ายถูกอำนาจรัฐตรวจสอบ คือ สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหา โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแสดงข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตนเอง ซึ่งการที่ผู้ถูกกล่าวหาจะต่อสู้คดีได้ต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงลักษณะและเหตุแห่งการกล่าวหาว่าตนเองกระทำความผิด เพื่อที่ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้ทราบว่าจะถูกจับหรือถูกดำเนินคดีอาญาเพราะเหตุใด และจะได้ชี้แจงรายละเอียดข้อเท็จจริงต่อสู้คดีแก่ข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหา ได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

มาตรา 40 วรรคหนึ่ง “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้”

(7) “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ...”

สิทธิในการต่อสู้คดีได้มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐ นอกจากนี้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ค.ศ. 1948 ซึ่งถือว่าเป็นคำประกาศที่นานาประเทศได้ให้การยอมรับนับถือ ยังได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิในการต่อสู้คดี ดังนี้

ข้อ 11 (1) บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นในการต่อสู้คดี”³²

การกำหนดเกี่ยวกับสิทธิในการต่อสู้คดีไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่ทุกคนจะต้องให้ความสำคัญ

ในชั้นสอบสวนผู้ต้องหาที่มีโอกาสในการต่อสู้คดี ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรค 3 ได้กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาที่มีโอกาสสู้คดีในชั้นสอบสวนโดยกำหนดว่า พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาที่จะแก้ข้อกล่าวหา และที่จะแสดงข้อเท็จจริงอัน

³² Universal Declaration of Human Rights Article 11 (1)

“Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until gailty according to law is public trial at which he has all the guarantees necessary for his defence.”

เป็นประโยชน์แก่ตนด้วย โดยให้เป็นที่ไปตามหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่ไม่ใช่เป็นการหา พยานหลักฐานที่จะเอาผิดผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น³³

สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่สำคัญ คือ สิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหาและ สิทธิที่จะถูกสอบถามคำให้การ เพราะผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่หากได้รับสิทธิ ดังกล่าว และสามารถนำสิทธิอย่างอื่นมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สิทธิที่จะพบและปรึกษา ทนายความ สิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ เป็นต้น

2.3.2 หลักฟังความทุกฝ่าย

หลักฟังความทุกฝ่าย คือ หลักการที่ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาที่จะแก้ข้อกล่าวหา ในคดีอาญาผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่ในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิที่จะ ได้รับทราบว่าเขาถูกกล่าวหาว่าอย่างไร หรือถูกฟ้องว่าอย่างไร เพื่อที่เขาจะได้มีโอกาสให้การ แก้ข้อกล่าวหาในชั้นเจ้าพนักงานหรือให้การแก้ข้อกล่าวหาในชั้นศาลได้อย่างถูกต้อง³⁴

หลักฟังความทุกฝ่ายเป็นหลักประกันในการดำเนินการทางอาญาต่อผู้ถูกกล่าวหา โดย เจ้าพนักงานของรัฐ และศาลซึ่งมีหน้าที่สอบสวนวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทจะต้องฟังความจากคู่ความ ทั้งสองฝ่าย จะฟังความจากคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ ต้องฟังข้อเท็จจริงจากฝ่ายผู้กล่าวหาและ ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา เนื่องจากเมื่อมีการเริ่มคดีอาญาไม่ว่าจะด้วยการร้องทุกข์กล่าวโทษจากผู้เสียหาย หรือพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเอง พนักงานสอบสวนก็จะสอบปากคำผู้กล่าวหาหรือ ผู้เสียหาย เพื่อที่จะทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิด ว่ามีพฤติการณ์ในการกระทำ ความผิดอาญาอย่างไร เพราะผู้กล่าวหาหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นฝ่ายที่ได้รับความเสียหายจากการ กระทำความผิดนั้นทราบข้อเท็จจริงเป็นอย่างดี เมื่อได้ข้อเท็จจริงจากฝ่ายผู้กล่าวหาหรือผู้เสียหาย และพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานอื่น ๆ ซึ่งเพียงพอที่จะพิสูจน์ในเบื้องต้นว่าผู้ถูก กล่าวหาน่าจะได้กระทำความผิดตามที่มีการกล่าวหาจริง พนักงานสอบสวนก็ต้องสอบปากคำผู้ ถูกกล่าวหาเพื่อรับทราบข้อเท็จจริงจากอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้กระทำความผิด เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิด ทั้ง ฝ่ายผู้กล่าวหาหรือผู้เสียหายกับฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาได้แสดงข้อเท็จจริงอย่างเต็มที่ เพื่อความยุติธรรม ในการดำเนินคดีอาญา

หลักการรับฟังความทุกฝ่ายมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ต้องมีการแจ้งเรื่องราวที่กล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดตามกฎหมาย ให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ โดยจะแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรหรือวาจาก็ได้และต้องให้โอกาสพอสมควร

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง) (น. 223). เล่มเดิม.

³⁴ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 70). เล่มเดิม.

แก่ผู้ถูกกล่าวหาที่จะให้การตอบรับหรือปฏิเสธข้อกล่าวหา นั้น การให้การของผู้ถูกกล่าวหาจะให้การเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจาก็ได้เช่นกัน เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือศาลผู้มีหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทจะต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบล่วงหน้าพอสมควรก่อนถึงกำหนดเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องให้การ เพื่อเป็นการให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาในการเตรียมคำให้การอย่างเต็มที่ การแจ้งข้อกล่าวหาแต่ไม่ได้ให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาในการเตรียมคำให้การอย่างเหมาะสม ถือว่าเป็นการกระทำที่ขัดกับหลักฟังความทุกฝ่าย

2. ต้องมีการเปิดเผยข้อเท็จจริงที่ใช้ในการพิจารณาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ แต่อาจไม่เปิดเผยถึงแหล่งที่มาของข้อเท็จจริงนั้นก็ได้ ดังตัวอย่างในคดี R.Vs Gaming Board For Great Britain, ex parte Benaim and Khaide (1970) เป็นกรณีที่คณะกรรมการพนันไม่ยอมออกใบอนุญาตให้มีการเล่นการพนันแก่ผู้ร้องขอ เนื่องจากคณะกรรมการพนันได้พิจารณาประวัติและพฤติกรรมของผู้ร้องขอจากทางตำรวจทั้งในและนอกประเทศแล้ว ได้แจ้งข้อเท็จจริงดังกล่าวให้ผู้ร้องทราบ แต่ไม่ได้เปิดเผยที่มาของแหล่งข้อมูล ในกรณีเช่นนี้ถือได้ว่า คณะกรรมการได้ปฏิบัติตามหลักฟังความทุกฝ่ายแล้ว

3. ทำการสืบพยานต่อหน้าผู้ที่ถูกกล่าวหา และให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาทำการซักค้านพยานตลอดจนคัดค้านพยานหลักฐานและนำพยานเข้าสืบเพื่อหักล้างพยานของฝ่ายผู้กล่าวหาได้

4. ให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาที่จะมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดีและในบางกรณีให้มีการขออนุญาตเลื่อนการพิจารณาคดีได้

5. ให้มีตัวแทนในคดีได้ รวมทั้งมีทนายความช่วยเหลือในคดี

ซึ่งหลักการฟังความทุกฝ่ายนี้ประเทศไทยได้รับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยบัญญัติเป็นวัตถุประสงค์ของมาตรา 120, 134, 168, 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา³⁵ เฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 120 ซึ่งได้บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” จากเนื้อหาของหลักฟังความทุกฝ่ายที่ต้องให้ผู้ถูกกล่าวหาให้การชี้แจงแก่ข้อกล่าวหา กรณีจึงต้องมีการสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหาก่อนการฟ้องเสมอ ซึ่งการสอบสวนมีเนื้อหา 2 ประการ คือ

1. การรวบรวมพยานหลักฐาน และ
2. การใช้มาตรการบังคับ

³⁵ จาก การแจ้งข้อหาในคดีอาญาโดยพนักงานสอบสวน (น. 13-16), โดย นิรันดร์ เลี่ยมทอง, 2533, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทบัญญัติในมาตรา 120 นี้ หมายความว่า แม้จะได้มีการรวบรวมพยานหลักฐาน จนฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด แต่ก็จะต้องมีการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหา ก่อนการฟ้องคดี เสมอ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หัวใจของหลักการสอบสวน ก็คือ การสอบปากคำผู้ต้องหา อย่างไรก็ตาม กรณีใดที่คดีจะยุติลงโดยการไม่ฟ้อง เช่น เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิด การกระทำของผู้ต้องหาไม่มีความผิด มีเหตุตามกฎหมายที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ควรถูกต้องรับโทษ หรือกรณีมีเงื่อนไขระงับคดี กรณีเช่นนี้จะไม่สอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหาในคดีนั้นก็ได้ เพราะกรณีดังกล่าวไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหา นอกจากนี้ในชั้นศาล มาตรา 172 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับ หลักฟังความทุกฝ่าย ด้วยเพราะทำต่อหน้าจำเลย หมายความว่า ในการพิจารณาและสืบพยานนั้น จำเลยมีสิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้เป็นสิทธิในทางการกระทำ (active right) เป็นหลักประกันในการต่อสู้คดี³⁶

หลักฟังความทุกฝ่ายมีความสัมพันธ์กับการสอบสวนคดีอาญา โดยเป็นหลักการที่สำคัญตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง ในอันที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบว่าตนเองได้ถูกกล่าวหาว่าอย่างไร และมีโอกาสในการชี้แจงข้อเท็จจริงแก่ข้อกล่าวหา เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้ หากไม่มีหลักฟังความทุกฝ่าย ผู้ถูกกล่าวหาที่จะถูกศาลพิจารณาพิพากษาคดีโดยที่ตนเองไม่ทราบว่าถูกกล่าวหาว่าอย่างไร และไม่มีโอกาสในการชี้แจงข้อเท็จจริงแก่ข้อกล่าวหาของตน ทั้งในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณาคดีของศาล ซึ่งจะเกิดความไม่เป็นธรรมอย่างมากกับผู้ถูกกล่าวหา

2.3.3 หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย

หลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากสิทธิในชีวิตและร่างกายที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ และทุกคนจะต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกัน อันมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคลและปัจเจกบุคคลกับสังคม เพราะหลักความเสมอภาคเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะไร้ความหมายหากไม่ได้คำนึงถึงหลักความเสมอภาค มนุษย์จะดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีหากมนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกันกับมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคม หลักความเสมอภาคจึงหมายความว่าความเสมอภาคในกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ แต่ไม่ใช่

³⁶ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 71). เล่มเดิม.

ความเสมอภาคในวัตถุประสงค์ของ ดังนั้น หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายจึงเป็นหลักความเสมอภาคทั่วไปที่บุคคลทั่วไปมีสิทธิได้รับการปฏิบัติจากรัฐเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ

หลักความเสมอภาคเป็นหลักที่ทำให้ประชาชนทุกคนได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน โดยองค์กรต่าง ๆ ของรัฐ ให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะแต่ละคน³⁷ ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดไว้

มาตรา 30 “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่าง ในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้...”

ในทางกฎหมายมนุษยชนหลักการไม่เลือกปฏิบัติ มีสองนัยด้วยกัน คือ ความหมายแรก การห้ามปฏิบัติที่แตกต่าง หมายถึง ในการดำเนินการใด ๆ ของรัฐ เพื่อให้สิทธิหรือประโยชน์ใดแก่ประชาชนแล้ว จำต้องให้โดยอยู่บนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการปฏิบัติหรือให้สิทธิพิเศษแก่บุคคลใด ๆ การปฏิบัติดังกล่าวนั้นต้องเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่ลดทอนสิทธิหรือการกระทำที่ส่งเสริมหรือขยายขอบเขตสิทธิหรือการให้ประโยชน์ใด ๆ ส่วนความหมายที่สอง หมายถึง การกระทำในทางยืนยัน (affirmative action) เพื่อสนับสนุนให้ผู้ด้อยโอกาสได้เข้าถึงสิทธิได้อย่างเท่าเทียมกันกฎหมายสิทธิมนุษยชนนั้น หาได้กำหนดให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลเหมือนกันไม่ เนื่องจากในความเป็นจริงคนเราเกิดมาอย่างไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น กฎหมายที่เป็นธรรมจึงต้องยอมให้ปฏิบัติต่อบุคคลให้แตกต่างกันได้ตามสภาพแห่งบุคคลที่ไม่เหมือนกัน เช่น คนพิการ เด็ก หรือคนกลุ่มที่ขาดโอกาสเนื่องจากปัจจัยบางอย่างที่ไม่สามารถ มนุษยชนที่เท่าเทียมกัน

การปฏิบัติที่แตกต่างที่จะถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัตินั้นก็ต่อเมื่อ

1. ข้อเท็จจริงประจักษ์ชัดแจ้งว่ามีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน

2. ความแตกต่างนั้นไม่มีเป้าหมายใด ๆ เช่น ไม่มีวัตถุประสงค์ที่สามารถกล่าวอ้างความชอบธรรมต่อการปฏิบัติให้แตกต่างกันได้

³⁷ จาก หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2540 (น. 186-187), โดย บรรเจิด สิงคะเนติ ก, 2547, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

3. ความแตกต่างไม่มีสัดส่วนที่สมเหตุสมผลระหว่างเป้าหมายที่ต้องการกับวิธีการใช้
4. การปฏิบัติแตกต่างกันเป็นวิธีการชั่วคราว มิใช่ดำรงตลอดไป³⁸

หลักความเสมอภาค หากจะมองในอีกแง่มุมหนึ่งแล้วก็คือ สิทธิของราษฎรที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน องค์กรต่างๆ ของรัฐซึ่งรวมทั้งฝ่ายปกครองด้วย สาธารณสุขของหลักดังกล่าวมุ่งหมายมิให้มีการปฏิบัติต่อสิ่งที่มีความเหมือนกันในสาระสำคัญให้แตกต่างกันตามอำเภอใจ ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของแต่ละคน การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมหรือไม่เท่าเทียมกันจะต้องมีการให้เหตุผล ซึ่งอาจมีการปฏิบัติไม่เท่าเทียมกันได้ เมื่อมีเหตุที่สมเหตุสมผล และจะต้องเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนด้วย โดยการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันจะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย และวิธีการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายต้องเป็นวิธีการที่เหมาะสมและจำเป็น การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกัน ในสาระสำคัญแตกต่างกันก็ดี การปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกัน ในสาระสำคัญอย่างเดียวกันก็ดี ย่อมขัดต่อหลักความเสมอภาค หลักความเสมอภาคจึงหมายถึงความเสมอภาคในกฎหมาย กล่าวคือบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ และความเสมอภาคในกฎหมายนี้อาจเป็นได้ทั้งในทางสิทธิและในทางหน้าที่หรือภาระ³⁹

หลักของการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันมิได้เรียกร้องการปฏิบัติให้เท่าเทียมกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ มิได้หมายความว่าทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยมิได้คำนึงถึงข้อแตกต่างใด ๆ การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย หมายถึงกรณีที่มีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันสองข้อเท็จจริงเปรียบเทียบกัน ในสาระสำคัญเท่านั้น ซึ่งมีความหมายว่าบุคคลหนึ่ง กลุ่มบุคคลหนึ่ง หรือข้อเท็จจริงหนึ่งนั้น สามารถเปรียบเทียบกับอีกบุคคลหนึ่ง กลุ่มบุคคลหนึ่ง หรือข้อเท็จจริงหนึ่งได้ โดยนำลักษณะที่เป็นสาระสำคัญในเรื่องนั้นๆ เป็นจุดยึดโยงในการเปรียบเทียบ หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายนั้น มีหลักอันเป็นสาระสำคัญว่า “จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันไม่ให้แตกต่างกัน และจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญไม่เหมือนกันไม่ให้เท่าเทียมกัน” แต่หากมีความแตกต่างกันในเรื่องอื่นที่ไม่ใช่สาระสำคัญก็ต้องถือว่ามีความเสมอกันซึ่งต้องใช้หลักการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน จะใช้หลักปฏิบัติที่แตกต่างกันไม่ได้

³⁸ จาก รายงานการวิจัยเรื่อง ปัญหาความไม่เสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนได้รับ (น. 11), โดย อภิรดี โพธิ์พร้อม และคณะ, 2550, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานศาลยุติธรรม.

³⁹ จาก เอกสารการประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์ (น. 154), โดย หลวงประดิษฐมนูธรรม, 2526, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย มีหลากหลายแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม ความเสมอภาคในภาระสาธารณะ ความเสมอภาคในการทำงานภาครัฐ ความเสมอภาคในการเลือกตั้ง หรือความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ ซึ่งหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายและความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกัน และในบางกรณีก็ผสมผสานกันจนกล่าวได้ว่าความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมเป็นกรณีเฉพาะของการนำหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายมาใช้⁴⁰

หลักความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม เมื่อมีกรณีที่ต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลทุกคนที่ถูกโต้แย้งสิทธิ ต้องได้รับการพิจารณาตามกระบวนการพิจารณาอย่างเดียวกัน ผู้ใดจะต้องขอให้จัดตั้งศาลพิเศษขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีของตนเองโดยเฉพาะไม่ได้ แต่กรณีก็มีข้อยกเว้น เช่น การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่ให้อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพียงศาลเดียว⁴¹ แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญาหรือขั้นตอนวิธีพิจารณาความอาญาตามปกติ ต้องมีความเสมอภาคกันในบุคคลทุกคนที่จะได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาคและเป็นมาตรฐานเดียวกัน เว้นแต่จะมีวัตถุประสงค์ของกฎหมายหรือสาระสำคัญของการดำเนินการที่แตกต่างกัน โดยต้องให้เหตุผลที่สมเหตุสมผล เช่น หากเจ้าหน้าที่ของรัฐทำสิ่งที่ผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐคนนั้นก็ควรได้รับการพิจารณาโดยกระบวนการยุติธรรมและได้รับโทษเช่นเดียวกับกรณีที่บุคคลธรรมดาทั่วไป การเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษหรือไม่ต้องรับโทษ เว้นแต่จะมีเหตุผลเป็นพิเศษที่สมเหตุสมผล หากไม่มีเหตุผลเป็นพิเศษที่สมเหตุสมผลแล้ว อาจเกิดปัญหาความแตกต่างกันในหลักเกณฑ์กระบวนการยุติธรรมที่ต้องเป็นมาตรฐานเดียวกัน และอาจจะขัดกับหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายได้

หลักความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม มุ่งคุ้มครองบุคคลที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ให้ได้รับการพิจารณาโดยกระบวนการที่มีความเสมอภาคกันในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในเรื่องนี้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ค.ศ. 1948 ได้กำหนดเกี่ยวกับความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายไว้ ดังนี้

ข้อ 1 “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรีและสิทธิทุกคนได้รับการประสิทธิประสาทเหตุผลและมโนธรรม และปฏิบัติต่อกันอย่างฉันพี่น้อง”

⁴⁰ สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2543, มิถุนายน). “หลักความเสมอภาค.” *วารสารนิติศาสตร์*, 30(2), 171.

⁴¹ หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2540 (น. 193). เล่มเดิม.

ข้อ 7 “ทุกคนต่างเสมอกันในกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และต่อการยุยงส่งเสริมให้เกิดการเลือกปฏิบัติเช่นนั้น...”

ข้อ 10 “บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใด ๆ ทางอาญา”⁴²

เมื่อพิจารณาถึงมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม จะเห็นได้ว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในคดีอาญาซึ่งจะได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไว้หลายประการ โดยมีเจตนารมณ์ที่จะสร้างหลักประกันแก่บุคคลทุกคนว่าหากเขาจะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าในที่ไหนใด ๆ ในโลก เขาต้องได้รับหลักประกันที่จะมีความเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันปราศจากการเลือกปฏิบัติ และได้รับการพิจารณาจากศาลอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ได้รับรองโดยมติของที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 31 เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 มีเจตนารมณ์เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลกอย่างแท้จริง ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนดังกล่าวจึงถือว่าเป็นเอกสารที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอันเป็นมาตรฐานสากลที่ประเทศสมาชิกสหประชาชาติได้ร่วมกันจัดทำขึ้น นอกจากนี้ปฏิญญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชนดังกล่าวยังเป็นพื้นฐานของการตรากฎหมายและการทำข้อตกลงระหว่างประเทศ⁴³ แต่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 เป็นเพียงคำประกาศ

⁴² Universal Declaration of Human Rights Article 1

“All human being are born and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.”

Universal Declaration of Human Rights Article 7

“All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this declaration and against any incitement to such discrimination.”

Universal Declaration of Human Rights 10

“Everyone is entitled in full equality to and public hearing by and independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.”

ลอย ๆ ไม่ได้มีค่าหรือผลบังคับใด ๆ ตามกฎหมาย และนี่คือเหตุผลสำคัญที่ทำให้ทุกฝ่ายยอมรับกัน ได้รวมทั้งประเทศไทยก็ให้การยอมรับนับถือในฐานะประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ โดยแท้จริงแล้วปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 เป็นผลของการเมืองระหว่างประเทศ โดยอาศัยการประนีประนอมระหว่างมหาอำนาจ 2 ฝ่าย หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีจุดยืนที่ แตกต่างกัน กล่าวคือ มหาอำนาจฝ่ายตะวันตกมีแนวโน้มเน้นหนักไปในด้านสิทธิราษฎรและ การเมือง (civil and political rights) ส่วนมหาอำนาจฝ่ายสังคมนิยมโน้มเอียงไปทางด้านสิทธิ เศรษฐกิจและสังคม (economic and social rights) ในฐานะผู้ชนะสงครามใหม่ ๆ มหาอำนาจสอง ฝ่ายสามารถรวมชอบโดยรวมหลักการของสิทธิทั้ง 2 ประเภทไว้ในเอกสารฉบับเดียวกันในปฏิญญา สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 นี้ ต่อมาเมื่อเรื่องสิทธิมนุษยชนก้าวมาถึงขั้นที่จะต้องการให้ เกิดผลบังคับขึ้นในรูปของ “กติกาสัญญาระหว่างประเทศ” (International Convention) จึงได้มีการ แยกทำเป็น 2 ฉบับ คือ กติกาสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ค.ศ. 1976 และกติกาสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิราษฎร(พลเมือง)และการเมือง ค.ศ. 1976 โดย ปลดปล่อยให้เป็นเรื่องของแต่ละประเทศที่จะรับรองให้สัตยาบันเป็นรายประเทศ รายฉบับไป⁴⁴

2.3.4 การคุ้มครองสิทธิตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และสิทธิ ทางการเมือง ค.ศ. 1976 (International Covenant on Civil and Political Rights)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง(พลเมือง)และสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1976 นี้ เป็นสนธิสัญญาพหุภาคี ซึ่งสมาชิกใหญ่แห่งสหประชาชาติได้ให้การรับรองเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2509 และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2519 โดยสนธิสัญญานี้ให้ค้ำประกันว่ารัฐภาคีจะต้องเคารพ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของบุคคล ซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพในศาสนา เสรีภาพใน การพูด เสรีภาพในการรวมตัว สิทธิเลือกตั้ง และสิทธิในการได้รับการพิจารณาความอย่างยุติธรรม ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองโดยการ ภาควานาวัด เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539 โดยมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2540 และประเทศไทยมีพันธะผูกพันที่จะต้องดำเนินการ⁴⁵ ซึ่งในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทาง

⁴³ จาก ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรอง และคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว (น. 1), โดย บรรณเจติ สิงคะเนติ และคณะ ข, 2554, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

⁴⁴ จาก พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย (น. 6), โดย สเน่ห์ จามริก, 2531, กรุงเทพฯ : สมาคม สิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.).

⁴⁵ จาก ร่างรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ภายใต้กติกาสถาบันระหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง พ.ศ. 2548-2552 “สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ในจังหวัดชายแดน ภาคใต้” (น. 3), โดย อังคณา นีละไพจิตร, 2553.

แพ่งและสิทธิทางการเมืองได้มีการรับรองสิทธิของบุคคลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ปรากฏตามข้อ 14 ดังนี้⁴⁶

“ข้อ 14

1. บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและตุลาการในการพิจารณาคดีอาญาอันบุคคลต้องหาว่ากระทำผิดหรือการพิจารณาข้อพิพาททางสิทธิและหน้าที่ของตน ทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยในศาลที่มีอำนาจมีอิสระและเป็นกลางซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย หนังสือพิมพ์และสาธารณชนอาจถูกห้ามรับฟังการพิจารณาคดีทั้งหมด หรือบางส่วนได้ก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติในสังคม ประชาธิปไตยหรือด้วยเหตุผลด้านความเป็นอยู่ส่วนตัวของกลุ่ม หรือในกรณีศาลเห็นเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งว่าเป็นพฤติการณ์พิเศษซึ่งการเป็นข่าวอาจทำให้กระทบต่อความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญาหรือข้อพิพาททางแพ่งย่อมเป็นที่เปิดเผยเว้นแต่จำเป็นเพื่อผลประโยชน์ของเด็กและเยาวชนหรือเป็นกระบวนการพิจารณาคดีเกี่ยวกับข้อพิพาทเรื่องทรัพย์สินของกลุ่มสมรสหรือการเป็นผู้ปกครองเด็ก

2. บุคคลทุกคนผู้ถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดกฎหมาย

3. ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งบุคคลถูกหาว่ากระทำผิด บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำอย่างเสมอภาคเต็มที่ ดังต่อไปนี้

1) สิทธิที่จะได้รับแจ้งสภาพและข้อหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยพลัน และละเอียด ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

2) สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความได้ตามความประสงค์ของตน

3) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยปราศจากการชักจูงอย่างไม่เป็นธรรม

4) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าและสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือผ่านทางผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายตามที่เลือกหาเอง สิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบ สิทธินี้ถ้าไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย และสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยไม่คิดมูลค่า ถ้าบุคคลนั้นไม่อาจรับภาระจัดการได้เอง หากจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

⁴⁶ พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2551). *กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง*. สืบค้น 8 มีนาคม 2556, จาก <http://www.archanwell.org/office/download.php?file=537.pdf&fol=1>

5) สิทธิที่จะถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตนและขอให้หมายเรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานฝ่ายตรงข้ามของตน

6) สิทธิที่จะขอความช่วยเหลือให้มีล่ามโดยคิดมูลค่าหากไม่อาจเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

7) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้การปรักปรำตนเองหรือรับสารภาพผิด

4. ในกรณีที่ผู้กระทำผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน วิธีพิจารณาความให้เป็นไปโดยคำนึงถึงอายุและความประสงค์จะส่งเสริมการแก้ไขความประพฤติของบุคคลนั้น

5. บุคคลทุกคนที่ถูกลงโทษในความผิดอาญาย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์การลงโทษ และคำพิพากษาต่อศาลสูงให้พิจารณาทบทวนอีกครั้งตามกฎหมาย

6. เมื่อบุคคลใดถูกลงโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีอาญา และหลังจากนั้นคำพิพากษาได้ถูกกลับหรือได้รับอภัยโทษโดยเหตุได้ปรากฏข้อเท็จจริงที่เพิ่งค้นพบใหม่ว่ามีการปฏิบัติขัดต่อความยุติธรรม บุคคลผู้ได้รับโทษอันเป็นผลมาจากการลงโทษดังกล่าวย่อมได้รับการชดใช้ตามกฎหมาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงในขณะนั้นเป็นผลมาจากบุคคลนั้นทั้งหมดหรือบางส่วน

7. บุคคลย่อมไม่อาจถูกพิจารณาหรือลงโทษซ้ำในการกระทำผิดกรรมเดียวกัน ซึ่งได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษหรือปล่อยตัวแล้วตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ”

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมืองได้กำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ถูกดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแจ้งข้อกล่าวหา ซึ่งการพิจารณาคดีอาญานั้นบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาย่อมมีสิทธิที่จะได้รับแจ้งสภาพและข้อหาความผิดที่ถูกกล่าวหา โดยถือว่าเป็นหลักประกันขั้นต่ำที่ต้องมีการดำเนินการอย่างเสมอภาคกัน จะเลือกวิธีการทางกฎหมายที่มีการแจ้งสภาพและข้อหากับบุคคลกลุ่มหนึ่งด้วยวิธีหนึ่งและบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งด้วยอีกวิธีหนึ่งนั้นย่อมไม่อาจทำได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการประกันว่าบุคคลทุกคนจะต้องได้รับทราบและเข้าใจถึงเหตุที่ตนจะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างถูกต้องและเท่าเทียมกัน ซึ่งจะทำให้สามารถใช้สิทธิที่ได้รับหลักประกันอันจำเป็นต่าง ๆ เพื่อต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เมื่อถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา

ประเทศไทยเป็นสมาชิกของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมือง จึงได้มีการแก้ไขกฎหมายภายใน เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาโดยตลอด แต่ในการออกกฎหมายภายในบางส่วนก็อาจมีความไม่สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศดังกล่าว จึงมีความจำเป็นต้อง

ปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขให้มีความสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศดังกล่าว โดยคำนึงถึงสิทธิของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเป็นสำคัญ เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างถูกต้องและมีความเท่าเทียมกัน

2.3.5 การคุ้มครองสิทธิตามระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศแตกต่างกันไปตามประวัติศาสตร์ แนวความคิด รูปแบบการปกครอง รูปแบบสังคม วัฒนธรรม และอิทธิพลของต่างประเทศ เป็นเหตุให้ระบบการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเป็นไปตามระบบการดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกัน ดังนั้น หากจะพิจารณาถึงหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา ก็จะต้องทราบถึงระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย เนื่องจากวิธีพิจารณาความอาญา เป็นวิธีการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่เกิดการกระทำความผิดอาญา จนกระทั่งศาลมีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือคดีเสร็จไปโดยประการอื่นด้วยสาเหตุตามกฎหมาย หรือด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสามารถแบ่งได้ 3 ระบบ คือ ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) และระบบผสม (Mixed system)

2.3.5.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

เป็นระบบที่ใช้กันอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่ตั้งอยู่ในแถบภาคพื้นยุโรป ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส เบลเยียม เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ เป็นต้น⁴⁷ และเป็นระบบที่รัฐรับหน้าที่ในการค้นหาความจริงอันสืบเนื่องมาจากแนวความคิดในระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ระบบนี้ไม่เน้นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ วิธีการค้นหาตัวผู้กระทำความผิดจึงไม่มีหลักเกณฑ์ในการไต่สวนหรือวิธีพิจารณาที่เคร่งครัด⁴⁸ เมื่อปรากฏการกระทำความผิดขึ้นจะมีผู้กล่าวหาหรือไม่ก็ตาม ผู้มีอำนาจปกครองก็สามารถดำเนินการค้นหาข้อเท็จจริงได้ โดยใช้วิธีการไต่สวน เริ่มด้วยผู้พิพากษาหรือผู้ปกครองค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐซึ่งจะต้องดำเนินการไต่สวนด้วยความระมัดระวังและดำรงตนเป็นกลางทั้งในด้านเป็นคุณและเป็นโทษกับผู้ถูกกล่าวหา ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีอาญาเองโดยตลอด ตั้งแต่การสอบสวนและการฟ้องร้องคดี เพื่อพิจารณากำหนดประเด็นในคดี โดยไม่มีการจำกัดบทบาทของผู้พิพากษาในการดำเนินคดี ผู้มีอำนาจปกครองเป็นเสมือนตัวกฎหมายที่มีอำนาจลงโทษและอภัยโทษโดยไม่มีหลักเกณฑ์ในการต่อสู้คดีอาญา และไม่มีหลักเกณฑ์การปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน หรือไม่มีการพิจารณาถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรม ผู้ถูกกล่าวหา

⁴⁷ จาก คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา (น. 9), โดย อุทัย อาทิวาช, 2554, กรุงเทพฯ : วิ.เจ.พรินติ้ง.

⁴⁸ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (น. 11), โดย เข้มชัย ชุตินวงศ์, 2543, กรุงเทพฯ : นิติบรรณาการ.

ไม่มีสิทธิในการมีทนาย⁴⁹ ลักษณะของการค้นหาความจริงในระบบไต่สวนจึงไม่มีโจทก์และจำเลย มีแต่เพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น

ระบบไต่สวนขาดการเคารพหลักสิทธิมนุษยชนและหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี ผู้ถูกไต่สวนมีสภาพเช่นเดียวกับวัตถุชิ้นหนึ่ง หรือเป็น “กรรมในคดี” (Object) เท่านั้น ผู้ถูกไต่สวนไม่มีสิทธิใด ๆ ในการต่อสู้คดี ไม่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือในการค้นหาความจริงและการค้นหาพยานหลักฐาน ผู้ไต่สวนเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีเองโดยตลอด เริ่มตั้งแต่การสอบสวนและการฟ้องร้องคดี ไม่มีการจำกัดอำนาจของผู้ไต่สวน ซึ่งอำนาจของผู้ไต่สวนกว้างขวางมากโดยสามารถค้นหาความจริงได้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะแต่เพียงพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอมาเท่านั้น ผู้ไต่สวนมีอำนาจในการลงโทษโดยไม่มีหลักเกณฑ์ในการต่อสู้คดี และไม่มีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน ไม่มีการพิจารณาเรื่องสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรม ระยะเวลาในนาประเทศจึงเลิกใช้วิธีการค้นหาความจริงระบบไต่สวนแบบเก่า เพราะเห็นว่าวิธีการเช่นนี้ไม่ถูกต้อง ที่รวมอำนาจการสอบสวน ฟ้องร้องคดี และอำนาจการพิจารณาพิพากษาไว้ในองค์กรเดียวกัน ผู้พิพากษามีบทบาทค่อนข้างมากจึงมักคิดว่าตนเองเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปราม ดังนั้น เพื่อเป็นการลดอำนาจของผู้พิพากษาจึงได้มีการตัดอำนาจในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวนฟ้องร้องออกไปให้แก่องค์กรที่เรียกว่า “อัยการ” ส่วนผู้พิพากษาคงเหลือแต่เพียงอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี

2.3.5.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

การค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เป็นระบบที่นิยมใช้กันในประเทศกลุ่มประเทศแองโกล – อเมริกัน และใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น ประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา มีพื้นฐานมาจากแนวความคิดจากระบบการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ที่เห็นว่าการแก้แค้นกันอย่างถูกต้องตามกติการะหว่างเอกชนด้วยกันจะเป็นการยืนยันความยุติธรรมได้ดีที่สุด วิธีการค้นหาความจริงจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้แข่งขันกันระหว่างคู่ความในคดี (Competition Doctrine) โดยศาลวางตัวเป็นกลางคอยควบคุมให้การต่อสู้คดีเป็นไปโดยถูกต้องตามกติกากำหนดเอาไว้ เพื่อมิให้คู่ต่อสู้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบหรือเสียเปรียบแก่กัน การดำเนินคดีจึงเป็นเรื่องของการแพ้ชนะระหว่างโจทก์กับจำเลย และต่อสู้กันตามหลักเกณฑ์ทางวิธีพิจารณาความและทางพยานหลักฐานที่เคร่งครัด ระบบกล่าวหาจึงเน้นเป็นพิเศษว่าจำเลยในคดีอาญาจะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด⁵⁰ ซึ่งระบบนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับระบบการดำเนินคดีแพ่ง⁵¹

⁴⁹ จาก สิทธิการมีทนายในคดีอาญา (น. 14), โดย ทศนีย์ แก้วพิลา, 2527, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁵⁰ จาก คำอธิบาย กฎหมายลักษณะพยาน (น. 2), โดย โสภณ รัตนกร, 2544, กรุงเทพฯ : นิติบรรณาการ.

⁵¹ จาก คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา (น. 8). เล่มเดิม.

การค้นหาคความจริงในระบบนี้ ศาลไม่ค่อยมีบทบาทในการสืบพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีและไม่มีหน้าที่กำหนดประเด็นข้อกฎหมายที่ได้แย้งกัน เพราะเป็นหน้าที่ของคู่ความ คือ พนักงานอัยการที่เป็น โจทก์ในการฟ้องคดีและทนายของจำเลย คู่ความจะเป็นผู้นำพยานหลักฐานมาเสนอเพื่อพิสูจน์ความจริงกันในศาล และให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้พ้นจากสภาพการเป็น วัตถุแห่งการซักฟอก โดยยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” (Subject) และถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “คน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา มิใช่เป็นเพียงวัตถุ หรือ “กรรมในคดี” (Object) ทำให้มีโอกาสดำเนินการกล่าวหาและมีสิทธิต่าง ๆ ในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือด้วยการให้คำปรึกษาแนะนำทางด้านกฎหมาย และเป็นตัวแทนแก่ต่างในการต่อสู้คดี

การค้นหาคความจริงในระบบกล่าวหาที่มีผลคือ ผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิในการแสดงพยานหลักฐานและคัดค้านพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกันตามหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี และการต่อสู้คดีจะมีการกำหนดชั้นตอนและวิธีการปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรม และมีหลักประกันการคุ้มครองสิทธิของประชาชนไว้อย่างชัดเจน ผู้พิพากษาเป็นองค์กรอิสระคอยรับฟังพยานหลักฐานต่าง ๆ จากคู่ความทั้งสองฝ่ายที่นำมาแสดง ตามหลักการค้นหาคความจริงเท่าที่คู่ความนำเสนอ (Principle of Party Presentation) และมีอำนาจในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้เป็นไปตามกฎหมายแล้วจึงพิจารณาพิพากษาจากพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่าย และมีกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุล (Check and Balance) เพื่อตัดสินคดีด้วยความเป็นกลาง ดังนั้นผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาระบบกล่าวหา จึงได้รับสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ตามหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในคดีอาญา แต่การดำเนินคดีในระบบกล่าวหาที่มีผลเสีย คือ มีกฎเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ และมีบทตัดพยานอย่างเคร่งครัด (Exclusionary Rule) ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดีการปราบปรามผู้กระทำความผิดจะด้อยประสิทธิภาพ เพราะการลงโทษจะต้องมีพยานหลักฐานแน่ชัดว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา บางครั้งผู้ถูกกล่าวหาอาจหลุดพ้นจากความผิด เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมิได้ปฏิบัติตามกฎกติกาทั้งที่พยานหลักฐานนั้นอาจสามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด

ปัจจุบันระบบกล่าวหาได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในประเทศต่างๆ ซึ่งรวมถึงประเทศไทย แต่เพื่อให้องค์กรของรัฐสามารถเข้ามาดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแทนผู้เสียหายได้โดยชอบธรรมจึงทำให้เกิดการสร้างหลักการทางกฎหมายที่กำหนดให้รัฐเป็นผู้เสียหายต่อการที่มีผู้กระทำความผิดทางอาญาทุกประเภทที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจรัฐ เพราะการกระทำความผิดทางอาญาเป็นการสร้างความเสียหายและทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม ซึ่งรัฐมี

หน้าที่ปกป้องรักษา ดังนั้น รัฐจึงสร้างองค์กรที่ทำหน้าที่ค้นหาความจริง และองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี โดยแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ค้นหาความจริงออกจากองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกันเพื่อให้สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจซึ่งกันและกันได้โดยอิสระเพื่อดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดอาญานั้นๆ ซึ่งหลักการนี้เรียกว่า หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public prosecution)⁵²

2.3.5.3 ระบบผสม (Mixed system)⁵³

ในปัจจุบันระบบกล่าวหาบริสุทธิ์และไต่สวนบริสุทธิ์ไม่มีอยู่อีกต่อไป เนื่องจากแต่ละประเทศที่ใช้ระบบวิธีพิจารณาระบบใดระบบหนึ่งอยู่ ต่างก็พยายามปรับปรุงแก้ไขจุดบกพร่องของระบบของตนเอง ด้วยการนำเอาส่วนที่ดีของอีกระบบหนึ่งมาประยุกต์ใช้จนในที่สุดระบบกฎหมายของประเทศต่าง ๆ เกือบจะมีลักษณะและรูปแบบการดำเนินคดีที่ใกล้เคียงกันในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยทั่วไปในปัจจุบันล้วนมีลักษณะเป็นระบบผสม โดยในชั้นสอบสวนประเทศส่วนใหญ่ก็ใช้ระบบไต่สวน ส่วนในชั้นพิจารณาประเทศส่วนใหญ่ก็ใช้ระบบกล่าวหา ยกตัวอย่างระบบวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส ซึ่งนักกฎหมายส่วนใหญ่จะมองว่าเป็นระบบกฎหมายแม่แบบของระบบไต่สวน ซึ่งในอดีตก่อนที่จะมีการปฏิวัติใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี ค.ศ. 1789 ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสใช้ระบบการค้นหาความจริงโดยมีผู้พิพากษาไต่สวนเป็นผู้แสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นไต่สวนเปรียบเสมือนกับการทำงานของพนักงานสอบสวนของไทย แต่หลังจากมีการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสแล้ว ได้มีการนำเอาระบบลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) มาประยุกต์ใช้กับระบบการดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศส สำหรับความผิดร้ายแรง แสดงให้เห็นว่าระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสมีลักษณะของระบบผสมอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็มีลักษณะผสม เนื่องจากนักกฎหมายไทยส่วนใหญ่มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจัดอยู่ในระบบกล่าวหา มีเพียงนักกฎหมายส่วนน้อยที่มองว่าระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเป็นระบบไต่สวน ซึ่งเหตุที่นักกฎหมายไทยส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นระบบกล่าวหา นั้น เป็นเพราะในชั้นพิจารณาคดีของไทยมีลักษณะของการสืบพยานที่เป็นปฏิบัติ คู่ความสามารถซักถามพยาน รวมทั้งถามค้านพยานของฝ่ายตรงข้าม และถามติง โดยไม่ต้องถามผ่านผู้พิพากษา ดังเช่นที่กระทำกันในระบบไต่สวน ผู้พิพากษาของไทยจะวางตัวเป็นกลาง และโดยหลักทั่วไปจะ

⁵² กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 59). เล่มเดิม.

⁵³ คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา (น. 10-11). เล่มเดิม.

ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการถามความและการสืบพยานของกลุ่มความ ยกเว้นเพื่อประโยชน์แห่งความ ยุติธรรม แต่ก็มิมีบทบัญญัติของกฎหมายบางส่วนที่แสดงให้เห็นว่าระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญาของไทย มีลักษณะของระบบไต่สวนผสมอยู่ด้วย เช่น มาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธี พิเคราะห์ความอาญา ซึ่งได้มีการกำหนดให้การสอบสวนพยานหลักฐานทุกชนิดของพนักงาน สอบสวนนั้น มิใช่กระทำแต่เพียงเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดของผู้ต้องหาเท่านั้น แต่ต้องกระทำเพื่อ พิสูจน์ให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่จำกัดแต่การสอบสวนถึงการ กระทำที่เป็นความผิดเท่านั้น แต่ต้องสอบสวนพยานหลักฐานทุกชนิดซึ่งเป็นหลักการในการไต่ สวนข้อเท็จจริงเพื่อค้นหาความจริงแห่งคดี⁵⁴

จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญามีความแตกต่างกันไป โดยในระบบไต่สวนนั้นเป็นระบบที่รัฐมีหน้าที่ในการค้นหาความจริง ไม่มีหลักเกณฑ์ในการไต่สวนที่เคร่งครัด ไม่มีสิทธิในการต่อสู้คดี ไม่มีการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันขาด การเคารพหลักสิทธิมนุษยชนและหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี ผู้ถูกไต่สวนมีสภาพ เช่นเดียวกับวัตถุ หรือ กรรมในคดี เท่านั้น ระบบไต่สวนจึงไม่มีการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา โดย มุ่งเน้นแต่ประสิทธิภาพของการไต่สวนเพื่อค้นหาความจริงในคดี สำหรับระบบกล่าวหาจะมี หลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญา ที่เคร่งครัด ซึ่งระบบกล่าวหาจึงเน้นเป็นพิเศษว่าจำเลยใน คดีอาญาจะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็น ผู้กระทำความผิด และให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้พ้นจากสภาพการเป็นวัตถุแห่งการ ชักฟอก ยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหาเป็น ประธานในคดี โดยให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาที่จะแก้ไขข้อ กล่าวหาและมีสิทธิต่าง ๆ ในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูก กล่าวหาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาของ ไทย ก็อาจถือได้ว่าเป็นระบบผสม เนื่องจากโดยหลักใน การพิจารณาคดีของศาลมีลักษณะเป็นระบบกล่าวหา แต่จะมีบางส่วนเป็นระบบไต่สวน เช่น โดยหลัก ผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการถามความและการสืบพยานของกลุ่มความ เว้นแต่ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และในชั้นสอบสวนก็มีลักษณะเป็นระบบไต่สวน เช่น การ สอบสวนนั้นต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดทั้งพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ถูก กล่าวหาด้วย แต่ก็ได้กำหนดขั้นตอนของการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่ง เป็นหลักการของระบบกล่าวหา

หลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวนที่สำคัญก็คือสิทธิในการต่อสู้ คดีของผู้ถูกกล่าวหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้พนักงานสอบสวน

⁵⁴ แหล่งเดิม.

จะต้องให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาแนะนำเสนอข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตน ซึ่งหลักการนี้เรียกว่า “หลักฟังความทุกฝ่าย” โดยหลักการนี้เป็นการสร้างหลักประกันสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาที่จะมีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยพนักงานสอบสวนจะต้องฟังข้อเท็จจริงทั้งฝ่ายผู้กล่าวหา ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องซึ่งรวบรวมได้เอง

การที่ผู้ถูกกล่าวหาจะสามารถแนะนำเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์แก่ตนในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ตามหลักฟังความทุกฝ่ายได้ ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับทราบถึงข้อเท็จจริงที่ตนได้ถูกกล่าวหาอย่างถูกต้องเสียก่อน อีกทั้งยังต้องได้รับทราบจริง ๆ ไม่ใช่กรณีที่ถูกหมายให้ถือว่าทราบ เพราะหากผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้ว ผู้ถูกกล่าวหาย่อมไม่สามารถแนะนำเสนอข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์ต่อตนเองได้อย่างถูกต้องเช่นกัน ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้มีการบัญญัติถึงการแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาที่ผู้ถูกกล่าวหาได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำขึ้น และการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาไว้ เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและเข้าใจข้อกล่าวหาที่ปรากฏในชั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างถูกต้อง และทราบว่าตนถูกกล่าวหาอย่างไร เพื่อที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

2.3.6 หลักประกันการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา

ในการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ จะต้องมิตัวจำเลยเสมอ กล่าวคือ ถ้าจำเลยมิได้อยู่ในอำนาจศาล พนักงานอัยการจะต้องส่งตัวจำเลยพร้อมฟ้อง⁵⁵ หากมิได้มีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย อาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินคดีและส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้

2.3.6.1 แนวคิดและความสำคัญของการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา

การดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน ผู้ถูกกล่าวหาถือว่าเป็นประธานในคดี จึงต้องมีการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาเป็นอย่างมากเพราะสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอันถูกกระทบอันเนื่องมาจากการถูกดำเนินคดีในทางอาญา ซึ่งหลักสำคัญประการหนึ่งที่คุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยคือ “หลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย” ไม่ว่าจะการต้องส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาพร้อมฟ้องก็ดี การพิจารณาและสืบพยานต้องกระทำต่อหน้าจำเลยก็ดี เหล่านี้คือหลักประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ดังจะเห็นได้จาก กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 14 วรรคสาม (d) ได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ โดยรับรองสิทธิซึ่งเป็นหลักประกันขั้นต่ำในการต่อสู้คดีไว้ ดังนี้

“3. ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค...

⁵⁵ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 537). เล่มเดิม.

(d) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก...”

หลักดังกล่าวถือเป็นหลักสากลที่ประกันสิทธิขั้นต่ำของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยยืนยันหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นหลักพิจารณาคดีที่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย

หลักประกันการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา นั้น ก็เพื่อให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้ตรงกับหลักการพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลย โดยการกำหนดให้การพิจารณาและสืบพยานในศาล ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยนั้น ก็เพื่อให้สิทธิจำเลยในการรับทราบพยานหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งได้นำสืบในชั้นพิจารณาได้นำเสนอข้อเท็จจริงที่จะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอย่างไร และเมื่อจำเลยได้รับทราบแล้ว ก็สามารถยกข้อโต้แย้งหรือข้อแก้ตัวได้ และเหตุผลอีกประการก็คือ หากให้สืบพยานต่อหน้าจำเลย ย่อมเกิดผลในทางจิตวิทยาว่าจะต้องให้การด้วยความจริง เพราะได้กล่าวปรีปราจจำเลยต่อหน้าจำเลย และจำเลยก็มีสิทธิซักค้านได้⁵⁶ หากการพิจารณาคดีใดมิได้กระทำต่อหน้าจำเลย บุคคลอาจถูกพิพากษาให้ได้รับโทษทางอาญาโดยไม่ทราบมาก่อนว่าตนถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องเป็นคดีต่อศาล และไม่มีโอกาสที่จะต่อสู้คดีและคัดค้านพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้⁵⁷ ดังนั้นการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย ถือเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเป็นหลักประกันว่าพยานที่เบิกความเป็นปรปักษ์ต่อตัวจำเลยต้องมาปรากฏตัวและต้องแสดงข้อเท็จจริงในศาล และเป็นกรณีที่จำเลยมีสิทธิอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีในทุกขั้นตอน⁵⁸

ผู้ถูกกล่าวหา ไม่ได้เป็นเพียงประธานในคดี ที่มีสิทธิต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นมนุษย์เท่านั้น แต่อาจเป็นพยานหลักฐานชนิดหนึ่งได้ด้วย เหตุนี้ กรณีจึงต้องแยกพิจารณาฐานะผู้ถูกกล่าวหา

เป็นที่แน่นอนว่าคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาและการปรากฏตัวของผู้ถูกกล่าวหาในศาล เป็นสิ่งสำคัญมากประการหนึ่งในการที่ศาลจะวินิจฉัยชี้ขาดคดี และกรณีเป็นไปได้ว่าศาลอาจพิพากษาคดีโดยอาศัยเพียงคำของผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น เป็นต้นว่าการพิพากษาคดีตามคำรับสารภาพ⁵⁹ แต่คำให้การของผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้อแถลงที่ประกอบไปด้วยเหตุผลที่ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำไปโดยผู้ถูกกล่าวหาที่มีความเป็นตัวของตัวเองอย่างสมบูรณ์และโดยความเป็นอิสระหรือโดยความสมัครใจ คำให้การของผู้ถูกกล่าวหาจึงมีผลในทางกฎหมายเป็นพิเศษ ผู้ถูกกล่าวหาในฐานะที่เป็นพยานหลักฐานชนิดหนึ่ง ผู้ถูกกล่าวหาไม่ใช่พยานบุคคล เพราะผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะไม่ให้

⁵⁶ จาก *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2* (น. 80), โดย ณรงค์ ใจหาญ, 2556, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

⁵⁷ From *Criminal procedure* (P. 324), by Christopher E. smith, 2003, Calif : Wadsworth.

⁵⁸ From *Procedure in the justice system* (P. 107), by Gilbert B. stuckey, 1976, Ohio : Charles Merrill.

⁵⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 บัญญัติว่า “ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้...”

การ และหากผู้ถูกกล่าวหาให้การผู้ถูกกล่าวหาที่จะให้การอย่างไรก็ได้ แต่ผู้ถูกกล่าวหาอาจเป็นพยานวัตถุ เช่น ในกรณีที่จะต้องมีการตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์นิ้วมือ หรือการตรวจสภาพทางจิต⁶⁰

นอกจากนี้ยังเป็นประกันการบังคับโทษ การควบคุมตัวจำเลยไว้ในกรณีที่ศาลพิพากษายกฟ้องก็เป็นกรณีของการควบคุมตัวจำเลยเพื่อประกันการบังคับโทษ เพราะหากปล่อยตัวจำเลยไป จำเลยอาจหลบหนีไปเสีย หากศาลสูงพิพากษาให้ลงโทษจำเลย ก็อาจไม่ได้ตัวจำเลยมาลงโทษตามคำพิพากษา ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ⁶¹

ดังนั้น กรณีอาจมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น เพราะหากผู้ต้องหาหรือจำเลยคนใดจะหลบหนี มาตรา 66 (2) ก็ย่อมจะทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือจำเลยคนนั้นได้ ตามหลักการฟ้องต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั่นเอง

2.3.6.2 ปัญหาในการดำเนินคดีกรณีไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหา

การพิจารณาคดีในชั้นศาลมีหลักทั่วไป “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ต่อกระทำต่อหน้าจำเลย”⁶² เพื่อให้จำเลยได้รู้แจ้งเห็นจริงในการพิจารณาคดี ซึ่งทำให้ตนต้องได้รับผลโดยตรงในทางอิสรภาพหรือชีวิต เป็นการให้โอกาสแก่จำเลยได้มีช่องทางต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่⁶³ จึงเห็นว่าการพิจารณาและสืบพยานในศาลที่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้าต่อพยาน แต่ในบางสถานการณ์ เช่น ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดอาญาแล้วหลบหนีไป ในชั้นการแสวงข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงาน ซึ่งในกรณีนี้พนักงานอัยการก็ไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้ เนื่องจากไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อส่งฟ้องต่อศาล โดยในคดีอาญามีหลักที่ว่า “พนักงานอัยการโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้อง ให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล” ซึ่งในเรื่องนี้พนักงานอัยการได้มีระเบียบเกี่ยวกับการส่งคดีสำหรับผู้ต้องหาที่ยังเรียกหรือจับตัวไม่ได้ ดังนี้

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 57 กำหนดว่า “ในคดีที่พนักงานอัยการเห็นว่า ควรส่งฟ้องผู้ต้องหาที่ยังเรียกหรือจับตัวไม่ได้ตาม มาตรา 141 วรรคท้าย แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ทำความเห็นว่า ควรส่งฟ้อง ... (ระบุชื่อผู้ต้องหา ข้อหา และบทกฎหมาย)...แต่ยังไม่ได้ตัวผู้ต้องหา ให้แจ้งให้ผู้บัญชาการตำรวจ

⁶⁰ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 221-222). เล่มเดิม.

⁶¹ แหล่งเดิม.

⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคหนึ่ง.

⁶³ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 1), โดย สัญญา ธรรมศักดิ์, 2530, กรุงเทพฯ : สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

แห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด จัดการให้ได้ตัวมาภายในอายุความ...ปี” และเมื่อได้ตัวผู้ต้องหาแล้ว ให้พนักงานอัยการสั่งให้มีการแจ้งข้อหาและสอบสวนผู้ต้องหานั้นให้เรียบร้อยเสียก่อน

วรรคท้าย “เมื่อได้สอบสวนผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้พนักงานอัยการมีคำสั่ง ตามมาตรา 143 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

แสดงให้เห็นว่าหากไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหา พนักงานอัยการก็ไม่สามารถฟ้องผู้ต้องหายังศาลได้ จนกว่าจะได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในอำนาจรัฐก่อน หรือในกรณีที่จำเลยหลบหนีไปในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล ศาลก็ต้องจำหน่ายคดี ซึ่งในกรณีนี้ศาลไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้โดยไม่มีตัวจำเลย มิฉะนั้นจะขัดต่อหลักการพิจารณาและสืบพยานต่อหน้าจำเลย

ปัญหาจึงมีว่าการที่ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดอาญาแล้วหลบหนีไป ส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างมาก ทำให้การดำเนินคดีไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ และทำให้เกิดคดีอาญาเกิดความเสียหายหากผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีไปจนคดีขาดอายุความ อีกทั้งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่ให้ความเชื่อถือศรัทธากระบวนการยุติธรรม ที่มีความเชื่อถือศรัทธาว่าเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาขึ้น กระบวนการยุติธรรมจะสามารถค้นหาความจริง และนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษได้ และเป็นที่พึงของประชาชนทั่วไปในสังคม ซึ่งในที่นี้การที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนี จะถือว่าเป็นการปฏิเสธกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งถือได้ว่าเป็นการละสิทธิในการต่อสู้คดี

หากนำหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยมาใช้ในกรณีที่อัยการสามารถฟ้องคดีอาญาได้ โดยที่ยังไม่สามารถนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาได้ ก็น่าจะเป็นวิธีการแก้ปัญหาอีกวิธีหนึ่ง ที่จะเป็นมาตรการที่ทำให้การดำเนินคดีอาญาสามารถดำเนินต่อไปได้ โดยไม่เกิดความเสียหาย

2.3.6.3 หลักการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ

ในการดำเนินคดีอาญาอาจมีความจำเป็นต้องมีการสอบปากคำผู้ต้องหา ในการฟ้องต้องมีตัวผู้ต้องหาส่งศาล ในการดำเนินคดีในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวระหว่างคดีโดยตรง กรณีจึงมีความจำเป็นที่รัฐต้องเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ ซึ่งการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐมิใช่เอาตัวไว้เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ แต่เป็นการเอาตัวไว้เพราะความจำเป็นในการดำเนินคดี⁶⁴

การควบคุมตัวระหว่างคดี คือ การจำกัดเสรีภาพในร่างกายหรือเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เปลี่ยนที่ทางของผู้ถูกกล่าวหาเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับรัฐในการดำเนินคดี ขึ้นกำหนดคดี ขึ้นบังคับคดี ซึ่งการควบคุมตัวระหว่างคดีจึงมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ เพื่อให้การ

⁶⁴ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 353). เล่มเดิม.

สอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย เพื่อประกันการมีตัวของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย และเพื่อประกันการบังคับโทษ ซึ่งการที่จะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้นั้น จะต้องมีมาตรการบังคับเพื่อให้ตัวมา ซึ่งหนึ่งในวิธีการดังกล่าวก็คือ การจับ

เหตุออกหมายจับ มีความเป็นมาจากการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมโดยรัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. 2540 และได้มีการทำให้เหตุที่จะออกหมายจับและเหตุที่จะออกหมายขังเป็นเหตุเดียวกัน ซึ่งก็คือ “การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ” มาตรา 66 เหตุที่จะออกหมายจับได้มีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หรือ

(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งหรือไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี

การออกหมายจับและการจับเป็นเรื่อง “การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ” ซึ่งการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐนั้นจะกระทำได้อีกต่อเมื่อกรณีมีความจำเป็นเพื่อการดำเนินคดี ลำพังเพียงการมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลนั้นน่าจะได้กระทำความผิดแต่เพียงอย่างเดียวจึงไม่เป็นการเพียงพอที่จะเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ แต่จะต้องมีเหตุเฉพาะอย่างอื่นด้วย เช่น มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี เป็นต้น⁶⁵

2.4 แนวคิด และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินคดีทุจริตตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม)

การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทย และนำความเสียหายมาสู่ประเทศชาติอย่างร้ายแรง ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการจึงเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของรัฐบาล⁶⁶

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ตามปกติมีกฎหมายว่าด้วยวินัยของข้าราชการ และกฎหมายอาญาควบคุมอยู่แล้ว แต่เนื่องจากระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา และการสมรู้ร่วมคิดในการกระทำการทุจริตเป็นกลุ่ม

⁶⁵ แหล่งเดิม.

⁶⁶ จาก ปัญหาทางประการเกี่ยวกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (น. 1), โดย อุดม รัฐอมฤต, 2530, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เป็นคณะ ทำให้การป้องกันและปราบปรามตามกฎหมายดังกล่าว ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชาหรือพนักงานสอบสวนไม่ได้ผลเท่าที่ควร นอกจากนี้การใช้มาตรการตามกฎหมายลงโทษผู้กระทำความผิด ต้องอาศัยการพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานเป็นสำคัญ แต่คดีประเภทนี้มักเป็นกรณีที่ทำพยานหลักฐานได้ยาก เพราะผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งรู้ช่องทางหลบหลีกและรู้กฎหมาย ผู้ที่รู้เห็นส่วนมากมักเป็นผู้ร่วมกระทำความผิด หรือมีส่วนได้เสียกับการกระทำความผิด⁶⁷ ยิ่งไปกว่านั้นถ้าผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีอิทธิพลสูงในแวดวงการเมือง ข้าราชการ หรือนักธุรกิจแล้ว กระบวนการตรวจสอบก็ยิ่งทวีความยากลำบากมากขึ้น ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีมาตรการพิเศษเสริมมาตรการปกติ เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น⁶⁸

2.4.1 ความเป็นมาของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม)

สมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ โดยคำสั่งของนายกรัฐมนตรี ที่ 113/2517 ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2517 ซึ่งได้ปรารภเหตุว่า "ด้วยปรากฏว่ามีผู้ร้องเรียน กล่าวโทษข้าราชการตรงมายังนายกรัฐมนตรี และสำนักนายกรัฐมนตรีมากราย และมีการกล่าวอ้างว่ามีการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการอยู่เสมอ ซึ่งในบางกรณีก็เกี่ยวข้องกับข้าราชการหลายกระทรวง ทบวง กรม หรือรัฐวิสาหกิจ รัฐบาลนี้มีเจตจำนงอยู่ว่าจะต้องป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการให้หมดสิ้นไป หรืออย่างน้อยก็ให้บรรเทาเบาบางลง" นายกรัฐมนตรีอาศัยอำนาจตามความในข้อ 9(6) แห่งประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 218 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515 จึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่งเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการซึ่งก็คือ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.)⁶⁹ แต่คณะกรรมการดังกล่าวยังมิได้เริ่มดำเนินการ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ก็ได้ลาออกจากตำแหน่งทำให้คณะกรรมการ ป.ป.ป. ถูกยุบเลิกไปด้วย จนกระทั่ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 อีกครั้ง และได้มีคำสั่งแต่งตั้งกรรมการ ป.ป.ป. ขึ้นใหม่ โดยมีคำสั่งลงวันที่ 2 กรกฎาคม 2517 (หน้า 32 33) ต่อมาจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

⁶⁷ จาก กฎหมายกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง (น. 2), โดย ธาณิน ทรัพย์วิเชียร, 2520, กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

⁶⁸ จาก คณะกรรมการ ป.ป.ช.กับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญ (น. 24), โดย สุรพล นิตไกรพจน์, 2547, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

⁶⁹ จาก คู่มือการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวน (น. 2), โดย สำนักงาน ป.ป.ป., 2535, กรุงเทพฯ : สำนักงาน ป.ป.ป..

พ.ศ. 2518 โดยมีเหตุผลประกอบพระราชบัญญัติว่า "เนื่องด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เป็นนโยบายที่สำคัญสำหรับรัฐบาลจะต้องดำเนินการต่อไปให้ได้ผลอย่างจริงจัง และในการนี้สมควรที่จะมอบหมายภาระหน้าที่อันนี้ให้แก่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน และเพื่อให้คณะกรรมการดังกล่าวมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานไปตามมติของคณะกรรมการ จึงจำเป็นต้องจัดตั้งสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้" พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 บังคับใช้มาได้ระยะเวลาหนึ่งก็มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530⁷⁰

จากข้อบกพร่องของการตรวจสอบการทุจริตในระบบปกติได้ทำให้เกิดความพยายามสร้างการตรวจสอบการทุจริตในระบบพิเศษที่มีมาตรการในการตรวจสอบแตกต่างไปจากเดิม และมีองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่โดยเฉพาะ การตรวจสอบการทุจริตในระบบพิเศษดังกล่าวมีการพัฒนาโดยตลอด ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการ ป.ป.ป. ทำให้เกิดโครงสร้างและกลไกการตรวจสอบการทุจริตที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการตรวจสอบการทุจริตโดยคณะกรรมการ ป.ป.ป. ก็ยังมีข้อบกพร่องบางประการ⁷¹ อันได้แก่ ความคลุมเครือในคุณสมบัติของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ก็ดี วาระการดำรงตำแหน่งที่สั้นเพียง 2 ปี ก็ดี สำนักงาน ป.ป.ป. ยังไม่มีความเป็นอิสระแต่เป็นหน่วยงานปกติในสายงานบังคับบัญชาสำนักนายกรัฐมนตรีเท่านั้น หรือในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ป. มีเพียงเรียกหรือแจ้งบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งบัญชีเอกสารหรือวัตถุใด ๆ เท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจเข้าไปตรวจค้น ยึด หรืออายัดได้ การแสวงหาพยานหลักฐานของคณะกรรมการ ป.ป.ป. จึงจำเป็นต้องใช้วิธีประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เป็นต้น อันนำมาสู่การจัดตั้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. (คณะกรรมการ ป.ป.ช.) ขึ้น⁷² และได้มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ และเป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่เพิ่มเติมให้แก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ขึ้นหลายฉบับ และกฎหมายที่ตราขึ้นใหม่ได้ทำให้โครงสร้าง องค์กรประกอบ อำนาจหน้าที่ ตลอดจนบทบาทและภารกิจขององค์กรป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.) ที่เคยเป็นอยู่เดิม ได้มีการปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก เพราะได้ยกระดับให้เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ⁷³ และให้ทำหน้าที่ในการควบคุม

⁷⁰ คณะกรรมการ ป.ป.ช.กับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญ (น. 31). เล่มเดิม.

⁷¹ แหล่งเดิม.

⁷² แหล่งเดิม.

⁷³ แหล่งเดิม.

ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐไปพร้อม ๆ กับการตรวจสอบการทุจริตประพฤติมิชอบในระบบราชการที่เคยเป็นภารกิจเดิมด้วย⁷⁴

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ใต้วงข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจในกรณีที่มีการร้องเรียนให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งดำรงตำแหน่งระดับสูงออกจากตำแหน่ง หรือดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ใต้วงวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ จากนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดให้มีการตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ภายใน 2 ปี นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ เพื่อขยายรายละเอียดเพิ่มเติม โดยอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญเกี่ยวกับ กระบวนการใต้วงข้อเท็จจริงและวินิจฉัยในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวผิดปกติ กระทำการทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม โดยต้องกำหนดกระบวนการให้เหมาะสมกับระดับของตำแหน่งและการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาตามสมควร เป็นต้น⁷⁵ ซึ่งต่อมา ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาใช้บังคับ

2.4.2 กระบวนการใต้วงข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ให้อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการใต้วงข้อเท็จจริงกรณีกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง ว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดที่เกี่ยวข้องกัน⁷⁶

2.4.2.1 ขั้นตอนเริ่มใต้วงข้อเท็จจริงสามารถกระทำได้ 3 ทาง คือ

1) มีการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 84 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ดังนั้นเมื่อมีผู้พบเห็นหรือทราบเบาะแสในการกระทำความผิดของ

⁷⁴ แหล่งเดิม.

⁷⁵ แหล่งเดิม.

⁷⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 19 (3).

เจ้าหน้าที่ของรัฐ สามารถกล่าวหาด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือกล่าวหาไปยังคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้⁷⁷ โดยคำกล่าวหาต้องมีรายละเอียด ดังนี้⁷⁸

- (1) ชื่อและที่อยู่ของผู้กล่าวหา
- (2) ชื่อหรือตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหา
- (3) ข้อกล่าวหาและพฤติการณ์แห่งการกระทำผิดตามข้อกล่าวหา พร้อมพยานหลักฐานหรืออ้างอิงพยานหลักฐาน

2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม⁷⁹ เช่น มีข่าวแพร่หลายในสังคมว่ามีการทุจริตหรือมีการตรวจสอบจากหน่วยงานอื่น ๆ และมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีพฤติการณ์ในการกระทำความผิด โดยไม่จำเป็นต้องมีการกล่าวหา

3) มีผู้กล่าวโทษหรือผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน โดยให้ดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีใช้บุคคลตามมาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 กล่าวคือ มีใช้นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ซึ่งในกรณีนี้ให้พนักงานสอบสวนส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายใน 30 วันนับแต่วันที่มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ เพื่อจะได้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง⁸⁰

2.4.2.2 วิธีการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

1) การดำเนินการชั้นแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน

การแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน หมายความว่า “การตรวจรับเรื่องและการดำเนินการใด ๆ ที่เลขาธิการ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขาธิการ ได้ดำเนินการให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเรื่องกล่าวหาเพียงพอต่อการไต่สวนข้อเท็จจริง

⁷⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 84.

⁷⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 85.

⁷⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 88.

⁸⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 89.

ต่อไป”⁸¹ เมื่อมีการรับเรื่องกล่าวหาหรือเรียนไว้ดำเนินการตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมอบหมายให้เลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวม พยานหลักฐาน เพื่อดำเนินการในชั้นต้นก่อนว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป หรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นนั่นเอง ซึ่งในการแสวงหา ข้อเท็จจริงในชั้นนี้ เลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อ ดำเนินการในชั้นต้นนี้ก่อน⁸² หากเรื่องกล่าวหาใดไม่ระบุพยานหลักฐานหรือไม่ปรากฏพฤติการณ์ แห่งการกระทำความผิดชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติไม่รับไว้ดำเนินการไต่สวน แต่หากปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพียงพอต่อ การไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะทำการไต่สวนข้อเท็จจริงในชั้นไต่สวน ต่อไปโดยเร็ว⁸³

ซึ่งวัตถุประสงค์ของการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานก็เพื่อทราบ รายละเอียดตามคำกล่าวหาหรือรายละเอียดของเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นใคร มีตำแหน่ง หน้าที่ใด พ้นจากตำแหน่งแล้วหรือไม่ มีข้อกล่าวหาประการใด พฤติการณ์ในการกระทำความผิด เป็นอย่างไร และมีพยานหลักฐานใด หรือบุคคลใดร่วมกระทำความผิดบ้าง

2) การดำเนินการในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง

การไต่สวนข้อเท็จจริง หมายความว่า “การดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวม พยานหลักฐาน หรือการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อที่จะทราบ ข้อเท็จจริงและมูลความผิด หรือเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและพิสูจน์ความร้ายวผิดปกติ” ซึ่งการ ไต่สวนข้อเท็จจริงนี้ก็เป็นการศึกษาข้อเท็จจริงในทางคดีเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและเพื่อที่จะ ทราบว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวมีมูลความผิดหรือไม่

ก) วิธีการไต่สวน

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงในเรื่องใด คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะพิจารณากำหนดวิธีการไต่สวนข้อเท็จจริงตามความสำคัญของเรื่อง

⁸¹ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน พ.ศ. 2554, ข้อ 3.

⁸² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 44/1. และระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการแสวงหา ข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน พ.ศ. 2554.

⁸³ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน พ.ศ. 2554, ข้อ 13.

โดยพิจารณาจากตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหาหรือพฤติการณ์ความร้ายแรง หรือเป็นเรื่องสำคัญ มีผลกระทบต่อส่วนรวม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 วิธี

(1) คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นองค์คณะในการไต่สวนข้อเท็จจริง

คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งหมดเป็นองค์คณะในการไต่สวนข้อเท็จจริง วิธีการนี้ใช้สำหรับเรื่องสำคัญ ๆ เช่นการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อถอดถอนหรือดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง หรือกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูง เช่นปลัดกระทรวง อธิบดีกรมต่าง ๆ กรณีกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการและเกิดความเสียหายมาก เป็นที่สนใจของประชาชน โดยนำหลักเกณฑ์และวิธีการไต่สวนข้อเท็จจริงของอนุกรรมการไต่สวนมาใช้บังคับโดยอนุโลม⁸⁴

(2) การตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน

คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนเพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงแทนก็ได้ โดยการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน ต้องประกอบด้วย ประธานอนุกรรมการและอนุกรรมการ ตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดตามความเชี่ยวชาญในแต่ละประเภทคดี โดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ และอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ แต่ถ้าเป็นการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อไต่สวนกรณีตามมาตรา 63 หรือ 66 ประธานอนุกรรมการต้องเป็นกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับฐานะและระดับของตำแหน่งและการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาตามสมควร⁸⁵

(3) การแต่งตั้งองค์คณะพนักงานไต่สวน

ในการไต่สวนข้อเท็จจริง คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมอบหมายให้พนักงานไต่สวนดำเนินการไต่สวน รวบรวมพยานหลักฐาน และสรุปสำนวนเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อพิจารณาวินิจฉัยได้⁸⁶ ซึ่งพนักงานไต่สวนเป็นข้าราชการในสาขากระบวนการยุติธรรมที่ดำรงตำแหน่งระดับชำนาญการหรือเทียบเท่าขึ้นไปและมีพื้นความรู้ในระดับเนติบัณฑิต หรือมีคุณวุฒิด้านกฎหมายและมีความรู้และประสบการณ์ในการไต่สวนและวินิจฉัยคดี หรือการตรวจสอบ

⁸⁴ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 11.

⁸⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 45.

⁸⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 45/1.

ทรัพย์สินและหนี้สิน หรือการให้ความเห็นทางกฎหมาย โดยผ่านการอบรมหลักสูตรฝึกอบรม หลักสูตรฝึกอบรมที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด เพื่อแต่งตั้งเป็นพนักงานไต่สวน⁸⁷

โดยการพิจารณามอบหมายให้พนักงานไต่สวนดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงและเป็นผู้รับผิดชอบสำนวนในคดีแต่ละเรื่องผู้อำนวยการสำนักที่รับผิดชอบเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อแต่งตั้งและมอบหมายคดีให้กับองค์คณะพนักงานไต่สวน เพื่อให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตามอำนาจหน้าที่ต่อไป โดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญและความเหมาะสมเป็นหลัก องค์คณะพนักงานไต่สวนจะมีจำนวนเท่าใด ให้เป็นไปตามความจำเป็นเหมาะสมและปริมาณคดีตามที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นสมควร⁸⁸ ซึ่งวิธีการไต่สวนก็ได้ลักษณะและวิธีการในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุคณะกรรมการไต่สวน มาใช้บังคับกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานไต่สวนโดยอนุโลม⁸⁹

ข) การแจ้งคำสั่งแต่งตั้งและคัดค้าน

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีคำสั่งให้ไต่สวนข้อเท็จจริงและแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนเพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงในเรื่องใดแล้ว ให้ประธานอนุกรรมการหรืออนุกรรมการและเลขานุการ หรือพนักงานไต่สวนผู้รับผิดชอบสำนวน แจ้งคำสั่งดังกล่าวให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และจัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงโดยเร็ว⁹⁰ โดยจะทำการส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับไปให้ผู้ถูกกล่าวหา ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา และไม่ตัดสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาจะมารับทราบคำสั่งด้วยตนเอง⁹¹ ซึ่งในคำสั่งดังกล่าว นั้นจะมีการระบุเหตุแห่งการคัดค้านอนุกรรมการหรือพนักงานไต่สวนไว้ด้วย⁹² กรณีมีเหตุคัดค้าน

⁸⁷ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 48.

⁸⁸ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 48 และข้อ 49.

⁸⁹ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 55.

⁹⁰ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 13.

⁹¹ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 14.

⁹² ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555

ข้อ 15 ในการแจ้งคำสั่งให้ไต่สวนข้อเท็จจริงและแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ให้ระบุเหตุแห่งการคัดค้านอนุกรรมการไต่สวนไว้ด้วยว่าผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิคัดค้านผู้ได้รับแต่งตั้งเป็นอนุกรรมการไต่สวน ถ้าผู้นั้นมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) รู้เห็นเหตุการณ์หรือเคยสอบสวนหรือพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหาในฐานะอื่นที่มีใช้ในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานไต่สวนมาก่อน
- (2) มีส่วนได้เสียในเรื่องที่กล่าวหา
- (3) มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

ผู้ถูกกล่าวหาอาจทำคำคัดค้านเป็นหนังสือยื่นต่อประธานกรรมการ ป.ป.ช. ได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ในการแจ้งคำสั่งให้ไต่สวนข้อเท็จจริงนั้น เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบว่าจะถูกคณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งไต่สวนข้อเท็จจริง และได้ทราบพฤติการณ์ที่จะถูกไต่สวนนั้นเป็นอย่างไร ทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาไปในตัว นอกจากนี้ยังให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาในการคัดค้านบุคคลผู้ได้รับแต่งตั้งเป็นอนุกรรมการหรือพนักงานไต่สวน หากเห็นว่าเข้าเหตุแห่งการคัดค้าน และจะทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงจะไม่ได้ความจริงหรือจะทำให้เสียประโยชน์แห่งความยุติธรรม

ค) การไต่สวนข้อเท็จจริง

หลังจากที่ได้ผ่านขั้นตอนของการแจ้งคำสั่งแต่งตั้งและคัดค้านแล้ว คณะอนุกรรมการไต่สวน หรือองค์คณะพนักงานไต่สวน จะประชุมเพื่อกำหนดประเด็นและแนวทางการไต่สวนข้อเท็จจริง โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานต่าง ๆ และจะกำหนดประเด็นที่จะทำการไต่สวนและวิธีการรวบรวมพยานหลักฐาน หรือกำหนดกรอบระยะเวลาในการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อให้การรวบรวมพยานหลักฐานแล้วเสร็จโดยเร็ว และเป็นธรรมแก่คู่กรณี⁹³

ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนมีอำนาจตามมาตรา 25 (1) (2) หรือ (3) มาตรา 26 และมาตรา 49 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554⁹⁴ และให้พนักงานไต่สวนมีอำนาจตามมาตรา 25 (1) (2) หรือ (3) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวด้วยเช่นกัน⁹⁵ ซึ่งอำนาจที่สำคัญแก่การไต่สวนข้อเท็จจริง คือ

(1) มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ให้ถ้อยคำเพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนข้อเท็จจริง

(4) เป็นผู้กล่าวหาหรือเป็นคู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมบิดา หรือมารดากับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา

(5) มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในฐานะญาติหรือเป็นหุ้นส่วนหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันหรือขัดแย้งกันทางธุรกิจกับผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหา ...

⁹³ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 21.

⁹⁴ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 23.

⁹⁵ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 53.

(2) ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อเข้าไปในเคหสถาน สถานที่ทำการหรือสถานที่อื่นใด รวมทั้งยานพาหนะของบุคคลใด ๆ ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกหรือในระหว่างเวลาที่มีการประกอบกิจการเพื่อตรวจสอบ คั่น ยึด หรืออายัด เอกสารทรัพย์สิน หรือพยานหลักฐานอื่นใดซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ไต่สวนข้อเท็จจริง และหากยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในเวลาดังกล่าวให้สามารถดำเนินการต่อไปได้จนกว่าจะแล้วเสร็จ

(3) มีหนังสือขอให้หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานเอกชนดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งการปฏิบัติหน้าที่ การไต่สวนข้อเท็จจริง หรือการวินิจฉัยชี้ขาดของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ง) การแจ้งข้อกล่าวหาและการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา

(1) การแจ้งข้อกล่าวหา

เมื่อองค์คณะอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนเห็นว่า จากทางไต่สวนข้อเท็จจริงมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำการอันมีมูลความผิดคณะอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนต้องมีหนังสือ เรียกผู้ถูกกล่าวหามาพบและแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาและนำสืบแก้ข้อกล่าวหาภายในเวลาอันสมควร แต่อย่างช้าไม่เกินสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับทราบข้อกล่าวหา โดยในการแจ้งข้อกล่าวหา นั้นคณะอนุกรรมการไต่สวนจะจัดทำเป็นบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาระบุการกระทำและพฤติการณ์ทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี โดยทำขึ้นเป็นสองฉบับเพื่อมอบให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับ และเก็บไว้เป็นหลักฐานในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับ โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาไว้เป็นหลักฐานด้วย ทั้งนี้ในการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ผู้ถูกกล่าวหาอาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นมารับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาแทนโดยให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาแล้วก็ได้⁹⁶

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหาตามกำหนดนัด หรือปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับหนังสือ คณะอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนจะส่งบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการหรือตามหลักฐานที่ปรากฏจากการไต่สวนข้อเท็จจริง แต่ต้องจดเหตุอันไว้เป็นหลักฐาน อีกทั้งต้องปิดประกาศหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหา

⁹⁶ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 37.

มารับทราบข้อกล่าวหาไว้โดยเปิดเผยซึ่งที่ทำการสำนักงาน ป.ป.ช. และภูมิฐานะของผู้ถูกกล่าวหา ทั้งนี้การจัดส่งบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ จะจัดทำบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาเป็นสามฉบับ เพื่อเก็บไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับ โดยให้ส่งไปให้ผู้ถูกกล่าวหาสองฉบับเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาเก็บไว้หนึ่งฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อและวันเดือนปีที่รับทราบส่งกลับคืนมารวมไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับ โดยเมื่อล่วงพ้นกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้ดำเนินการดังกล่าวแล้ว แม้จะไม่ได้รับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาคืน หรือไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหา ก็ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหา และไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาขอให้ปากคำหรือยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา หรือขอหนังสือพยานหลักฐานแก้ข้อกล่าวหา ก่อนที่คณะอนุกรรมการไต่สวน หรือองค์คณะพนักงานไต่สวน จะพิจารณาวินิจฉัยโดยมีความเห็นเกี่ยวกับคดีและสรุปสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง หากคณะอนุกรรมการไต่สวนเห็นว่ามิใช่เหตุผลอันสมควรตามที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้าง ก็อาจพิจารณาให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาหรือนำสืบพยานหลักฐานตามที่ผู้ถูกกล่าวหาร้องขอก็ได้⁹⁷

(2) การชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา

ผู้ถูกกล่าวหาอาจแก้ข้อกล่าวหาโดยทำเป็นหนังสือหรือชี้แจงด้วยวาจาก็ได้ และผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธินำพยานหลักฐานหรือบุคคลที่ไว้วางใจเข้าฟังการชี้แจงหรือให้ปากคำของตนได้ และในการนำสืบแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาอาจพยานบุคคลหรือนำพยานหลักฐานมาเองหรือจะอ้างพยานหลักฐาน โดยขอให้คณะอนุกรรมการไต่สวนหรือพนักงานไต่สวนเรียกหรือไต่สวนพยานหลักฐานนั้นก็ได้ แต่ในกรณีที่คณะอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนเห็นว่าพยานหลักฐานใดที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้างไม่เกี่ยวกับประเด็นที่กล่าวหาหรือเป็นการประวิงคดีให้ชักช้า จะไม่ทำการไต่สวนพยานหลักฐานนั้นก็ได้ อีกทั้งกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาร้องขอขยายระยะเวลาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาโดยอ้างเหตุผลและความจำเป็น หากคณะอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นธรรม จะขยายระยะเวลาการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาหรือนำสืบแก้ข้อกล่าวหาออกไปตามที่เห็นสมควรก็ได้⁹⁸

จ) การจัดให้ได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาผิดคดี

ในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะอนุกรรมการไต่สวน หรือองค์คณะพนักงานไต่สวน เพื่อดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน หรือการไต่สวนข้อเท็จจริงให้อนุกรรมการไต่สวน หรือพนักงานไต่สวน เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่และ

⁹⁷ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 38

⁹⁸ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 39.

มีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนด้วย โดยในการจับกุมและคุมขังบุคคล อนุกรรมการหรือพนักงานไต่สวนผู้ที่ได้รับมอบหมายอาจร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานอื่น หรือแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานอื่นดำเนินการก็ได้และเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ในการจับกุมขัง และการปล่อยขังคราว สำหรับการจับให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาตามคดีให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบข้อบังคับในส่วนที่เกี่ยวข้องมาใช้บังคับโดยอนุโลม⁹⁹

ในกรณีที่มีเหตุที่จะออกหมายจับหรือเมื่อปรากฏพยานหลักฐานระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริงว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือเมื่อมีหลักฐานตามสมควร โดยมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น หรือเมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และคณะอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนเห็นว่าจำเป็นจะต้องมีการจับและควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ก็จะเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อพิจารณามอบหมายให้อนุกรรมการหรือพนักงานไต่สวนดำเนินการเพื่อขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวให้ใช้บังคับกับกรณีที่ถูกกล่าวหาซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล และไม่มารายงานตัวตามกำหนดนัดเพื่อส่งตัวไปยังอัยการสูงสุด หรือต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลซึ่งมีเขตอำนาจด้วยโดยอนุโลม¹⁰⁰

ฉ) การพิจารณาและสรุปสำนวน

เมื่อคณะอนุกรรมการไต่สวนหรือพนักงานไต่สวนได้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวง เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดตามที่มีการกล่าวหา โดยหากได้ไต่สวนพยานหลักฐานของคู่กรณีทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในคดีและเห็นว่ากรไต่สวนข้อเท็จจริงได้ข้อเท็จจริงเพียงพอต่อการวินิจฉัยมูลความผิดของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ให้มีการพิจารณาวินิจฉัยความผิดของผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ปรากฏในสำนวนโดยเร็ว

ในการวินิจฉัยดังกล่าว ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนประชุมปรึกษาเพื่อพิเคราะห์ชี้ซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงจากข้อกล่าวหา คำแก้ข้อกล่าวหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องซึ่งได้จากกรไต่สวนข้อเท็จจริงแล้วมีมติว่าสมควร

⁹⁹ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 44.

¹⁰⁰ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 45.

ดำเนินคดีอาญา หรือคดีร้ายแรงผิดปกติ หรือคดีความผิดวินัยกับผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่ พร้อมด้วยเหตุผลในการพิจารณาทำความเข้าใจและพยานหลักฐานประกอบคำวินิจฉัยรวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง และจัดทำสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อเสนอต่อประธานกรรมการ ป.ป.ช.¹⁰¹ เมื่อประธานกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้ว ให้จัดให้มีการประชุมเพื่อพิจารณาภายใน 30 วัน¹⁰²

ข) มติของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

หลังจากที่ประธานคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้ว ให้จัดให้มีการประชุมเพื่อพิจารณาภายใน 30 วัน เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วอาจมีมติได้ใน 3 ลักษณะ กล่าวคือมีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล มีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มีความผิดทางวินัย หรือมีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มีความผิดทางอาญา

(1) ข้อกล่าวหาไม่มีมูล

หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง และมีมติวินิจฉัยว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูล ให้ข้อกล่าวหาเป็นอันตกไป¹⁰³ ผลของการวินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดดังกล่าว ย่อมนำไปสู่ผลการทำให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่อาจรับเรื่องดังกล่าวไว้พิจารณาได้อีก หากไม่มีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งคดี อีกทั้งผลของการวินิจฉัยบุคคลทั่วไปสามารถเข้าตรวจสอบเหตุผลของมติคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังกล่าวได้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(2) ข้อกล่าวหาไม่มีความผิดทางวินัย

หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาไม่มีความผิดทางวินัยหรือมีความผิดต้องให้พ้นจากตำแหน่ง ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมความเห็นไปยังผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหา เพื่อพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติโดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก ในการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ถูกกล่าวหา ให้ถือว่ารายงานเอกสารและความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

¹⁰¹ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 42.

¹⁰² ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 43.

¹⁰³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 53 และมาตรา 91.

เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัย ตามกฎหมายหรือระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา¹⁰⁴ แล้วแต่กรณี¹⁰⁴

(3) ข้อกล่าวหาที่มีมูลความผิดทางอาญา

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาที่มีมูลความผิดทางอาญา¹⁰⁵ ให้ประธานกรรมการส่งรายงาน เอกสาร และความเห็นไปยังอัยการสูงสุดหรือฟ้องคดีต่อศาลในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินคดีอาญาในศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี โดยให้ถือว่ารายงานคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง¹⁰⁶

เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงานและเอกสารพร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว หากเห็นว่ารายงาน เอกสาร และความเห็นที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งมาให้ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้อัยการสูงสุดแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบเพื่อดำเนินการต่อไป โดยให้ระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์นั้นให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน ในกรณีนี้ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุดตั้งคณะทำงานขึ้น โดยมีผู้แทนจากแต่ละฝ่ายจำนวนฝ่ายละเท่ากัน เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อไป ในกรณีที่คณะทำงานดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินการฟ้องคดีได้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทน¹⁰⁷

ข) ขั้นตอนการฟ้องคดีอาญา

เมื่อจะมีการฟ้องคดีอาญาให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหนังสือแจ้งผู้ถูกกล่าวหาให้ไปรายงานตัวต่อบุคคลที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบหมาย หรืออัยการตามวันเวลาที่กำหนด หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ไปรายงานตัวตามกำหนด ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งพนักงานฝ่ายปกครอง

¹⁰⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 56 (4) มาตรา 91 และมาตรา 92.

¹⁰⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 91 และมาตรา 97.

¹⁰⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 97 วรรคหนึ่ง.

¹⁰⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 97 วรรคสอง.

หรือตำรวจจัดการให้"ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหา เพื่อส่งอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วแต่กรณี เพื่อดำเนินคดีต่อไป¹⁰⁸

การฟ้องผู้ถูกกล่าวหาเป็นคดีอาญาต่อศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีชี้ครายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจได้สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นควร ซึ่งในการดำเนินการของศาลให้ศาลใช้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวน ทั้งนี้ตามที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา¹⁰⁹ ซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ออกระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556

2.4.3 การดำเนินคดีในศาลกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

การดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ในชั้นศาล ได้นำระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556 มาใช้บังคับแก่การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล โดยข้อ 5 ได้กำหนดว่าหากระเบียบนี้มีได้กำหนดวิธีพิจารณาไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีประเภทดังกล่าว ศาลต้องนำระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556 มาใช้บังคับก่อน หากในระเบียบนี้มีได้กำหนดวิธีพิจารณาไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 98/1 บัญญัติว่า "กรณีที่มีการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาต่อศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี ชี้ครายงานและสำนวนคดีของ

¹⁰⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 98.

¹⁰⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 98/1.

คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจได้ส่วนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ ตามที่เห็นสมควร

ในการดำเนินคดีตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาไปโดยใช้ระบบไต่สวน ทั้งนี้ตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

ในการดำเนินคดีประเภทดังกล่าว เป็นกรณีที่มีการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ตามมาตรา 84 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ซึ่งในการดำเนินคดีประเภทดังกล่าว ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาไปโดยใช้ระบบไต่สวน ตามที่ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด และให้ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีโดยยึดรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาคดี ซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ออกระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาไปโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556 มาใช้บังคับ โดยบทบาทอำนาจหน้าที่ของศาลมีดังนี้

ข้อ 15 “ในการพิจารณาพิพากษาคดี ให้ศาลยึดรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช.เป็นหลักในการพิจารณาและอาจได้ส่วนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

ในการไต่สวน ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการ ป.ป.ช. หน่วยงานหรือบุคคลใด ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด...”

ในการพิจารณาคดี ให้ศาลยึดรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช.เป็นหลัก หากศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงจากสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช.เพียงพอต่อการวินิจฉัย ก็สามารถวินิจฉัยคดีไปได้เลยทีเดียวแต่ถ้ายังไม่เพียงพอก็ให้ไต่สวนหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร¹¹⁰ นอกจากนั้น ศาลยังมีบทบาทในการซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดีด้วยตนเอง แม้พยานดังกล่าวจะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้าง ส่วนคู่ความจะถามพยานได้ต่อเมื่อ

¹¹⁰ จาก บทบาทอำนาจของศาลยุติธรรมในการพิจารณาคดีระบบไต่สวน (น. 21), โดย สมยศ ไขประพาย, ม.ป.ป., กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลยุติธรรม.

ได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น นอกจากนี้ยังเป็นบทบังคับศาลก่อนไต่สวนจะต้องแจ้งประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการไต่สวนให้พยานทราบก่อนเสมอ ดังนั้น ก่อนไต่สวน ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะต้องตรวจพยานหลักฐาน สำนวนคดีของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตโดยละเอียด เพื่อให้ทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะนำไปแจ้งให้พยานทราบและใช้ในการซักถามพยาน

2.4.4 แนวคิดและหลักเกณฑ์การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม)

การดำเนินการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบได้มีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัย พ.ศ. 2518 โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ป.ป.ป. จนกระทั่งได้มีรัฐธรรมนูญปี 2540 จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นองค์กรที่พัฒนามาจากคณะกรรมการ ป.ป.ป. เพื่อเป็นการแก้ไขความบกพร่องในการดำเนินการ และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการต่าง ๆ ของคณะกรรมการ ป.ป.ป. อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดำเนินการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ กล่าวคือ วิธี ขั้นตอนการสอบสวนหรือการไต่สวนข้อเท็จจริงมีการพัฒนาเป็นอย่างมาก โดยให้อำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เช่น การสั่งให้บุคคลให้คำถ้อยคำ หรือการเรียกเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหากมีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามก็จะมีมาตรการบังคับ โดยอาจมีโทษทางอาญาได้ นอกจากนี้ในการดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีผลเปรียบเสมือนการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และมีผลถึงวินัยข้าราชการ หรือการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่มีโทษทางวินัย ซึ่งแต่เดิมการดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ป. มีผลเป็นเพียงการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นเท่านั้น ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญกับวิธีการ ขั้นตอนในการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าเป็นไปโดยถูกต้องตามหลักการในการดำเนินคดีอาญาหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การที่มีความสำคัญลำดับต้น ๆ ซึ่งมีความจำเป็นต้องดำเนินการ ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การตามพระราชบัญญัติ ป.ป.ช. จึงต้องศึกษาขั้นตอนการดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ป. และศึกษาขั้นตอนการดำเนินการของการสอบสวนทางวินัย ซึ่งในที่นี่จะทำการศึกษาตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาในการดำเนินการดังกล่าว

2.4.4.1 การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การของคณะกรรมการ ป.ป.ป. และการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2518 ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา

เดิมการดำเนินการเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ อยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจในการสืบสวนและสอบสวน เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ โดยวิธีการสืบสวนสอบสวนของคณะกรรมการ ป.ป.ป. นั้น ได้มีแนวคิดและวิธีการทำนองเดียวกับการสอบสวนทางวินัยซึ่งจะเห็นได้จากขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ ดังนี้

1) การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาตามพระราชบัญญัติ ป.ป.ป. มีการดำเนินการ กล่าวคือ ในการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียน จะต้องแจ้งข้อกล่าวหาหรือเรียนให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียนทราบทุกข้อกล่าวหาหรือเรียนที่มีมูลความผิด ส่วนในรายที่เห็นว่าควรยุติเรื่องหรือไม่รับพิจารณา ไม่ต้องเรียกผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียนมาสอบสวน หรือแจ้งข้อกล่าวหาหรือเรียนให้ทราบ ซึ่งการแจ้งดังกล่าวให้ทำบันทึกไว้เป็นหลักฐาน และให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียนลงลายมือชื่อรับทราบไว้ด้วย¹¹¹

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียนไม่มารับทราบข้อกล่าวหาหรือเรียน ให้ส่งข้อกล่าวหาหรือเรียน พร้อมทั้งแจ้งกำหนดเวลาที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาหรือเรียนทางไปรษณีย์ลงทะเบียนไปให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียน ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียน ซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการ และให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียนลงลายมือชื่อ และวันเดือนปีที่รับทราบส่งกลับคืนให้สำนักงาน ป.ป.ป. ในกรณีเช่นนี้เมื่อล่วงพ้นกำหนดเวลาที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาหรือเรียนแล้วแม้ยังไม่ได้รับคำตอบจากผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียน ก็ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาหรือเรียน และกำหนดเวลาที่จะชี้แจงข้อกล่าวหาหรือเรียนแล้ว เว้นแต่มีเหตุผลอันสมควรเป็นอย่างอื่นให้นำเสนอคณะกรรมการพิจารณาเป็นราย ๆ ไป¹¹²

ผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียนอาจให้ถ้อยคำหรือยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาหรือเรียนเป็นหนังสือรวมทั้งให้ถ้อยคำเพิ่มเติม และนำสืบแก้ข้อกล่าวหาหรือเรียนได้ ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือเรียนไม่ประสงค์จะยื่นคำชี้แจงเป็นหนังสือก็ให้ดำเนินการให้ผู้ถูกกล่าวหาให้ถ้อยคำ และนำสืบแก้ข้อกล่าวหาหรือเรียนภายในเวลาอันสมควรการนำสืบแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาจะนำ

¹¹¹ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการพิจารณาสอบสวนเจ้าหน้าที่ของรัฐกรณีถูกกล่าวหาหรือเรียนว่ากระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2530, ข้อ 17.

¹¹² ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการพิจารณาสอบสวนเจ้าหน้าที่ของรัฐกรณีถูกกล่าวหาหรือเรียนว่ากระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2530, ข้อ 18.

พยานหลักฐานนั้นมาเอง หรือจะอ้างพยานหลักฐานแล้วขอให้เจ้าหน้าที่เรียกพยานหลักฐานนั้นมา
ก็ได้¹¹³

เมื่อผู้ถูกกล่าวหา หรือบุคคลที่ถูกเรียกมาให้ถ้อยคำเต็มใจให้ถ้อยคำอย่างไร ก็ให้บันทึก
ถ้อยคำนั้นไว้ ถ้าไม่เต็มใจให้ถ้อยคำเลยก็ให้บันทึกไว้

ห้ามมิให้ทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการล่อลวงหรือขู่เข็ญ หรือให้สัญญาแก่
ผู้ถูกกล่าวหา หรือบุคคลที่ถูกเรียกมาให้ถ้อยคำตามวรรคหนึ่ง เพื่อจูงใจให้เขาให้ถ้อยคำอย่างไร ๆ
ในเรื่องที่สอบสวนนั้น¹¹⁴

2) การสอบสวนทางวินัย ตามกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2518) ออกตามความ
ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2518 ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา ได้กำหนด
วิธีการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหา กล่าวคือ เมื่อคณะกรรมการสอบสวน
ได้รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกล่าวหาเสร็จแล้ว ให้ประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณามีมติ
ว่าพยานหลักฐานมีน้ำหนักพอสนับสนุนข้อกล่าวหาหรือไม่¹¹⁵ หากคณะกรรมการสอบสวนเห็นว่า
พยานหลักฐานมีน้ำหนักพอสนับสนุนว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ให้คณะกรรมการ
สอบสวนเรียกผู้ถูกกล่าวหาแล้ว สรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาที่มีให้ทราบ โดยระบุ
วัน เวลา สถานที่ ลักษณะการกระทำที่ปรากฏอันเป็นการสนับสนุนข้อกล่าวหา สำหรับพยาน
บุคคลจะระบุหรือไม่ระบุชื่อพยานก็ได้ และถ้าปรากฏตามพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหา
ว่าข้อกล่าวหาที่ได้แจ้งให้ทราบในข้อ 15 (คือ การแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นก่อนการรวบรวม
พยานหลักฐาน) เปลี่ยนแปลงไปเป็นข้อกล่าวหาใหม่ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยอย่าง
ร้ายแรงตามมาตราอื่นหรืออย่างอื่น ก็ให้คณะกรรมการสอบสวนแจ้งข้อกล่าวหาใหม่นั้นให้ผู้ถูก
กล่าวหาทราบด้วย ทั้งนี้ การแจ้งดังกล่าวให้ทำบันทึกตามแบบ สว. 3 ท้ายกฎ ก.พ. นี้ โดยทำเป็น
สองฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบไว้ เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้ลงลายมือชื่อรับทราบ
แล้ว ให้มอบให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับ อีกหนึ่งฉบับเก็บไว้ในสำนวนการสอบสวน

¹¹³ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการว่าด้วย
หลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการพิจารณาสอบสวนเจ้าหน้าที่ของรัฐกรณีถูกกล่าวหาเรื่องเรียนว่ากระทำ
การทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2530, ข้อ 19.

¹¹⁴ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการว่าด้วย
หลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการพิจารณาสอบสวนเจ้าหน้าที่ของรัฐกรณีถูกกล่าวหาเรื่องเรียนว่ากระทำ
การทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2530, ข้อ 20.

¹¹⁵ กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2528), ข้อ 16.

เมื่อดำเนินการดังกล่าวแล้ว ให้คณะกรรมการสอบสวนถามผู้ถูกกล่าวหาว่าจะยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาเป็นหนังสือหรือไม่ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาประสงค์จะยื่นคำชี้แจงเป็นหนังสือ ให้คณะกรรมการสอบสวนให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาเขียนคำชี้แจงภายในเวลาอันสมควร แต่อย่างช้าไม่เกินสิบวันนับแต่วันที่ได้ทราบสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหา และให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาให้ถ้อยคำเพิ่มเติมและนำสืบแก้ข้อกล่าวหาด้วย ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ประสงค์จะยื่นคำชี้แจงเป็นหนังสือ ก็ให้คณะกรรมการสอบสวนดำเนินการให้ผู้ถูกกล่าวหาให้ถ้อยคำและนำสืบแก้ข้อกล่าวหาโดยเร็ว ซึ่งการนำสืบแก้ข้อกล่าวหา นั้น ผู้ถูกกล่าวหาจะนำพยานหลักฐานมาเอง หรือจะอ้างพยานหลักฐานขอให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกพยานหลักฐานนั้นมาก็ได้

หากผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาหรือมาแล้วแต่ไม่ยอมลงลายมือชื่อรับทราบสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหา ให้คณะกรรมการสอบสวนส่งบันทึกตาม สว. 3 ทางไปรษณีย์ลงทะเบียนให้ผู้ถูกกล่าวหา ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการ พร้อมทั้งมีหนังสือขอให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงตลอดจนให้มาให้ถ้อยคำและนำสืบแก้ข้อกล่าวหา การแจ้งในกรณีนี้ให้ทำบันทึกตามแบบ สว. 3 เป็นสามฉบับ เก็บไว้ในสำนวนการสอบสวนหนึ่งฉบับ ส่งให้ผู้ถูกกล่าวหาสองฉบับเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาเก็บไว้หนึ่งฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อและวันเดือนปีที่รับทราบส่งกลับคืนมาเข้าสำนวนการสอบสวนไว้หนึ่งฉบับ ในกรณีเช่นนี้เมื่อล่วงพ้นสิบวันนับแต่วันที่ดำเนินการดังกล่าว แม้ยังไม่ได้รับบันทึกตามแบบ สว. 3 คืน ไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหาไม่มาให้ถ้อยคำตามนัด ก็ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาแล้ว และไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา คณะกรรมการสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนต่อไปก็ได้ หรือถ้าเห็นเป็นการสมควรที่จะได้ทราบข้อเท็จจริงเพิ่มเติม จะทำการสอบสวนต่อไปก็ได้ แล้วดำเนินการตามข้อ 33 หรือข้อ 34 ต่อไป แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาขอให้ถ้อยคำหรือยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา หรือขอให้นำสืบแก้ข้อกล่าวหา ก่อนที่คณะกรรมการสอบสวนเสนอสำนวนการสอบสวนตามข้อ 34 โดยมีเหตุผลอันสมควร ก็ให้คณะกรรมการสอบสวนให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาตามที่ผู้ถูกกล่าวหาร้องขอ¹¹⁶

การสอบถามปากคำผู้ถูกกล่าวหาและพยาน ห้ามมิให้ประธานกรรมการ เลขานุการ หรือผู้ช่วยเลขานุการ ทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการล่อลวง ชูเชื้อ หรือให้สัญญาเพื่อจูงใจให้บุคคลนั้นให้ถ้อยคำอย่างใด ๆ¹¹⁷

¹¹⁶ กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2528), ข้อ 17.

¹¹⁷ กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2528), ข้อ 23.

การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาของทั้ง คณะกรรมการ ป.ป.ป. และการดำเนินการสอบสวนทางวินัย ตามกฎ ก.พ. ดังกล่าว เห็นได้ว่ามีหลักการ และวิธีการที่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียน ที่การดำเนินการทั้งคณะกรรมการ ป.ป.ป. และการสอบสวนทางวินัย ตามกฎ ก.พ. ได้วิธีการเช่นเดียวกัน ซึ่งเหตุที่มีวิธีการที่มีความคล้ายคลึงกันดังกล่าว เนื่องจากการดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ป. เป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงและชี้มูลความผิดในเรื่องที่เกี่ยวกับการกระทำความความผิดทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เป็นผลให้นำไปสู่การร้องทุกข์เพื่อดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหา และส่งเรื่องไปให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาดำเนินการทางวินัย

2.4.4.2 การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา

การตรวจสอบการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ได้มีพัฒนาการมาเป็นคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งในการดำเนินการเกี่ยวกับการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้น เป็นการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและมูลความผิด โดยการดำเนินการดังกล่าวเป็นการรับฟังพยานหลักฐานทุกชนิดและของทุกฝ่าย ไม่เพียงพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น ยังพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วย เนื่องจากเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว ก็จะเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหานำสืบแก้ข้อกล่าวหาได้ โดยผู้ถูกกล่าวหาจะอ้างพยานบุคคลหรือนำพยานหลักฐานมาเอง หรือจะอ้างพยานหลักฐานโดยขอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เรียกหรือไต่สวนพยานหลักฐานนั้นก็ได้อ¹¹⁸ ซึ่งวิธีการดังกล่าวหากผู้ถูกกล่าวหาสามารถนำสืบจนกระทั่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาซึ่งน้ำนักพยานหลักฐานแล้ว เห็นว่าพยานหลักฐานดังกล่าวมีน้ำหนักและสามารถรับฟังได้ ก็จะมีผลให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นความรับผิดในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ โดยไม่ต้องถูกดำเนินคดีในชั้นศาลอีกแต่อย่างใด นอกจากนี้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เปรียบเสมือนเป็นการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมในชั้นเจ้าพนักงาน โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริงในฐานะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ในหมวดว่าด้วยความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่การยุติธรรม ซึ่งสามารถชี้มูลความผิดและส่งรายงาน ความเห็น พร้อมเอกสารไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจได้ สามารถเทียบได้กับการสอบสวนของพนักงาน

¹¹⁸ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริงพ.ศ. 2555, ข้อ 39 วรรคสาม.

สอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นอกจากนี้ในส่วนการดำเนินการทางวินัยของข้าราชการ หรือการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของบุคคลที่มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอน หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิด ให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนพิจารณาโทษ โดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอีก¹¹⁹ และให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนพิจารณาโทษภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง¹²⁰ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลการขอไต่สวนข้อเท็จจริงและการชี้มูลความผิดของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำให้ข้าราชการต้องถูกดำเนินการทางวินัย หรือบุคคลถูกถอดถอนแล้วแต่กรณี เป็นเหตุให้ภารกิจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ต่างไปจากภารกิจของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ที่เป็นเพียงการตรวจสอบข้อเท็จจริงในเบื้องต้นเท่านั้น

การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความสำคัญมากและเป็นขั้นตอนการดำเนินการที่ทั้งกระทบทสิทธิ์ผู้ถูกกล่าวหาและให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นต้น ถึงขนาดที่อาจไม่จำเป็นต้องต่อสู้ในชั้นการพิจารณาของศาลอีก ดังนั้น วิธีการ ขั้นตอนในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงจำเป็นต้องมีมาตรฐาน และมีคุณภาพ ทั้งในด้านการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เป็นความจริงแท้ การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา เป็นต้น ซึ่งในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา มีหลักสำคัญประการหนึ่งที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งก็คือ การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ ในขั้นนี้จะชี้ให้เห็นถึงวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหา ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยเปรียบเทียบกับวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535 ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการสอบสวนในทางวินัยของข้าราชการ ว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

1) การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้มีการกำหนดไว้ในระเบียบปฏิบัติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มาโดยตลอด ตั้งแต่ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของอนุกรรมการไต่สวน พ.ศ. 2543 ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของอนุกรรมการไต่สวน พ.ศ. 2547 ระเบียบ

¹¹⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 92.

¹²⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 93.

คณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการไต่สวนข้อเท็จจริงของพนักงานไต่สวน พ.ศ. 2550 จนกระทั่งระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน ซึ่งได้มีวิธีการปฏิบัติในการแจ้งข้อกล่าวหาโดยยังคงหลักการเดิม แต่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในรายละเอียด และวิธีปฏิบัติที่คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหามากขึ้น เช่น การปิดประกาศหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาไว้โดยเปิดเผยยังที่ทำการสำนักงาน ป.ป.ช. และภูมิลำเนาของผู้ถูกกล่าวหา โดยจัดแจ้งการดำเนินการดังกล่าวไว้เป็นหลักฐาน ในกรณีที่ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหาหรือไม่ได้รับหนังสือแจ้งให้มารับทราบข้อกล่าวหาดังกล่าว เป็นต้น ซึ่งการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 มีวิธีการกล่าวคือ เมื่อองค์คณะอนุกรรมการไต่สวนเห็นว่า จากทางไต่สวนข้อเท็จจริงมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำการอันมีมูลความผิดให้คณะอนุกรรมการไต่สวนมีหนังสือเรียกผู้ถูกกล่าวหามาพบและแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาและนำสืบแก้ข้อกล่าวหาภายในเวลาอันสมควร แต่อย่างช้าไม่เกินสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับทราบข้อกล่าวหา ในการแจ้งข้อกล่าวหาดังกล่าว ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนจัดทำเป็นบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาระบุการกระทำและพฤติการณ์ทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี โดยให้ทำขึ้นเป็นสองฉบับเพื่อมอบให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับและเก็บไว้เป็นหลักฐานในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับ โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาไว้เป็นหลักฐานด้วย

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหาแต่ไม่ยอมลงลายมือชื่อรับทราบข้อกล่าวหาให้คณะอนุกรรมการไต่สวนจัดแจ้งเหตุที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ยอมลงลายมือชื่อไว้ในบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาด้วย และให้รวมไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

ในการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ผู้ถูกกล่าวหาอาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นมารับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาแทน โดยให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาแล้วก็ได้¹²¹

หากผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหาตามกำหนดนัด หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับหนังสือแจ้งให้มารับทราบข้อกล่าวหา ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวน

¹²¹ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 37.

ส่งบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการหรือตามหลักฐานที่ปรากฏจากการไต่สวนข้อเท็จจริง แต่ต้องจดแจ้งเหตุนั้นไว้เป็นหลักฐาน อีกทั้งให้มีการปิดประกาศหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาไว้โดยเปิดเผยยังที่ทำการสำนักงาน ป.ป.ช. และภูมิลำเนาของผู้ถูกกล่าวหา โดยให้จดแจ้งการดำเนินการดังกล่าวไว้ให้ปรากฏเป็นหลักฐานด้วย

ในการจัดส่งบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบทางไปรษณีย์นั้น ให้ทำบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาเป็นสามฉบับ เพื่อเก็บไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับ โดยให้ส่งไปให้ผู้ถูกกล่าวหาสองฉบับเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาเก็บไว้หนึ่งฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อและวันเดือนปีที่รับทราบส่งกลับคืนมารวมไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับ โดยเมื่อล่วงพ้นกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้นำดำเนินการดังกล่าวแล้ว แม้จะไม่ได้รับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาคืน หรือไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหา ก็ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา

ถ้าผู้ถูกกล่าวหาขอให้ปากคำหรือยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา หรือขอ นำสืบพยานหลักฐานแก้ข้อกล่าวหา ก่อนที่คณะกรรมการไต่สวนจะพิจารณาวินิจฉัยโดยมีความเห็นเกี่ยวกับคดีและสรุปสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง หากคณะกรรมการไต่สวนเห็นว่า มีเหตุผลอันสมควรตามที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้างก็อาจพิจารณาให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา หรือนำสืบพยานหลักฐานตามที่ผู้ถูกกล่าวหาร้องขอก็ได้¹²²

ในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาอาจแก้ข้อกล่าวหาโดยทำเป็นหนังสือหรือชี้แจงด้วยวาจาก็ได้ และผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธินำทนายความหรือบุคคลที่ไว้วางใจเข้าฟังการชี้แจงหรือให้ปากคำของตนได้

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาประสงค์ที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาด้วยวาจา ให้นำความในข้อ 26 และข้อ 27 การไต่สวนปากคำพยานมาใช้บังคับ โดยอนุโลม ซึ่งการไต่สวนพยานบุคคลมีหลักเกณฑ์ กล่าวคือ กรณีพยานมาพบแต่ไม่ยอมให้ปากคำหรือไม่มาให้ปากคำ หรือไม่อาจเรียกพยานมาได้ คณะกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนจะไม่ดำเนินการไต่สวนปากคำพยานบุคคลนั้นไว้ก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุแห่งการนั้นไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง นอกจากนี้การไต่สวนสวนหรือสอบปากคำพยานห้ามมิให้บุคคลอื่นอยู่ในที่นั้นด้วย เว้นแต่คณะกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนจะอนุญาตเพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนข้อเท็จจริง เป็นต้น

¹²² ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 38.

ในการนำสืบแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาจะอ้างพยานบุคคลหรือนำพยานหลักฐานมาเองหรือจะอ้างพยานหลักฐาน โดยขอให้คณะอนุกรรมการไต่สวนเรียกหรือไต่สวนพยานหลักฐานนั้นก็ได้

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาร้องขอขยายระยะเวลาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาโดยอ้างเหตุผลและความจำเป็นหากคณะอนุกรรมการไต่สวนเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นธรรมจะขยายระยะเวลาการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาหรือนำสืบแก้ข้อกล่าวหาออกไปตามที่เห็นสมควรก็ได้

ในกรณีที่คณะอนุกรรมการไต่สวนเห็นว่าพยานหลักฐานใดที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้างไม่เกี่ยวกับประเด็นที่กล่าวหาหรือเป็นการประวิงคดีให้ชักช้า คณะอนุกรรมการไต่สวนจะไม่ทำการไต่สวนพยานหลักฐานนั้นก็ได้...¹²³

การชี้แจงข้อกล่าวหาและการให้ปากคำของผู้ถูกกล่าวหาให้มีสิทธินำพยานความหรือบุคคลซึ่งผู้ถูกกล่าวหาไว้วางใจเข้าฟังการชี้แจงหรือให้ปากคำของตนได้ และห้ามมิให้อนุกรรมการไต่สวนหรือองค์คณะพนักงานไต่สวนจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการล่อลวงหรือขู่เข็ญหรือให้สัตยาบันกับผู้ถูกกล่าวหาหรือพยานเพื่อจงใจให้เขาให้ถ้อยคำอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ถูกกล่าวหา¹²⁴

2) ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 132 ว่า ในระหว่างที่ยังมิได้ออกกฎ ก.พ. เพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ให้นำกฎ ก.พ. ที่กำหนดไว้แล้วซึ่งใช้อยู่เดิมมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ และโดยที่กฎ ก.พ. ซึ่งออกตามมาตรา 95 ยังไม่ได้ใช้บังคับ จึงได้อาศัยบทเฉพาะกาลดังกล่าว นำกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณามาใช้บังคับโดยอนุโลมก่อน ดังนั้น หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการสอบสวน จึงเป็นไปตามหลักการเดิม ซึ่งในเรื่องการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา นั้น ได้มีการกำหนดในเรื่องดังกล่าวไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

เมื่อคณะกรรมการสอบสวนได้พิจารณาเรื่องที่ถูกกล่าวหาและวางแนวทางการสอบสวนแล้ว ให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกผู้ถูกกล่าวหามาเพื่อแจ้งและอธิบายข้อกล่าวหาที่ปรากฏตามเรื่องที่ถูกกล่าวหาให้ทราบว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำการใด เมื่อใด อย่างไร ในกรณีนี้ ให้คณะกรรมการสอบสวนแจ้งด้วยว่าผู้ถูกกล่าวหามีสิทธิที่จะได้รับแจ้งสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหา และมีสิทธิที่จะให้ถ้อยคำหรือชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ตลอดจนอ้างพยานหลักฐานหรือนำพยานหลักฐานมาสืบแก้ข้อกล่าวหาได้

¹²³ ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555, ข้อ 39.

¹²⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 47 วรรคสอง และมาตรา 48 วรรคสอง.

การแจ้งดังกล่าว ให้ทำบันทึกมีสาระสำคัญตามแบบ สว.2 ทำยกฎ ก.พ. โดยทำเป็นสองฉบับ เพื่อมอบให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับ เก็บไว้ในสำนวนการสอบสวนหนึ่งฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบไว้เป็นหลักฐานด้วย ซึ่งเมื่อได้ดำเนินการดังกล่าวแล้วให้คณะกรรมการสอบสวนถามผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำการตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ อย่างไร

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาให้ถ้อยคำรับสารภาพว่าได้กระทำการตามที่ถูกกล่าวหา ให้คณะกรรมการสอบสวนแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบว่าการกระทำตามที่ถูกกล่าวหาดังกล่าวเป็นความผิดวินัยกรณีใด หรือหย่อนความสามารถในอันที่จะปฏิบัติหน้าที่ราชการ หรือบกพร่องในหน้าที่ราชการ หรือประพฤตินั้นไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ราชการอย่างไร หากผู้ถูกกล่าวหายังคงยืนยันตามที่รับสารภาพ ให้บันทึกถ้อยคำรับสารภาพรวมทั้งเหตุผลในการรับสารภาพ (ถ้ามี) และสาเหตุแห่งการกระทำไว้ด้วย ในกรณีเช่นนี้ คณะกรรมการสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนต่อไปก็ได้ หรือถ้าเห็นเป็นการสมควรที่จะได้ทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์อันเกี่ยวกับเรื่องที่ถูกกล่าวหาโดยละเอียดจะทำการสอบสวนต่อไปตามควรแก่กรณีก็ได้ แล้วดำเนินการตามข้อ 30 และข้อ 31 ต่อไป (ข้อ 30 และข้อ 31 คือ การการประชุมพิจารณาลงมติและการทำรายงานการสอบสวน) หากผู้ถูกกล่าวหามิได้ให้ถ้อยคำรับสารภาพ ให้คณะกรรมการสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาแล้วดำเนินการตามข้อ 15 ต่อไป

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหามาแล้วแต่ไม่ยอมลงลายมือชื่อรับทราบข้อกล่าวหา หรือไม่มารับทราบข้อกล่าวหา ให้คณะกรรมการสอบสวนส่งบันทึกมีสาระสำคัญตามแบบ สว. 2 ทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับไปให้ผู้ถูกกล่าวหา ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการ หรือสถานที่ติดต่อที่ผู้ถูกกล่าวหาแจ้งให้ทราบ พร้อมทั้งมีหนังสือสอบถามผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำการตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ การแจ้งข้อกล่าวหาในกรณีเช่นนี้ให้ทำบันทึกมีสาระสำคัญตามแบบ สว. 2 เป็นสามฉบับ เพื่อเก็บไว้ในสำนวนการสอบสวนหนึ่งฉบับ ส่งให้ผู้ถูกกล่าวหาสองฉบับ โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาเก็บไว้หนึ่งฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อและวันเดือนปีที่รับทราบส่งกลับคืนมารวมไว้ในสำนวนการสอบสวนหนึ่งฉบับ เมื่อล่วงพ้นสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้ดำเนินการดังกล่าว แม้จะไม่ได้รับแบบ สว.2 คืน ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบข้อกล่าวหาแล้ว และให้คณะกรรมการสอบสวนดำเนินการตามวรรคห้าต่อไป¹²⁵

เมื่อได้ดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานแล้ว ให้คณะกรรมการสอบสวนดำเนินการประชุมเพื่อพิจารณาว่ามีพยานหลักฐานใดสนับสนุนข้อกล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำการใดเมื่อใด อย่างไร และเป็นความผิดวินัยกรณีใดตามมาตราใด หรือหย่อนความสามารถในอันที่จะ

¹²⁵ กฎ ก.พ. (ฉบับที่ 18) พ.ศ. 2540, ข้อ 14.

ปฏิบัติหน้าที่ราชการ หรือบกพร่องในหน้าที่ราชการ หรือประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือไม่ อย่างไร แล้วให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกผู้ถูกกล่าวหามาพบเพื่อแจ้งข้อกล่าวหาโดยระบุข้อกล่าวหาที่ปรากฏตามพยานหลักฐานว่าเป็นความผิดวินัยกรณีใด ตามมาตราใด หรือหย่อนความสามารถในอันที่จะปฏิบัติหน้าที่ราชการ หรือบกพร่องในหน้าที่ราชการหรือประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ราชการ และสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาเท่าที่มีให้ทราบ โดยระบุวัน เวลา สถานที่ และการกระทำที่มีลักษณะเป็นการสนับสนุนข้อกล่าวหา สำหรับพยานบุคคลจะระบุหรือไม่ระบุชื่อพยานก็ได้

การแจ้งข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาตามวรรคหนึ่งให้ทำบันทึกมีสาระสำคัญตามแบบ สว.3 ท้ายกฎ ก.พ. นี้ โดยทำเป็นสองฉบับ เพื่อมอบให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับ เก็บไว้ในสำนวนการสอบสวนหนึ่งฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อและวันเดือนปีที่รับทราบไว้เป็นหลักฐานด้วย

เมื่อดำเนินการดังกล่าวแล้ว ให้คณะกรรมการสอบสวนถามผู้ถูกกล่าวหาว่าจะยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาเป็นหนังสือหรือไม่ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาประสงค์จะยื่นคำชี้แจงเป็นหนังสือ ให้คณะกรรมการสอบสวนให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงภายในเวลาอันสมควร แต่อย่างช้าไม่เกินสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้ทราบข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหา และต้องให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาที่จะให้ถ้อยคำเพิ่มเติมรวมทั้งนำสืบแก้ข้อกล่าวหาด้วย ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ประสงค์จะยื่นคำชี้แจงเป็นหนังสือ ให้คณะกรรมการสอบสวนดำเนินการให้ผู้ถูกกล่าวหาให้ถ้อยคำและนำสืบแก้ข้อกล่าวหาโดยเร็ว

การนำสืบแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาจะนำพยานหลักฐานมาเอง หรือจะอ้างพยานหลักฐานแล้วขอให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกพยานหลักฐานนั้นมาก็ได้

เมื่อคณะกรรมการสอบสวนได้รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เสร็จแล้วให้ดำเนินการตามข้อ 30 และข้อ 31 ต่อไป

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหามาแล้วแต่ไม่ยอมลงลายมือชื่อรับทราบ หรือไม่มารับทราบข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหา ให้คณะกรรมการสอบสวนส่งบันทึกมีสาระสำคัญตามแบบ สว.3 ทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับไปให้ผู้ถูกกล่าวหา ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการ หรือสถานที่ติดต่อที่ผู้ถูกกล่าวหาแจ้งให้ทราบ พร้อมทั้งมีหนังสือขอให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงนัดมาให้ถ้อยคำและนำสืบแก้ข้อกล่าวหา การแจ้งในกรณีนี้ ให้ทำบันทึกมีสาระสำคัญตามแบบ สว.3 เป็นสามฉบับ เพื่อเก็บไว้ในสำนวนการสอบสวนหนึ่งฉบับ ส่งให้ผู้ถูกกล่าวหาสองฉบับ โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาเก็บไว้หนึ่งฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อและวันเดือนปีที่รับทราบส่งกลับคืนมารวมไว้ในสำนวนการสอบสวนหนึ่งฉบับ

เมื่อล่วงพ้นสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้ดำเนินการดังกล่าว แม้จะไม่ได้รับแบบ สว.3 คืน หรือไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่มาให้ถ้อยคำตามนัด ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาแล้ว และไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา ในกรณีเช่นนี้ คณะกรรมการสอบสวนจะไม่สอบสวนต่อไปก็ได้ หรือถ้าเห็นเป็นการสมควรจะได้ทราบข้อเท็จจริงเพิ่มเติม จะสอบสวนต่อไปตามควรแก่กรณีก็ได้แล้วดำเนินการประชุมเพื่อพิจารณาลงมติและทำรายงานการสอบสวนต่อไป แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาขอให้ถ้อยคำหรือยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา หรือขอนำสืบแก้ข้อกล่าวหาก่อนที่คณะกรรมการสอบสวนจะเสนอสำนวนการสอบสวนโดยมีเหตุผลอันสมควร ให้คณะกรรมการสอบสวนให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาตามที่ผู้ถูกกล่าวหาร้องขอ¹²⁶

เมื่อพิจารณาการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณานั้น มีหลักการในการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาทำนองเดียวกัน เช่น การแจ้งข้อกล่าวหาโดยจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหามาแล้วแต่ไม่ยอมลงลายมือชื่อรับทราบข้อกล่าวหาหรือไม่มารับทราบข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหา โดยให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาแล้ว และไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา นอกจากนั้นในเรื่องของการนำสืบแก้ข้อกล่าวหา โดยกำหนดว่าผู้ถูกกล่าวหาจะนำพยานหลักฐานมาเอง หรือจะอ้างพยานหลักฐานแล้วขอให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกพยานหลักฐานนั้นมาก็ได้ ซึ่งในเรื่องต่าง ๆ นี้ ในขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีหลักการดังกล่าวเช่นเดียวกับการดำเนินการสอบสวนทางวินัยอย่างครบถ้วน จึงอาจกล่าวได้ว่า การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในส่วนการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ มีหลักการและวิธีปฏิบัติเช่นเดียวกับการดำเนินการสอบสวนทางวินัย ของข้าราชการพลเรือน ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551

2.5 แนวคิดในการดำเนินการทางอาญาและการดำเนินการทางวินัย

เมื่อพิจารณาถึงการบัญญัติกฎหมายระหว่างกฎหมายอาญาและกฎหมายวินัย จะเห็นว่ามีความแตกต่างกันทั้งในด้านลักษณะของความผิด และการกำหนดโทษไว้ในกฎหมาย แม้ว่าโทษทั้งทางอาญาและทางโทษวินัยต่างก็เป็นผลร้ายกับบุคคลที่ถูกลงโทษก็ตาม แต่กฎหมายอาญา

¹²⁶ กฎ ก.พ. (ฉบับที่ 18) พ.ศ. 2540, ข้อ 15.

กับกฎหมายวินัยมีความแตกต่างกันอยู่หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของความมุ่งหมายทั้งในทางวินัยและในทางอาญาก็มีวิธีการดำเนินการที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดของการดำเนินการทั้งในทางอาญาและทางวินัย เพื่อให้ทราบถึงจุดมุ่งหมายที่เหมือนกัน และต่างกัน ทั้งวิธีการดำเนินการของทั้ง 2 ส่วน

2.5.1 แนวคิดในการดำเนินการทางอาญา

ประชาชนอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ในการปกครองให้สังคมนั้นมีระเบียบแบบแผนเพื่อให้ประชาชนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข จำต้องมีกฎหมายเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นสมาชิกในสังคม และหากมีผู้ใดฝ่าฝืนก็จะมีสภาพบังคับ นั่นก็คือ โทษทางอาญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง กฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือของรัฐที่ใช้ในการลงโทษผู้กระทำความผิด กฎหมายอาญาจึงมีสภาพบังคับที่รุนแรง เพื่อคุ้มครองป้องกันสังคมให้บุคคลในสังคมอยู่ด้วยความสงบเรียบร้อย และมีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองความปลอดภัยของสังคมให้เป็นปกติสุข และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการดำรงชีวิตภายใต้กฎหมาย

2.5.1.1 การกิจของกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญามุ่งคุ้มครองสังคมทั้งปราบปรามการกระทำผิดและป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดซึ่งการแก้ไขปัญหามุ่งคุ้มครองคุณค่าพื้นฐานของระเบียบสังคม ซึ่งเรียกว่า คุณธรรมทางกฎหมาย “คุณธรรมทางกฎหมาย”¹²⁷ (Rechtsgut) หมายถึง สิ่งที่ถูกกฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครอง โดยการบัญญัติให้การฝ่าฝืนเป็นความผิดอาญา (Criminalization)¹²⁸ ประโยชน์หรือสิ่งที่กฎหมายคุ้มครองนี้ เป็นสิ่งที่กฎหมายไม่ประสงค์ให้บุคคลใดล่วงละเมิดและหากมีการฝ่าฝืนแล้ว ก็ต้องมีการลงโทษ ซึ่งเป็นการบังคับทางกฎหมาย ดังนั้นหากการกระทำใด หรือสิ่งใด ไม่เป็นอันตรายต่อสังคม และไม่มีความจำเป็นอย่างยิ่งขาดเสียแล้ว ก็คงจะบัญญัติกฎหมายให้สิ่งนั้นเป็นความผิดอาญาไม่ได้

2.5.1.2 วัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญา

การลงโทษทางอาญาก่อให้เกิดผลได้หลายประการ ซึ่งทฤษฎีเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาที่สำคัญมีอยู่ 4 ทฤษฎี

1) เพื่อแก้แค้นทดแทน

¹²⁷ ศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี เกษมทรัพย์ เรียก (Rechtsgut) ว่า “นิติสมบัติ”.

¹²⁸ จาก คำอธิบายความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา (น. 14), โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2555, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

ทฤษฎีว่าด้วยการแก้แค้นทดแทน มีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า “บุคคลต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน” (man is responsible for his actions) เมื่อบุคคลกระทำความผิดต่อบุคคลอื่น บุคคลนั้นย่อมต้องได้รับผลตอบแทนอย่างเดียวกัน ปัจจุบันทฤษฎีการลงโทษเพื่อการทดแทนยังหมายถึง การที่จะกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อให้การลงโทษทำได้แต่พอเหมาะสม¹²⁹ และการมองว่าการลงโทษทัณฑ์นั้นจะทำได้ต่อเมื่อผู้กระทำผิดได้กระทำการโดยมีจิตใจอันชั่วร้าย และโทษที่จะลงได้นั้นต้องเป็นโทษที่เหมาะสมกับความรับผิดชอบทางอาญาของผู้กระทำผิด¹³⁰

2) เพื่อการข่มขู่

ทฤษฎีนี้มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อเป็นตัวอย่างให้ประชาชนทั่วไปเห็นว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษเช่นนี้จะได้เกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด และทำให้ผู้กระทำผิดเองเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดอีก จึงเป็นการมองทั้งปัจจุบันและอนาคต

3) เพื่อปรับปรุงแก้ไข

เป็นทฤษฎีที่มีความประสงค์ที่จะป้องกันไม่ให้บุคคลที่ได้กระทำความผิดไปแล้ว กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก และต้องให้ผู้กระทำความผิดนั้นเกิดความสามารถที่จะยับยั้งไม่กระทำความผิดนั้นด้วย

4) เพื่อมิให้มีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีก

เป็นทฤษฎีที่มีความมุ่งหมายไม่ให้ผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษมีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีกโดยทำให้หมดโอกาสที่จะกระทำความผิดได้อีก เช่น การประหารชีวิต หรือการจำคุก ซึ่งการประหารชีวิต ย่อมทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีโอกาสที่จะกลับมากระทำความผิดได้อีกเลย

2.5.2 แนวคิดในการดำเนินการทางวินัย

ข้าราชการต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในทำนองคลองธรรม อยู่ในกรอบความประพฤติที่ถูกต้องและเหมาะสม เนื่องจากข้าราชการ เป็นผู้ปฏิบัติงานของหลวง ได้รับมอบให้ใช้อำนาจและมีหน้าที่ในการดำเนินกิจการของราชการ ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่หรือการดำรงตนจะเหมือนคนปกติธรรมดาสามัญไม่ได้ จึงต้องมีวินัยเพื่อกำกับการดำรงตนของราชการให้เป็นไปโดยถูกต้องและเหมาะสม วินัย คือ การควบคุมความประพฤติให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผน เช่น กำหนดให้ข้าราชการต้องซื่อสัตย์ สุจริต ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ราชการ รักษาความลับราชการ ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา เป็นต้น ซึ่งในฐานะที่ข้าราชการเป็นตัวแทนของรัฐในการบริหารราชการและติดต่อประชาชน ข้าราชการจึงต้องดำรงตนให้ประชาชนเชื่อถือ ไว้วางใจ และเป็นตัวอย่างที่ดีของ

¹²⁹ จาก ทฤษฎีอาญา (น. 90), โดย อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, 2548, กรุงเทพฯ : วิทยุชน.

¹³⁰ แหล่งเดิม.

ประชาชน เมื่อข้าราชการมีวินัยดี ประชาชนก็จะมีความเชื่อถือศรัทธาผู้นั้น และส่งผลให้ประชาชนศรัทธาในหน่วยงานและรัฐบาลโดยรวม โดยข้าราชการต้องเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นที่ศรัทธาของประชาชน จึงต้องรักษาวินัยโดยเคร่งครัด จะต้องรักษาชื่อเสียง ไม่กระทำการอันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่ว¹³¹

2.5.2.1 ภารกิจของวินัย

ในการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐโดยทั่ว ๆ ไป จะต้องมีการวางระเบียบภายในหน่วยงานเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างมีระเบียบและมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย ซึ่งระเบียบข้อบังคับที่ใช้ควบคุมความประพฤติ และการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เรียกว่าวินัย ซึ่งวินัยของแต่ละหน่วยงานก็มีภารกิจที่แตกต่างกันไปตามหน้าที่และจุดมุ่งหมาย แต่โดยทั่วไปแล้ว “วินัย” เป็นเครื่องมือในการควบคุมการปฏิบัติงานของข้าราชการทั้งหลาย อันจะทำให้งานราชการบรรลุตามวัตถุประสงค์ทั้งเพื่อราชการและประชาชน

วินัยข้าราชการที่ได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือของผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหาร ที่จะนำไปใช้ในการบริหารงานขององค์กรหรือหน่วยงานราชการ และต้องอยู่ในขอบเขตหรือกรอบของการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานนั้น เนื่องจากลักษณะของวินัยเป็นเรื่องของการให้โทษกับข้าราชการ โดยวินัยเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นมาเพื่อควบคุมความประพฤติหรือพฤติกรรมของบุคคลในหน่วยงาน ทั้งนี้เพื่อความสงบเรียบร้อยและความเจริญของหน่วยงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่องาน หากบุคคลในหน่วยงานใดไม่มีวินัย ย่อมทำให้เกิดความสับสนวุ่นวาย และเป็นผลเสียหายต่องานของหน่วยงานนั้นโดยตรง¹³²

วินัยข้าราชการพลเรือน หมายถึง กฎ ระเบียบ แบบแผน ที่ทางราชการกำหนดขึ้นมาเพื่อให้ข้าราชการพลเรือนยึดถือหรือปฏิบัติตาม ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามย่อมต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าวินัยเป็นเครื่องมือที่จะชี้ให้ข้าราชการได้รู้ว่าสิ่งใดที่ต้องปฏิบัติและสิ่งใดห้ามปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อประสิทธิภาพของงาน รวมทั้งเพื่อความเชื่อถือศรัทธาของ

¹³¹ จาก คู่มือการดำเนินการทางวินัย (น. 3), โดย สำนักงาน ก.พ., 2553, นนทบุรี : สำนักเลขาธิการสำนักงาน ก.พ..

¹³² จาก ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสั่งให้ออกจากราชการเพราะมีมลทินหรือมัวหมองในกรณีที่ถูกสอบสวนตามกฎหมายข้าราชการพลเรือน (น. 21), โดย สุรศักดิ์ วิศิษฎ์สมบัติ, 2538, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ประชาชน และได้มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของวินัยไว้ว่า วินัยมีความสำคัญมากทั้งแก่บุคคลเป็นส่วนตัวและแก่ส่วนรวม ตลอดจนองค์กรหรือการบริหารงานและแก่หัวหน้าหน่วยงาน¹³³

2.5.2.2 วัตถุประสงค์ในการลงโทษทางวินัย

การลงโทษทางวินัยเป็นมาตรการอันหนึ่งที่ใช้ในการรักษาวินัย ซึ่งถือเป็นมาตรการในทางปราบปรามผู้กระทำผิด ทั้งนี้ โดยมีได้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้เป็นการตอบโต้หรือแก้แค้นผู้กระทำผิด แต่มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้¹³⁴

- 1) เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายหรือระเบียบแบบแผน
- 2) เพื่อรักษามาตรฐานความประพฤติ ขวัญ และสมรรถภาพของข้าราชการ
- 3) เพื่อจูงใจให้ข้าราชการปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น
- 4) เพื่อรักษาชื่อเสียงของทางราชการและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อทางราชการ

2.5.2.3 ขอบเขตการสอบสวนทางวินัย

การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อแสวงหาความจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหา เพื่อให้การพิจารณาคำเนิการทางวินัยเป็นไปด้วยความยุติธรรม

การสอบสวนทางวินัยใช้หลักการไต่สวน ที่คณะกรรมการสอบสวนจะต้องแสวงหาความจริงว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดวินัยตามข้อกล่าวหาหรือไม่ แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ได้กล่าวอ้างหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ แต่ถ้าเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องพิสูจน์เพื่อให้ได้ข้อยุติว่าข้อเท็จจริงเป็นเช่นไร ก็เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสอบสวนที่จะต้องแสวงหาความจริงดังกล่าว โดยยึดหลักการรับฟังความสองฝ่าย¹³⁵

2.5.3 ข้อแตกต่างระหว่างกฎหมายอาญากับกฎหมายวินัย

เมื่อพิจารณาการบัญญัติกฎหมายระหว่างกฎหมายอาญากับกฎหมายวินัยต่างก็มีการบัญญัติถึงลักษณะของความผิดและกำหนดโทษไว้ในกฎหมาย และทั้งโทษตามกฎหมายอาญาและกฎหมายวินัยต่างก็มีลักษณะเป็นผลร้ายกับบุคคลที่ถูกลงโทษ อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายอาญาและกฎหมายวินัยมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามหากพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วกฎหมายอาญากับกฎหมายวินัยมีข้อที่แตกต่างกันหลายประการ เป็นต้นว่า ขอบเขตการบังคับใช้ของกฎหมายวัตถุประสงค์ของการลงโทษ อายุความ เป็นต้น¹³⁶

¹³³ จาก คู่มือการรักษาวินัยข้าราชการสำหรับผู้บังคับบัญชา (น. 31-32), โดย ประวิณ ฒ นคร, 2528, กรุงเทพฯ : สวัสดิการสำนักงาน ก.พ..

¹³⁴ คู่มือการดำเนินการทางวินัย (น. 3). เล่มเดิม.

¹³⁵ แหล่งเดิม.

1) เกี่ยวกับขอบเขตของการใช้บังคับกฎหมาย

กฎหมายอาญามีขอบเขตการใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป ซึ่งเป็นคนไทย หรือเจ้าพนักงานของรัฐบาลไทย ที่กระทำความผิดนอกราชอาณาจักร ตามหลักบุคคล¹³⁷ นอกจากนั้นตามหลักดินแดนใช้บังคับเฉพาะการกระทำความผิดในราชอาณาจักรหรือถือว่ากระทำความผิด ในราชอาณาจักร โดยไม่คำนึงสัญชาติของผู้กระทำความผิดและฐานความผิด¹³⁸ ส่วนกฎหมายวินัยมีขอบเขตของการใช้บังคับเฉพาะแต่บุคคลที่มีอาชีพใดอาชีพหนึ่ง ซึ่งหากจะกล่าวถึงข้าราชการพลเรือน จะหมายถึงบุคคลซึ่งได้รับบรรจุและแต่งตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ให้รับราชการ โดยได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณในกระทรวง กรมฝ่ายพลเรือน

2) เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

การลงโทษในทางอาญา มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อแก้แค้นทดแทน เพื่อการข่มขู่เพื่อปรับปรุงแก้ไขที่จะไม่ให้บุคคลที่ได้กระทำความผิดไปแล้วกลับมาก่อทำความผิดซ้ำอีก เพื่อมิให้มีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีกโดยหมดโอกาสที่จะกระทำความผิด ส่วนการลงโทษทางวินัยนั้น มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายหรือระเบียบแบบแผน เพื่อรักษามาตรฐานความประพฤติ ขวัญ และสมรรถภาพของข้าราชการ เพื่อจูงใจให้ข้าราชการปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เพื่อรักษาชื่อเสียงของทางราชการและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อทางราชการ

3) อายุความ

กฎหมายอาญามีอายุความในการฟ้องร้องดำเนินคดี เนื่องจากหากมิได้คำนึงถึงกำหนดเวลาชำนานเพียงใด อาจทำให้พยานหลักฐานในคดีสูญหายหรือพลัดพรากจากไปตามกาลเวลาที่เนิ่นนานออกไป¹³⁹ ซึ่งหากปล่อยให้เวลาเนิ่นนานไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด อาจมีผลเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่ต้องนำมาสืบพิสูจน์ความผิด กล่าวคือ เมื่อเวลายิ่งผ่านเลยไปเนิ่นนานความทรงจำของพยานบุคคล หรือความคงอยู่ของพยานหลักฐานอื่น ๆ ย่อมเสื่อมสลายไปตามธรรมชาติและ

¹³⁶ จาก ปัญหาการดำเนินการทางวินัยของข้าราชการส่วนท้องถิ่น ไทย (น. 24), โดย กัณฑ์พิชญ์ กอบเกียรติพัฒน์, 2553, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹³⁷ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 8 และมาตรา 9.

¹³⁸ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 4 ถึงมาตรา 6.

¹³⁹ จาก อายุความแพ่ง – อาญา และคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญา (น. 1), โดย สมพร พรหมพิตร, 2551, กรุงเทพฯ : นิติธรรม.

กาลเวลาด้วยเหตุนี้จึงต้องกำหนดอายุความไว้ ซึ่งหลักในการพิจารณาเกี่ยวกับอายุความนั้นมียู่ด้วยกันหลายประการ ดังนี้¹⁴⁰

ก) กฎแห่งการลืม เมื่อเวลาล่วงเลยไปเป็นระยะเวลานานความทรงจำของบุคคลย่อมเลือนหายไป ความคงอยู่ของพยานเอกสารหรือพยานวัตถุย่อมเสื่อมสลายไปตามธรรมชาติ จนไม่อาจนำมาสืบแสดงให้ศาลเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดได้จริงหรือไม่

ข) กฎแห่งการลงโทษ ซึ่งถือว่าเป็นกฎธรรมชาติที่ถือว่าผู้กระทำความผิดย่อมหลบหนีไปให้พ้นเงื้อมมือของกฎหมาย โดยถือว่าการที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีไปยังเนิ่นนานเท่าใด ก็ยังเป็นการทรمانแก่เขาเรื่อย ๆ ไป คือ ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ จนกว่าความผิดจะขาดอายุความ จึงถือว่าเป็นการลงโทษไปในตัว

ค) กฎแห่งกรรม เป็นไปตามหลักศาสนาที่ว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว คือการต้องถูกรรณและถูกความรู้สึกผิดชอบของตนเองคอยกระตุ้นเตือนให้นึกถึงความชั่วนั้นตลอดไป ดังนั้นผู้ที่กระทำความผิดที่หลบหนีอาญาแผ่นดิน ย่อมจะระมัดระวังมิให้ตนเองกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งนอกจากต้องทุกข์ทรมานที่หลบซ่อนตัวแล้วยังกลัวโทษสำหรับความผิดซ้ำสองด้วย

ส่วนกฎหมายวินัยไม่มีอายุความ แม้ภายหลังข้าราชการผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยจะออกจากราชการไปแล้ว โดยมีใ้เพราะเหตุตาย ผู้มีอำนาจดำเนินการทางวินัยก็มีอำนาจดำเนินการสืบสวนพิจารณา และดำเนินการทางวินัยต่อไปได้เสมือนว่าผู้นั้นยังมีได้ออกจากราชการ

2.5.4 การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งอาญาและวินัย

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม แม้จะเน้นการไต่สวนข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต แต่ก็หาได้จำกัดเฉพาะมาตรการการตรวจสอบการทุจริตซึ่งเป็นเรื่องการค้าเนคคืออาญาในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่เท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมไปถึงมาตรการทางวินัยซึ่งเท่ากับแทรกเข้าไปในอำนาจการบริหารงานภายในขององค์กรอื่นด้วย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการจัดระบบการควบคุมตรวจสอบ อาจทำให้มีความเห็นวาทพาทของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ควรจะจำกัดอยู่เฉพาะการตรวจสอบตามมาตรการทางอาญา¹⁴¹ และใช้วิธีการดำเนินการอันเป็นมาตรฐานในทางอาญาเท่านั้น

¹⁴⁰ แหล่งเดิม.

¹⁴¹ จาก โครงการศึกษาความเหมาะสมในการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 (หน้า 81), โดย อุดม รัฐอมฤต และคณะ, 2555, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ส่งเสริมการวิจัยสำนักงาน ป.ป.ช..

คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนข้อเท็จจริงและวินิจฉัยกรณีที่มีการกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ซึ่งเป็นการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ป. จะเห็นว่า อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต่างไปจากบทบาทของคณะกรรมการ ป.ป.ป. ที่เป็นองค์กรตรวจสอบการทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นอย่างมาก เนื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ป. มีหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงในชั้นต้นทั้งข้อกล่าวหาที่เป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการในทางอาญา และการประพฤติมิชอบซึ่งอาจเป็นทั้งการกระทำความผิดอาญาและความผิดวินัย หรือเป็นเฉพาะความผิดอาญาอย่างเดียวก็ได้ ทั้งการตรวจสอบการทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่นั้น เน้นการไต่สวนข้อเท็จจริงที่เข้าข่ายเป็นการกระทำความผิดอาญาเป็นหลัก ซึ่งหากมีผลเพียงเป็นการประพฤติมิชอบที่เข้าลักษณะมีมูลเป็นความผิดวินัยก็ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิดทางวินัยด้วย

จะเห็นได้ว่าการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีขอบเขตกว้างขวางมากครอบคลุมทั้งทางด้านความรับผิดอาญาและความรับผิดทางวินัย แม้ความรับผิดทางอาญาและความรับผิดทางวินัยของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ภายใต้ระบบวินัยจะอยู่บนพื้นฐานเดียวกันคือความประพฤติชั่วอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมหรือราชการ แต่ก็มีระบบการพิจารณาคดีและโทษ ตลอดจนวัตถุประสงค์ในการเอาผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาที่แตกต่างกัน การดำเนินต่อการกระทำความผิดอาญามุ่งเน้นไปที่การควบคุมการกระทำและเจตนาของตัวเจ้าพนักงานที่ใช้เจตนาส่วนตัวเข้าไปปะปนกับตำแหน่งหน้าที่ เป็นการมุ่งควบคุมความประพฤติของเจ้าพนักงานในทางส่วนตัวที่อาศัยตำแหน่งหน้าที่ทำให้ผู้อื่นหรือส่วนรวมได้รับความเสียหาย ในขณะที่การดำเนินการทางวินัยแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐมุ่งไปที่วินัย คือ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ แบบแผน ของทางราชการที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องถือปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและประโยชน์ในการบริหารองค์กรของทางราชการให้บรรลุเป้าหมายในการบริการสาธารณะตามที่กำหนดไว้ ความรับผิดทางวินัยที่อยู่ในอำนาจผู้บังคับบัญชาจึงมีรายละเอียด และวัตถุประสงค์ที่มีขอบเขตเฉพาะองค์กรและขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้รับผิดชอบองค์กรมากกว่าที่จะเป็นแบบแผนที่กำหนดโดยสังคมในวงกว้างเช่นในกรณีความรับผิดทางอาญา¹⁴²

¹⁴² จาก การดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 (น. 47-52), โดย เดือนเด่น เศษฐสมัน, 2539, กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทที่ 3

หลักการดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตในต่างประเทศ

และการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยตามกฎหมาย

วิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส

การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา เป็นหลักพื้นฐานสำคัญที่วิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศจะต้องมี เนื่องจากเป็นหลักการสากลในการดำเนินคดีอาญา เพื่อคุ้มครองและให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และเป็นหลักประกันว่าการดำเนินการทางอาญากับผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ผิดตัว ซึ่งหลักการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในประเทศต่าง ๆ จะเหมือนกัน แต่จะมีเพียงความแตกต่างกันในวิธีการและขั้นตอนเท่านั้น ซึ่งประเทศไทยได้นำแนวคิดและหลักการของต่างประเทศมาใช้ เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การดังกล่าว โดยเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา และประเทศที่มีแนวความคิดและหลักการที่มีความใกล้เคียงกับประเทศไทย ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศในแถบเอเชียเช่นเดียวกับประเทศไทย โดยเป็นที่ยอมรับว่าการดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นคำนึงถึงหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญและการดำเนินคดีอาญามีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจในหลักการ วิธีการ ขั้นตอน และรูปแบบการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การของประเทศญี่ปุ่น เพื่อจะได้นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกรแจ้งข้อหาและถามคำให้การในประเทศไทย

นอกจากนี้คดีทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยมีองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการได้สวนข้อเท็จจริง คือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งเป็นองค์กรพิเศษที่อยู่ในรูปคณะกรรมการ เมื่อพิจารณาคดีประเภทเดียวกันในต่างประเทศจะเห็นได้ว่าประเทศที่มีองค์กรพิเศษทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริง โดยอยู่ในรูปคณะกรรมการที่มีความคล้ายคลึงกับประเทศไทยมีหลายประเทศ ซึ่งประเทศที่มีความสำคัญประเทศหนึ่งที่จะนำมาศึกษา ได้แก่ เขตปกครองพิเศษฮ่องกง เนื่องจากเขตปกครองพิเศษฮ่องกงประสบความสำเร็จอย่างมากในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ซึ่งผลการสำรวจดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perceptions Index–CPI) ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกในปี ค.ศ. 2012 ขององค์กรเพื่อความโปร่งใสากล (Transparency International–TI)

ปรากฏว่าเขตปกครองพิเศษฮ่องกงอยู่ในอันดับที่ 14 ของโลก จากการสำรวจทั้งหมด 176 ประเทศ ซึ่งประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 88 ของโลก¹ เมื่อเขตปกครองพิเศษฮ่องกง มีการดำเนินการเกี่ยวกับคดีทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะศึกษาถึงอำนาจหน้าที่ การสืบสวนสอบสวนของคณะกรรมการต่อต้านคอร์รัปชันฮ่องกง (Independent Commission Against Corruption (ICAC)) ซึ่งเป็นองค์กรพิเศษในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันของเขตปกครองพิเศษฮ่องกง และศึกษาวิธีการ ขั้นตอนการสอบสวน และสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ โดยศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

3.1 การดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตในประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในระบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย หรือกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) โดยได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายของประเทศเยอรมัน ซึ่งการปกครองและระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นมีความคล้ายคลึงกับประเทศไทยมาก

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นได้มีการบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ โดยได้รับอิทธิพลมาจากชาติตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตก และได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายต่าง ๆ ดังกล่าวของประเทศญี่ปุ่นก็ยังคงคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างไม่เต็มที่ จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 และญี่ปุ่นได้แพ้สงคราม ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 (มหาเอเชียนูรพา) ได้ถูกประเทศสหรัฐอเมริกายึดครอง ในปี พ.ศ. 2498 (หรือในปี ค.ศ. 1945) โดยรัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่นถูกล้มล้างและต้องได้รับการร่างขึ้นใหม่ภายใต้เงื่อนไขที่ผู้ยึดครองต้องการทำให้ประเทศญี่ปุ่นเป็นประชาธิปไตย ซึ่งนั่นก็หมายถึงการทำให้ประชาชนของประเทศญี่ปุ่นมีสิทธิเสรีภาพอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นได้รับการยกย่องว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในหลักประกันทางอาญา ซึ่งรัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้หลายมาตรา ดังนี้²

¹ THAI PUBLICA. (2555). ผลการจัดดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันปี 2555 ไทยสอบตก ได้อันดับที่ 8.

สืบค้น 1 พฤศจิกายน 2556, จาก <http://thaipublica.org/2012/12/corruption-perceptions-index-1/>

² จาก รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น (ไม่มีเลขหน้า), โดย สุดา วิสชุดพิชญ์, 2541, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

มาตรา 31 บุคคลใดก็ตาม หากมิได้เป็นไปโดยกระบวนการตามที่กฎหมายบัญญัติ ย่อมไม่ถูกลิดรอนซึ่งชีวิตและเสรีภาพ หรือต้องรับโทษทางอาญาอื่นๆ

มาตรา 32 บุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ถูกลิดรอนซึ่งสิทธิในการนำคดีขึ้นสู่ศาล

มาตรา 33 บุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ถูกจับกุมโดยไม่มีหมายซึ่งออกโดยเจ้าพนักงาน กระบวนการยุติธรรมผู้มีอำนาจและระบุดังกล่าวการกระทำความผิดที่เป็นสาเหตุนั้น เว้นแต่ในกรณี ที่ถูกจับกุมเพราะการกระทำความผิดซึ่งหน้า

มาตรา 34 บุคคลใดก็ตาม จะไม่ถูกกักขังหรือกักกันหากมิได้รับแจ้งเหตุผลในทันที และมิได้รับสิทธิในการจัดหาทนายความในทันที นอกจากนี้ บุคคลใดก็ตาม จะไม่ถูกกักกันหาก ไม่มีเหตุผลอันชอบธรรมและหากมีการร้องขอจะต้องแสดงเหตุผลดังกล่าวในศาล โดยเปิดเผย ซึ่งตัวบุคคลนั้นเองและทนายความของบุคคลนั้นได้เข้าร่วมอยู่ด้วย

มาตรา 37 ในคดีอาญาทั้งปวง ผู้ต้องหาย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผย ด้วยความรวดเร็ว โดยศาลที่มีความยุติธรรม

ผู้ต้องหาคดีอาญาย่อมได้รับโอกาสอย่างเพียงพอ ในการซักถามพยานบุคคลทั้งหมด และสิทธิที่จะให้เรียกพยานบุคคลสำหรับตนเองโดยวิธีการบังคับ ด้วยค่าใช้จ่ายของทางการ

ผู้ต้องหาคดีอาญาย่อมสามารถจัดหาทนายความที่มีคุณสมบัติได้ ไม่ว่ากรณีใด ๆ ในกรณี ที่ผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาได้ด้วยตนเอง รัฐจะเป็นผู้จัดหาให้

มาตรา 38 บุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ถูกบังคับให้ให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

การรับสารภาพที่เกิดจากการบังคับ ทรมาน หรือข่มขู่ หรือการรับสารภาพภายหลังจาก ที่ถูกกักขังหรือกักกันเป็นเวลานาน ไม่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานได้

บุคคลใดก็ตาม หากมีเพียงคำรับสารภาพของตนเองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองเป็น พยานหลักฐานสิ่งเดียว ย่อมไม่อาจถูกพิพากษาว่ามีความผิดหรือถูกลงโทษทางอาญาได้

มาตรา 97 สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานซึ่งรัฐธรรมนูญนี้ให้การคุ้มครอง เป็นผลจากความ พยายามเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพเป็นเวลานานปีของมวลมนุษย์ สิทธิเหล่านี้ได้ผ่านการทดสอบเป็น อันมากในอดีต และเป็นสิ่งที่ได้รับการไว้วางใจจากประชาชนในปัจจุบันและอนาคตว่าเป็นสิทธิ อันเป็นนิรันดร์ที่จะล่วงละเมิดมิได้

เมื่อได้มีรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวใช้บังคับแล้ว หลังจากนั้น ผู้บริหารของประเทศญี่ปุ่น ก็ได้มีความพยายามที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงอยู่หลายครั้ง แต่ประชาชนของประเทศญี่ปุ่นเองก็ได้ คัดค้านการแก้ไข จึงทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังคงใช้จนถึงปัจจุบัน และยังมีผลไปถึงการบัญญัติ รับรองหลักการต่าง ๆ ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1948 ที่ใช้ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา

3.1.1 หลักการดำเนินคดีอาญา

ก่อนที่ประเทศญี่ปุ่นจะใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ได้ใช้วิธีพิจารณาคดีแบบไต่สวนโดยให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นกรรมในคดี ต่อมารูปแบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นได้เปลี่ยนไปโดยใช้ระบบกล่าวหา ซึ่งผู้ต้องหาเป็นประธานในคดีมีสิทธิต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ โดยใช้วิธีการดำเนินคดีเช่นเดียวกับประเทศทางแถบภาคพื้นยุโรป ปัจจุบันใช้หลักการดำเนินคดีโดยรัฐ ที่ถือว่ารัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยรัฐจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีเอากับผู้กระทำความผิด องค์การของรัฐทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นศาล อัยการและตำรวจจึงต้องร่วมมือกันค้นหาความจริง โดยถือว่าขั้นตอนการสืบสวน สอบสวนและการฟ้องคดีเป็นกระบวนการเดียวกัน ไม่อาจแบ่งแยกได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการจะร่วมกันทำการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงในคดี และอัยการมีหน้าที่พิจารณาข้อเท็จจริงในคดีว่าสามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดเพื่อนำตัวมาฟ้องร้องต่อศาลได้หรือไม่ ส่วนศาลต้องมีความกระตือรือร้น (Active) ในการช่วยค้นหาความจริงด้วยการซักถามถ้อยคำจากพยานและนำมาประกอบการพิจารณาหลักฐานเพื่อให้ได้ความจริง ซึ่งการค้นหาความจริงแบบนี้ เรียกว่า หลักการค้นหาความจริงในทางเนื้อหา (Inquisitionsprinzip)³

ในระยะแรกประเทศญี่ปุ่นใช้วิธีการสอบสวนฟ้องร้องตามหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle) ด้วย กล่าวคือเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นเจ้าพนักงานต้องทำการสอบสวน และให้อัยการฟ้องคดีต่อศาลทุกคดีเมื่อมีเหตุอันควรสงสัยและจะถอนฟ้องไม่ได้ด้วย เมื่อมีการนำคดีไปสู่ศาลและศาลได้ทำการไต่สวนมูลฟ้องแล้วมีการยกฟ้องเป็นจำนวนมาก ต่อมา จึงได้เปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและเจ้าพนักงานได้ทำการสอบสวนเสร็จแล้ว หากผู้ต้องหากระทำความผิดจริง อัยการอาจไม่ฟ้องผู้ต้องหาก็ได้ รวมถึงการถอนฟ้องได้ด้วย จึงทำให้มีการนำคดีไปสู่ศาลเป็นจำนวนน้อยและยึดหลักนิติธรรม (Rule of Law) โดยมีหลักการสำคัญในการเริ่มต้นดำเนินคดีด้วยการรวบรวมพยานหลักฐานให้ได้เพียงพอที่จะสามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง จึงจะมีการแจ้งข้อกล่าวหากับบุคคลที่ตกเป็นผู้กล่าวหา เพราะประเทศญี่ปุ่นนั้นถือว่าการตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา จะทำให้สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญของบุคคลนั้นได้รับความกระทบกระเทือน จึงจำเป็นต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงให้มากที่สุด⁴

³ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 67-69), โดย คณิต ฅ นคร, 2555, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

⁴ จาก สิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหา (น. 52-53), โดย ธนา แสงพิทักษ์, 2548, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

3.1.1.1 การดำเนินคดีอาญาทั่วไป

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศญี่ปุ่นให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาไว้มาก การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในคดีอาญาค่อนข้างมีความสมบูรณ์ เนื่องจากพนักงานอัยการต้องตรวจสอบการสอบสวนอย่างเคร่งครัดใกล้เคียงกับการพิจารณาของศาล เพื่อป้องกันการควบคุมผู้ถูกกล่าวหาก่อนที่จะมีรวบรวมพยานหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะระบุตัวผู้กระทำความผิดแน่ชัด และต้องมีเหตุผลพอสมควรเท่านั้นจึงจะให้มีการใช้มาตรการบังคับหรือมาตรการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา และทำการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหา แสดงให้เห็นว่าโดยหลักจะไม่มีมาตรการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน เพราะการสอบสวนมิใช่การรวบรวมพยานหลักฐานเฉพาะที่พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่ผู้ถูกกล่าวหาด้วย

เมื่อเกิดการกระทำความผิดทางอาญาขึ้น ตำรวจจะไปที่เกิดเหตุและทำการสอบสวนเบื้องต้นแล้วรายงานเหตุดังกล่าวต่ออัยการทันทีว่าใครเป็นผู้เสียหาย สถานการณ์ของการกระทำความผิด และผู้ใดควรเป็นผู้ถูกกล่าวหา และจะมีอัยการผู้รับผิดชอบคดี⁵

กรณีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต้องกระทำต่ออัยการหรือตำรวจเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจา เมื่อตำรวจได้รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษให้ส่งเอกสารและพยานวัตถุที่เกี่ยวข้องไปยังอัยการโดยเร็ว⁶ เว้นแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อตำรวจได้ทำการสอบสวนความผิดอาญาใดต้องส่งคดีพร้อมด้วยเอกสารและพยานวัตถุไปยังอัยการโดยเร็ว เว้นแต่คดีที่อัยการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น⁷ ซึ่งคดีที่อัยการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นนั้นคือมาตรการคดีความผิดเล็กน้อย ตามประกาศอัยการสูงสุดปี ค.ศ. 1950 เรื่องวิธีการส่งคดีพิเศษให้อัยการจังหวัดตั้งการต่อตำรวจ

1. คดีความผิดฐานลักทรัพย์ ฆ้อ โกง ยักยอก ที่จำนวนความเสียหายเล็กน้อย สภาพความผิดเล็กน้อย มีการชดใช้ความเสียหายให้ ผู้เสียหายไม่ประสงค์ให้ลงโทษ และไม่มีเหตุให้เกรงว่าจะมีการกระทำผิดซ้ำอีก

2. คดีการพนันที่มุ่งหวังทรัพย์สินเล็กน้อยมาก ซึ่งมีสภาพความผิดเล็กน้อย รวมทั้งไม่มีเหตุให้เกรงว่าผู้ร่วมกันกระทำความผิดจะมากกระทำผิดซ้ำอีก

⁵ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ, ศิระ บุญภินันท์, Prof Tomoko Akane, and Prof Terutoshi Yamashita. (2541, มิถุนายน). “โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น.” *บทบัญญัติ*, 54(2), 147.

⁶ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 242.

⁷ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 246.

3. คดีความผิดอื่น ๆ ที่อัยการจังหวัดระบุ

ซึ่งคดีทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว ต้องแน่ชัดว่าการลงโทษเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น กรณีเช่นนี้ ไม่ต้องส่งคดีให้อัยการ เพียงแต่ในทุกเดือนให้ตำรวจบันทึกรวมกันในเอกสารที่เรียกว่า การจัดการคดีความผิดเล็กน้อย และตามเกณฑ์ในการสอบสวนคดีอาญา มาตรา 197 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าในการจัดการคดีความผิดเล็กน้อยนั้นให้ตำรวจ ตักเตือนผู้ต้องหาให้ระงับอนาคตของตน เรียกผู้ปกครอง นายจ้าง บุคคลที่อยู่ในฐานะควบคุมดูแล หรือตัวแทนของผู้ต้องหาให้มาพบ และทำหนังสือว่าจะควบคุมดูแลอนาคตผู้ต้องหา โดยจะตักเตือนผู้ต้องหาในเรื่องที่สำคัญ ให้ผู้ต้องหาชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือขอโทษผู้เสียหาย หรือกระทำการอื่นที่เหมาะสม⁸

อัยการเป็นผู้ฟ้องคดี⁹ โดยอัยการซึ่งเป็นข้าราชการ เป็นตัวแทนของประเทศใช้อำนาจกระทำการยื่นฟ้อง และดำเนินการฟ้องร้อง และเป็นผู้รับผิดชอบในการฟ้องคดีโดยรัฐ เป็นหลักการผูกขาดการฟ้อง ตำรวจและผู้เสียหายไม่อาจฟ้องคดีได้ และเมื่อเริ่มการพิจารณาในศาล การพิจารณาคดีในศาลจะต้องกระทำเสมอแม้จำเลยให้การรับสารภาพในชั้นพิจารณา อย่างไรก็ตามในคดี เช่นการรับสินบน การฝ่าฝืนกฎหมายการเลือกตั้ง หรือการเลียงภานี้ จำเลยมักให้การปฏิเสธ

อัยการมีภาระการพิสูจน์ในทุกคดี การพิสูจน์หมายถึงพิสูจน์ความผิดจำเลยโดยปราศจากข้อสงสัย กล่าวคือการพิสูจน์ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น การชี้ตัวจำเลย การพิสูจน์ว่าจำเลยมีสภาพจิตปกติ จำเลยกระทำความผิดโดยเจตนาหรือประมาท ความสมัครใจของจำเลยในการรับสารภาพในชั้นสอบสวน เป็นต้น ภายหลังจากเสร็จสิ้นการสืบพยาน อัยการต้องให้ความเห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและการใช้กฎหมาย¹⁰ ซึ่งในทางปฏิบัติอัยการจะให้ความเห็นต่อศาลว่าควรลงโทษจำเลยในประเภทใดและมีอัตราเท่าใด และศาลมักจะพิพากษาลงโทษตามความเห็นดังกล่าว

จะเห็นได้ว่ากฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของตำรวจต้องทำการสอบสวน¹¹ ส่วนอัยการกฎหมายมิได้บังคับให้ต้องเข้าทำการสอบสวน แต่เมื่อเห็นว่าเป็นการจำเป็นอัยการสามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง โดยอัยการมีอำนาจสอบสวนความผิดทุกประเภท นอกจากนี้เจ้าพนักงานธุรการอัยการ เมื่อได้รับคำสั่งจากอัยการต้องทำการสอบสวน¹² อันแสดงว่าเจ้าพนักงานธุรการอัยการมีอำนาจสอบสวนด้วย

⁸ ศีระ บุญอินนท์. (2541, ธันวาคม). “อัยการญี่ปุ่น.” *บทบัญญัติ*, 54(4), 153–154.

⁹ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 247.

¹⁰ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 293.

¹¹ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 189.

¹² The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 191.

กฎหมายปัจจุบันบังคับให้ตำรวจต้องทำการสอบสวน ในขณะที่ให้ดุลพินิจอัยการในการจะสอบสวนหรือไม่ก็ได้ นอกจากนี้เมื่อหน่วยงานเกี่ยวกับการสอบสวนอื่นไม่ทำการสอบสวน และเมื่อหน่วยงานอื่นดังกล่าวมีความสามารถในการสอบสวนไม่เพียงพอซึ่งทำให้ไม่เกิดการสอบสวนที่สมบูรณ์ได้ อัยการสามารถทำการสอบสวนได้ คือ อัยการสามารถเข้าทำการสอบสวนได้ด้วยตนเอง¹³ นอกจากนี้การร่วมมือกันสอบสวนระหว่างพนักงานอัยการกับตำรวจภายในเขตอำนาจ พนักงานอัยการสามารถให้คำแนะนำทั่วไปอันจำเป็นแก่ตำรวจในการสอบสวน

3.1.1.2 การดำเนินคดีอาญาในความคิดเกี่ยวกับการทุจริต¹⁴

ในประเทศญี่ปุ่นมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการทุจริต (corruption) แต่ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดและมีหน้าที่โดยตรงจะเป็นสำนักงานอัยการ เนื่องจากบทบัญญัติหลักที่ใช้บังคับในเรื่องเหล่านี้ คือ ประมวลกฎหมายอาญา หมวดว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการทุจริต (crimes of corruption) ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 193 ถึงมาตรา 198 ส่วนหน่วยงานอื่นที่สำคัญ ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลด้านการเงิน คณะกรรมการว่าด้วยการแข่งขันทางการค้าที่เป็นธรรม คณะกรรมการจริยธรรมของข้าราชการ และคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน

บทบัญญัติเกี่ยวกับการทุจริตมีจุดมุ่งหมายให้เป็นหลักประกันแห่งความเที่ยงธรรมในระบบงานของรัฐ หรือการสร้างหลักประกันให้สาธารณชนในความเชื่อถือไว้วางใจได้ ซึ่งความผิดในการทุจริตนี้มีขอบเขตใช้บังคับกว้างขวาง โดยไม่มีข้อยกเว้น แม้แต่ผู้พิพากษา หรือสมาชิกรัฐสภา หรือสภาท้องถิ่น และบทบัญญัติในหมวดนี้อาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม

1. กลุ่มความผิดเกี่ยวกับการบิดเบือนการใช้อำนาจ เป็นการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่โดยมิชอบ บีบบังคับให้บุคคลหนึ่งกระทำการ หรือขัดขวางไม่ให้บุคคลใช้สิทธิ และอีกบทบัญญัติหนึ่งเป็นเรื่องของผู้พิพากษา พนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจโดยมิชอบ จับกุมหรือกักขังบุคคลอื่นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 193 ถึง มาตรา 194)

2. กลุ่มความผิดเกี่ยวกับการกระทำต่อผู้ต้องหาในคดีอาญา เป็นกรณีที่ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำร้ายร่างกาย หรือทำให้เกิดความหวาดกลัวแก่จำเลยคดีอาญา ผู้ต้องหาในคดีอาญา หรือบุคคลอื่น ในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้นั้น ตลอดถึงการที่บุคคลหนึ่งมีหน้าที่คุ้มครองดูแลบุคคลอื่นตามที่กฎหมายกำหนด และทำร้ายร่างกาย

¹³ Itou Shigeki, kensatsuchou, 1981. (อ้างถึงใน ศิระ บุญกินนทร์, 2541, น. 150)

¹⁴ จาก โครงการศึกษาความเหมาะสมในการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 (น. 85-91), โดย อุดม รัฐอมฤต และคณะ, 2555, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ส่งเสริมการวิจัยสำนักงาน ป.ป.ช..

หรือก่อให้เกิดความหวาดกลัวแก่บุคคลที่อยู่ในความดูแล และหากกระทำให้อันตรายถึงตายหรือบาดเจ็บสาหัส ก็จะได้รับโทษหนักยิ่งขึ้น (มาตรา 195 ถึง มาตรา 196)

3. กลุ่มความผิดเกี่ยวกับการให้หรือรับสินบน (มาตรา 197 ถึง มาตรา 198)

ในส่วนที่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าวนั้น การสอบสวนข้อเท็จจริงจะอยู่ในอำนาจของตำรวจและอัยการเช่นเดียวกับคดีอาญาอื่นทั่วไป ไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นทำหน้าที่ดูแลการสอบสวนหรือดำเนินคดีขึ้นเป็นการเฉพาะเจาะจง และไม่มีวิธีพิจารณาคดีเป็นพิเศษ แต่ส่วนใหญ่ในทางปฏิบัติอัยการอาจเริ่มต้นและทำการสอบสวนเองจนเสร็จสิ้นโดยไม่ต้องอาศัยตำรวจ¹⁵ นอกจากนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับจริยธรรมอันมีโทษลักษณะเดียวกับโทษทางวินัย จะมีคณะกรรมการจริยธรรมของข้าราชการเป็นผู้ดำเนินการสอบสวน เป็นต้น

การอุทธรณ์ในคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามกฎหมายญี่ปุ่นเป็นไปตามระบบการอุทธรณ์คดีอาญาเหมือนเช่นคดีอาญาทั่วไป

3.1.2 การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ¹⁶

ในการสอบสวนคดีอาญานั้น เจ้าพนักงานของรัฐต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาให้ชัดเจนเพียงพอ ก่อนเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การได้อย่างถูกต้องครบถ้วน และไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการดำเนินการ อีกทั้งจะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งบุคคลผู้ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาอาจถูกกระทบสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน โดยอาจถูกจับกุม ควบคุมตัว เป็นต้น แต่การรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าว ไม่เคร่งครัดถึงขนาดที่เจ้าพนักงานของรัฐจะไม่สามารถถามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหา ก่อนจะมีการรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาที่ชัดเจนก่อนได้เลย แต่การสอบปากคำเช่นนั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือและความสมัครใจของผู้กล่าวหาเป็นหลัก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นมาตรา 198 นอกจากนี้แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะไม่มาพบเจ้าพนักงานของรัฐตามหมายเรียกก็ไม่เป็นเหตุให้กระทำการจับโดยไม่มีหมายจับได้แต่อย่างใด เนื่องจากการจับหรือควบคุมผู้ต้องหาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีหมายจับหรือเข้าข้อยกเว้นตามกฎหมายเท่านั้น และหากผู้ถูกกล่าวหา มาพบพนักงานอัยการ หรือตำรวจสามารถที่จะไปเสียเมื่อใดก็ได้ แม้ว่าในการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ตาม เพราะผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในฐานะประธานแห่งคดีมีสิทธิจะให้การหรือไม่ให้การอย่างใดก็ได้ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของญี่ปุ่นได้กำหนดให้มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

¹⁵ “โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น” (147). เล่มเดิม.

¹⁶ สิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหา (น. 52-53). เล่มเดิม.

3.1.2.1 ขั้นตอนการจับ

การจับเป็นมาตรการบังคับขั้นต้นแรกที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพในเนื้อตัวร่างกายของบุคคลผู้ถูกจับ ดังนั้น การที่จะทำการจับบุคคลใดจะต้องมีการกลั่นกรองตรวจสอบให้แน่ชัดก่อนว่ามีความจำเป็นอย่างยิงที่จะต้องทำการจับบุคคลดังกล่าว ซึ่งในเรื่องนี้ประเทศญี่ปุ่นพยายามหลีกเลี่ยงมิให้มีการใช้มาตรการบังคับในการจับกับผู้ถูกกล่าวหาตั้งแต่เริ่มแรก โดยจะดำเนินการด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งหากจำเป็นต้องมีการจับแล้วก็จะให้ศาลเข้ามาควบคุมตรวจสอบใช้มาตรการดังกล่าวด้วยการให้ศาลแต่ผู้เดียวเป็นผู้ออกหมายจับ เนื่องจากศาลมีความน่าเชื่อถือและเป็นการประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาได้ว่าจะไม่มีการออกหมายจับโดยไม่รอบคอบหรือกลั่นแกล้ง ซึ่งการออกหมายจับนั้นตามปกติจะให้ศาลเป็นผู้พิจารณาออกหมายจับ เว้นแต่กรณีเป็นความผิดซึ่งหน้า ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น ค.ศ. 1947 ในหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองมาตรา 33 ที่ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลใดก็ตาม ย่อมไม่ถูกจับกุมโดยไม่มีหมายซึ่งออกโดยเจ้าพนักงานกระบวนการยุติธรรมผู้มีอำนาจและระบุดังถึงการกระทำ ความผิดที่เป็นสาเหตุนั้น เว้นแต่ในกรณีที่ถูกจับกุมเพราะการกระทำความผิดซึ่งหน้า”¹⁷

การขอออกหมายจับนั้น พนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นระดับหัวหน้าสถานีหรือระดับสารวัตร (Police Official) อาจยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อออกหมายจับได้ เว้นแต่กรณีการจับโดยฉุกเฉิน (Emergency Arrest) ผู้ช่วยอัยการหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับที่ต่ำกว่าสารวัตรอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอออกหมายจับได้ ซึ่งหมายจับนั้นต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อและที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา การกระทำความผิด ใจความสำคัญของข้อเท็จจริงตามข้อกล่าวหา สถานที่สาธารณะหรือสถานที่อื่นใดซึ่งจะใช้เป็นที่ควบคุมผู้ถูกกล่าวหา ระยะเวลาที่มีผลบังคับ เป็นต้น¹⁸ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในหมายจับนั้นต้องมีการแสดงรายละเอียดของข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของการกระทำความผิดตามหมายจับนั้นอย่างครบถ้วน ก็เปรียบเสมือนการแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหาในชั้นจับกุม แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ผู้ขอออกหมายจับเมื่อได้รับหมายจับแล้วมักมีการแนบรายละเอียดอันเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องไว้ด้านหลังของหมายจับเสมอ เพื่อให้ผู้ที่นำหมายจับไปใช้สามารถเข้าใจถึงความเป็นมาของการกระทำผิดอาญานั้นได้ และยังเป็นการสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ผู้รับมอบตัวผู้ถูกจับที่จะสามารถดำเนินการสอบสวนได้ทันตามเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งหมายจับดังกล่าวจะถูกนำไปแสดงต่อผู้ถูกจับ ทำให้ผู้ถูกจับทราบรายละเอียดของข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของการกระทำที่มีกรกล่าวหาว่ากระทำความผิด ซึ่งทำให้ถูกจับได้

¹⁷ รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น (ไม่มีเลขหน้า). เล่มเดิม.

¹⁸ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 200.

ในทางปฏิบัติด้วยข้อจำกัด ด้านเวลา และสถานการณ์ย่อมไม่อาจปฏิบัติตามขั้นตอนการขออนุญาตจับได้ทันทุกครั้งไป กฎหมายจึงกำหนดให้บางกรณีสามารถจับได้โดยไม่ต้องมีหมาย เช่น การจับกรณีมีเหตุฉุกเฉิน หรือการจับผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า ซึ่งทั้ง 2 กรณีนี้ถือว่าเป็นข้อยกเว้นของการจับตามกรณีปกติที่จะต้องมีการขออนุญาตจับก่อน โดยการจับทั้ง 2 กรณีดังกล่าว สามารถทำได้โดยไม่ต้องมีหมายจับที่ออกโดยผู้พิพากษา ซึ่งการจับในกรณีมีเหตุฉุกเฉินนั้น เมื่อขณะทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ถูกจับถึงเหตุที่ต้องจับอย่างฉุกเฉินด้วย¹⁹ หรือหากเป็นกรณีจับผู้กระทำความผิดซึ่งหน้าโดยบุคคลธรรมดาเป็นผู้จับ²⁰ เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับตัวผู้ถูกจับจะต้องทำการถามคำให้การที่เกี่ยวข้องข้อเท็จจริงในการกระทำความผิดจากผู้จับไว้ พร้อมทั้งรวบรวมพยานหลักฐานอื่นเพิ่มเติมเพื่อสามารถแจ้งข้อกล่าวหาให้แก่ผู้ถูกจับโดยเร็วที่สุด เมื่อจับผู้ต้องหาไว้ในความควบคุมแล้ว จากนั้นจะต้องทำการขออนุญาตจับจากผู้พิพากษาย้อนหลังในทันทีในระยะเวลาที่ต่อเนื่องกับการจับ ซึ่งในหมายจับก็จะมีรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่จะทำให้ผู้ถูกจับสามารถรับทราบข้อเท็จจริงดังกล่าวได้

3.1.2.2 ขั้นตอนการรับมอบตัวผู้ถูกจับ

เมื่อผู้จับได้นำตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในทางปฏิบัติหากผู้จับเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องนำตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของตนภายใน 24 ชั่วโมง เมื่อนำตัวผู้ถูกจับไปถึงที่ทำการของเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว ตามมาตรา 203 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้รับมอบตัวผู้ถูกจับต้องทำการแจ้งข้อกล่าวหาให้แก่ผู้ถูกจับทราบอีกครั้ง ซึ่งในครั้งนี้จะเป็นการแจ้งโดยละเอียด โดยแจ้งแก่ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นผู้ถูกจับในทันที ซึ่งใจความสำคัญของข้อเท็จจริงซึ่งก่อให้เกิดการกระทำความผิด สิทธิที่จะแต่งตั้งทนายความ และต้องให้โอกาสในการอธิบายข้อเท็จจริงนั้นด้วย หากเจ้าหน้าที่ตำรวจเชื่อว่าไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมตัวไว้ก็ให้ปล่อยตัวผู้ถูกกล่าวหาในทันที แต่หากเชื่อว่ามีคามจำเป็นที่ต้องควบคุมตัวไว้ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ต้องส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาไปยังพนักงานอัยการภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้จับกุมผู้ถูกกล่าวหา พร้อมทั้งส่ง

¹⁹ มาตรา 210 ประกอบมาตรา 211 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ญี่ปุ่น ได้กำหนดเหตุในการจับกรณีฉุกเฉินไว้ว่า เมื่อปรากฏว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่า ผู้ต้องสงสัยได้กระทำความผิดอาญาซึ่งต้องระวางโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต หรือการลงโทษให้ทำงานหรือโทษจำคุกซึ่งมีระวางโทษสูงสุดเกินสามปี และมีความจำเป็นเร่งด่วน และยังไม่อาจยื่นคำร้องเพื่อขอให้ผู้พิพากษาออกหมายจับได้ พนักงานอัยการ ผู้ช่วยอัยการ หรือพนักงานตำรวจอาจจับผู้ถูกกล่าวหาได้โดยแจ้งต่อผู้ต้องหาถึงเหตุผลข้างต้น ในกรณีนี้ ให้ดำเนินการตามวิธีการออกหมายจับในทันที เพื่อร้องขอให้ผู้พิพากษาออกหมายจับ หากไม่อาจออกหมายจับได้ ให้ปล่อยตัวผู้ถูกกล่าวหาทันที

²⁰ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 213.

เอกสารหลักฐานไปด้วย²¹ ซึ่งการแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดในชั้นนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจมักบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เป็นหลักฐาน เพราะหากไม่ได้ทำการแจ้งข้อเท็จจริงดังกล่าวอย่างถูกต้อง จะถือว่าเป็นการจับโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายอันจะส่งผลให้ต้องปล่อยตัวผู้ถูกจับในทันที และส่วนใหญ่ทนายความของผู้ถูกจับจะร้องขอเอกสารฉบับนี้จากเจ้าหน้าที่ตำรวจเสมอ

เมื่อพนักงานอัยการได้รับมอบตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้ว พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินการแจ้งข้อเท็จจริงซึ่งก่อให้เกิดเป็นการกระทำความผิดและเป็นใจความสำคัญแก่ผู้ถูกกล่าวหาในทันที อีกทั้งแจ้งสิทธิที่จะแต่งตั้งทนายความ และต้องให้โอกาสในการอธิบายข้อเท็จจริงนั้นด้วย และต้องปล่อยตัวผู้ถูกกล่าวหาทันทีที่ตนเชื่อว่าไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมตัวไว้ และในกรณีที่เชื่อว่าจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ ให้ร้องขอต่อผู้พิพากษาให้มีอำนาจควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาภายใน 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้จับกุมผู้ถูกกล่าวหา อย่างไรก็ดี ไม่จำเป็นต้องมีการร้องขอดังกล่าว หากมีการฟ้องคดีภายในกำหนดเวลา²² ซึ่งการดำเนินการนี้หากเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้รับมอบตัวผู้ต้องหาได้ดำเนินการแล้ว พนักงานอัยการก็ไม่จำเป็นต้องดำเนินการอีก แต่ในทางปฏิบัติอัยการจะดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับทราบข้อเท็จจริงในการกระทำความผิด สิทธิเกี่ยวกับทนายความ และโอกาสในการอธิบายข้อเท็จจริงดังกล่าวด้วย ซึ่งการดำเนินการนี้ถือว่าเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่สำคัญ

3.1.2.3 ขั้นตอนการสอบสวน

เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการทำการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหา จะต้องแจ้งถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิด และอธิบายถึงองค์ประกอบของการกระทำความผิดนั้นว่าเป็นความผิดฐานใด พร้อมทั้งแจ้งสิทธิในการที่จะมีทนายความ และสิทธิที่จะนิ่งเสียให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อน แล้วจึงเริ่มต้นทำการสอบสวนคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาได้ หากซึ่งขั้นตอนการสอบสวนนี้จะมีความแตกต่างกัน โดยหากเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ทำการสอบสวน ต้องทำการสอบสวนและส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาพร้อมทั้งพยานหลักฐานทั้งหมดให้แก่พนักงานอัยการภายใน 48 ชั่วโมง นับตั้งแต่เวลาจับกุม แต่หากพนักงานอัยการเป็นผู้สอบสวนเอง จะต้องสรุปสำนวนและส่งฟ้องภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาจับกุม แต่หากพนักงานอัยการไม่สามารถทำคำฟ้องได้ทันภายในระยะเวลาดังกล่าว พนักงานอัยการสามารถร้องขอขยายระยะเวลาการฟ้องคดีต่อศาลได้ 2 ครั้งละไม่เกิน 10 วัน ซึ่งหากศาลเห็นสมควรก็จะอนุญาตแต่จำนวนวันที่ขอขยายอาจไม่ได้ตามอัยการ

²¹ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 203.

²² The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 204 (1).

ร้องขอเสมอไป ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของศาล แต่หากศาลไม่มีคำสั่งอนุญาตให้ขยายเวลาในการฟ้องคดี พนักงานอัยการจะต้องปล่อยตัวผู้ถูกกล่าวหาออกไปทันที

แต่หากข้อเท็จจริงที่ปรากฏเกิดเปลี่ยนแปลงไปจนเป็นเหตุให้ไม่เป็นไปตามองค์ประกอบความผิดที่ได้แจ้งไปในครั้งแรก และไม่เข้าข้อยกเว้นของกฎหมายในเรื่องความผิดที่ใกล้เคียงกัน พนักงานอัยการจะทำการสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมตามฐานความผิดที่เกิดขึ้นใหม่ และดำเนินการร้องขอต่อศาลเพื่อขอหมายจับและหรือร้องขอขยายอำนาจในการควบคุมผู้ถูกกล่าวหาในคดีใหม่ ซึ่งเหตุนี้มีปรากฏไม่มากนัก

3.1.3 พยานหลักฐานที่ได้มาจากการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การโดยไม่ชอบ²³

เมื่อมีการฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว ในทางปฏิบัติมักไม่ปรากฏว่ามีกรณีที่ศาลยกฟ้องเนื่องจากไม่สามารถพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้มากนัก เนื่องจากการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการในขั้นตอนการสอบสวนนั้น มีการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างเพียงพอจนมั่นใจว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดแล้ว จึงจะมีการดำเนินกระบวนการพิจารณา นอกจากนี้ในการดำเนินการแต่ละขั้นตอน ก็จะปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

อย่างไรก็ตาม ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่น ได้บัญญัติเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานไว้ ดังนี้

1. ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นต้องพิสูจน์จากพยานหลักฐาน²⁴
2. การรับฟังพยานหลักฐานว่ามีน้ำหนักเพียงใด ย่อมเป็นดุลยพินิจของผู้พิพากษาอย่างอิสระ²⁵
3. คำรับสารภาพที่เกิดจากการถูกบังคับ ทรมาน ข่มขู่ หรือกักขังตัวไว้เป็นระยะเวลาอันเกินสมควร หรือมีข้อสงสัยเกี่ยวกับความสมัครใจในการรับสารภาพ ห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดี
4. ผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิด หากปรากฏว่ามีเพียงคำรับสารภาพเป็นพยานหลักฐานเพียงชิ้นเดียวในการพิจารณาคดีที่ฟ้องร้องไว้ ทั้งนี้ ไม่ว่าคำให้การนั้นจะให้ไว้ในศาลหรือไม่ก็ตาม โดยคำรับสารภาพในที่นี้ให้หมายความรวมถึงการยอมรับผิดในข้อหาที่เป็นความผิด เพราะความรู้สึกลึกซึ้งด้วย²⁶

²³ จาก การแจ้งข้อหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม (น. 73-74), โดย ประเสริฐศักดิ์ สว่างเนตร, 2552, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

²⁴ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 317.

²⁵ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 318.

²⁶ The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948), Article 319.

ด้วยเหตุดังกล่าว เมื่อปรากฏว่ามีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมเป็นเหตุให้ศาลใช้ดุลยพินิจที่จะไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้นได้

3.2 การดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตเขตการปกครองพิเศษฮ่องกง

ประเทศสหราชอาณาจักรได้ส่งมอบฮ่องกงคืนให้กับประเทศจีนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2540 ฮ่องกงจึงมีสถานะเป็นเขตปกครองพิเศษ (Special Administrative Region) ของสาธารณรัฐประชาชนจีนและอยู่ภายใต้อธิปไตยของจีน โดยยังคงระบบสังคม เศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิตของประชาชนแบบเดิม ให้สิทธิฮ่องกงในการปกครองตนเองระดับสูง โดยเขตปกครองพิเศษฮ่องกงมีกฎหมายแม่บทหรือรัฐธรรมนูญในการปกครอง (Basic Law) และมีระบบกฎหมายที่มีลักษณะพิเศษเป็นการผสมผสานกันระหว่างระบบกฎหมายจารีตประเพณีของอังกฤษ (English common law) และระบบกฎหมายคอมมิวนิสต์และจารีตประเพณีของประเทศจีน (Chinese communist and customary law)²⁷ ทั้งนี้กฎหมายเบื้องต้น (Basic Law) อันเป็นธรรมนูญการปกครองได้กำหนดว่าให้ระบบจารีตประเพณีของอังกฤษ (English common law) รวมถึงกฎหมายที่พัฒนามาจากสภานิติบัญญัติและศาลยุติธรรมในฮ่องกงก่อนที่จะได้รับเอกราชมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายหลักของประเทศต่อไป²⁸ แต่อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่เขตปกครองพิเศษฮ่องกงตกอยู่ภายใต้อธิปไตยของจีน ก็ยังคงใช้ระบบกฎหมายในสมัยที่อังกฤษบริหาร โดยมีกฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติมน้อยประการ ซึ่งนางริตา แพน ซู ไท ประธานคณะกรรมการนิติบัญญัติของฮ่องกง ได้กล่าวไว้ว่า “ในด้านระบบกฎหมาย กฎหมายที่ใช้ก่อนที่ฮ่องกงกลับสู่จีนส่วนใหญ่มีผลบังคับใช้ต่อไป มีเพียงส่วนน้อยที่ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมเนื่องจากไม่ตรงกับกฎหมายพื้นฐาน”²⁹

²⁷ Department of Justice, 'Legal System in Hong Kong', Published by Department of Justice, 2008. (อ้างถึงใน บันทึก เรื่อง องค์การร่างกฎหมายของต่างประเทศ ฝ่ายพัฒนากฎหมาย คณะกรรมการพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2553, น. 10)

²⁸ Article 5 of Hong Kong Basic Law “The socialist system and policies shall not be practiced in the Hong Kong SAR, and the previous capitalist system and way of life shall remain unchanged for 50 years. (อ้างถึงใน บันทึก เรื่อง องค์การร่างกฎหมายของต่างประเทศ ฝ่ายพัฒนากฎหมาย คณะกรรมการพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2553, น. 10)

²⁹ CRI online ภาษาไทย. (2550). 10 ปีแห่งการเปลี่ยนแปลงและการไม่เปลี่ยนแปลงของฮ่องกง. สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2557, จาก <http://thai.cri.cn/1/2007/06/30/41@102796.htm>

3.2.1 การดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริต

เดิมการกระทำความผิดอาญาฐานทุจริต (Corruption) อยู่ภายใต้การดำเนินการของสำนักงานปราบปรามคอร์รัปชัน กรมตำรวจ³⁰ ต่อมาเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2517 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อต่อต้านคอร์รัปชัน (Independent Commission Against Corruption, ICAC) เพื่อดำเนินการสอบสวนและจัดการเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันในหน่วยงานภาครัฐและการทุจริตของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งในช่วงแรกของการก่อตั้งสำนักงาน ICAC มีการตั้งข้อสงสัยถึงประสิทธิภาพในการทำงาน เพราะประชาชนส่วนใหญ่ไม่มั่นใจ เนื่องจากในขณะนั้นเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเงินสินบนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน³¹ แต่ต่อมา ICAC ได้พิสูจน์ให้ประชาชนเชื่อมั่น เนื่องจากมีการปราบปรามการทุจริตอย่างเข้มแข็งและจริงจัง จนทำให้นานาประเทศยกย่องว่าเขตปกครองพิเศษฮ่องกงสามารถป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพและดีที่สุดในหน่วยงานหนึ่งในโลก³² ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการอิสระเพื่อต่อต้านคอร์รัปชัน (ICAC) ขึ้นตรงต่อผู้ว่าการเกาะฮ่องกง³³

สำนักงาน (ICAC) ได้แบ่งออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายพิจารณาและฝ่ายบริหาร ในฝ่ายพิจารณาจะรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาและความผิดทางวินัย ในส่วนของคดีอาญา ผู้อำนวยการสำนักงาน (ICAC) เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา โดยการดำเนินคดีจะเริ่มจากผู้อำนวยการสำนักงาน (ICAC) มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ (ICAC) สืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จ เจ้าหน้าที่

³⁰ จาก *การคอร์รัปชันในระบบราชการไทย* (น. 249), โดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ, 2541, กรุงเทพฯ : สำนักงาน ป.ป.ป..

³¹ <http://www.unpan1.un.org/intradoc/groupspublic/documents/eropa/unpan002687.pdf>. (อ้างถึงใน ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และองอาจ เทียนหิรัญ, 2548, น. 18)

³² Heury J. Lethbridge, *Hard Graft in Hong Kong : Scandal, Corruption, and the ICAC*, (New York : Oxford University Press, 1985), see also David Clark, "Dirigisme in an East Asian City : A Community Relations Approach to Corruption in Hong Kong," IPSP research roundtable, Bellagio, Italy, 1987. (อ้างถึงใน ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และองอาจ เทียนหิรัญ, 2548, น. 16)

³³ Thomas Chan, *Corruption Prevention : The Hong Kong Experience* <http://www.adobe.com/acrobat/>, 2000, see also OECD Observer, "Cleaner Hong Kong," http://www.oecdserver.org/news/fullstory.php/aid/292/Cleaner_Hong_Kong..., 1997. (อ้างถึงใน ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และองอาจ เทียนหิรัญ, 2548, น. 19)

ผู้รับผิดชอบก็จะส่งเรื่องให้พนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีผู้ต้องหาต่อไป³⁴ ส่วนฝ่ายบริหารนั้น สำนักงาน (ICAC) แบ่งงานออกเป็นสามด้าน คือ ด้านปราบปราม (The Operations Department) ด้านป้องกัน (The Corruption Prevention) และด้านการประชาสัมพันธ์ (The Community Relation)³⁵

ในการสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับความผิดฐานทุจริตของ (ICAC) จะมีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่อยู่ 3 ฉบับ³⁶ คือ

1. กฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการอิสระปราบปรามการทุจริต (Independent Commission Against Corruption Ordinance) (Cap 204) เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจ (ICAC) ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ กระบวนการในการจัดการต่อผู้ถูกกล่าวหาและการจำหน่ายทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด

2. กฎหมายว่าด้วยการป้องกันการให้สินบน (Prevention of Bribery Ordinance) (Cap 201) เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการให้สินบนที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการ หน่วยงานของรัฐหรือภาคเอกชน

3. กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง (Elections (Corrupt and Illegal Conduct) Ordinance) (Cap 554) เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำทุจริต และการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งรวมถึงสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น รวมถึงเจ้าพนักงานในการยุติธรรมรวมทั้งภาคเอกชนด้วย

สำนักงาน (ICAC) มีอำนาจสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานทุจริตได้อย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นการทุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ หรือปฏิบัติหน้าที่ในส่วนเอกชน ซึ่งการดำเนินการของสำนักงาน (ICAC) มีขั้นตอนดังนี้

1. การรับเรื่องร้องเรียน สำนักงาน (ICAC) เปิดบริการรับเรื่องร้องเรียนตลอด 24 ชั่วโมง³⁷ เปิดบริการทุกวันไม่มีวันหยุดตลอดปี 365 วัน จากนั้นจะมีเจ้าหน้าที่พิจารณาเรื่องร้องเรียนว่าเข้าหลักเกณฑ์ที่จะรับไว้พิจารณาหรือไม่ หากอยู่ในหลักเกณฑ์ก็จะถูกส่งไปยังส่วนที่รับผิดชอบ

³⁴ Pinto – Duschinsky, Michael, “Anti – Corruption Initiatives,”

<http://www.aceproject.org/main/english/pc/pcd04f.htm>, 2001. (อ้างถึงใน ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และองอาจ เทียนหิรัญ, 2548)

³⁵ สำนักงาน ป.ป.ป., กลุ่มวิจัยและสถาบัน, เปรียบเทียบระหว่าง ป.ป.ป. ไทย และ ป.ป.ป.ฮ่องกง, (อ้างถึงใน โกศล พลเสน, 2544, น. 75)

³⁶ จาก *กรณีศึกษาการดำเนินงานองค์กรปราบปรามการทุจริต ICAC – เขตปกครองพิเศษฮ่องกง* (น. 3), โดย อัมมณา วุฒิสมนุรัตน์, 2549, กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผน สำนักงาน ป.ป.ช..

³⁷ แหล่งเดิม.

ในแต่ละด้านเพื่อพิจารณาดำเนินการ ส่วนเรื่องที่ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของ สำนักงาน (ICAC) จะถูกส่งไปยังส่วนที่รับผิดชอบเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของผู้ร้องเรียน เช่น เรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม สำนักงาน (ICAC) ก็จะดำเนินการส่งต่อไปให้กับตำรวจหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป หากเรื่องใดที่ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินการ จะถูกส่งกลับมาให้เจ้าหน้าที่พิจารณาอีกครั้ง หากเห็นว่าไม่มีมูลก็ให้เสนอคณะที่ปรึกษาสืบสวนสอบสวน เพื่อยุติเรื่องหรือแจ้งให้หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามที่เห็นสมควร³⁸

2. การรวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อมีการร้องเรียนต่อสำนักงาน (ICAC) เจ้าหน้าที่สำนักงาน (ICAC) จะทำการสืบสวนสอบสวนทันที เมื่อเริ่มคดีแล้วเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะดำเนินการอย่างเป็นความลับที่สุด โดยอาจมีระบบสายลับเข้าไปสอดส่องดูแลความเป็นไปในหน่วยงานราชการหรือเอกชนที่ถูกร้องเรียน โดยผู้ถูกร้องเรียนจะไม่รู้ตัวเลยว่ากำลังถูกสืบสวนอยู่³⁹ ซึ่งการรักษาความลับในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนนี้ มีกฎหมายป้องกันการให้สินบนบัญญัติถึงการนำเรื่องที่มีการร้องเรียนไปแจ้งแก่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมให้เป็นความผิด⁴⁰ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะแสวงหาพยานหลักฐานได้ตามอำนาจที่กฎหมายให้อำนาจไว้⁴¹ โดยสามารถเข้าไปในสถานที่ราชการและให้เจ้าหน้าที่ของรัฐตอบคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานและมอบเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง⁴² เรียกบันทึกสมุดบัญชีและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งอยู่ในความครอบครองโดยเจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานของรัฐ และทำสำเนาเอกสารดังกล่าว⁴³ ขอบหมายศาลเพื่อตรวจค้นอาคารสถานที่⁴⁴ ค้นตัวผู้ถูกกล่าวหา เข้าไปทำการตรวจค้นสถานที่ที่ทำการจับกุมผู้ถูกกล่าวหา หรือสถานที่ที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีการจับกุมและซ่อนตัวอยู่เพื่อหาหลักฐานในการกระทำความผิด ยึดหรืออายัดสิ่งของใด ๆ ที่ใช้เป็นพยานหลักฐาน⁴⁵ เรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำหรือส่งมอบเอกสารข้อมูลที่จำเป็น เป็นต้น เมื่อรวบรวม

³⁸ จาก รายงานการศึกษาคุณงานด้านป้องกันและปราบปรามการทุจริต ณ Independent Commission Against Corruption (ICAC) เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (น. 11), โดย สิทธิพงษ์ ปึงวงสานุรักษ์ และคณะ, 2552, กรุงเทพฯ : การฝึกอบรมพนักงานใต้สวน รุ่นที่ 3 สำนักงาน ป.ป.ช..

³⁹ สำนักงาน ป.ป.ป., กลุ่มวิจัยและสถาบัน, เปรียบเทียบระหว่าง ป.ป.ป. ไทย และป.ป.ป. ฮ่องกง (อ้างถึงใน โกลด์ พลเสน, 2544, น. 76)

⁴⁰ Prevention of Bribery Ordinance (Cap 201), Section 30 (1).

⁴¹ Independent Commission Against Corruption Ordinance (Cap 204), Section 13 (1a).

⁴² Independent Commission Against Corruption Ordinance (Cap 204), Section 13 (1b).

⁴³ Independent Commission Against Corruption Ordinance (Cap 204), Section 13 (2a) (2b) (2c).

⁴⁴ Independent Commission Against Corruption Ordinance (Cap 204), Section 10 B.

⁴⁵ Independent Commission Against Corruption Ordinance (Cap 204), Section 10 C.

พยานหลักฐานแล้วเห็นว่าเป็นที่แน่ชัดว่าผู้ถูกกล่าวหา น่าจะได้กระทำความผิดตามที่มีการกล่าวหาจริง เจ้าหน้าที่สืบสวนก็จะทำการจับกุมผู้ถูกกล่าวหาและควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้เพื่อทำการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาโดยจะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ที่สำนักงาน (ICAC) หรือส่งตัวให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการต่อไป

3. การจับกุมและควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา สำนักงาน (ICAC) สามารถจับกุมผู้ถูกกล่าวหาได้ โดยอาจจับกุมบุคคลโดยไม่ต้องมีหมายจับ ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลดังกล่าวกระทำความผิดเกี่ยวกับการให้สินบน หรือการทุจริตและการกระทำโดยผิดกฎหมาย หรือกระทำความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานใช้อำนาจโดยมิชอบ กระทำการกรรโชกข่มขู่⁴⁶ และควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ โดยเมื่อจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้แล้ว เจ้าหน้าที่สำนักงาน (ICAC) อาจนำตัวบุคคลดังกล่าวไปที่สถานีตำรวจเพื่อมอบให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการ หรือนำตัวไปยังสำนักงาน (ICAC) โดยมีสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาจำนวน 17 แห่ง และกักขังไว้เท่าที่จำเป็นแก่การสอบสวน หากควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ที่สำนักงาน (ICAC) เจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะต้องทำการสอบสวนและส่งผู้ต้องหาฟ้องศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาถูกจับกุม หากไม่สามารถฟ้องผู้ต้องหาได้ภายใน 48 ชั่วโมง เจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไปโดยมีประกัน และรายงานตัวตามสถานที่และระยะเวลาที่กำหนด⁴⁷ เจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง

4. เมื่อหน่วยงานปราบปรามการทุจริต ของสำนักงาน (ICAC) ได้ทำการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน และสรุปสำนวนการสอบสวนแล้วก็จะเสนอผ่านการตรวจสอบของ คณะที่ปรึกษาด้านสืบสวนสอบสวน (The Operations Review Commission : ORC) ซึ่งจะประกอบไปด้วย อธิบดีกรมตำรวจ ผู้อำนวยการศาลยุติธรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภานิติบัญญัติ ศาสตราจารย์จากมหาวิทยาลัย และบุคคลที่มาจากกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ โดยคณะที่ปรึกษาด้านการสืบสวนสอบสวนจะพิจารณาว่าเรื่องที่ดำเนินการแล้วเสร็จนั้น จะดำเนินการอย่างไรต่อไป หรือมีหลักฐานเพียงพอที่จะส่งฟ้องหรือไม่ และสำหรับสำนวนที่มีหลักฐานเพียงพอจะส่งให้ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย (Department of Justice) พิจารณาให้ความเห็น ส่วนที่เห็นว่าไม่มีมูลหรือมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอจะต้องนำเสนอคณะที่ปรึกษาด้านสืบสวนสอบสวนเพื่อพิจารณา หากการสอบสวนนั้น ไม่สามารถดำเนินคดีอาญาได้ก็จะส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาดำเนินการทางวินัยต่อไป จากนั้นเมื่อ (ICAC) รวบรวมพยานหลักฐานแล้วเสร็จ (ICAC) จะไม่มีอำนาจฟ้องเองแต่การฟ้องนั้นจะกระทำได้อีกแต่โดยความยินยอมจากอัยการสูงสุด (Secretary for

⁴⁶ Independent Commission Against Corruption Ordinance (Cap 204), Section 10 (1).

⁴⁷ Independent Commission Against Corruption Ordinance (Cap 204), Section 10A.

Justice)⁴⁸ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการฟ้องคดี คือ อัยการสูงสุด ซึ่งหากอัยการสูงสุดมีความเห็นสั่งไม่ฟ้อง จะต้องนำเสนอคณะที่ปรึกษาด้านสืบสวนสอบสวนพิจารณาว่าควรดำเนินการต่อไปหรือไม่ อย่างไร

3.2.2 การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ

การสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ (ICAC) ถือว่าเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานและการใช้มาตรการบังคับในคดีอาญา ดังนั้นขั้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิบุคคลในทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี การดำเนินการใด ๆ กับผู้ถูกกล่าวหาจะต้องเป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ (ICAC) จะเริ่มจากการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เมื่อเป็นที่แน่ชัดว่าผู้ถูกกล่าวหาน่าจะได้กระทำความผิดตามพยานหลักฐานที่ได้รวบรวมมา ก็จะทำการจับกุมผู้ถูกกล่าวหาและทำการสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งการที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกจับกุมนั้นเป็นการกระทบทสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้นเจ้าหน้าที่ของ (ICAC) จึงต้องรวบรวมพยานหลักฐานจนเป็นที่แน่ชัดก่อนจึงจะดำเนินการใช้มาตรการบังคับต่อตัวผู้ถูกกล่าวหา

แม้การสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ (ICAC) จะสามารถจับกุมบุคคลได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดเกี่ยวกับการทุจริต ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจพิเศษของเจ้าหน้าที่ (ICAC) แต่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ (ICAC) ก็ต้องอยู่ภายใต้หลักการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการสืบสวนสอบสวน ซึ่งจะต้องดำเนินการตามบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิ (Hong Kong Bill of Rights Ordinance 1991)⁴⁹ ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งได้บัญญัติไว้ดังนี้⁵⁰

มาตรา 11

- (1) บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด
- (2) ผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำ อย่างเท่าเทียมกันดังนี้
 - (a) ได้รับการแจ้งรายละเอียดของสาเหตุและข้อกล่าวหาในทันทีในภาษาที่ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจได้

⁴⁸ Prevention of Bribery Ordinance (Cap 201), Section 31 (1).

⁴⁹ Hong Kong Bill of Rights Ordinance 1991, article 14.

⁵⁰ Hong Kong Bill of Rights Ordinance 1991, article 11.

(b) ได้รับระยะเวลาที่เหมาะสมและได้รับการอำนวยความสะดวก สำหรับการเตรียมตัวที่จะแก้ข้อกล่าวหา และการติดต่อสื่อสารกับทนายความ

(c) ...

(d) การพิจารณาต่อหน้าผู้ถูกกล่าวหา และการแก้ข้อกล่าวหาซึ่งกระทำโดยผู้ถูกกล่าวหา หรือทนายความของผู้ถูกกล่าวหา ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีทนายความ จะต้องแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และผู้ถูกกล่าวหาไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายในการแต่งตั้งทนายความ ถ้าเขาไม่มีเพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายนั้น

นอกจากนี้ในการแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหายังมีสิทธิต่าง ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการอิสระปราบปรามการทุจริต (Independent Commission Against Corruption Ordinance) (Cap 204 A) ย่อหน้าที่ 4

(2) เพื่อจุดประสงค์ในการเตรียมตัวแก้ข้อกล่าวหาของบุคคลที่ถูกคุมขัง โดยบุคคลที่ถูกคุมขัง จะได้รับอนุญาต

(a) จัดหาวัสดุการเขียนและการที่จะมีหนังสือถึงที่ปรึกษากฎหมาย ญาติและเพื่อนของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งจะจัดส่งให้ด้วยรวดเร็ว

(b) พுகุยทางโทรศัพท์กับที่ปรึกษากฎหมาย ญาติ และเพื่อนของผู้ถูกกล่าวหา เว้นแต่การติดต่อสื่อสารนั้นเป็นสาเหตุทำให้เกิดอุปสรรคในการสอบสวน หรือการบริหารงานยุติธรรม

ดังนั้นเมื่อเจ้าหน้าที่ (ICAC) จับกุมและควบคุมผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการคุ้มครองสิทธิโดยได้รับแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิดและสาเหตุของการถูกจับกุมในทันที โดยภาษาที่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถเข้าใจได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการได้รับแจ้งข้อกล่าวหาตนเอง และผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับระยะเวลาในการเตรียมตัวแก้ข้อกล่าวหา โดยสามารถติดต่อกับทนายความได้ เป็นการให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาในการเตรียมที่ปรึกษากฎหมายและเตรียมข้อเท็จจริงเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง นอกจากนี้เมื่อผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ (ICAC) แล้ว เจ้าหน้าที่ (ICAC) จะทำการสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหา โดยดำเนินการสอบสวนในห้องสอบสวนที่มีการบันทึกภาพและเสียง ซึ่งการสอบสวนจะต้องดำเนินการอย่างโปร่งใสและไม่ลำเอียง และจะต้องคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาตามหลักสิทธิมนุษยชน โดยก่อนเริ่มการสอบสวนเจ้าหน้าที่จะต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนว่าเขามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้⁵¹ ห้องควบคุมตัวจะมีคำแนะนำสำหรับผู้ที่ต้องหาคิดไว้ที่ผนัง ซึ่งจะเป็นการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องหา และในการสอบสวนจะประกอบไปด้วยบุคคล 4 คน ได้แก่ ผู้ถูกกล่าวหา ทนายความ

⁵¹ HongKong ICAC. (2556). *Persons under ICAC Investigation*. สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2557,

และเจ้าหน้าที่ของ (ICAC) จำนวน 2 คน ซึ่งในห้องสอบสวนจะมีกล้องถ่ายภาพและเสียงจำนวนสองตัว ตัวหนึ่งจะบันทึกภาพและเสียงของทุกคนในห้องสอบสวน ส่วนอีกตัวหนึ่งจะบันทึกภาพและเสียงผู้ถูกกล่าวหาโดยเฉพาะ ซึ่งภาพวิดีโอที่บันทึกที่รายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้ถูกกล่าวหา จะนำมามอบให้ผู้ถูกกล่าวหาทันทีภายหลังจากการสอบถามแล้วเสร็จ ส่วนวิดีโอที่เป็นม้วนหลักจะถูกฉีกและเก็บไว้เพื่อใช้ในการดำเนินคดีในศาล⁵²

3.3 การพิจารณาคดีและสืบพยานลับหลังจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส

การพิจารณาคดีต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ถือเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญที่ทุก ๆ ประเทศได้ให้ความสำคัญ ยึดถือเป็นหลักเดียวกัน และเป็นหลักสากล โดยมุ่งคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดี ซึ่งประเทศฝรั่งเศสก็ได้ยึดถือหลักดังกล่าวในการพิจารณาคดีอาญา อย่างไรก็ตามการพิจารณาคดีที่กระทำต่อหน้าจำเลยถือว่าเป็นหลักที่จะต้องปฏิบัติ แต่ก็ข้อยกเว้นที่บางกรณีศาลสามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของการพิจารณาคดีที่กระทำต่อหน้าจำเลย

3.3.1 หลักทั่วไปในการดำเนินคดีอาญา

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil law) เนื่องจากประเทศฝรั่งเศสได้ชื่อว่าเป็นประเทศแม่ของคริสต์ศาสนานิกายคatholic ด้วยเหตุนี้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสจึงได้นำรูปแบบของระบบไต่สวนบาทหลวงในคริสต์ศาสนาที่มีอำนาจดำเนินคดีตั้งแต่ต้นจนจบมาใช้ในการดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหาโดยทั่วไป จนกระทั่งเมื่อครั้งมีการปฏิวัติครั้งใหญ่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบสาธารณรัฐ เมื่อ ค.ศ. 1789 จึงได้มีการปฏิรูประบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสครั้งใหญ่ โดยมีการนำระบบลูกขุนของประเทศอังกฤษมาใช้ในการดำเนินคดีในความผิดที่มีลักษณะร้ายแรงและนับแต่นั้นเป็นต้นมา กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของฝรั่งเศสก็มีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา⁵³ และการเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อระบบการดำเนินคดีอาญาของ

⁵² รายงานการศึกษาดูงานด้านป้องกันและปราบปรามการทุจริต ณ Independent Commission Against Corruption (ICAC) เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (น. 11-12). เล่มเดิม.

⁵³ จาก คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 29-30), โดย อุทัย อาทิวา, 2555, กรุงเทพฯ : วิ.เจ.พรินติ้ง.

ฝรั่งเศส ก็คือ การนำข้อดีของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมาใช้เข้าด้วยกัน เป็นระบบผสม ต่อมา ในปี ค.ศ. 1808 ประเทศอื่น ๆ ในยุโรปก็ได้เจริญรอยตาม⁵⁴

การดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส รัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาเพื่อลงโทษผู้กระทำผิด โดยทั่วไปพนักงานสอบสวนและอัยการทำหน้าที่เป็นผู้สืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงเมื่อทราบว่ามี การกระทำความผิดจะ โดยมีผู้กล่าวหาหรือทุกข์หรือโดยวิธีใดก็ตาม นอกจากพนักงานสอบสวนแล้ว ผู้พิพากษาของศาลไต่สวนก็มีอำนาจค้นหาและรวบรวมพยานหลักฐานด้วยตนเอง การวินิจฉัยเพื่อสั่งคดีถือเป็นการพิจารณาจากเอกสารและดำเนินการพิจารณาเป็นการลับ อย่างไรก็ตามการพิจารณาของศาลในชั้นตัดสินคดี กฎหมายวางหลักทั่วไปให้ศาลใช้วิธีพิจารณาความในระบบกล่าวหา โดยเปิดให้จำเลยมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้กล่าวหาในการนำสืบข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อต่อสู้ข้อกล่าวหา ข้อเท็จจริงที่ศาลจะรับฟังได้ต้องเป็นข้อเท็จจริงที่มีการนำมาสืบด้วยวาจาในศาลแล้วเท่านั้น⁵⁵

ผู้พิพากษาไต่สวน⁵⁶ คือ ผู้พิพากษาที่มีบทบาทหลักในการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส ซึ่งมีสถานะเป็นตุลาการ มีความเป็นอิสระจากอำนาจบริหาร เป็นผู้พิพากษาที่กฎหมายให้อำนาจหน้าที่ในการสอบสวนหรือมอบหมายการสอบสวน ให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของผู้พิพากษาไต่สวนได้ การสอบสวนโดยผู้พิพากษาไต่สวนนี้ ผู้ถูกไต่สวนจะได้รับประกันความยุติธรรมในการดำเนินคดี ซึ่งคดีที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนนี้ คือ คดีความผิดอุกฉุกฎโทษ และคดีความผิดฆาตกรรมที่ร้ายแรงและยุ่งยากซับซ้อน เช่น คดีความมั่นคงแห่งรัฐ คดีทุจริตทางการเมืองหรือทางการเงิน เป็นต้น

3.3.2 ประเภทความผิดและโทษ⁵⁷

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีการแบ่งประเภทความผิดอาญาไว้อย่างมีเอกลักษณ์และเป็นระบบ เรียกว่า การแบ่งประเภทความผิดแบบไตรภาค (Tripartite Classification) โดยแบ่งประเภทความผิดออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน ต่างกับระบบการแบ่งประเภทความผิดของประเทศส่วนใหญ่ที่แบ่งประเภทความผิดแบบทวิภาค (Bipartite Classification)

⁵⁴ ชาวเลิศ โสภณวัต. (2524, พฤศจิกายน- มกราคม). “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ.” *ศุลพาห*, 28(6), 40.

⁵⁵ อุดม รัฐอมฤต (2533, มีนาคม). “การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หลักและข้อยกเว้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส.” *วารสารนิติศาสตร์*, 20(1), 69-70.

⁵⁶ จาก *รวมบทกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส* (น. 184), โดย อุทัย อาทิวา, 2554, กรุงเทพฯ : วิ.เจ.พรินติ้ง.

⁵⁷ แหล่งเดิม.

ประเภทความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสแบ่งออกเป็นไตรภาค มีดังนี้

- 1) ความผิดอุกฤษฏ์โทษ (Les crimes)
- 2) ความผิดมิชฌิมโทษ (Les délits)
- 3) ความผิดลหุโทษ (Les contraventions)

คุณลักษณะของการแบ่งประเภทความผิดอาญาในประมวลกฎหมายอาญาของฝรั่งเศส นอกจากจะทำให้สามารถจัดกลุ่มประเภทความผิดตามความร้ายแรงของโทษอย่างเป็นระบบแล้ว ยังมีความสัมพันธ์อย่างสอดคล้องกับการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่ชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาล และทำให้ทราบถึงกระบวนการดำเนินคดี โดยศาลใดเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีนั้น ๆ และมีกระบวนการพิจารณาคดีในศาลอย่างไร

- 1) ความผิดอุกฤษฏ์โทษ (Les crimes)

ตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1993 มาตรา 131 – 1 ใต้แก่ ความผิดที่มีบทระวางโทษดังต่อไปนี้⁵⁸

- (1) จำคุกตลอดชีวิตหรือกักขังตลอดชีวิต
- (2) จำคุกหรือกักขังสามสิบปี
- (3) จำคุกหรือกักขังยี่สิบปี
- (4) จำคุกหรือกักขังสิบห้าปี

ระยะเวลาจำคุกหรือกักขังสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษที่ต่ำสุดกำหนดไว้สิบปี

โทษจำคุกและโทษกักขังตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสจัดเป็นโทษทางอาญาประเภทเดียวที่มีลักษณะเฉพาะของการลงโทษทางอาญาโทษจำคุก (La réclusion criminelle) นั้น เป็นโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษทั่วไป ส่วนโทษกักขัง (La détention criminelle) นั้น เป็นโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษทางการเมือง มีข้อสังเกตว่าการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างโทษจำกักดีเสรีภาพสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษทั่วไปกับความผิดอุกฤษฏ์โทษทางการเมืองนั้น มีเฉพาะแต่ความผิดประเภทอุกฤษฏ์โทษเท่านั้น ส่วนความผิดมิชฌิมโทษนั้นไม่ได้แบ่งแยกลักษณะของโทษดังกล่าว โทษจำกักดีเสรีภาพสำหรับความผิดมิชฌิมโทษมีเพียงประเภทเดียว คือ โทษจำคุก (L'emprisonnement)

แม้ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสจะแบ่งลำดับชั้นโทษจำคุกหรือกักขังไว้เป็น 4 ลำดับ แต่ในวรรคสองของมาตรา 131-1 วรรคสอง ได้กำหนดระยะเวลาจำคุกหรือกักขังสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษที่ต่ำที่สุดไว้ 10 ปี โดยกฎหมายให้ศาลลูกขุน (La Cour d'assises) มีอำนาจพิพากษา

⁵⁸ The France Penal Code Article 131 – 1.

ลงโทษจำคุกหรือกักขังจำเลยต่ำกว่าสิบห้าปีได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์ของการกระทำความผิด แต่อัตราโทษจำคุกหรือกักขังที่ต่ำที่สุดที่จะอยู่ในเกณฑ์ของความผิดอุกฤษฏ์โทษคือ 10 ปี อัตราโทษจำคุกหรือกักขังของความผิดอุกฤษฏ์โทษดังกล่าวเท่ากับอัตราโทษจำคุกสูงสุดของความผิด มัชฌิมโทษ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสมาตรา 134-4 และนอกจากโทษจำคุก และกักขังแล้ว ยังมีโทษปรับและโทษเสริมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 131-10 อีกด้วย⁵⁹

ฐานความผิดที่จัดอยู่ในประเภทของความผิดอุกฤษฏ์โทษนั้นส่วนใหญ่ คือ ความผิดที่อยู่ใน ภาวความผิดว่าด้วยความผิดอุกฤษฏ์โทษที่กระทำต่อบุคคล ได้แก่

- (1) ความผิดฐานฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 211-1) อัตราโทษจำคุกตลอดชีวิต
- (2) ความผิดต่อมนุษยชาติ (ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 212-1) อัตราโทษจำคุกตลอดชีวิต
- (3) ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น (ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 221-1) อัตราโทษจำคุก สามสิบปี เป็นต้น

2) ความผิดมัชฌิมโทษ (Les délists)

การแบ่งประเภทของความผิดที่จัดอยู่ในกลุ่มของความผิดมัชฌิมโทษ ในกฎหมายฝรั่งเศสนั้นเป็นภาพสะท้อนความผสมผสานและความหลากหลายของแนวคิดและทฤษฎีการลงโทษ ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์ของการข่มขู่ยับยั้งการกระทำความผิด (Deterrence) การฟื้นฟูแก้ไข (Rehabilitation) และการกลับคืนเข้าสู่สังคม (Reintegration) ของผู้กระทำความผิด ซึ่งการกำหนดโทษและลำดับขั้นของโทษที่ใช้สำหรับความผิดมัชฌิมโทษ จึงมีความหลากหลายและแทนกันได้ ทั้งนี้เพื่อสนองความหลากหลายของวัตถุประสงค์ในการลงโทษ และให้สอดคล้องและได้สัดส่วนกับพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดซึ่งมีภูมิหลังแตกต่างกัน

ประเภทของโทษที่จะใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดมัชฌิมโทษนั้น บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1933 มาตรา 131-3 ซึ่งจัดลำดับประเภทของโทษที่จะลงแก่บุคคลธรรมดาไว้ ดังนี้⁶⁰

- (1) โทษจำคุก (L'emprisonnement)
- (2) โทษปรับ (L'amende)
- (3) โทษปรับรายวัน (Le jour-amende)

⁵⁹ The France Penal Code Article 131 – 2.

⁶⁰ The France Penal Code Article 131 – 3.

(4) โทษการทำงานบริการสาธารณะ (Le travail d'intérêt général)

(5) โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-6

(6) โทษเสริมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-10

จะเห็นได้ว่า โทษสำหรับความผิดมัจฉิมโทษจะมีโทษหลักที่เป็นโทษดั้งเดิมอยู่สองประเภท คือ โทษจำคุกและโทษปรับตาม (1) และ (2) โดยสำหรับโทษจำคุกนั้น ได้กำหนดอัตราโทษจำคุกขั้นสูงสุดสำหรับความผิดนี้ คือ สิบปี

ฐานความผิดที่เป็นความผิดมัจฉิมโทษ ได้แก่ ความผิดฐานล่วงละเมิดทางเพศซึ่งมิใช่การข่มขืนกระทำชำเรา ความผิดฐานสับเปลี่ยนตัวเด็ก การปิดบังซ่อนเร้นกำเนิดที่แท้จริงของเด็ก ความผิดฐานพรากผู้เยาว์ไปจากผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายอำนาจ หรือที่פקอาศัยปกดิของผู้เยาว์ ความผิดฐานแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณี เป็นต้น

คดีความผิดมัจฉิมโทษ หรือคดีความผิดมัธยมโทษ ที่เป็นความผิดที่มีโทษปานกลาง (délit) ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา ได้แก่ ศาลมัธยมโทษ (Tribunaux correctionnels)⁶¹ องค์คณะประกอบด้วยประธาน 1 นาย และผู้พิพากษา 2 นาย การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลมัธยมโทษสามารถกระทำได้โดยยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์⁶²

3) ความผิดหลุโทษ (Les contraventions)

กำหนดขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความมีวินัยของส่วนรวม หรือเพื่อปราบปรามที่รวดเร็วที่สุดและรักษาความมั่นคงของการบริหารราชการที่ดิของประเทศ ซึ่งความผิดหลุโทษทั่วไปเป็นความผิดที่เกิดจากความไม่สนใจข้อห้ามของกฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ของฝ่ายบริหาร ซึ่งไม่ใช่ความประสงค์หรือมีเจตนาที่จะละเมิดกฎหมายอาญา และไม่ใช่เรื่องความประมาทเลินเล่อ ความผิดหลุโทษเกิดขึ้นทันทีเมื่อมีการกระทำที่กฎหมายห้ามและกำหนดโทษไว้ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความจำเป็นในการลงโทษการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อระเบียบวินัยทางการบริหารปกครอง หรือการไม่ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่ทางราชการกำหนดไว้เพื่อการตรวจสอบ เช่น การไม่ติดป้ายต่ออายุทะเบียนรถยนต์ เป็นต้น ซึ่งลักษณะสำคัญของความผิดหลุโทษในกฎหมายฝรั่งเศส คือ เป็นความผิดที่ไม่ต้องการเจตนา ดังนั้น หากปรากฏว่าองค์ประกอบของการกระทำ ความผิดครบถ้วนแล้ว ก็สามารถลงโทษได้ ผู้กระทำความผิดจะยกเป็นข้ออ้างว่าตนมิได้มีเจตนาละเมิดกฎหมายหรือปราศจากความประมาทเลินเล่อมิได้ แม้จะมีพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างของตนเช่นนั้นก็ตาม

⁶¹ Code de procedure pénale Article 521.

⁶² Walter Cairns & Robert Mckeen. *Introduction to French Law*, 1995. (อ้างถึงใน กู้เกียรติ เมืองสง, 2550, น. 34)

โทษสำหรับความผิดลหุโทษ มีอยู่ 2 ประเภท คือ โทษปรับและโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิบางประการ

3.3.3 การพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยกรณีหลบหนี

การพิจารณาคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสนั้น เมื่อจำเลยที่ได้รับหมายเรียกของศาลจะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลในวันนัดพิจารณาคดีและหากจำเลยถูกควบคุมตัวไว้ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องนำตัวจำเลยมาศาล เว้นแต่กรณีมีเหตุสมควร นอกจากนี้จำเลยยังมีหน้าที่จะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลเช่นกัน แม้ไม่มีหมายเรียกก็ตาม หากเป็นกรณีที่ปรากฏตามมาตรา 557, 558 และมาตรา 560 จึงเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสได้กำหนดให้การพิจารณาคดีในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในการต่อสู้คดีของจำเลย ก็คือสิทธิในการตรวจสอบพยานหลักฐาน อย่างไรก็ตามในบางกรณีการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยก็มีข้อจำกัดซึ่งไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อหน้าจำเลยได้ เช่น ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดแล้วหลบหนีเมื่อได้มีการส่งหมายเรียกไปยังถิ่นที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาหรือถิ่นที่อยู่ของจำเลยแล้ว หากไม่มาศาลตามวันเวลาที่ระบุไว้ในหมายเรียก ศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ โดยไม่มีตัวจำเลย⁶³

การพิจารณาคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยได้ ทั้งนี้ถือว่าการที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาลในคดีจำนวนมากและเป็นกรณีที่ไม่มีเหตุผลอันสมควรซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้เกี่ยวข้องโดยตรงจากการกระทำความผิดและได้รู้ถึงการถูกดำเนินคดีในศาล ซึ่งมีจำเลยเป็นจำนวนมากที่หาทางหลีกเลี่ยงที่จะไม่ขึ้นศาลทั้งที่ได้รับการแจ้งตามปกติ หรือในบางครั้งก็ใช้วิธีการย้ายที่อยู่เพื่อไม่ให้มีการติดตามเรียกตัว⁶⁴ ซึ่งการพิจารณาที่กระทำลับหลังจำเลยในกรณีที่จำเลยหลบหนีหรือไม่มาต่อสู้คดีนั้นสามารถทำได้ เพราะถือว่าจำเลยมีหน้าที่ต้องมาต่อสู้คดีเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตน หากจำเลยไม่มา ศาลมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีลับหลังจำเลยได้⁶⁵

การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยหรือไม่มีตัวจำเลย ในคดีความผิดอุกฤษฏ์โทษ คดีความผิดฆาตกรรม โทษ และคดีความผิดลหุโทษ มีวิธีพิจารณาที่แตกต่างกัน แต่โดยหลักการส่วนใหญ่เหมือนกัน กล่าวคือ โดยหลักการพิจารณาคดีและสืบพยานต่อกระทำต่อหน้าจำเลย หากจำเลยไม่มาศาลในการพิจารณาคดี ไม่ว่าจะหลบหนีไปตั้งแต่ก่อนเริ่มการพิจารณาหรือหลบหนีไประหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งถือเป็นการพิจารณาโดยวิธีการพิเศษ

⁶³ Code de procédure Pénale Article 487.

⁶⁴ André Vitu and Roger Merle, 2004. (อ้างถึงใน กู้เกียรติ เมืองสง, 2550, น. 38)

⁶⁵ รวมบทกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส (น. 96-97). เล่มเดิม.

1) รูปแบบการพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลย⁶⁶

การพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยแบ่งได้ออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

(1) การพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลยแบบ Contumace เป็นการพิจารณาคดีอาญาสำหรับคดีที่เป็นความผิดอาชญากรรม หรือความผิดอาชญากรรมโทษ (Crime) ได้แก่ ความผิดร้ายแรงที่ผู้กระทำอาจได้รับโทษจำคุกตลอดชีวิตและศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในความผิดดังกล่าว คือ ศาลลูกขุน (Court d'Assises)

(2) การพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลยแบบ Défaut เป็นการพิจารณาคดีอาญาสำหรับคดีที่เป็นความผิดที่มีโทษปานกลาง (Délit) กับคดีที่เป็นความผิดลหุโทษ (Contravention)

การพิจารณาคดีแบบ Contumace และการพิจารณาคดีแบบ Défaut เป็นการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยแต่มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันตามประเภทความผิดอาญาและวิธีพิจารณาที่แตกต่างกัน แต่โดยหลักการส่วนใหญ่แล้วเหมือนกัน แต่การพิจารณาคดีแบบ Contumace จะกระทำได้ง่ายกว่า หรืออาจกล่าวได้ว่าซับซ้อนน้อยกว่า⁶⁷

2) การพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลย

(1) การพิจารณาคดีในศาลลูกขุน คือ ความผิดอาชญากรรมหรือความผิดอาชญากรรมโทษโดยปกติจะต้องพิจารณาคดีและสืบพยานต่อหน้าจำเลย แต่ถ้าจำเลยไม่มาศาลในการพิจารณาคดี ไม่ว่าจะหลบหนีไปตั้งแต่ก่อนเริ่มการพิจารณาหรือหลบหนีไประหว่างการพิจารณาศาลจะทำการส่งหมายเรียกไปยังถิ่นที่อยู่ที่น่านอนของจำเลยและปิดประกาศไว้ที่ทำการเทศบาลและที่ทำการของศาล รวมทั้งการประกาศในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ก็เพื่อให้อีกฝ่ายได้ทราบถึงการพิจารณาที่ไม่มีตัวจำเลย และเพื่อเรียกตัวจำเลยมาดำเนินคดีในศาลภายใน 10 วัน หลังจากนั้นหากจำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาล หรือไม่อาจมีการส่งหมายให้หัวหน้าศาลลูกขุน หรือหัวหน้าศาลชั้นต้นที่มีขอบเขตอำนาจจะมีคำสั่งให้ดำเนินคดีโดยไม่มีตัวจำเลย และภายหลังจากที่ได้มีคำสั่งให้มีการดำเนินคดีโดยไม่มีตัวจำเลย หากจำเลยมาปรากฏตัวต่อศาลภายใน 10 วัน (รวมทั้งสิ้น 20 วัน) ศาลก็ดำเนินคดีโดยไม่มีตัวจำเลยได้โดยถือว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย⁶⁸ ซึ่งศาลลูกขุนจะพิพากษาได้โดยไม่ต้องมีคณะลูกขุนและไม่มีการสืบพยาน แต่จะพิจารณาจากสำนวนการสอบสวนของผู้พิพากษาไต่สวนเท่านั้น และถ้าศาลตัดสินว่าจำเลยมีความผิดศาลจะลดโทษเพราะมีเหตุบรรเทาโทษไม่ได้ และในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย คำพิพากษาจะต้องนำลงในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 1 ฉบับ

⁶⁶ จาก การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย (น. 38), โดย กู๋เกียรติ เมืองสง, 2550, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

⁶⁷ André Vitu and Roger Merle, 2004. (อ้างถึงใน กู๋เกียรติ เมืองสง, 2550, น. 38)

⁶⁸ แหล่งเดิม.

ปิดไว้ที่บ้านจำเลยและที่ศาล⁶⁹ การดำเนินคดีโดยไม่มีตัวจำเลยในกรณีที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวซึ่งจะต้องคำพิพากษาโดยศาลถือว่าการฟังความทั้งสองฝ่ายแล้ว และในการพิจารณาคดีกรณีที่ผู้ต้องหาหลบหนี ในคดีแบบ Contumace การพิจารณาคดีจะกระทำในกระบวนการพิจารณาของศาลอาญาถูกขนตามปกติ การพิจารณานี้แตกต่างไปจากหลักการพิจารณาตามปกติ คือให้มีการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย แต่ไม่มีลูกขุนร่วมอยู่ในการพิจารณาคดีด้วย คำพิพากษาของศาลอยู่ภายใต้การตรวจสอบสำนวนทางเอกสาร โดยไม่มีการสืบพยานบุคคลวิธีพิจารณาจึงไม่ได้เป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย ไม่มีทนายที่จะมาโต้แย้งแทนผู้ที่หลบหนีที่ไม่อาจมาปรากฏตัวโดยที่ไม่มีเหตุอันสมควรหรือข้ออ้างใด ๆ ต่อข้อกล่าวหา⁷⁰

(2) การพิจารณาคดีในศาลมัชฌิมโทษและศาลลหุโทษ เมื่อได้รับแจ้งวันนัดพิจารณาคดีหรือจำเลยได้รับหมายเรียกแล้ว จำเลยต้องมาศาลเพื่อร่วมในการพิจารณาคดีและเพื่อให้มีการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย ตามหลักการพิจารณาคดีและสืบพยานต่อหน้าจำเลย หากจำเลยไม่มาศาลโดยไม่เข้าข้อยกเว้น แม้ทนายจำเลยมาศาล ศาลจะไม่รับฟังทนายจำเลย และศาลจะพิจารณาคดีลับหลังจำเลย แต่ถ้าจำเลยที่ไม่ไปศาลมีข้อแก้ตัวอันสมควรหรือพิสูจน์ได้ว่าตนไม่ทราบกำหนดนัดของศาล จะถือว่าคำพิพากษาได้ตัดสินไปโดยจำเลยขาดนัด และขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่ได้⁷¹

การพิจารณาคดีที่กระทำลับหลังจำเลยในกรณีที่จำเลยหลบหนีหรือไม่มาต่อผู้คดีนั้นสามารถกระทำได้ เพราะถือว่าจำเลยมีหน้าที่ต้องมาต่อผู้คดีเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตน หากจำเลยไม่มาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 627 – 21 เดิมถือว่าเป็นกบฏต่อกฎหมาย จะถูกพักการใช้สิทธิในฐานะพลเมืองและจะถูกยึดทรัพย์สินในระหว่างการได้สวน และต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิทางศาล ในระหว่างนั้นบุคคลที่พบเห็นจำเลยมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ทางการทราบถึงสถานที่ที่จำเลยหลบซ่อนตัวอยู่ อย่างไรก็ตาม ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ปัจจุบันได้มีการยกเลิกบทบัญญัติในหมวดการพิจารณาคดีโดยลับหลังจำเลย (Des contumaces) ตั้งแต่มาตรา 627–21 ถึงมาตรา 641 ทั้งหมดแล้ว โดยรัฐบัญญัติฉบับเลขที่ 2004-204 ลงวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 2004 หรือกฎหมายแปร์เบ็งสอง (La loi Perben II) รัฐบัญญัติฉบับปี ค.ศ. 2004 ถือว่าเป็นการปฏิรูปประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งหลังจากที่มีการปฏิรูปครั้งใหญ่เมื่อปี ค.ศ. 2000 ซึ่งการยกเลิกดังกล่าวเนื่องจากศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (ECHR) ได้พิพากษาลงโทษประเทศฝรั่งเศสเพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาประเทศฝรั่งเศส มาตรา 630 ได้ปฏิเสธการมีทนายความของจำเลยที่ไม่มาต่อผู้คดีในศาลด้วยตนเอง ศาล

⁶⁹ โกลเมน ภัทรภิรมย์. (2513). “การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส.” *อัยการนิเทศ*, 2(32), น. 181–182.

⁷⁰ André Vitu and Roger Merle, 2004. (อ้างถึงใน กู้เกียรติ เมืองสง, 2550, น. 39)

⁷¹ *การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส* (น. 181–182). เล่มเดิม.

สิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปเห็นว่าแม้ฝ่ายนิติบัญญัติจะสามารถกำหนดให้มีการพิจารณาคดีลับหลัง จำเลยที่ไม่มาต่อสู้อคดีโดยปราศจากเหตุผลอันชอบธรรมได้ แต่ฝ่ายนิติบัญญัติก็ไม่อาจลงโทษจำเลย ในกระบวนการวิธีพิจารณาโดยปฏิเสธสิทธิในการมีทนายความให้ความช่วยเหลือเขาในคดีได้ เพราะสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (a fair hearing)⁷²

ด้วยเหตุที่ประเทศฝรั่งเศสได้ยกเลิกบทบัญญัติของการพิจารณาพิพากษาคดีลับหลัง จำเลยแบบ contumace อย่างไรก็ดี ฝ่ายนิติบัญญัติได้ปรับปรุงแก้ไขกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแบบลับ หลังจำเลยเสียใหม่ให้สอดคล้องกับคำพิพากษาลงโทษประเทศฝรั่งเศสของศาลสิทธิมนุษยชนแห่ง ยุโรป โดยบัญญัติให้การพิจารณาคดีในกรณีที่ไม่มาปรากฏตัวในการต่อสู้อคดีโดยปราศจาก เหตุผลที่ชอบด้วยกฎหมายตั้งแต่เริ่มการพิจารณาคดีหรือการไม่มาศาลของจำเลยเกิดขึ้นในระหว่าง การพิจารณาคดีและศาลไม่อาจหยุดวิธีพิจารณาคดีไว้ได้จนกว่าจำเลยจะกลับมานั้น จำเลยสามารถมี ทนายความมาต่อสู้อคดีแทนจำเลยในศาลลูกขุนได้ (Court d'Assises) และองค์คณะของศาลลูกขุนที่ จะพิจารณาพิพากษาคดีในกรณีดังกล่าวจะประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพและลูกขุนเหมือนการ พิจารณาพิพากษาคดีในกรณีปกติ ซึ่งรูปแบบของการพิจารณาพิพากษาคดีลับหลังจำเลยแบบที่ แก้ไขปรับปรุงใหม่นี้ เรียกว่า “défaut criminel” มีบทบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 379-2 ถึง 379-6⁷³

3) การเพิกถอนคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลย

การเพิกถอนคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลยมีผลทำนองเดียวกับการขอพิจารณาคดี ใหม่เป็นไปตามหลักบุคคลไม่อาจถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดโดยไม่มีโอกาสต่อสู้ หรือโดยศาล ยังไม่ได้รับฟังข้อต่อสู้ของผู้ถูกกล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหาควรได้รับโอกาสที่จะให้การแสดง ความเห็นต่อข้อกล่าวหาก่อนที่คดีจะมีข้อยุติโดยคำพิพากษา ซึ่งเป็นสิทธิที่จะต่อสู้คดีของผู้ถูก กล่าวหาที่ศาลไม่อาจละเลยหรือปฏิเสธสิทธิดังกล่าวได้ นอกจากนี้การขอพิจารณาคดีใหม่เนื่องจาก การพิจารณาคดีที่ไม่มีตัวจำเลย มีเหตุผลมาจากการพิจารณาคดีที่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้ เห็นว่าไม่ควรพิพากษาคดีโดยไม่มีตัวจำเลย ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ได้มีโอกาส เสนอข้อต่อสู้ ซึ่งศาลที่ไม่มีโอกาสได้ฟังข้อต่อสู้ของเขาควรยึดการตัดสินคดีออกไปและทำทุกอย่าง เพื่อให้ได้ตัวจำเลยมาอยู่ร่วมในการพิจารณา ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับบทบัญญัติในอนุสัญญาของ ยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน มาตรา 6 ที่กำหนดให้ต้องมีการพิจารณาโดยฟังความทุก

⁷² คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 96 - 97). เล่มเดิม.

⁷³ แหล่งเดิม.

ฝ่าย รวมทั้งยังมีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มาตรา 14 ที่กำหนดหลักประกันสิทธิที่จะปรากฏตัวและเสนอข้อต่อสู้ด้วยตนเอง⁷⁴

การลงโทษผู้หลบหนี ถือว่าเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดภายใต้เงื่อนไขที่อาจมีการเพิกถอนได้ การเพิกถอนการลงโทษเนื่องจากคำพิพากษา กรณี Contumace จะมีขึ้นต่อเมื่อผู้หลบหนีมาปรากฏตัวภายในเวลาของอายุความการลงโทษหรือกรณีผู้หลบหนีผู้จับภายในอายุความลงโทษ เช่น กรณีที่เป็นโทษอาญาอุกฤษฏ์โทษที่มีอายุความ 20 ปี เป็นต้น การเพิกถอนคำพิพากษาเป็นกระบวนการไม่มีแบบพิธีอะไรมาก โดยจะมีการเริ่มพิจารณากันใหม่ด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามปกติโดยศาลที่มีลูกขุน การตัดสินใจจึงดำเนินการไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย⁷⁵ ซึ่งการยื่นคำร้องขอเพิกถอนคำพิพากษาลับหลังจำนวนนั้นสามารถทำได้ทั้งในส่วนคดีอาญาและคำขอในส่วนแพ่งภายใต้กำหนดอายุความคดีอาญา⁷⁶ การยกเลิกการลงโทษตามคำพิพากษาเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ แม้ตัวผู้หลบหนีเองก็ไม่อาจร้องขอให้คงไว้ซึ่งคำพิพากษาไม่เว้นแม้ส่วนที่เป็นผลดีแก่จำเลย แต่การพิจารณาคดีใหม่บางกรณีก็ย่อมมีข้อยกเว้น โดยการสืบพยานอาจทำได้ด้วยการอ่านบันทึกคำให้การหรือข้อซักถามที่เป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากไม่อาจให้พยานที่เสียชีวิตไปแล้วมาเบิกความได้⁷⁷

การเพิกถอนคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลยด้วยการขอพิจารณาคดีใหม่นี้ต้องกระทำภายใต้อายุความฟ้องร้อง หรืออาจกล่าวได้ว่าการลงโทษผู้หลบหนีตามคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลยนั้นไม่อาจถูกเปลี่ยนแปลงได้ถ้าผู้หลบหนีปล่อยให้อายุความฟ้องร้องล่วงเลยไปโดยมิได้ปรากฏตัว หรือเพราะเหตุที่ตายไปก่อนการเพิกถอนคำพิพากษา

4) ความสำคัญของการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย

ประธานศาลฎีกาฝรั่งเศสได้แสดงความคิดเห็นในการเสวนาหัวข้อเรื่องการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในยุโรป ซึ่งจัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยปารีส 2 เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 2005 ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในยุโรปสำหรับการอนุญาตให้ศาลพิจารณาคดีลับหลังจำเลยยังจำเป็นต้องมีอยู่ เพราะนอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อมิให้คดีขาดอายุความแล้ว ยังเป็นการบรรเทาความเสียหายและความทุกข์ทรมานของผู้เสียหายที่ได้รับจากการกระทำความผิด โดยไม่รู้ว่าคดีจะเริ่มการพิจารณาได้เมื่อไร และตนและผู้ใกล้ชิดจะได้รับช่วยเหลือความเสียหายและความทุกข์ทรมานประการใด トラบเท่าเวลาที่คดียังไม่สามารถเริ่มการพิจารณาคดีได้ เพราะทางการไม่

⁷⁴ André Vitu and Roger Merle, 2004. (อ้างถึงใน กู๋เกียรติ เมืองสง, 2550, น. 40)

⁷⁵ แหล่งเดิม.

⁷⁶ Code de procédure Pénale Article 492.

⁷⁷ André Vitu and Roger Merle, 2004. (อ้างถึงใน กู๋เกียรติ เมืองสง, 2550, น. 41)

สามารถนำตัวจำเลยมาดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ ดังนั้น การปฏิเสธกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญา
ลับหลังจำเลยในกรณีที่จำเลยไม่มาต่อสู้คดีโดยปราศจากเหตุผลเช่นนี้จึงไม่ต่างอะไรกับการปฏิเสธ
ความยุติธรรม และเป็นการแสดงให้เห็นถึงความไม่สามารถของรัฐในการลงโทษอาชญากรรมบาง
รายได้โดยสิ้นเชิง⁷⁸

⁷⁸ คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
(น. 98 - 99). เล่มเดิม.

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบ ความสำคัญ การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ หลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และการพิจารณาคดีลับหลัง จำเลยกับการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและมูลความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลความผิดทางอาญา ซึ่งการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ขั้นตอน ในการดำเนินการโดยเปรียบเทียบได้กับการสอบสวนข้อเท็จจริงของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ก็จะมีความแตกต่างกันในหลายด้าน เช่น ในด้านลักษณะคดี โดยการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นคดีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำ ความผิดทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่วนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนเป็นคดีความผิดอาญาโดยทั่วไป เป็นต้น และด้วยเหตุที่มีความแตกต่างกัน เป็นเหตุให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จำเป็นต้องมีวิธีการที่มีความพิเศษแตกต่างต่างไปจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการดำเนินคดีประเภทดังกล่าว และให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และการสอบสวนของพนักงานสอบสวนต่างก็มีความมุ่งหมายที่เหมือนกัน คือ มุ่งหมายที่จะรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อทราบข้อเท็จจริงและพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาเหมือนกัน และสิ่งที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุดในการดำเนินการไม่ว่าจะเป็นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ซึ่งถือว่าการดำเนินคดีอาญา คือ การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา

ขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่ง คือ การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา นอกจากนี้ขั้นตอนในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ หลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย ซึ่งถือว่า

เป็นหลักการสำคัญที่คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญา อย่างไรก็ตาม บางกรณีการต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดีก็อาจมีปัญหาในการดำเนินคดีได้ หากผู้ถูกกล่าวหา หลบหนีหรือไม่มาศาลตามหมายเรียก ซึ่งเป็นเหตุให้ไม่สามารถดำเนินคดีต่อไปได้เนื่องจากไม่มีตัว ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยเพื่อยื่นฟ้องต่อศาลต่อไป ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีข้อยกเว้นหลักดังกล่าว โดยอาจนำหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยมาใช้เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจ ถึงหลักการเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหา การถามคำให้การ หลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี และหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย อันจะทำให้ปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาได้อย่างถูกต้องและเป็น การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่างแท้จริง ทั้งยังเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินคดี ที่ต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหา จึงต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎี พัฒนาการ และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งระเบียบ แนวทางปฏิบัติ กับเรื่องดังกล่าว

4.1 วิเคราะห์หลักกฎหมายเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหา การถามคำให้การ การมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการ ฟ้องคดี และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย

ประเทศไทยเป็นประเทศแรกในเอเชียที่ยอมรับและได้ลงมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชน เมื่อปี พ.ศ. 2491 ซึ่งมีมติดังกล่าวเป็นการแสดงออกของสังคมโลกว่ามนุษย์ทุกคน มีสิทธิที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและเป็นสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน¹ โดยหลังจากที่ประเทศ ไทยได้ลงมติรับรองปฏิญญาสากลดังกล่าว ก็ได้มีการนำมาบัญญัติไว้ในกฎหมายภายในของ ประเทศไทยหลากหลายฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา เป็นต้น ซึ่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้กำหนดเกี่ยวกับสิทธิและ เสรีภาพของประชาชนไว้หลายเรื่อง แต่เรื่องที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย คือการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับทราบ ข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาเป็นบุคคล ที่ถูกระทบสิทธิเสรีภาพโดยตรงจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่ว่าจะเป็นการถูกใช้ มาตรการบังคับ การลิดรอนสิทธิและเสรีภาพ หรืออาจจะต้องได้รับโทษในทางอาญา นอกจากนี้ การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาอีกกรณีหนึ่ง ก็คือ การมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดีอาญา หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย ซึ่งการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ จะต้องต้องมีตัว

¹ จาก ศักดิ์ศรีและความยุติธรรมสำหรับทุกคนเสียของเราที่ได้ยินบนแผ่นดินไทย (น. 5), โดย สำนักงาน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2551, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยมาศาลเสมอ เป็นหลักประกันที่สำคัญที่จะทำให้จำเลยอยู่ร่วมด้วยในการพิจารณาคดีอาญา จึงได้มีการบัญญัติถึงสิทธิดังกล่าว

4.1.1 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ

4.1.1.1 รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดรายละเอียดของสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้หลายมาตรา เช่น มาตรา 237, มาตรา 241 และมาตรา 243 เป็นต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

มาตรา 237 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้ โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ โดยไม่ชักช้า ก็จะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรกและผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ต้องนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน...”

มาตรา 241 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้...”

มาตรา 243 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา

ถ้อยคำของบุคคลซึ่งเกิดจากการจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ถูกทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติถึงรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมไว้อย่างละเอียดและชัดเจน โดยถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่รับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไว้มากที่สุด² แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองและการปกครองของไทย ทำให้มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ขึ้น ซึ่งในเรื่องของสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้รับรองไว้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

² จาก ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) (น. 106), โดย มานิตย์ จุมปา, 2551, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2550 ไม่ได้ตัดทอนในเรื่องดังกล่าวออกแต่อย่างใด เพียงแต่บัญญัติให้หลักการที่มีอยู่เดิมมีความกระชับ และจัดประเภทของสิทธิและเสรีภาพเอาไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ³

เกี่ยวกับสิทธิในการบวนการยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ไม่ได้กำหนดรายละเอียดของสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้อย่างเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หากแต่เพียงกำหนดหลักการอันเป็นสาระสำคัญไว้ในรัฐธรรมนูญ เพราะรายละเอียดได้มีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว อีกทั้งหากมีการบัญญัติรายละเอียดไว้ในรัฐธรรมนูญ จะทำให้มีการปรับปรุงเพื่อเพิ่มสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมกระทำการได้ยาก นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังได้เพิ่มหลักการในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิ และจะต้องมีการตรากฎหมายเพื่อกำหนดรายละเอียดในแต่ละเรื่องตามขอบเขตที่กำหนดไว้ ซึ่งจะทำให้การปรับปรุงการคุ้มครองสิทธิของประชาชนให้เหมาะสมได้เมื่อมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญว่าการใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ องค์กรฝ่ายบริหาร องค์กรฝ่ายตุลาการ และองค์กรตามรัฐธรรมนูญ จะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ซึ่งสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ จะโดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครอง และผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรง ในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง⁵ ซึ่งการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวอาจทำได้ เว้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือบัญญัติเป็นกฎหมายหรือออกกฎโดยชัดแจ้งก่อนจึงจะจำกัดสิทธิของบุคคลตามรัฐธรรมนูญได้ กล่าวคือ การตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะกระทำได้เฉพาะกรณีที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ หรือระบอบบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้น⁶ และการนำมาใช้ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นและความเหมาะสมในการกระทำนั้น ๆ ด้วย อีกทั้งจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพไม่ได้ และการบัญญัติกฎหมายหรือการออก

³ แหล่งเดิม.

⁴ คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ. *สาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พร้อมตารางเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช 2540 ฉบับปรับปรุงความคิดเห็น, 2550.* (อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา, 2551, น. 140)

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, มาตรา 26 และมาตรา 27.

⁶ จาก *ประมวลเหตุการณ์การจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550* (น. 197-198), โดย คณะกรรมการศึกษาประเด็นการยกร่างรัฐธรรมนูญสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2551, กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

กฎจำกัดสิทธิเสรีภาพต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย⁷

บุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ซึ่งการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องของเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม การศึกษาอบรม เป็นต้น จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีความแตกต่างกันในสาระสำคัญตามลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งความเสมอภาคดังกล่าวเป็นหลักประกันสิทธิของบุคคลในสังคมว่าต้องได้รับการปฏิบัติทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันจะเลือกปฏิบัติไม่ได้⁸

ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด โดยก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้⁹ ซึ่งถือว่าเป็นหลักประกันในทางกฎหมายว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์หากไม่มีการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาให้ชัดเจนก่อน เป็นการป้องกันการใช้อำนาจรัฐต่อบุคคลที่ถูกกล่าวหาเกินความจำเป็น และเพื่อให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาสามารถนำเสนอข้อเท็จจริงในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ในฐานะที่เป็นผู้บริสุทธิ์

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับทราบข้อกล่าวหา และการถามคำให้การไว้ในภาพรวม ซึ่งปรากฏในมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ดังนี้

“มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

(2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอการนำเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, มาตรา 29.

⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, มาตรา 30.

⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, มาตรา 39 วรรค2 และวรรคท้าย.

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว...”

มาตรานี้เป็นการประกันสิทธิของบุคคลที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เมื่อพิจารณาตาม (4) ที่กำหนดให้ผู้ต้องหาสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง และตาม (7) ที่กำหนดให้ผู้ต้องหาสิทธิได้รับการสอบสวนที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร จะเห็นได้ว่า การสอบสวนที่ถูกต้องนั้นได้ถูกกำหนดรายละเอียดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 134 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ผู้ต้องหายังมีโอกาสที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการดำเนินคดีอาญา เมื่อผู้ต้องหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและมีการถามคำให้การผู้ต้องหาแล้ว ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะแก้ข้อกล่าวหาและแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ อีกทั้งการถามคำให้การยังได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 134/1 ถึงมาตรา 134/4 และมาตรา 135 ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการอย่างระมัดระวัง ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

4.1.1.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่กำหนดวิธีการดำเนินคดีอาญา ตั้งแต่เมื่อเกิดการกระทำความผิดอาญาจนกระทั่งศาลมีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือคดีเสร็จไปโดยประการอื่นด้วยสาเหตุตามกฎหมาย หรือด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เริ่มบังคับใช้เมื่อปีพุทธศักราช 2478 และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง จนถึงปัจจุบัน โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บังคับใช้ในปัจจุบัน ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา เมื่อปีพุทธศักราช 2547 ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พุทธศักราช 2547 และเหตุที่ต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับ ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญา ไว้หลายประการ อาทิเช่น การจับกุมหรือคุมขังบุคคล ผู้ต้องหาต้องมีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวน คดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ โดยผู้ถูกกล่าวหาได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1) ชั้นจับกุม

มาตรา 83 “ในการจับนั้น เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับ นั้นว่าเขาต้องถูกจับ แล้วส่งให้ผู้ถูกจับ ไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับ พร้อมด้วยผู้จับ เว้นแต่สามารถนำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้น ให้นำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบดังกล่าว แต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป

ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับ ให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษานายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถดำเนินการได้ โดยสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับ หรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี ในกรณีนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นบันทึกการจับดังกล่าวไว้ด้วย

ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับ หรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่า ที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น”

ในชั้นการจับกุม กฎหมายได้คุ้มครองสิทธิของบุคคลผู้ถูกจับ โดยผู้จับต้องแจ้งแก่ผู้ถูกจับว่าเขาต้องถูกจับกุม ซึ่งเหตุที่ต้องมีการแจ้งดังกล่าวเนื่องจากกรณีอาจเป็นไปได้ว่ามีการจับกุมบุคคลผิดตัว เช่น การจับกุมบุคคลฝาแฝด หากไม่แจ้งก็ถือว่าเป็นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายว่าด้วยการจับกุมบุคคล¹⁰

เมื่อเจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับให้แสดงหมายจับต่อผู้ถูกจับ โดยเหตุที่ต้องแสดงหมายจับนั้นก็เพื่อยืนยันว่าผู้ถูกจับได้กระทำการที่มีการกล่าวหาว่าเป็นความผิดอาญาโดยได้รับแจ้งจากเจ้าพนักงานเป็นลายลักษณ์อักษร และหมายจับดังกล่าวได้มีคำสั่งโดยศาลซึ่งมีความน่าเชื่อถือ อีกทั้งมีเหตุผลอันสมควรเชื่อได้ว่าผู้ถูกจับน่าจะได้กระทำความผิดจริง และมีการแจ้งสิทธิด้วยวาจาว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ สิทธิที่จะได้พบและปรึกษาทนายความ และถ้าผู้ถูกจับจะแจ้งให้ญาติทราบก็ให้ดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี ซึ่งในส่วนนี้ถือว่าเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ จากเดิมก่อนมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ปีพุทธศักราช 2547 ที่เจ้าพนักงานผู้จับมีหน้าที่แจ้งผู้ถูกจับทราบว่าจะต้องถูกจับกุมเท่านั้น แต่เมื่อแก้ไขเพิ่มเติมแล้วได้เพิ่มหลักการเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ในชั้นจับกุม ซึ่งถือว่าเป็นการประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตั้งแต่ชั้นจับกุม และสอดคล้องกับหลักฟังความทุกฝ่าย เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับในเบื้องต้น และมีผลให้ผู้ถูกจับทราบถึงสิทธิของตนก่อนที่จะทำการสอบถามคำให้การ ทำให้ผู้ถูกจับสามารถใช้สิทธิของตนได้ทันทีจึงเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับได้ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) ชั้นรับมอบตัวผู้ถูกจับ

มาตรา 84 “เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับต้องเอาตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 โดยทันทีและเมื่อถึงที่นั้นแล้ว ให้ส่งตัวผู้ถูกจับแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจของที่ทำการของพนักงานสอบสวนดังกล่าว เพื่อดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นแจ้งข้อกล่าวหา และรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ ถ้ามีหมายจับให้แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบและอ่านให้ฟังและมอบสำเนาบันทึกการจับแก่ผู้ถูกจับนั้น

¹⁰ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 349), โดย คณิต ณ นคร, 2555, กรุงเทพฯ : วิทยุชน.

(2) ในกรณีที่ราษฎรเป็นผู้จับ ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวบันทึกชื่อ อาชีพ ที่อยู่ของผู้จับ อีกทั้งข้อความและพฤติการณ์แห่งการจับนั้นไว้ และให้ผู้จับลงลายมือชื่อกำกับไว้เป็นสำคัญ เพื่อดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ และแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้...

ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ถูกจับให้ไว้ต่อเจ้าพนักงานผู้จับ หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในชั้นจับกุมหรือรับมอบตัวผู้ถูกจับ ถ้าถ้อยคำนั้นเป็นคำรับสารภาพของผู้ถูกจับว่าตนได้กระทำความผิด ห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน แต่ถ้าเป็นถ้อยคำอื่นจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับได้ต่อเมื่อ ได้มีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือตามมาตรา 83 วรรคสอง แก่ผู้ถูกจับ แล้วแต่กรณี”

เมื่อทำการจับกุมแล้วกฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับ ต้องนำผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 โดยทันที แสดงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกจับ และเมื่อนำผู้ถูกจับส่งแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจของที่ทำการของพนักงานสอบสวนดังกล่าว ก็จะมีการดำเนินการ โดยแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

กรณีแรก เป็นกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ โดยกฎหมายได้กำหนดให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นต้องแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ และหากมีหมายจับให้แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบและอ่านให้ฟัง และมอบสำเนาบันทึกการจับแก่ผู้ถูกจับนั้น ซึ่งการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นนี้ถือว่าเป็นการแจ้งข้อกล่าวหาซ้ำเป็นครั้งที่สอง จากการแจ้งข้อกล่าวหาครั้งแรกในชั้นจับกุม โดยเป็นการแจ้งข้อกล่าวหาก่อนเข้าสู่กระบวนการสอบสวน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกจับได้รับทราบข้อกล่าวหาอีกครั้ง เหตุเพราะการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นจับกุมอาจเกิดความบกพร่องไม่ครบถ้วนได้ เนื่องจากในทางปฏิบัติสถานการณ์ขณะทำการจับกุมอาจมีการตื้อสนอกจากนี้เจ้าพนักงานผู้ทำการจับกุมอาจเป็นเจ้าพนักงานที่ไม่ได้ขอออกหมายจับ หรือไม่ทราบการกระทำผิดของผู้ถูกจับทั้งหมด ก็ทำให้ไม่สามารถแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกจับได้อย่างครบถ้วนเมื่อผู้ถูกจับมายังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแล้ว การแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นนี้ก็จะดำเนินการโดยไม่มี ความซุหลมุนไม่เร่งรีบ และดำเนินการโดยเจ้าพนักงานที่ทราบรายละเอียดในการกระทำความผิด ซึ่งการแจ้งข้อกล่าวหาในกรณีดังกล่าวเป็นการแก้ปัญหาการแจ้งข้อกล่าวหาโดยไม่ครบถ้วนของเจ้าพนักงานในชั้นจับกุมได้

กรณีที่สอง ในกรณีที่ราษฎรเป็นผู้จับ ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับ สอบข้อเท็จจริงจากผู้จับ โดยบันทึกชื่อ อาชีพ ที่อยู่ของผู้จับ อีกทั้งข้อความและพฤติการณ์

แห่งการจับนั้นไว้ และให้ผู้จับลงลายมือชื่อกำกับไว้เป็นสำคัญ ซึ่งเหตุที่ต้องสอบข้อเท็จจริงจากผู้จับ ก็เพื่อจะได้ทราบข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกิดขึ้นทั้งหมด และนำมาพิจารณาว่าการกระทำของผู้ถูกจับเข้าองค์ประกอบของการกระทำที่เป็นความผิดอาญาหรือไม่ ซึ่งหากเข้าองค์ประกอบดังกล่าว ก็จะดำเนินการแจ้งข้อหาและรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบต่อไป นอกจากนี้ เจ้าพนักงานต้องแจ้งให้แก่ผู้ถูกจับทราบด้วยว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ซึ่งถือว่าเป็นการแจ้งสิทธิอีกครั้งในชั้นรับมอบตัวผู้ถูกจับ

บทบัญญัติมาตรา 84 เป็นการแจ้งรายละเอียดข้อเท็จจริงแห่งการกระทำความผิดอันเป็นสาเหตุแห่งการถูกจับกุมให้ผู้ถูกจับทราบ และเป็นการแจ้งสิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกจับ แต่ยังไม่มีการสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งการสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหาจะเกิดขึ้นในชั้นสอบสวน ในชั้นนี้เป็นเพียงการถามรายละเอียดในเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ระบุและแสดงถึงสถานะของบุคคล อย่างไรก็ตามในมาตรา 84 วรรคท้าย ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการรับฟังถ้อยคำของผู้ถูกจับในชั้นจับกุมและชั้นรับมอบตัวผู้ถูกจับไว้ว่า “ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ถูกจับให้ไว้ต่อเจ้าพนักงานผู้จับ หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในชั้นจับกุมหรือรับมอบตัวผู้ถูกจับ ถ้อยคำนั้นเป็นคำรับสารภาพของผู้ถูกจับว่าตนได้กระทำความผิด ห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน แต่ถ้าเป็นถ้อยคำอื่น จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับได้ต่อเมื่อได้มีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือตามมาตรา 83 วรรคสอง แก่ผู้ถูกจับ แล้วแต่กรณี” ซึ่งเป็นหลักในการห้ามรับฟังคำรับสารภาพในชั้นจับกุมและชั้นรับมอบตัวผู้ถูกจับ โดยมุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกจับ และมีความมุ่งหมายที่จะขกเลิกวิธีที่มักปฏิบัติในชั้นจับกุม คือดำเนินการให้มีการรับสารภาพในชั้นจับกุมโดยบันทึกถ้อยคำต่าง ๆ ไว้ ซึ่งคำรับสารภาพดังกล่าวกฎหมายห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิด อย่างไรก็ตามกฎหมายก็ยอมที่จะรับฟังถ้อยคำอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คำรับสารภาพเป็นพยานหลักฐานได้ เมื่อได้มีการแจ้งสิทธิตามมาตรา 84 วรรคหนึ่ง หรือตามมาตรา 83 วรรคสอง แก่ผู้ถูกจับ แล้วแต่กรณี ซึ่งถ้อยคำอื่น ๆ นี้ เช่น ถ้อยคำที่เป็นการให้การภาคเสธหรือคำให้การขัดทอดผู้ร่วมกระทำผิดคนอื่น เป็นต้น¹¹

3) ชั้นสอบสวน

มาตรา 134 “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ

¹¹ จาก *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง)* (น. 158), โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2555, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ

การแจ้งข้อหาตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา

ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อกล่าวหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้

...

ในการดำเนินคดีอาญา ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิต่าง ๆ ที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ผู้ถูกกล่าวหาจึงต้องได้รับทราบว่าตนเองถูกกล่าวหาว่าอย่างไร เพื่อจะได้มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย โดยมาตรา 134 ได้รับการแก้ไขเมื่อปีพุทธศักราช 2547 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติวรรคแรกว่า ให้แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ แสดงว่าฝ่ายนิติบัญญัติให้ความสำคัญของการแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่มีการกล่าวหา โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบเป็นลำดับแรก ก่อนที่จะมีการแจ้งข้อหา¹² ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดี และเป็นสาระสำคัญที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติ ซึ่งการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบนั้นเป็นขั้นตอนแรกตามกฎหมายบังคับให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติก่อนที่พนักงานสอบสวนจะสอบคำให้การจากผู้ถูกกล่าวหา เพื่อที่พนักงานสอบสวนจะได้บันทึกถ้อยคำของผู้ถูกกล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ หากพนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติหรือปฏิบัติไม่ถูกต้อง ก็จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถรับทราบข้อกล่าวหา หรือได้รับทราบข้อกล่าวหาอย่างไม่ถูกต้อง เป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีตามกฎหมายได้อย่างเต็มที่ เป็นการกระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง

การแจ้งข้อกล่าวหานั้น หมายถึงการแจ้งข้อเท็จจริงทั้งหลายพร้อมรายละเอียดที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหาได้เป็นผู้กระทำ และฐานความผิดที่อ้างว่าเกิดจากข้อเท็จจริงตามที่กล่าวหา¹³ โดยการแจ้งข้อกล่าวหานั้น มีความประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาให้สามารถทราบพฤติการณ์ที่ตน

¹² จาก คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 3 การสอบสวน มาตรการบังคับในคดีอาญา (น. 138), โดย อุทัย อาทิวา, 2555, กรุงเทพฯ : วิ.เจ.พรินติ้ง.

¹³ จาก คำอธิบายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) (น. 103), โดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2548, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดให้มีความชัดเจนมากขึ้น แม้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะไม่รู้หรือเข้าใจกฎหมายก็ตาม ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่ผู้ถูกกล่าวหาผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ ซึ่งการแจ้งข้อกล่าวหาและเป็นหลักการทำนองเดียวกับที่กฎหมายกำหนดให้ศาลต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังในชั้นพิจารณาตามมาตรา 172 วรรคสองนั่นเอง¹⁴

มาตรา 134 ได้กำหนดวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ โดยเห็นว่าเมื่อจะมีการแจ้งข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าพนักงานสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนจะถามรายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้ถูกกล่าวหา เช่น ชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล และสิ่งอื่น ๆ เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ที่จะทำการสอบถามคำให้การนั้น เป็นผู้ถูกกล่าวหาที่แท้จริง¹⁵ และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ จากนั้นพนักงานสอบสวนก็จะทำการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหาโดยเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานอันเป็นประโยชน์แก่ตนเอง ซึ่งการสอบสวนนั้นหากยังไม่ได้สอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ก็จะถือว่าไม่ได้ว่าการสอบสวนเสร็จสมบูรณ์ แม้มาตรา 130 จะได้กำหนดว่าการสอบสวนสามารถกระทำได้โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยก็เป็นเพียงการกำหนดวิธีการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดเพื่อสนับสนุนว่าผู้ถูกกล่าวหาน่าจะได้กระทำความผิดตามที่กล่าวหาจริงเท่านั้น ซึ่งตามวรรคสองของมาตรา 134 ได้กำหนดไว้สอดคล้องกับหลักการรวบรวมพยานหลักฐานก่อนการแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา โดยกำหนดว่าการแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกกล่าวหาต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดด้วย เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้นการสอบสวนที่เสร็จสมบูรณ์อันจะทำให้พนักงานอัยการสามารถฟ้องคดีได้ตามมาตรา 120 นั้น จะต้องมีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาก่อน ซึ่งหากไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา จะเป็นผลให้การสอบสวนเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย¹⁶ และทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง

การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ตัวผู้ถูกกล่าวหาต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าพนักงานสอบสวน หากไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหามาปรากฏต่อหน้าพนักงานสอบสวน ก็ไม่อาจแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาได้ ดังนั้นการมาปรากฏตัวของผู้ถูกกล่าวหาถือว่าเป็นสาระสำคัญของการสอบสวน โดยกฎหมายได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจ

¹⁴ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ภาค 1-2 (มาตรา 2-157) (น. 254-255), โดย ธานิส เกศพิทักษ์, 2551, กรุงเทพฯ : สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

¹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง) (น. 232). เล่มเดิม.

¹⁶ แหล่งเดิม.

ออกหมายเรียกผู้ถูกกล่าวหาเนื่องในการสอบสวนได้¹⁷ หากผู้ถูกกล่าวหาจัดขึ้นไม่มาตามหมายเรียกหรือการเรียกนัดโดยไม่มีเหตุอันควร กฎหมายให้สันนิษฐานว่าผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนีและเป็นกรณีมีเหตุที่จะขอออกหมายจับได้¹⁸

ในการสอบถามคำให้การผู้ต้องหา ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้ทนายความหรือบุคคลซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้¹⁹ และพนักงานสอบสวนต้องทำการแจ้งสิทธิให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนเริ่มถามคำให้การ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดไว้ ดังนี้

มาตรา 134/4 “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

...

เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่งหรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้”

บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการแนะนำ ตักเตือน และเป็นการบัญญัติให้สอดคล้องกับหลักการที่บุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์กับตนเอง “หลักการมิแรนด้า (Miranda Rule)”²⁰ โดยพนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติก่อนเริ่มถามคำให้การและแจ้งผู้ถูกกล่าวหาว่ามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ซึ่งการแจ้งดังกล่าวทำให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถตัดสินใจได้ว่าตนเองจะให้หรือไม่และการให้การของตนเองนั้นจะเป็นผลดีต่อตนเองหรือไม่ ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ก่อนเริ่มถามคำให้การที่สำคัญ ซึ่งผลของการไม่แจ้งสิทธิดังกล่าวตามวรรคท้ายของมาตรา 134/4 ก็มีผลทำให้ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ถูกกล่าวหาได้ให้ไว้ก่อนการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 52.

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 66.

¹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 134/3.

²⁰ คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ภาค 1-2 (มาตรา 2-157) (น. 316), เล่มเดิม.

ไม่ได้ เพื่อเป็นการประกันสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ในชั้นสอบสวน มาตรา 135 ได้กำหนดข้อห้ามของพนักงานสอบสวนไว้ว่า

มาตรา 135 “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้การใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา”

ในระหว่างการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 135 โดยถือว่าเป็นหลักประกันในการตัดสินใจที่จะให้การของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิและเสรีภาพที่ละเมิดมิได้ ซึ่งถ้อยคำในกฎหมาย เช่น ให้คำมั่น ชูเชิญ หลอกลวง นั้น เป็นเพียงการยกตัวอย่างการกระทำที่ไม่ชอบของพนักงานสอบสวน ซึ่งการกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ มีความหมายกว้างและสามารถตีความมากกว่าที่ยกตัวอย่างในมาตรา 135 ได้ เช่น กรณีที่ศาลสูงสุดสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้วินิจฉัยในคดีหนึ่งว่า “การที่ผู้ต้องหายอมรับสารภาพต่อตำรวจ หลังจากที่ถูกสอบปากคำอยู่นานถึง 30 ชั่วโมง โดยผู้ต้องหาไม่มีโอกาสได้หลับได้นอนเลยนั้น เป็นการละเมิดต่อเสรีภาพในการตัดสินใจของผู้ต้องหา”²¹ ซึ่งผลของการที่พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยฝ่าฝืนมาตรา 135 ก็ไม่อาจอ้างเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 226/1²²

การไม่แจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 134 มีผลให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย²³ และพนักงานอัยการฟ้องคดีนั้นไม่ได้²⁴ ตามนัยแห่งมาตรา 120 ซึ่งห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน โดยการแจ้งข้อกล่าวหาและการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาถือว่าเป็นเนื้อหาสำคัญของการสอบสวนตามนัยความหมายของมาตรา 120 เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหาได้ แม้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะให้การหรือไม่ให้การก็ตาม แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเต็มใจให้การแล้ว ก็เป็นการป้องกันความผิดพลาดของการสอบสวนคดีและเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตั้งแต่ชั้นสอบสวนซึ่งถือว่าเป็นขั้นต้นของกระบวนการยุติธรรมได้

²¹ BGHSt. 13, 60

Vgl. Klaus Roxin, Strafverfahrensrecht : Prüfe Dein Wissen, Rechtsfälle in Frage und Antwort, Haft 11, 7. Auflage München 1977, S. 46 (อ้างถึงใน คณิต ณ นคร, 2555, น. 145-146)

²² คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ภาค 1-2 (มาตรา 2-157) (น. 327), เล่มเดิม.

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง) (น. 232), เล่มเดิม.

²⁴ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 197), เล่มเดิม.

อย่างไรก็ตามท่านอาจารย์ธานีศ เกศวพิทักษ์ มีความเห็นว่า “สำหรับหลักเกณฑ์ตาม มาตรา 134 เฉพาะที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ เป็นหลักการ เดิม ซึ่งต้องถือว่าเป็นสาระสำคัญของการสอบสวนหากขาดตกบกพร่องไปย่อมทำให้การสอบสวน เสียไปทั้งหมดและทำให้พนักงานอัยการ ไม่มีอำนาจฟ้องตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ 1250/2521 (ประชุมใหญ่) แต่ขั้นตอนและรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการแจ้งข้อหาตามมาตรา 134 ที่เพิ่มเติมขึ้น ใหม่ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานจนมีหลักฐานตาม สมควรว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้กระทำผิดตามข้อกล่าวหาอันก็ดี การที่พนักงานสอบสวนต้องแจ้ง ถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำผิดให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบด้วย ก็ดี การที่พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่จะแก้ข้อกล่าวหาและแสดงข้อเท็จจริง อันเป็นประโยชน์แก่ตนเองก็ดี เป็นการบัญญัติเสริมเพิ่มเติมขึ้นจากหลักการของมาตรา 134 เดิม ล้วนเป็นรายละเอียดที่กฎหมายเพิ่มเติมขึ้นให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติเพื่อสนับสนุนหลักการ แจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบมีความสมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น น่าจะมีใช้สาระสำคัญถึงขนาด ที่พนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติ หรือปฏิบัติผิดพลาดบกพร่องแล้วจะทำให้การสอบสวนเสียไป ทั้งหมด อันจะส่งผลต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการตามมาตรา 120 แต่อย่างไร นอกจากนั้นหาก เปรียบเทียบถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในรายละเอียดวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาดังกล่าวกับ การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 134/1 ถึงมาตรา 134/4 แล้วจะเห็นว่าผลของการที่ พนักงานสอบสวนฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติมาตรา 134/1 ถึงมาตรา 134/4 ดังกล่าว น่าจะส่งผลเสียหาย ต่อการสอบสวนทั้งสำนวนมากกว่าการที่พนักงานสอบสวนเพียงแต่มิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตาม รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาที่กฎหมายบัญญัติในมาตรา 134 เสียอีก ดังนั้นเมื่อการ สอบสวนที่กระทำโดยฝ่าฝืนมาตรา 134/1 ถึงมาตรา 134/4 มิได้ทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด และไม่มีผลทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง ก็น่าจะตีความว่าการที่พนักงานสอบสวนมิได้ ปฏิบัติหรือปฏิบัติไม่ถูกต้องครบถ้วนในรายละเอียดแห่งวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาตามมาตรา 134 ที่ แก้ไขใหม่นั้น ไม่น่าจะส่งผลทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมดเช่นกัน อีกทั้งหากตีความว่าเพียงแต่ พนักงานสอบสวนมิได้แจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่า ผู้ต้องหากระทำผิด มีผลถึงขนาดทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมดและพนักงานอัยการไม่มีอำนาจ ฟ้อง ซึ่งศาลต้องพิพากษายกฟ้อง โจทก์ปล่อยตัวผู้กระทำผิดไปทั้ง ๆ ที่พยานหลักฐานอื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้องในคดีนั้นมีน้ำหนักมั่นคงรับฟังเชื่อถือได้โดยปราศจากข้อสงสัยก็จะเกิดผลกระทบต่อ ความยุติธรรมที่ควรจะเป็นได้ โดยเฉพาะหากเป็นคดีอาญาร้ายแรง ซึ่งจะเป็นการตีความกฎหมาย โดยให้น้ำหนักหรือความสำคัญแก่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ

มากจนเกินไปหรือไม่ ทั้งนี้เพราะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ (Procedural law) มิใช่เนื้อแท้ของกฎหมายเหมือนกฎหมายอาญาสารบัญญัติ (Substantive law)”²⁵

4.1.1.3 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 และระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555

เดิมคดีเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ได้ใช้กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาตามปกติ โดยใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดี แต่การดำเนินคดีดังกล่าวไม่ได้ผลมากนัก เนื่องจากคดีเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการมีความแตกต่างไปจากคดีอาญาโดยทั่วไป เช่น มีการปกปิดการกระทำความผิดหรือหลีกเลี่ยงเพื่อไม่ให้พยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดมาเกี่ยวข้องกับตนเอง โดยอาศัยอำนาจในตำแหน่งหน้าที่ราชการหรืออิทธิพลทางการเมือง มีการกระทำความผิดที่ซับซ้อน ซึ่งเหตุดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถใช้วิธีพิจารณาความอาญาตามปกติ เพื่อดำเนินคดีประเภทดังกล่าวกับผู้กระทำความผิดได้ ต่อมาเมื่อได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงได้มีการบัญญัติให้มีคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ซึ่งได้มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐหลายประการ คือ อำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทั้งทำความเข้าใจเสนอต่อวุฒิสภาเพื่อถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งดำรงตำแหน่งระดับสูงออกจากตำแหน่ง อำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทั้งทำความเข้าใจเพื่อส่งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีอาญาต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายผิดปกติกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม และตรวจสอบความถูกต้องและความมีอยู่จริงของทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง²⁶ ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวเรื่อยมาจนกระทั่งได้มีการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

²⁵ คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ภาค 1-2 (มาตรา 2-157) (น. 259-261), เล่มเดิม.

²⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 19 (1) (2) (3).

2550 จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 โดยมีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 เพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ในเรื่องของการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 เมื่อได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขในเรื่องดังกล่าวแต่อย่างใด แต่ได้มีการออกระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ขึ้นใหม่ เพื่อกำหนดวิธีการขั้นตอนในการปฏิบัติงานด้านการไต่สวนข้อเท็จจริงให้มีความชัดเจนและถูกต้องมากยิ่งขึ้น ซึ่งในขั้นนี้จะกล่าวถึงการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ตามกฎหมายและระเบียบดังกล่าว

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้กำหนดเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาไว้ ซึ่งในขั้นนี้จะกล่าวถึงบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ

มาตรา 47 บัญญัติว่า “ในการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงให้แจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและกำหนดระยะเวลาตามสมควรที่ผู้ถูกกล่าวหาจะมาชี้แจงข้อกล่าวหาแสดงพยานหลักฐานหรือนำพยานบุคคลมาให้ปากคำประกอบการชี้แจง

ในการชี้แจงข้อกล่าวหาและการให้ปากคำของผู้ถูกกล่าวหา ให้มีสิทธินำทนายความหรือบุคคลซึ่งไว้วางใจเข้าฟังในการชี้แจงหรือให้ปากคำของตนได้”

เป็นมาตราที่อยู่ในหมวดว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นการกำหนดว่าในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้มีการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและกำหนดระยะเวลาตามสมควร เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาจะมาชี้แจงข้อกล่าวหาแสดงพยานหลักฐานหรือนำพยานบุคคลมาให้ปากคำประกอบการชี้แจง ซึ่งหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรานี้ถือว่าเป็นหลักการรับฟังความทุกฝ่าย เป็นหลักสำคัญในการดำเนินคดีอาญาเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในอันที่จะถูกไต่สวนโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. และเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญานอกจากนี้ยังได้ให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาว่าในการเข้าชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาและการให้ปากคำของ

ผู้ถูกกล่าวหา และให้มีสิทธินำพยานความหรือบุคคลซึ่งผู้ถูกกล่าวหาไว้วางใจเข้าฟังในการชี้แจง หรือให้ปากคำของตนได้

แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดเรื่องการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ตามมาตรา 47 ดังกล่าว เป็นเพียงการบัญญัติกฎหมายไว้ในภาพรวมว่าผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิอย่างไร เท่านั้นและเป็นหลักการโดยกว้าง ๆ แต่ในส่วนรายละเอียดของวิธีการ ขั้นตอนในการปฏิบัติ เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา นั้น ได้ถูกกำหนดไว้ในระเบียบ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 อยู่ในส่วนที่ว่าด้วยการแจ้งข้อกล่าวหาและสิทธิการชี้แจงแก่ข้อกล่าวหา ซึ่งการออกระเบียบ กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังกล่าวนั้น มาตรา 43 แห่ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้กำหนดไว้ว่าต้องไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลในกระบวนการ ยุติธรรม และจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาลดน้อยลงกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งระเบียบได้กำหนดหลักหลักเกณฑ์ วิธีการ ขั้นตอน เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหา และถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ดังนี้

ข้อ 37 “เมื่อองค์คณะอนุกรรมการไต่สวนเห็นว่า จากทางไต่สวนข้อเท็จจริง มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำการอันมีมูลความผิด ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนมีหนังสือเรียกผู้ถูกกล่าวหามาพบและแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหา ทราบ และให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาที่จะชี้แจงแก่ข้อกล่าวหาและนำสืบแก้ข้อกล่าวหาภายในเวลา อันสมควร แต่อย่างช้าไม่เกินสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับทราบข้อกล่าวหา

ในการแจ้งข้อกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนจัดทำเป็นบันทึก การแจ้งข้อกล่าวหาระบุการกระทำและพฤติการณ์ทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของ ที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี โดยให้ทำขึ้นเป็นสอง ฉบับเพื่อมอบให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับ และเก็บไว้เป็นหลักฐานในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง หนึ่งฉบับ โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาไว้เป็นหลักฐานด้วย...

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาแต่ไม่ยอมลงลายมือชื่อรับทราบข้อกล่าวหา ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนจดแจ้งเหตุที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ยอมลงลายมือชื่อไว้ในบันทึกการแจ้ง ข้อกล่าวหาด้วย และให้รวมไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

ในการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ผู้ถูกกล่าวหาอาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่น มารับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาแทน โดยให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาแล้วก็ได้

บันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ให้เป็นไปตามแบบ ตส. ป.ป.ช. ๑๕”

มาตรานี้เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ในการแจ้งข้อกล่าวหา กล่าวคือ เมื่อคณะอนุกรรมการไต่สวนได้ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้วเห็นว่า จากการไต่สวนข้อเท็จจริง มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อกล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำการอันมีมูลความผิดทางอาญา ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนมีหนังสือเรียกผู้ถูกกล่าวหามาพบเพื่อทำการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อน และให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาและนำสืบแก้ข้อกล่าวหาภายในเวลาอันสมควร แต่อย่างช้าไม่เกินสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับทราบข้อกล่าวหา นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาที่จะทำการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา และนำสืบแก้ข้อกล่าวหาได้อีกทั้งสามารถนำพยานหลักฐานต่าง ๆ มาแสดงเพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเองได้ นอกจากนี้หากผู้ถูกกล่าวหาอ้างพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคลหรือพยานเอกสาร โดยกล่าวอ้างว่าไม่สามารถนำมาได้และขอให้คณะอนุกรรมการไต่สวนทำการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ให้แทน ทางคณะอนุกรรมการไต่สวนก็ต้องดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเช่นว่านั้นด้วย เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วย ไม่ใช่เป็นการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา ด้านเดียว

การแจ้งข้อกล่าวหาต้องทำเป็นบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหา โดยทำขึ้นเป็นสองฉบับ เพื่อมอบให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับ และเก็บไว้เป็นหลักฐานในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับ โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาไว้เป็นหลักฐานด้วย ถือว่าเป็นการแจ้งข้อกล่าวหาแบบลายลักษณ์อักษร ซึ่งในบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำและพฤติการณ์ทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ในการกระทำความผิด อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี ซึ่งการแจ้งข้อกล่าวหาตามกฎหมายนี้ก็มี ความหมายในทำนองเดียวกับความหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และใกล้เคียงกับหลักเกณฑ์ในการบรรยายฟ้องในคดีอาญา ซึ่งจะเห็นได้จากที่กำหนดไว้ในวรรคสอง คือการกระทำและพฤติการณ์ทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี ซึ่งถือว่าเป็นความหมายเดียวกับคำฟ้อง ตามมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

หากผู้ถูกกล่าวหาได้รับหนังสือเชิญให้มารับทราบข้อกล่าวหาแต่ไม่มารับทราบข้อกล่าวหา หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับหนังสือเชิญให้มารับทราบข้อกล่าวหา ระเบียบได้กำหนดวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาของทั้ง 2 กรณีดังกล่าว ดังนี้

ข้อ 38 “ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหาตามกำหนดนัดหรือปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับหนังสือตามข้อ 37 ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนส่งบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการหรือตามหลักฐานที่ปรากฏจากการไต่สวนข้อเท็จจริง แต่ต้องจดแจ้งเหตุอันไว้เป็นหลักฐาน

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหา หรือไม่ได้รับหนังสือแจ้งให้มารับทราบข้อหาตามวรรคหนึ่ง ให้มีการปิดประกาศหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหามารับทราบข้อกล่าวหาไว้โดยเปิดเผยยังที่ทำการสำนักงาน ป.ป.ช. และภูมิลำเนาของผู้ถูกกล่าวหา โดยให้จดแจ้งการดำเนินการดังกล่าวไว้ให้ปรากฏเป็นหลักฐานด้วย

ในการจัดส่งบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ให้ทำบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาเป็นสามฉบับ เพื่อเก็บไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับ โดยให้ส่งไปให้ผู้ถูกกล่าวหาสองฉบับเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาเก็บไว้หนึ่งฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อและวันเดือนปีที่รับทราบส่งกลับคืนมารวมไว้ในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับ โดยเมื่อล่วงพ้นกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้อำนาจดำเนินการดังกล่าวแล้ว แม้จะไม่ได้รับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาคืนหรือไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหา ก็ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา

ถ้าผู้ถูกกล่าวหาขอให้ปากคำหรือยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา หรือขอ นำสืบพยานหลักฐานแก้ข้อกล่าวหา ก่อนที่คณะอนุกรรมการไต่สวนจะพิจารณาวินิจฉัยโดยมีความเห็นเกี่ยวกับคดีและสรุปสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง หากคณะอนุกรรมการไต่สวนเห็นว่า มีเหตุผลอันสมควรตามที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้างก็อาจพิจารณาให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา หรือนำสืบพยานหลักฐานตามที่ผู้ถูกกล่าวหาร้องขอก็ได้”

เมื่อพิจารณาตามข้อ 38 ดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่า เมื่อได้ส่งหนังสือเรียกให้ผู้ถูกกล่าวหามารับทราบข้อกล่าวหาแล้ว แต่หากผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหาหรือไม่ได้รับหนังสือเรียกให้มารับทราบข้อกล่าวหา ระเบียบกำหนดให้มีการปิดประกาศหนังสือแจ้งดังกล่าวให้ผู้ถูกกล่าวหามารับทราบข้อกล่าวหา ไว้โดยเปิดเผยยังที่ทำการสำนักงาน ป.ป.ช. และภูมิลำเนาของผู้ถูกกล่าวหา โดยให้จดแจ้งการดำเนินการดังกล่าวไว้ให้ปรากฏเป็นหลักฐานด้วย หากผู้ถูกกล่าวหา ยังไม่มารับทราบข้อกล่าวหาอีก คณะอนุกรรมการไต่สวนก็จะส่งบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหา

ทราบ โดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการหรือตามหลักฐานจากการที่ปรากฏจากการไต่สวนข้อเท็จจริง ซึ่งหากคณะกรรมการไต่สวนได้แจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับดังกล่าวแล้ว เมื่อล่วงพ้นกำหนดเวลาสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้อำนาจการ แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ได้แก้ข้อกล่าวหาเป็นหนังสือ หรือไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหาเลยก็ตาม ก็ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหา และไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งหลักการนี้เป็นเครื่องมือในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ แม้ตามข้อเท็จจริงผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาก็ตาม แต่กฎหมายก็ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหา และไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งหากข้อเท็จจริงเป็นเช่นนี้ก็จะเห็นได้ว่า มีการแจ้งข้อกล่าวหาโดยไม่ได้สอบถามคำให้การจากผู้ถูกกล่าวหาในขั้นนี้แต่อย่างใด

หากผู้ถูกกล่าวหาขอให้ปากคำ หรือยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาเป็นลายลักษณ์อักษร หรือขอให้นำสืบพยานหลักฐานแก้ข้อกล่าวหา ก่อนที่คณะกรรมการไต่สวนจะพิจารณาวินิจฉัย ผู้ถูกกล่าวหา ก็มีสิทธิที่จะดำเนินการดังกล่าวได้ ถือได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถที่จะแสดงพยานหลักฐานได้อย่างเต็มที่เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงของตนเอง

ข้อ 39 “ในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาอาจแก้ข้อกล่าวหาโดยทำเป็นหนังสือ หรือชี้แจงด้วยวาจาก็ได้ และผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธินำพยานหลักฐานหรือบุคคลที่ไว้วางใจเข้าฟังการชี้แจงหรือให้ปากคำของตนได้

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาประสงค์ที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาด้วยวาจา ให้นำความในข้อ 26 และข้อ 27 การไต่สวนปากคำพยานมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการนำสืบแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาจะอ้างพยานบุคคลหรือนำพยานหลักฐานมาเองหรือจะอ้างพยานหลักฐาน โดยขอให้คณะกรรมการไต่สวนเรียกหรือไต่สวนพยานหลักฐานนั้นก็ได้

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาร้องขอขยายระยะเวลาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาโดยอ้างเหตุผลและความจำเป็น หากคณะกรรมการไต่สวนเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นธรรมจะขยายระยะเวลาการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาหรือนำสืบแก้ข้อกล่าวหาออกไปตามที่เห็นสมควรก็ได้

ในกรณีที่คณะกรรมการไต่สวนเห็นว่าพยานหลักฐานใดที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้างไม่เกี่ยวกับประเด็นที่กล่าวหาหรือเป็นการประวิงคดีให้ชักช้า คณะกรรมการไต่สวนจะไม่ทำการไต่สวนพยานหลักฐานนั้นก็ได้...”

การชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาจะชี้แจงเป็นหนังสือ หรือชี้แจงด้วยวาจาก็ได้ ซึ่งหากผู้ถูกกล่าวหาประสงค์ที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาด้วยวาจา ก็ให้คณะกรรมการไต่สวน

ข้อเท็จจริงทำการไต่สวนปากคำผู้ถูกกล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะให้ทนายความหรือบุคคลที่ไว้วางใจเข้าฟังการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาหรือการให้ถ้อยคำของตนเองได้ ซึ่งหลักการนี้ได้กำหนดไว้สอดคล้องกับการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยได้กำหนดสิทธิในการนำทนายความหรือบุคคลซึ่งผู้ถูกกล่าวหาไว้วางใจเข้าฟังการสอบถามคำให้การตนได้²⁷

เมื่อคณะอนุกรรมการไต่สวน ได้แจ้งข้อกล่าวหาให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบแล้วและผู้ถูกกล่าวหาได้ชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาที่ดี ไม่ได้ชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาที่ดี จากนั้นคณะอนุกรรมการไต่สวนก็จะทำการพิจารณาวินิจฉัยความผิดของผู้ถูกกล่าวหาและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ปรากฏในสำนวนคดีโดยเร็ว และพิเคราะห์ซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงจากข้อกล่าวหา คำแก้ข้อกล่าวหา ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องซึ่งได้จากการไต่สวน หากมีมติว่าสมควรดำเนินคดีอาญา ก็ให้เหตุผลในการพิจารณาทำความเห็นและพยานหลักฐานประกอบคำวินิจฉัยรวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิงและให้จัดทำสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง เสนอต่อประธานกรรมการ ป.ป.ช. เมื่อประธานกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะพิจารณาซึ่งหากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้พิจารณาแล้วมีมติว่ามีความผิดทางอาญา ให้ประธานกรรมการส่งรายงาน เอกสาร และความเห็นไปยังอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินคดีอาญาในศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี²⁸ ต่อไป

มติคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดแนวทางเพื่อให้ถือเป็นแนวทางปฏิบัติในการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีและจับกุมตัวได้ในภายหลังไว้ 2 กรณี ดังนี้²⁹

1. ในระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริง หากปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดและมีการจับกุมผู้ถูกกล่าวหาตามหมายจับในระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นอกจากผู้จับจะต้องแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 237³⁰ แล้ว ในการไต่สวนข้อเท็จจริง

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 134/3.

²⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 97.

²⁹ จาก *รวมมติคณะกรรมการ ป.ป.ช. ด้านปราบปรามการทุจริต* (น. 178-179), โดย สำนักกฎหมาย สำนักงาน ป.ป.ช., 2552, กรุงเทพฯ : สำนักงาน ป.ป.ช..

³⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.

คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ตามมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ด้วย

2. กรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงแล้วมีมติว่าข้อกล่าวหาใดมีมูลความผิดอาญา เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ส่งรายงาน เอกสาร และความเห็นไปยังอัยการสูงสุดตามมาตรา 56 และมาตรา 97 แล้ว การได้สวนข้อเท็จจริงได้เสร็จสิ้นแล้ว โดยให้ถือว่ารายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังนั้นเมื่อมีการจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหาตามหมายจับ เพื่อส่งตัวไปยังอัยการสูงสุด ผู้จับเพียงแต่แจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 237 โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่จำเป็นต้องแจ้งข้อกล่าวหาตามมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบอีก

4.1.2 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดีและการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย

ในการพิจารณาคดีเมื่อทั้ง โจทก์และจำเลยต่างมาปรากฏตัวต่อหน้าศาล กระบวนการต่าง ๆ ก็ดำเนินไปได้ตามปกติ แต่หากขาดฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไปการพิจารณาคดีจะเป็นไปในรูปแบบใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับประเภทของคดี ซึ่งในคดีอาญากฎหมายให้ความสำคัญแก่การนำตัวจำเลยมาปรากฏต่อหน้าศาล เพราะหากปราศจากตัวจำเลยเสียแล้ว กระบวนการพิจารณาและสืบพยานจะดำเนินไปไม่ได้และอาจเป็นเหตุให้ศาลจำหน่ายคดีนั้นออกจากสารบบความชั่วคราว ตามหลักกฎหมายที่ว่า การพิจารณาคดีอาญานั้นต้องดำเนินไปอย่างเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ตามหลักฟังความ

มาตรา 237 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายจับตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ โดยไม่ชักช้า กับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก และผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัว ไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมายจับหรือหมายขังบุคคลจะออกได้ต่อเมื่อ

- (1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา ที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ
- (2) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย.”

ทุกฝ่าย ที่จะต้องเปิดโอกาสให้จำเลยสามารถต่อสู้คดี³¹ อย่างไรก็ตามหลักการดังกล่าวได้มีข้อยกเว้น ที่การพิจารณาและสืบพยานสามารถกระทำกลับหลังจำเลยได้ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของหลักการมีตัว ผู้ถูกกล่าวหา หรือหลักการพิจารณาและสืบพยานต่อหน้าจำเลย

4.1.2.1 การมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดีและการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรคหนึ่ง “ในคดีซึ่งพนักงาน อัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้อง ให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลย รายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำ ผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาล จดรายงานไว้ และดำเนินการต่อไป”

การที่พนักงานอัยการจะฟ้องร้องผู้ต้องหาคนใด ถ้าผู้ต้องหาคนนั้นไม่อยู่ในอำนาจศาล พนักงานอัยการต้องส่งตัวผู้ต้องหาคนนั้นพร้อมฟ้อง

ดังที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคหนึ่ง บัญญัติ ว่า “การพิจารณาและการสืบพยานในศาล ให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้ เป็นอย่างอื่น” คำว่า “การพิจารณาและการสืบพยานในศาลให้กระทำต่อหน้าจำเลย” นอกจากเป็นการ วางหลักประกันสิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดีอาญาของจำเลยแล้ว ยังเป็นหลักประกันการมี ตัวจำเลยในการดำเนินคดีอาญาของรัฐอีกด้วย³²

ดังที่ปรากฏในมาตรา 172 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า “การพิจารณาและการสืบพยานในศาล ให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้ เป็นอย่างอื่น” ซึ่งบทบัญญัตินี้สัมพันธ์กับ “หลักฟังความทุกฝ่าย” เพราะคำว่า “ทำต่อหน้าจำเลย” นั้น หมายความว่า ในการพิจารณาและการสืบพยานในศาลนั้น จำเลยมี “สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการ ดำเนินคดี” ซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็น “สิทธิในทางการกระทำ” ที่สำคัญที่เป็นหลักประกันในการต่อสู้คดี โดยมีเหตุผลสำคัญเพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยานและรับทราบข้อเท็จจริง ที่มีกรกล่าวอ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดอย่างไร ซึ่งจำเลยสามารถที่จะนำสืบหักล้าง

ในกรณีที่พนักงานอัยการฟ้องจำเลยเพียงคนเดียว หากไม่สามารถนำตัวจำเลยมาปรากฏ ต่อหน้าศาลในการพิจารณาได้ กระบวนพิจารณาและสืบพยานก็ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ศาลต้อง จำหน่ายคดีออกจากสารบบความชั่วคราว จนกว่าจะนำตัวจำเลยมาปรากฏต่อหน้าศาลได้ภายใน

³¹ สราวุธ เบญจกุล. (2550, กรกฎาคม). “การพิจารณาคดีกลับหลังจำเลยและการจำหน่ายคดีชั่วคราว ของศาล.” *วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์*, 1(7), น. 36.

³² แหล่งเดิม.

อายุความ จึงจะให้ยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไปใหม่³³ หากพนักงานอัยการฟ้องจำเลยหลายคน ถ้าพนักงานอัยการส่งตัวจำเลยบางคนต่อศาลไม่ได้ ศาลจะสั่งประทับฟ้องได้เฉพาะจำเลยที่พนักงานอัยการนำส่งศาลได้เท่านั้น³⁴ ซึ่งจากแนวคำพิพากษาเคร่งครัดต่อหลักการสืบพยานที่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เช่น ในคดีนี้พยานในคดีก่อนมิได้สืบพยานต่อหน้าจำเลยในขณะที่พิจารณาคดี เพราะฉะนั้นศาลจะยกคำพยานในคดีก่อนมาใช้วินิจฉัยคดีนี้ได้ไม่ ถึงแม้ว่าจะยินยอมก็ตาม เพราะขัดต่อหลักการพิจารณา³⁵ หรือคำเบิกความของพยานในคดีอื่น จะนำมาใช้ยืนยันคู่ความอีกคดีหนึ่งไม่ได้เพราะมิได้เบิกความต่อหน้าจำเลยและจำเลยไม่มีโอกาสซักค้าน³⁶ ทั้งนี้ มีข้อยกเว้นให้ศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาและสืบพยานไปโดยปราศจากตัวจำเลยได้ที่เรียกว่า การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลย ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 172 วรรคหนึ่ง ตอนที่ 1 ว่า “เว้นแต่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

การดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 แม้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะได้กำหนดให้ใช้ระบบไต่สวน และได้กำหนดให้นำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลที่มีเขตอำนาจ³⁷ แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับหลักการฟ้องคดี

³³ แหล่งเดิม.

³⁴ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 538). เล่มเดิม.

³⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 616/2486.

³⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1020/2511.

³⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 98/1 บัญญัติว่า “กรณีที่มีการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาเป็นคดีอาญาต่อศาลที่มีเขตอำนาจ ในการพิจารณาคดี ให้ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีชี้ครายงานและสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร”

วรรคสอง ในการดำเนินคดีตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาไปโดยใช้ระบบไต่สวน ทั้งนี้ ตามที่ระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

ซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ออกระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556 ข้อ 5 วรรคหนึ่ง.

ที่ต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหา ก็ได้นำหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ³⁸ โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่ามีความผิดทางอาญา ให้ประธานกรรมการส่งรายงาน เอกสาร และความเห็น ไปยังอัยการสูงสุด ฟ้องคดีต่อศาล เพื่อดำเนินคดีอาญาในศาลซึ่งมีเขต อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี โดยให้ถือว่ารายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง³⁹ ในวันขึ้นฟ้องให้จำเลยมาศาลหรือคุมตัวมาศาล เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวและอ่านกับอัยการฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง ถ้าจำเลยให้การหรือไม่ยอมให้การก็ให้บันทึกไว้ และให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐาน โดยให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน⁴⁰ จะเห็นได้ว่าหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในคดีดังกล่าว ใช้หลักการเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น

4.1.2.2 การพิจารณาคดีและสืบพยานลับหลังจำเลย

การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยสามารถกระทำได้เฉพาะตามที่กฎหมายบัญญัติให้กระทำได้เท่านั้น หากไม่มีกฎหมายบัญญัติยกเว้นไว้ ก็แสดงว่าทุกคดีศาลต้องพิจารณาและสืบพยานต่อหน้าจำเลยตามหลักทั่วไป อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย มีบทบัญญัติให้ศาลมีอำนาจสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ไม่ว่าจะเป็นกรณีศาลเห็นสมควรภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา 172 วรรค 2 แล้ว กรณีจำเลยขัดขวางการพิจารณาตามมาตรา 180 ที่ศาลมีอำนาจให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาได้ กรณีการเดินเผชิญสืบหรือการส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่นตามมาตรา 230 กรณีการสืบพยานก่อนฟ้องคดีตามมาตรา 237 ทวิ เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานบุคคลจะเดินทางออกนอกราชอาณาจักร ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เป็นต้น หรือ

³⁸ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556 ข้อ 5 กำหนดว่า “วิธีพิจารณาให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในระเบียบนี้ วิธีพิจารณาใดซึ่งระเบียบนี้มีได้กำหนดไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้”

³⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2554 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 97.

⁴⁰ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556, ข้อ 11.

การสืบพยานในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง⁴¹ ซึ่งทุกกรณีล้วนแล้วแต่มีผลให้เป็นการพิจารณาหลังจำเลยทั้งสิ้น ซึ่งในที่นี่จะกล่าวถึงกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ และการสืบพยานในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เท่านั้น

1) การพิจารณาหลังจำเลยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ บัญญัติว่า “ภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา 172 วรรค 2 แล้ว เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การดำเนินการ พิเคราะห์ เป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานหลังจำเลยได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือในคดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและการสืบพยาน

(2) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลพอใจตามคำแถลงของโจทก์ว่า การพิจารณาและการสืบพยานตามที่โจทก์ขอให้กระทำไม่เกี่ยวแก่จำเลยคนใด ศาลจะพิจารณาและสืบพยานหลังจำเลยคนนั้นก็ได้

(3) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลเห็นสมควรจะพิจารณา และสืบพยานจำเลยคนหนึ่ง ๆ หลังจำเลยคนอื่นก็ได้

ในคดีที่ศาลพิจารณาและสืบพยานตาม (2) หรือ (3) หลังจำเลยคนใด ไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใด ห้ามมิให้ศาลรับฟังการพิจารณาและการสืบพยานที่กระทำหลังนั้นเป็นผลเสียหายแก่จำเลยคนนั้น

การพิจารณาและสืบพยานหลังจำเลยตามมาตรา 172 ทวิ นี้ ต้องเป็นกรณีที่ศาลได้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามคำให้การจำเลยแล้วตามมาตรา 172 วรรคสอง แต่เนื่องจากไม่ได้ตัวจำเลยมาศาล และคดีอาจล่าช้าไปถ้ารอให้จำเลยมา และที่สำคัญก็คือ ศาลจะต้องเห็นสมควรสืบพยานหลังจำเลยได้⁴² แม้ว่าจะเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรานี้ ศาลก็อาจใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งให้สืบพยานหลังจำเลยหรือไม่ก็ได้

มาตรา 172 ทวิ (1) กำหนดว่าต้องเป็นคดีที่อัตราโทษจำคุกไม่เกินสิบปีและจำเลยมีทนายความ แต่จำเลยต้องได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาก่อนวันนัดพิจารณา ทั้งนี้ เพราะกฎหมายเห็นว่า ทนายจำเลยสามารถคุ้มครองสิทธิของจำเลยได้แม้ว่าจำเลยไม่มาศาลก็ตาม⁴³

⁴¹ จาก การพิจารณาคดีหลังจำเลย (น. 2), โดย กู้เกียรติ เมืองสง, 2550, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

⁴² จาก หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 (น. 81) โดย ณรงค์ ใจหาญ, 2556, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

⁴³ แหล่งเดิม.

กรณีตามมาตรา 172 ทวิ (2) เป็นกรณีที่กฎหมายเห็นว่ามิได้กระทบต่อสิทธิในการรับรู้ข้อกล่าวหาของจำเลยคนนั้น เพราะพยานโจทก์ที่นำสืบไม่ได้พาดพิงจำเลยคนที่ไม่ได้มาด้วย ส่วนพยานจำเลยนั้น โดยปกติก็ไม่ได้นำมาเป็นข้อที่จะลงโทษจำเลยด้วยกัน จึงเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจให้ศาลสืบพยานลับหลังจำเลยได้ เพื่อความรวดเร็วในการพิจารณา⁴⁴

กรณีตามมาตรา 172 ทวิ (3) เป็นกรณีศาลเห็นสมควรเองที่จะสืบพยาน หรือพิจารณาลับหลังจำเลยคนใด เนื่องจากเป็นกรณีมีจำเลยหลายคนและจำเลยบางคนไม่มาศาลในวันนัดสืบพยาน โดยทั่วไปก็ไม่สามารถสืบพยานไปได้ เนื่องจากขัดต่อหลักตามมาตรา 172 ที่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย โดยกฎหมายก็กำหนดให้ศาลสามารถสืบพยานลับหลังจำเลยคนที่ไม่ไปศาลได้

ซึ่งตาม (2) และ (3) ไม่รวมถึง (1) ถ้ามีข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบพยานลับหลังจำเลยคนใด อันมีผลเสียหายต่อจำเลยคนที่ไม่ได้ฟังการพิจารณา กฎหมายห้ามมิให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงนั้น ในลักษณะที่เสียหายแก่จำเลยคนนั้น ทั้งนี้เพราะจำเลยคนที่ไม่มาฟังการพิจารณาไม่ได้มีโอกาสรับรู้และแก้ข้อกล่าวหาตัวเอง⁴⁵ ตาม (1) ได้กำหนดอัตราโทษขึ้นสูงไว้ไม่เกิน 10 ปี ซึ่งเป็นโทษที่มีการจำกัดไว้ไม่ใช่โทษร้ายแรงถึงขนาด อีกทั้งได้มีทนายจำเลยเพื่อเป็นตัวแทนของจำเลยในการต่อสู้คดีและสามารถคุ้มครองสิทธิของจำเลยได้ ทำให้สามารถรับฟังข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบพยานลับหลังจำเลยมาฟังเป็นผลเสียหายแก่จำเลยคนนั้นได้ แต่ตาม (2) และ (3) ไม่ได้กำหนดโทษขึ้นสูงไว้ การพิจารณาดังกล่าวจึงไม่สามารถนำข้อเท็จจริงมาใช้เป็นผลเสียหายกับจำเลยได้ เพราะอาจกระทบสิทธิของจำเลยมากกว่าจึงควรได้รับการพิจารณาและสืบพยานต่อหน้าได้เผชิญหน้าต่อหน้าพยานที่เป็นปรปักษ์ และหาช่องทางต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ หากจำเลยไม่มีตัวอยู่ในการพิจารณาและสืบพยาน ก็ไม่ควรนำข้อเท็จจริงที่ได้จากการพิจารณาดังกล่าวมาฟังเป็นผลเสียหายกับจำเลยคนนั้น ซึ่งกรณีนี้เป็นการมองในแง่ของความรุนแรงของโทษ

เดิมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยถือหลักการพิจารณาและสืบพยานต่อหน้าจำเลยอย่างเคร่งครัด ครั้งเมื่อปี พ.ศ. 2499 จึงได้มีบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยเกิดขึ้น คือ มาตรา 172 ทวิ ซึ่งเหตุผลของการพิจารณาลับหลังจำเลยคงจะไม่ต้องให้จำเลยเสียเวลา เพราะในทางปฏิบัติการเลื่อนคดีในศาลของไทยเกือบจะเป็นเรื่องปกติธรรมดา และโดยปกติจะเลื่อนไปนานนับสิบวันหรือหนึ่งเดือน ข้อนี้จึงแตกต่างกับในต่างประเทศที่เน้นหนักในขั้นตอนการเตรียมคดี ซึ่งอาจใช้เวลานาน แต่เมื่อเปิดการพิจารณาคดีแล้ว การพิจารณาจะต้องดำเนิน

⁴⁴ แหล่งเดิม.

⁴⁵ แหล่งเดิม.

ต่อเนื่องกันไปจนจบสิ้น ซึ่งการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยนั้น ไม่ได้ช่วยแก้ไขในเนื้อหาการดำเนินคดีอาญาให้ดีขึ้นแต่อย่างใด แต่มีผลเป็นเพียงการอำนวยความสะดวกแก่จำเลยเท่านั้น⁴⁶ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้มีการนำการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องมาใช้ปัญหาดังกล่าวจึงค่อย ๆ ลดลงไปตามลำดับ

2) การดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการ ซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยก็มีหลักเกณฑ์เดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556 ข้อ 5 ได้กำหนดว่าหากระเบียบนี้มีได้กำหนดไว้วิธีพิจารณาไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ ซึ่งในเรื่องนี้ระเบียบดังกล่าวก็ไม่ได้มีการกำหนดไว้โดยเฉพาะแต่อย่างใด ซึ่งต้องนำหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ โดยรายละเอียดได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

4.2 วิเคราะห์ปัญหาในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ ในการไต่สวนข้อเท็จจริง ของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ประกอบระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาไว้ ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหาหรือไม่ได้รับหนังสือแจ้งให้มารับทราบข้อกล่าวหา โดยกำหนดให้มีการปิดประกาศหนังสือแจ้งดังกล่าว ให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาไว้โดยเปิดเผยยังที่ทำการสำนักงาน ป.ป.ช. และภูมิลำเนาของผู้ถูกกล่าวหา โดยให้จัดแจ้งการดำเนินการดังกล่าวไว้ให้ปรากฏเป็นหลักฐานด้วย และส่งบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการหรือตามหลักฐานที่ปรากฏจากการไต่สวนข้อเท็จจริง เมื่อล่วงพ้นกำหนดเวลาสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้ดำเนินการ แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ได้แก้ไขข้อกล่าวหาเป็นหนังสือ หรือไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหาเลยก็ตาม ก็ให้ถือว่า

⁴⁶ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 549). เล่มเดิม.

ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งหลักการนี้เป็นเครื่องมือในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ แม้ตามข้อเท็จจริงผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาก็ตาม แต่กฎหมายก็ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา อีกทั้งยังคงเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นบุคคลที่สถานะที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป มีตำแหน่งหน้าที่ราชการ มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง และเป็นบุคคลที่สามารถพบตัวได้อย่างแน่นอน จึงได้กำหนดวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาด้วยวิธีการดังกล่าว ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับหนังสือแจ้งให้มารับทราบข้อกล่าวหาที่ดี ได้รับหนังสือแจ้งแต่ไม่มารับทราบข้อกล่าวหาที่ดี ไม่ได้รับบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาที่ดี ไม่มีภูมิลำเนาอยู่ตามที่ไต่ส่งไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับผู้ถูกกล่าวหาที่ดี หรือผู้ถูกกล่าวหาหลบหนี หากเป็นกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีก็อาจถือได้ว่าการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาต่อสู้คดีอย่างเต็มที่แล้ว แต่ผู้ถูกกล่าวหาได้สละสิทธิในการต่อสู้คดี โดยหลบหนีไปไม่มาใช้สิทธิในการต่อสู้คดีในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากเป็นเช่นนี้ถือว่าการแจ้งข้อกล่าวหาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาต่อสู้คดีและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว อย่างไรก็ตามหากเป็นกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาโดยย้ายที่พักอาศัย เช่น ไปพักอาศัยอยู่ต่างประเทศ หรือพักอาศัยอยู่แหล่งที่อยู่ใหม่เพื่อการประกอบอาชีพ เป็นต้น ซึ่งไม่ปรากฏภูมิลำเนาตามหลักฐานของทางราชการ หรือหลักฐานในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อีกทั้ง บางกรณีผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นผู้ร่วมกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นบุคคลที่เป็นชาวบ้าน เช่น ประชาคมหมู่บ้านที่เป็นคณะกรรมการตรวจรับงานจ้าง เป็นต้น ไม่ได้มีตำแหน่งหน้าที่ในทางราชการอย่างเช่นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และอาจไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่สามารถทราบได้เลยว่าตนเองได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดฐานใด และมีข้อเท็จจริงตามที่มีการกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไร ทั้งไม่สามารถชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาได้โดยที่กฎหมายให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาซึ่งมีกรณีศึกษาดังนี้⁴⁷

กรณีมีการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตำแหน่งผู้อำนวยการกองคลัง สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ กรณีทุจริตเบียดบังเงิน ขององค์การบริหารส่วนตำบล ไปเป็นของตนหรือเป็นของผู้อื่น โดยทุจริต เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการ ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีดังกล่าว โดยแต่งตั้งองค์คณะพนักงานไต่สวนเพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง จากนั้นองค์คณะพนักงานไต่สวนได้แจ้งคำสั่งแต่งตั้งองค์คณะพนักงานไต่สวนให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ

⁴⁷ สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ โยธา, เจ้าพนักงานปราบปรามการทุจริตชำนาญการ, 21 เมษายน 2557.

เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบว่าตนเองจะถูกไต่สวนในเรื่องใด และจะคัดค้านองค์คณะพนักงานไต่สวนหรือไม่ ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้คัดค้านองค์คณะพนักงานไต่สวนแต่อย่างใด จากนั้นองค์คณะพนักงานไต่สวนก็ได้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง โดยรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ทั้งพยานบุคคล พยานเอกสาร เมื่อองค์คณะพนักงานไต่สวนได้รวบรวมพยานหลักฐานแล้วเสร็จ และเห็นข้อเท็จจริงที่ได้จากการไต่สวน มีพยานหลักฐานน่าเชื่อถือได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้กระทำความผิดตามที่มีการกล่าวหาจริง องค์คณะพนักงานไต่สวนจึงได้จัดทำบันทึกแจ้งข้อกล่าวหา โดยได้มีหนังสือเชิญผู้ถูกกล่าวหามารับทราบข้อกล่าวหา ณ สำนักงาน ป.ป.ช. เมื่อถึงกำหนดเวลาปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้มารับทราบข้อกล่าวหาตามวันและเวลาดังกล่าวแต่อย่างใด องค์คณะพนักงานไต่สวนจึงได้ดำเนินการปิดประกาศหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหามารับทราบข้อกล่าวหา โดยเปิดเผย ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางราชการ และปิดประกาศ ณ สำนักงาน ป.ป.ช. รวมทั้งได้มีหนังสือส่งบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางราชการ และไม่ปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาได้มาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาแต่อย่างใด จากนั้นให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา องค์คณะพนักงานไต่สวนจึงได้สรุปสำนวนการไต่สวนเพื่อเสนอคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณา ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติชี้มูลความผิดทั้งในทางอาญา และทางวินัย ซึ่งในทางอาญานั้นคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ชี้มูลความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และมาตรา 147 ส่วนทางวินัย คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ชี้มูลความผิดฐานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการ โดยมีขอบ เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ประโยชน์ที่มิควรได้ เป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ และฐานปฏิบัติหน้าที่ราชการ โดยจงใจไม่ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของทางราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ทางราชการอย่างร้ายแรง ตามประกาศคณะกรรมการกลางพนักงานส่วนตำบล เรื่อง มาตรฐานทั่วไปเกี่ยวกับวินัยและการรักษาวินัย ข้อ 3 วรรคสาม และข้อ 6 วรรคสอง โดยทางอาญาคณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน เอกสาร พร้อมความเห็นไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป⁴⁸ และทางวินัย คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงาน เอกสาร และความเห็นให้นายกองการบริหารส่วนตำบล ในฐานะผู้บังคับบัญชาเพื่อดำเนินการทางวินัยต่อไป⁴⁹

⁴⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 97 วรรคแรก.

⁴⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554, มาตรา 92.

เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับดังกล่าว ได้มีแนวความคิด มาจากการแจ้งข้อกล่าวหาในการสอบสวนทางวินัยของข้าราชการพลเรือน ตามระเบียบข้าราชการ พลเรือน พ.ศ. 2518 และตามที่กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2518) กำหนดไว้ ซึ่งมีจุดยึดโยงกับการแจ้ง ข้อกล่าวหาในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยลักษณะของคดีที่มีการ ดำเนินการซึ่งมีผลถึงการดำเนินการทางวินัยของข้าราชการและสถานะของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็น เจ้าหน้าที่ของรัฐเช่นเดียวกัน นอกจากนี้การแจ้งข้อกล่าวหาโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ดังกล่าวมีความเหมาะสมในการสอบสวนซึ่งเป็นการดำเนินการทางวินัยของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเป็นการดำเนินการซึ่งมีบทลงโทษในทางตำแหน่งหน้าที่การงาน ด้วยเหตุผลที่ว่าเจ้าหน้าที่ ของรัฐมีสถานะที่แตกต่างกับบุคคลธรรมดาโดยทั่วไป การแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์จึงสามารถ ทำได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมีตำแหน่งหน้าที่และเป็นบุคคลที่มีสถานะทางสังคม โดยเป็นบุคคล ที่สังคมทั่วไปทราบคืออยู่แล้วว่าบุคคลนั้นมีชื่อ นามสกุล ใด และมีตำแหน่งใด อีกทั้งยังต้องทำงาน ตามปกติทุกวันในตำแหน่ง จึงถือว่าเป็นบุคคลที่มีตัวตนทางสังคม มิใช่บุคคลธรรมดาทั่วไปที่จะต้อง ทำการสืบค้นหาตัวมาเพื่อดำเนินคดี⁵⁰

การแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เป็นขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริง ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นเครื่องมือที่ทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงสามารถดำเนินการต่อไปได้ โดยไม่ชักช้า โดยให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหา และไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งหลักการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ก็ไม่ได้มีปัญหาในทางปฏิบัติแต่อย่างใด เนื่องจากในขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงจนกระทั่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. จัดความผิดและส่ง รายงาน พร้อมความเห็นไปยังอัยการสูงสุด เพื่อพิจารณาสั่งต่อไปนั้น ไม่จำเป็นต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นไปตามหลักการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้อง อยู่ด้วยในระหว่างการสอบสวน อย่างไรก็ตามหากอัยการสูงสุดจะดำเนินการฟ้องคดีอาญาต่อศาล ที่มีเขตอำนาจแล้ว ก็จะต้องจัดให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อดำเนินการส่งตัวให้อัยการสูงสุดฟ้องคดี ต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป ซึ่งเป็นไปตามหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา หากไม่ มีตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อฟ้องคดีต่อศาลก็ไม่สามารถดำเนินคดีได้ การแจ้งข้อกล่าวหาดังกล่าวที่ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาทราบและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา นั้น จะไม่มีประโยชน์เลยหากไม่มีตัว ผู้ถูกกล่าวหาเพื่อฟ้องคดีต่อศาล เพราะการดำเนินคดีดังกล่าวก็ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ซึ่งทำ ให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่เป็นผลให้คดีเดินไปได้สุดทางคงหยุดเพียง แค่ขั้นไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดี อาญา แต่หากได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วก็ควรจะต้องมีการไต่สวนตัวผู้ถูกกล่าวหาโดยแจ้งข้อกล่าวหา

⁵⁰ สัมภาษณ์ อุทิศ บัวศรี, ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช., 9 ธันวาคม 2557.

และถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อนที่จะยื่นฟ้องคดีต่อศาลต่อไป แม้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีวิธีการการขอกกล่าวหาทางไปรษณีย์ก็ตามซึ่งถือว่าได้มีวิธีการที่เป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้ามาพบเมื่อใดก็ได้ก่อนที่จะพิจารณาสำนวนการไต่สวนและชี้มูลความผิด ถือว่าเป็นขั้นตอนที่มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามขั้นตอนวิธีการดังกล่าวอาจยังไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งถือว่าการดำเนินคดีอาญากระทบสิทธิผู้ถูกกล่าวหามากที่สุด

การสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาที่มีความสำคัญในการดำเนินคดีอาญาเป็นอย่างมาก เนื่องจากการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหา เป็นสิ่งยืนยันอย่างแน่ชัดว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาอย่างแท้จริง และทำให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถใช้สิทธิในการนำสืบแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างเต็มที่ เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง และยังเป็นสิ่งยืนยันตัวผู้ถูกกล่าวหาได้ว่าไม่มีการไต่สวนข้อเท็จจริงกับผู้ถูกกล่าวหาผิดตัว เพราะเมื่อได้พบตัวผู้ถูกกล่าวหา ก็สามารถยืนยันได้ว่าเป็นบุคคลที่ถูกสั่งไต่สวนจริง ซึ่งหากไม่เคยพบตัวผู้ถูกกล่าวหาเลย บางกรณีถ้าฟังเพียงตรวจจากหลักฐานของทางราชการ ก็อาจจะมีชื่อและนามสกุลของบุคคลที่เหมือนกัน และมีภูมิลำเนาที่ใกล้เคียงกันหลายคน เป็นเหตุให้ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงผิดคนได้ นอกจากนั้นยังได้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเองเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์ในการกระทำความผิดเป็นอย่างดี แม้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีหลักในการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยที่ไม่ให้ความสำคัญกับการหาข้อเท็จจริงจากผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม เพราะเห็นว่าการรับฟังข้อเท็จจริงจากผู้ถูกกล่าวหาเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาเองไม่สามารถรับฟังได้ และไม่เกิดความเป็นธรรมกับตัวผู้ถูกกล่าวหา อีกทั้งยังเป็น การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาไม่ให้ได้รับความกระทบกระเทือนมากเกินไปจนสมควร แต่อย่างไรก็ตามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหา ยังคงเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดี เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหา รู้เห็นเหตุการณ์เป็นอย่างดี หากผู้ถูกกล่าวหาให้ความร่วมมือบอกเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็สามารถทำให้เชื่อมโยงกับพยานหลักฐานอื่น ๆ และทำให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เป็นประโยชน์ในการดำเนินคดี การค้นหาความจริงในคดีก็จะง่ายขึ้น ทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีประสิทธิภาพ และหากผู้ถูกกล่าวหาเต็มใจให้การรับสารภาพ ย่อมเป็นหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดได้อย่างหนึ่ง แต่จะมีน้ำหนักเพียงใดเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่หากผู้ถูกกล่าวหาให้การปฏิเสธโดยอ้างพยานหลักฐานหรือนำสืบพยานหลักฐาน ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่าพฤติการณ์ของผู้ถูกกล่าวหาไม่มีมูลความผิด ผู้ถูกกล่าวหาอาจหลุดพ้นจากการถูกดำเนินคดีในชั้นศาลอันจะทำให้เกิดความเดือนร้อนจากกระบวนการยุติธรรมหลาย

ครั้ง ไม่ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะให้การอย่างไรก็จะประโยชน์ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อย่างแน่นอน

จะเห็นว่าขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังมีความไม่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากมีกรณีที่ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่มีการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเพียงการแจ้งรายละเอียดแห่งการจับและการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นจับกุมเท่านั้น ซึ่งการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินคดีอาญา หากไม่มีการดำเนินการดังกล่าวการไต่สวนข้อเท็จจริงจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา และไม่ชอบด้วยขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญาได้นอกจากนี้การที่ระบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2554 เพียงแต่กำหนดว่าการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ หาก ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาแก้ข้อกล่าวหาภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา และหากจัดให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อไป ก็จะไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริง โดยผู้ถูกกล่าวหาสามารถถูกดำเนินคดีและมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวคงยังไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ถือเป็นขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาที่จะต้องมีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่างเข้มแข็ง แม้ว่าการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนพิเศษในการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องมิใช่วิธีการต่าง ๆ ที่มีความเข้มข้น แต่อย่างไรก็ตามการที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่มีการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ไม่อาจถือว่าเป็นการไต่สวนข้อเท็จจริงจริงที่มีความถูกต้อง และเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมได้

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ระหว่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่จะดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยถือว่าเป็นการตรวจสอบ

การใช้อำนาจรัฐ ซึ่งต้องมีความเป็นอิสระและเป็นกลาง มีฐานะเหนือกว่าประชาชนทั่วไปเพราะเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมาย การดำเนินการออกกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไปได้นอกจากนี้การดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อาจจะต้องใช้มาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นผู้ซึ่งมีอิทธิพล มีอำนาจเงิน และสามารถกดดันพยานหลักฐานต่างๆ ได้ ถ้าพึ่งเพียงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังไม่สามารถทำให้การบังคับใช้กฎหมายในคดีประเภทดังกล่าวมีประสิทธิภาพได้ จึงต้องมีการบัญญัติกฎหมายออกมาเพื่อให้การดำเนินคดีดังกล่าวมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจในการดำเนินคดีหลายประเภท เช่น การดำเนินคดีอาญา กรณีกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตรวจสอบการรัววยผิดปกติ เพื่อขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน หรือถอดถอนออกจากตำแหน่ง เป็นต้น ซึ่งในที่นี้ผู้ศึกษาประสงค์ที่จะศึกษาปัญหาที่เกิดจากการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งเป็นขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญา กรณีกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นพื้นฐานของวิธีการและหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งการดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งการดำเนินคดีอาญานั้น มีผลเป็นการกระทบสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างแน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ ซึ่งได้กำหนดไว้ในมาตรา 134 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในขั้นนี้จะนำมาศึกษา วิเคราะห์เปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ว่ามีความเหมือนและต่างกันอย่างไรในขั้นตอนต่าง ๆ ของการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา

4.3.1 ความหมายของการแจ้งข้อกล่าวหา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การแจ้งข้อกล่าวหา หมายถึง การแจ้งข้อเท็จจริงและการกระทำที่อ้างว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้ต้องหาทราบและเข้าใจในการกระทำที่ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำไป ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมายอย่างไร และแจ้งถึงฐานความผิดให้ทราบ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับข้อกล่าวหา ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554

จะเห็นได้ว่ามีความหมายใกล้เคียงกันมาก ซึ่งตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ข้อ 37 วรรคสอง ได้กำหนดว่า “ในการแจ้งข้อกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนจัดทำเป็นบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหากระบวนการกระทำและพฤติการณ์ทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี โดยให้ทำขึ้นเป็นสองฉบับเพื่อมอบให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับ และเก็บไว้เป็นหลักฐานในสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงหนึ่งฉบับ โดยให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาไว้เป็นหลักฐานด้วย...” ซึ่งความหมายของข้อกล่าวหาดังกล่าว มีรายละเอียดใกล้เคียงกับการบรรยายคำฟ้องตามมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁵¹

ดังนั้น จึงเห็นว่าความหมายของข้อกล่าวหาหรือข้อหา ทั้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 และคำฟ้องตามมาตรา 158 (5) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีความหมายที่สอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ข้อหาและข้อกล่าวหาเป็นรายละเอียดของการกระทำที่มีการกล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอย่างไร ส่วนคำฟ้องนั้นเป็นการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด โดยการบรรยายฟ้องนั้นต้องบรรยายการกระทำให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การแจ้งข้อกล่าวหาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ประกอบระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 เป็นการแจ้งรายละเอียดในข้อเท็จจริงเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและเข้าใจในการกระทำที่ตนถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดและสอดคล้องกับความหมายของข้อกล่าวหาหรือข้อหา และคำฟ้องที่ใช้กันอยู่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งจะเป็นผลดีกับกระบวนการยุติธรรม เมื่อข้อกล่าวหาหรือข้อหาที่มีความหมายเหมือนกัน เนื่องจากไม่ว่าจะเป็นการสอบสวนของพนักงานสอบสวน หรือการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากมีการแจ้งข้อกล่าวหากับผู้ถูกกล่าวหา หรือมีการแจ้งข้อหากับผู้ต้องหาแล้ว ก็จะไม่มีปัญหาถึงความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิ

⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 158 (5) บัญญัติว่า “ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี

(5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี.”

ของผู้ถูกกล่าวหา ที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหาในรายละเอียดที่เหมือนกัน และได้รับทราบข้อเท็จจริง เสมือนเป็นคำฟ้อง

4.3.2 วิธีการและขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดวิธีการและขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาไว้ ใน 3 ขั้นตอน กล่าวคือ ขั้นตอนแรกเป็นขั้นตอนการจับกุมผู้ถูกจับ ขั้นตอนที่สองเป็นขั้นตอนรับมอบตัวผู้ถูกจับ ขั้นตอนที่สามเป็นขั้นตอนการสอบสวนผู้ต้องหา

1. สองขั้นตอนแรก คือ ขั้นจับกุมและขั้นรับมอบตัวผู้ถูกจับ กฎหมายได้กำหนดวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาไว้ โดยหากผู้จับเป็นราษฎรผู้จับต้องแจ้งแก่ผู้ถูกจับว่าเขาต้องถูกจับ แต่หากเจ้าพนักงานเป็นผู้จับเจ้าพนักงานผู้จับต้องแจ้งแก่ผู้ถูกจับว่าเขาต้องถูกจับ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับ และแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบด้วย และแจ้งสิทธิต่าง ๆ จากนั้นเมื่อส่งมอบตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวน ในกรณีที่ราษฎรเป็นผู้จับให้เจ้าพนักงานที่รับมอบตัวผู้ถูกจับแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบและแจ้งสิทธิต่าง ๆ แต่สำหรับกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับให้เจ้าพนักงานผู้จับแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบอีกครั้ง ซึ่งการแจ้งว่าจะต้องถูกจับและการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบและแสดงหมายจับด้วยนั้น เพื่อยืนยันว่าผู้ถูกจับได้กระทำการที่มีการกล่าวหาว่าเป็นความผิดอาญา โดยได้รับแจ้งจากเจ้าพนักงานเป็นลายลักษณ์อักษร และหมายจับดังกล่าวได้มีคำสั่งโดยศาลซึ่งมีความน่าเชื่อถือ อีกทั้งมีเหตุผลอันสมควรเชื่อได้ว่าผู้ถูกจับน่าจะได้กระทำความผิดจริง และมีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ซึ่งถือว่าในขั้นการจับกุมและการรับมอบตัวผู้ถูกจับ มีการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาและสอดคล้องกับหลักรับฟังความทุกฝ่าย เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับในเบื้องต้น และมีผลให้ผู้ถูกจับทราบถึงสิทธิของตนก่อนที่จะทำการสอบถามคำให้การ ทำให้ผู้ถูกจับสามารถใช้สิทธิของตนได้ทันทีจึงเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับได้ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกรแจ้งข้อกล่าวหาในขั้นจับกุมและรับมอบตัวผู้ถูกกล่าวหาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะเห็นว่ามีความใกล้เคียงกัน กล่าวคือ มติคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติเมื่อทำการจับกุมผู้ถูกกล่าวหาได้ว่า หากผู้จับจับผู้ถูกกล่าวหาได้จะต้องแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ จะเห็นได้ว่าในขั้นการจับกุมของพนักงานสอบสวน และการจับกุมของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดสิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหาไว้เช่นเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในขั้นต้น แต่อย่างไรก็ตามการแจ้งว่า จะต้องถูกจับและการแจ้งข้อกล่าวหาในขั้นการจับกุม และขั้นรับมอบตัวผู้ถูกจับ ทั้งในการสอบสวนของพนักงานสอบสวน และการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นเพียงการแจ้งให้ทราบในเบื้องต้นเท่านั้นว่าผู้ถูกจับ ต้องถูกจับด้วยเหตุใด และการกระทำที่เป็นเหตุให้ตนเอง

ต้องถูกจับนั้นมีรายละเอียดเป็นอย่างไร อีกทั้งหากมีหมายจับแสดงต่อผู้ถูกจับ ก็เป็นการแสดงถึงหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่นว่าผู้ถูกจับได้ถูกจับตามกฎหมายจริง ไม่ได้เป็นการก่อกวนแก่งจากผู้จับแต่อย่างใด ซึ่งในการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นนี้ไม่ได้เป็นการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน หรือชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่อย่างใด โดยการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนหรือการไต่สวนข้อเท็จจริงดังกล่าว ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสอบสวนคดีอาญาที่จะต้องสอบถามคำให้การผู้ต้องหา หรือผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวนด้วย

2. ขั้นตอนที่สาม ขั้นตอนการสอบสวน กฎหมายได้กำหนดไว้ในมาตรา 134 โดยกำหนดว่า “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน เป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดา มารดาอายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ” แสดงให้เห็นว่าการแจ้งข้อหา นั้น ผู้ต้องหาต้อง มาปรากฏตัวต่อหน้าพนักงานสอบสวน จากนั้นพนักงานสอบสวนก็จะแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ หากผู้ต้องหาไม่มาปรากฏตัวต่อพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนก็จะต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลออกหมายจับ เพื่อดำเนินการจับตัวผู้ต้องหามาไว้ในความควบคุมของพนักงานสอบสวน เพื่อทำการแจ้งข้อหาและถามคำให้การผู้ต้องหา นอกจากนี้ในวรรคสี่ ของมาตรา 134 ได้กำหนดให้ผู้ต้องหา มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาและ โอกาสที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์กับตนเองได้ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องให้โอกาสตามสมควรที่ผู้ต้องหาคงจะแสดงข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์การกระทำของตนเอง ซึ่งการแจ้งข้อหา การถามคำให้การผู้ต้องหา และ โอกาสของผู้ต้องหาในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการสอบสวน

เมื่อพนักงานสอบสวนทำสำนวนการสอบสวนแล้วมีความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง หากเห็นควรสั่งฟ้อง ในกรณีที่อยู่ตัวผู้กระทำความผิดแต่เรียกหรือยังจับตัวไม่ได้ก็ให้ส่งความเห็นพร้อมสำนวนไปยังพนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการเห็นว่าควรสั่งฟ้องก็ให้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาเพื่อส่งฟ้องคดีต่อไป⁵² หากในกรณีที่มีตัวผู้กระทำความผิดอยู่ในความควบคุม หรือน่าเชื่อว่าหากมีหมายเรียกก็จะได้ตัวมา ให้พนักงานสอบสวนส่งความเห็นควรสั่งฟ้องพร้อมสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งตัวผู้กระทำความผิดไปยังพนักงานอัยการเพื่อส่งฟ้องคดีต่อไป⁵³ ซึ่งในขั้นตอนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ต้องหามีความสำคัญมาก หากพนักงานสอบสวนได้รวบรวม

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 141.

⁵³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 142.

พยานหลักฐานแล้วมีความเห็นว่าน่าจะได้มีการกระทำความผิดจริง และมีความเห็นควรสั่งฟ้อง จะต้องทำการแจ้งข้อหาและถามคำให้การผู้ต้องหา โดยหากจะมีการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ต้องมีตัวผู้ต้องหาส่งไปยังพนักงานอัยการเพื่อยื่นฟ้องคดีต่อศาลต่อไป ตามหลักการมีตัวผู้ต้องหา จะเห็นได้ว่าถึงอย่างไร หากจะมีการดำเนินคดีกับผู้ต้องหา ก็ต้องมีการแจ้งข้อหาและถามคำให้การผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนก่อน จะละเลยไม่ดำเนินการดังกล่าวไม่ได้ ซึ่งหากละเลยจะมีผลทำให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมายอันทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง และศาลไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกรแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะเห็นได้ว่ามีส่วนที่เหมือนกันและมีส่วนที่ต่างกัน กล่าวคือ คณะอนุกรรมการไต่สวนจะทำบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาเป็นลายลักษณ์อักษร โดยทำขึ้นเป็นสองฉบับ หากผู้ถูกกล่าวหามารับทราบข้อกล่าวหา ก็ให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบการแจ้งข้อกล่าวหาไว้เป็นหลักฐานด้วย โดยผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา และนำสืบแก้ข้อกล่าวหาได้ภายในระยะเวลาอันสมควร แต่อย่างช้าไม่เกินสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับการแจ้งข้อกล่าวหา ต่อมาเมื่อมีการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาจะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาโดยทำเป็นหนังสือหรือชี้แจงด้วยวาจาก็ได้ และผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธินำพยานความและบุคคลที่ไว้วางใจ เข้าฟังการชี้แจงหรือให้ปากคำได้ ซึ่งหากชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาด้วยวาจา คณะอนุกรรมการไต่สวน ก็จะทำการไต่สวนปากคำผู้ถูกกล่าวหาต่อไป

หากผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหา หรือไม่ได้รับหนังสือเชิญดังกล่าว ก็จะมีการปิดประกาศหนังสือแจ้งดังกล่าวให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหา ไว้โดยเปิดเผยยังที่ทำการสำนักงาน ป.ป.ช. และภูมิลำเนาของผู้ถูกกล่าวหา โดยให้จัดแจ้งการดำเนินการดังกล่าวไว้ให้ปรากฏเป็นหลักฐานด้วย หากผู้ถูกกล่าวหายังไม่มารับทราบข้อกล่าวหาอีก คณะอนุกรรมการไต่สวน ก็จะส่งบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาไปให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ โดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ณ ที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการหรือตามหลักฐานจากการที่ปรากฏจากการไต่สวนข้อเท็จจริง ซึ่งหากคณะอนุกรรมการไต่สวนได้แจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับดังกล่าวแล้ว เมื่อล่วงพ้นกำหนดเวลาสิบห้าวันนับแต่วันที่ดำเนินการ แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะไม่ได้แก้ข้อกล่าวหาเป็นหนังสือ หรือไม่ได้รับคำชี้แจงจากผู้ถูกกล่าวหาเลยก็ตาม ก็ให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหา และไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งในขั้นตอนนี้มีความแตกต่างกับการสอบสวนของพนักงานสอบสวน เนื่องจากการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับได้ แต่การสอบสวนของพนักงานสอบสวน ไม่สามารถแจ้งข้อกล่าวหาด้วยวิธีการดังกล่าวได้ โดยหากจะทำการแจ้งข้อกล่าวหา

จะต้องจัดให้ได้ตัวผู้ต้องหาเพื่อทำการแจ้งข้อกล่าวหาและสอบปากคำซึ่งเป็นการกระทำต่อหน้าผู้ต้องหา ซึ่งการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่มีการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ตามตัวอย่างที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

เมื่อประธานกรรมการ ป.ป.ช. ได้ส่งรายงานการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมเอกสารและความเห็นไปยังอัยการสูงสุดแล้วและหากอัยการสูงสุดพิจารณาและมีคำสั่งดำเนินคดีอาญาฟ้องผู้ถูกกล่าวหา อัยการสูงสุดก็จะมีหนังสือแจ้งมายังประธานกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหา จากนั้นสำนักงาน ป.ป.ช. ก็จะมีหนังสือเชิญให้ผู้ถูกกล่าวหาไปรายงานตัวต่อพนักงานอัยการ ณ สำนักงานอัยการในท้องที่ที่ต้องยื่นฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ แต่หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ไปรายงานตัวต่อพนักงานอัยการดังกล่าว คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอออกหมายจับและทำการจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อไป⁵⁴ เป็นไปตามหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา เช่นเดียวกับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรณีหากจะมีการฟ้องผู้ต้องหา ก็ต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อส่งฟ้องต่อศาล ซึ่งในเรื่องของการมีตัวผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหา นั้น ทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ประกอบระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ก็มีหลักในการดำเนินการเช่นเดียวกัน กล่าวคือ หากไม่มีตัวผู้ต้องหาหรือตัวผู้ถูกกล่าวหา ก็ต้องจัดให้ได้มาซึ่งตัวผู้ต้องหาหรือตัวผู้ถูกกล่าวหา ก่อน จากนั้นพนักงานอัยการจึงสามารถฟ้องคดีได้ หากไม่มีตัวผู้ต้องหาหรือตัวผู้ถูกกล่าวหา พนักงานอัยการก็ไม่สามารถที่จะฟ้องคดีได้ เป็นไปตามหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา

เมื่อจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหาตามหมายจับ เพื่อส่งตัวไปยังอัยการสูงสุด คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติว่า ผู้จับเพียงแต่แจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ

⁵⁴ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. ๒๕๕๕ ข้อ ๔๖ “ในการจัดการตามหมายจับ หรือการจัดการให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาตามดำเนินคดีในระหว่างการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน หรือการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากปรากฏพยานหลักฐานโดยชัดแจ้งว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดหรือมีพฤติการณ์ที่จะหลบหนีไปในระหว่างการไต่สวน หรือไม่มีรายงานตัวตามกำหนดนัดเพื่อส่งตัวไปยังอัยการสูงสุดหรือต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลซึ่งมีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี ให้คณะอนุกรรมการไต่สวนจัดการให้มีการจับหรือควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อดำเนินคดีต่อไป ทั้งนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมอบหมายให้อนุกรรมการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่คนใดคนหนึ่งหรือหลายคน ร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานอื่น หรือแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานอื่น จัดการให้มีการจับและควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้หรือให้ดำเนินการตามที่เห็นสมควร เพื่อการนำตัวผู้ถูกกล่าวหาไปฟ้องลงโทษก็ได้”

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 237 โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่จำเป็นต้องแจ้งข้อกล่าวหาตามมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบอีก ซึ่งเห็นได้ว่าหลักปฏิบัติในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเพียงในชั้นจับกุมผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น ซึ่งเป็นการแจ้งถึงสาเหตุที่ผู้ถูกกล่าวหาต้องถูกจับกุมและรายละเอียดแห่งการจับกุมในเบื้องต้น โดยไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงอีกครั้ง ซึ่งมีความต่างกับการสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่มีการแจ้งข้อหาต่อหน้าผู้ต้องหา การถามคำให้การผู้ต้องหา และมีโอกาสในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา โดยกระทำในชั้นสอบสวน

ในระหว่างการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้น แม้จะยังไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือตัวผู้ต้องหาก็สามารถที่จะทำการไต่สวนข้อเท็จจริงหรือทำการสอบสวนได้⁵⁵ จนกระทั่งมีความเห็นควรสั่งฟ้องหรือชี้มูลความผิด แต่หากพนักงานอัยการจะดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจก็จะต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาตามที่ได้อ้างมาข้างต้น ซึ่งในส่วนนี้จะมีความเหมือนกัน

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังมีความไม่สอดคล้องกับหลักการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานของการดำเนินคดีอาญา แม้จะมีขั้นตอนและหลักการดำเนินการที่มีความเหมือนกันในบางขั้นตอน เช่น หลักการมีตัวผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดี การให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดี สิทธิในการนำทนายความเข้าฟังการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ หรือหลักการสอบสวนหรือการไต่สวนข้อเท็จจริงที่สามารถดำเนินต่อไปได้แม้จะไม่มีตัวผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหา แต่หากจะฟ้องคดีต่อศาลจะต้องมีตัวผู้ต้องหาหรือตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อส่งฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป อย่างไรก็ตามได้มีขั้นตอนที่มีความไม่สอดคล้องกับหลักการแจ้งข้อกล่าวหาในการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็คือการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ โดยให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา เนื่องจากขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้นำแนวคิดในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาของการสอบสวนทางวินัยข้าราชการพลเรือนมาใช้บังคับ ซึ่งจะเห็นได้จากมีวิธีการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์เช่นเดียวกัน และเดิมคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่อครั้งยังเป็นคณะกรรมการ ป.ป.ป. ได้มีภารกิจในการดำเนินการเกี่ยวกับวินัยข้าราชการ

⁵⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 บัญญัติว่า “ให้เริ่มทำการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการในทีใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย.”

โดยการดำเนินการของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีผลเป็นการดำเนินคดีอาญาและมีผลถึงการลงโทษทางวินัยเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ได้นำขั้นตอนและวิธีการดังกล่าวของการสอบสวนทางวินัย มาปรับใช้กับการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่เป็นการดำเนินคดีอาญาเป็นหลัก แม้ความรับผิดชอบทางอาญาและความรับผิดชอบทางวินัยของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ภายใต้ระบบวินัยจะอยู่บนพื้นฐานเดียวกันคือความประพฤติชั่วอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมหรือราชการ แต่ก็มีโทษตลอดจนวัตถุประสงค์ในการเอาผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นควรนำหลักการในการดำเนินการทางอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับ เนื่องจากการดำเนินคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นการดำเนินคดีอาญาเป็นหลัก ไม่ใช่การดำเนินการทางวินัยเป็นหลัก ผลทางวินัยเป็นเพียงผลของการไต่สวนข้อเท็จจริงโดยตั้งเรื่องในทางอาญาเท่านั้น แม้ว่าการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะถือว่าเป็นขั้นตอนพิเศษในการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่จะต้องมีวิธีการต่าง ๆ ที่มีความเข้มข้นกว่าการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ตาม แต่สิ่งสำคัญที่สุดที่จะต้องมิตมาตรฐานเดียวกัน คือ การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการได้รับทราบข้อกล่าวหา และการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินคดีอาญา

4.4 วิเคราะห์การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ในการรับทราบข้อกล่าวหาและการถามคำให้การตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม

เมื่อได้ทราบความหมาย ขั้นตอน และวิธีการในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ ทั้งในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ประกอบระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 แล้ว จะเห็นได้ว่าขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา นั้น ไม่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ในชั้นการรวบรวมพยานหลักฐานก่อนการพิจารณา ทั้งตามรัฐธรรมนูญ หลักสากล หรือการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่นและเขตปกครองพิเศษฮ่องกง และหลักทฤษฎีเกี่ยวกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา

4.4.1 การคุ้มครองสิทธิตามหลักสากล

1. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ได้มีหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีหลักการกว้าง ๆ ที่คุ้มครองบุคคลทุกคนเพื่อให้มีความเสมอภาคกัน โดยเห็นว่าทุกคนย่อมมีความเสมอภาคในกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย และต้องได้รับหลักประกันที่จำเป็นในการต่อสู้คดี แม้ไม่มีหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ ในชั้นการรวบรวมพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาของศาลโดยตรง แต่การที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ได้วางหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา แสดงให้เห็นว่าได้ให้ความสำคัญต่อสิทธิของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการต่อสู้คดี หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ทราบว่าเป็นตนเองถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไร สิทธิต่าง ๆ ในการต่อสู้คดีก็อาจไม่มีความหมาย เนื่องจากไม่รู้ว่าจะต่อสู้คดีอย่างไร ดังนั้นการได้รับทราบข้อกล่าวหาจึงมีความสำคัญมาก

2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1976 ได้ปรากฏถึงการรับรองสิทธิของบุคคลผู้ถูกจับที่จะได้รับแจ้งถึงเหตุในการจับกุมและการแจ้งข้อกล่าวหาอันเป็นปฏิบัติต่อดนพลันในเวลาที่มีการจับกุม อีกทั้งในการดำเนินคดีอาญา บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทุกคนย่อมมีสิทธิอย่างเสมอภาคในการได้รับแจ้งสภาพและข้อกล่าวหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยพลัน และละเอียด ในภาษาที่บุคคลนั้นเข้าใจ และสิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความได้ตามความประสงค์ของตน ซึ่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1967 ได้มีการกำหนดหลักการโดยละเอียดยิ่งกว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ในเรื่องสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหาและโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ในการมีเวลาที่จะเตรียมคดีเพื่อต่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความได้ตามความประสงค์ของตน

เห็นได้ชัดว่าตามปฏิญญาสากลและกติการะหว่างประเทศ ทั้ง 2 ฉบับ ดังกล่าว ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในอันที่จะได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหาเป็นอย่างมาก โดยได้วางหลักการกว้าง ๆ ไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 และได้มีรายละเอียดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะต้องถูกดำเนินคดีอาญาไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1976

โดยได้กำหนดถึง สิทธิของบุคคลผู้ถูกจับที่จะได้รับแจ้งถึงเหตุในการจับกุมและการแจ้งข้อกล่าวหา อีกทั้งสิทธิอย่างเสมอภาคในการได้รับแจ้งสภาพและข้อกล่าวหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยพลัน และละเอียด ในภาษาที่บุคคลนั้นเข้าใจ และสิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความได้ตามความประสงค์ของตน ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่า บุคคลที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ได้เข้าใจสาเหตุที่ตนเองจะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ทางอาญาได้อย่างถูกต้อง และสามารถใช้สิทธิที่ได้รับหลักประกันได้อย่างเต็มที่ โดยเป็นการให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในระดับสากล ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกของกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมืองด้วย และประเทศไทยได้มีการแก้ไขกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว เช่น รัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ประกอบระเบียบ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ได้มีการกำหนดสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาไว้หลายประการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักสากลทั้ง 2 ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการแจ้งรายละเอียดของการจับกุม การแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นจับกุม การแจ้งข้อกล่าวหา ในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง และโอกาสที่สมควรในการแก้ข้อกล่าวหาและต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ แต่มีกรณีที่ ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหา และไม่มีการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นการไต่สวน ข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยสามารถชี้มูลความผิด และนำตัวผู้ถูกกล่าวหาไปฟ้องคดีต่อศาล ได้ ซึ่งถือว่าไม่เป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา และไม่สอดคล้องกับหลักการ รับฟังความทุกฝ่ายที่ให้ความสำคัญกับการรับฟังข้อเท็จจริงจากตัวผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นหลักการ สำคัญในการดำเนินคดีอาญา อาจทำให้ผู้ถูกกล่าวหาขาดสิทธิต่อสู้คดีในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของ คณะกรรมการ ป.ป.ช.

4.4.2 การคุ้มครองสิทธิตามหลักรัฐธรรมนูญ

กรณีตามปัญหาที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและถามคำให้การ ในการไต่สวน ข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพียงแต่ได้รับทราบรายละเอียดของการถูกจับกุมและได้รับ แจ้งข้อกล่าวหาในชั้นจับกุมเท่านั้น ก่อนถูกนำตัวไปยังพนักงานอัยการเพื่อทำการฟ้องคดีต่อศาลที่มี เขตอำนาจต่อไป เมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็น กฎหมายสูงสุดของประเทศ ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนชาวไทยในเรื่องการแจ้ง ข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา โดยกำหนดหลักการอันเป็นสาระสำคัญไว้ แต่รายละเอียดนั้นได้มีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถือว่าเป็นการ ประกันสิทธิของบุคคลที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

เช่นการกำหนดให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง และกำหนดให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการสอบสวนที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร ซึ่งจะเห็นได้ว่า การสอบสวนที่ถูกต้องนั้น ได้ถูกกำหนดรายละเอียดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 134 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยเป็นหลักในการประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ในการที่จะได้รับการสอบสวนด้วยความถูกต้อง และเป็นธรรม กล่าวคือ ผู้ถูกกล่าวหาต้องได้รับการสอบสวน โดยได้รับทราบข้อเท็จจริงตามที่มีการกล่าวหาว่าตนเองกระทำความผิด และยังมีสิทธิในการเสนอข้อเท็จจริงต่าง ๆ ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตนเพื่อที่เป็นการให้สิทธิของผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งต้องมีการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา เพื่อผู้ถูกกล่าวหาจะได้ทราบว่าตนเองถูกกล่าวหาเรื่องใด และสามารถตอบรับหรือปฏิเสธในข้อกล่าวหา นั้น ได้อย่างถูกต้อง แต่ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งมีกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและถามคำให้การในขั้นตอนการไต่สวนตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว ถือว่าไม่เป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่สามารถที่จะรับทราบได้ว่าตนเองถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอย่างไร และไม่สามารถใช้สิทธิในการแก้ข้อกล่าวหาได้ ไม่เป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย และไม่คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งไม่มีความสอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามรัฐธรรมนูญ

ในการตรากฎหมายและออกระเบียบ จะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ในคดีอาญา โดยการตรากฎหมายหรือออกระเบียบที่เป็นการกระทบสิทธิหรือทำให้สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาน้อยลงจะกระทำมิได้ เว้นแต่กระทำโดยอาศัยบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ ที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายหรือระเบียบนั้น และต้องคำนึงถึงความจำเป็นและเหมาะสมในการกระทำนั้น ๆ ทั้งจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพไม่ได้ โดยที่ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งได้คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาไว้หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหาทั้งในชั้นจับกุม และชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และโอกาสในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา แต่อย่างไรก็ตามมีกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบ

ข้อกล่าวหาและไม่ได้ถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาตามปัญหาที่ได้กล่าวไว้แล้ว ซึ่งถือว่าเป็นการลิดรอนสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเป็นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่สำคัญในการไต่สวนข้อเท็จจริง ซึ่งการออกระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 ในส่วนของการแจ้งข้อกล่าวหาและสิทธิในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา นั้น มาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้กำหนดไว้ว่าต้องไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม และจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาลดน้อยลงกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่จะเห็นได้ว่าการออกระเบียบดังกล่าวมีกรณีที่ทำให้สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการได้รับทราบข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ลดน้อยลงกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในกฎหมาย ประสงค์ให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหา เพื่อที่ได้ทราบข้อเท็จจริงว่าตนเองถูกกล่าวหาว่าอย่างไรเป็นการกระทำความผิด และมีโอกาสในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหา เมื่อการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ได้ดำเนินการตามระเบียบดังกล่าว มีกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ทราบข้อกล่าวหาที่แท้จริง และไม่มีการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา จึงเป็นการออกระเบียบที่กระทบสิทธิของบุคคลและทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาลดน้อยลง

4.4.3 การคุ้มครองสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ผู้ถูกกล่าวหาที่อยู่ในอำนาจการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากพิจารณาเปรียบเทียบกับผู้ต้องหาในคดีอาญาแล้ว จะเห็นว่าผู้ต้องหาในคดีอาญาได้รับสิทธิที่จะแจ้งข้อกล่าวหาต่อหน้าและมีการถามคำให้การผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนในทุกกรณี แต่ผู้ถูกกล่าวหาในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งถือว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาเช่นกันกับพนักงานสอบสวน มีกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ได้มีการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง จะเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาที่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับการคุ้มครองสิทธิน้อยกว่าผู้ต้องหาที่ถูกดำเนินการ โดยพนักงานสอบสวน ซึ่งกรณีดังกล่าวไม่เป็นไปตามหลักความเสมอภาคตามกฎหมาย ที่ถือว่าบุคคลทุกคนที่ถูกดำเนินคดีอาญาโดยรัฐต้องได้รับการปฏิบัติทางกฎหมายที่เท่าเทียมกัน กล่าวคือไม่ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือผู้ต้องหาที่ไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งถูกดำเนินคดีโดยพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ควรจะได้รับปฏิบัติในขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ ซึ่งถือว่าเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิที่สำคัญ แม้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

จะมีวิธีการและขั้นตอนที่มีวัตถุประสงค์เป็นพิเศษเพื่อปราบปรามการทุจริต ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้มีอิทธิพล มีการกระทำความผิดที่ซับซ้อน และมีอำนาจเงินสูง มาตรการโดยทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องมีมาตรการต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีที่เป็นพิเศษ โดยถือว่าการไต่สวนข้อเท็จจริงและการสอบสวนข้อเท็จจริงมีสาระสำคัญที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่โดยหลักแล้วสาระสำคัญของการไต่สวนข้อเท็จจริงและการสอบสวนก็มีสาระสำคัญที่เหมือนกัน คือ การรวบรวมพยานหลักฐาน และการใช้มาตรการบังคับ เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ดังนั้น วิธีการและขั้นตอนที่สำคัญในการดำเนินการควรจะต้องมีความเท่าเทียมกัน กล่าวคือ การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำถามให้การในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะได้รับแจ้งข้อหาและถามคำถามให้การ โดยพนักงานสอบสวนต้องมีความเท่าเทียมกันหากมีการชี้มูลความผิดและดำเนินการฟ้องคดีต่อศาล ต้องมีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำถามให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงในทุกกรณี ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิในเรื่องดังกล่าวจะละเลยมิได้ เนื่องจากการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำถามให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้นมีความสำคัญมาก แม้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดทั้งพิสูจน์ความผิดและพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา แต่หากผู้ถูกกล่าวหาไม่โอกาสในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาและถูกถามคำถามให้การในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง พยานหลักฐานของผู้ถูกกล่าวหาอาจทำให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากการถูกชี้มูลความผิดได้ เพราะการพิจารณาพยานหลักฐานเพื่อจัดทำสำนวนการสอบสวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะพิจารณาพยานหลักฐานโดยมีการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของทั้งฝ่ายที่ได้จากการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. รวบรวมและฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาที่นำสืบเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน และฝ่ายอื่น ๆ ทั้งหมด โดยจะพิจารณาว่าพยานหลักฐานฝ่ายไหนมีความน่าเชื่อถือกว่ากัน และมีเหตุผลที่สนับสนุนถึงความมีผิดหรือความบริสุทธิ์มากกว่ากัน หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเชื่อว่าพฤติการณ์ของผู้ถูกกล่าวหาไม่มีมูลความผิด ผู้ถูกกล่าวหาที่จะไม่ถูกชี้มูลความผิดจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งนั่นหมายถึงการที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ต้องถูกพิจารณาคดีโดยศาลที่มีเขตอำนาจอีก เป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นความผิดได้ตั้งแต่ขั้นต้นของกระบวนการยุติธรรม และไม่เดือดร้อนจากกระบวนการยุติธรรมหลายขั้นตอน

4.4.4 การคุ้มครองสิทธิตามระบบงานยุติธรรมทางอาญา

ระบบงานยุติธรรมทางอาญามี 2 ทฤษฎีสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่กัน คือ ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process) และทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) โดยทฤษฎี

กระบวนการนิติธรรมมุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหลักให้ความสำคัญกับขั้นตอนการดำเนินคดีที่ชอบด้วยกฎหมาย ส่วนทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม มุ่งควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ โดยเน้นการแสวงหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งแนวคิดในประเทศไทยที่เป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย หรือเป็นรัฐสมัยใหม่ มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมของไทยใช้ทั้ง 2 ทฤษฎีผสมกัน โดยมีได้ใช้ทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีได้อย่างเคร่งครัด เมื่อพิจารณากระบวนการ ขั้นตอน การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นถึงหลักการกระบวนการนิติธรรม ที่คำนึงถึงการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่มีกรณีตามปัญหาที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ได้ถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยมีการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ซึ่งกฎหมายให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหา และไม่ประสงค์ที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา อีกทั้งเมื่อได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีในศาลต่อไปก็ไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อีก ซึ่งถือว่าไม่เป็นไปตามหลักการกระบวนการนิติธรรม ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา โดยการดำเนินการดังกล่าวของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมุ่งถึงหลักการควบคุมอาชญากรรมมากเกินไป ซึ่งไม่ต้องการให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เกิดความล่าช้า โดยหากจับตัวผู้ถูกกล่าวหาได้แล้วจะต้องแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อีกครั้ง ซึ่งให้ถือว่าการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เป็นการแจ้งข้อกล่าวหาโดยชอบแล้ว ถือว่าเป็นเครื่องมือในการควบคุมอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามกรณีตามปัญหาที่ไม่แจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ถือว่าไม่สอดคล้องและไม่เป็นไปตามหลักการกระบวนการนิติธรรม

จึงอาจสรุปได้ว่าในขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหลักการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา ในเรื่องการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งถือว่าการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาในการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา แต่อย่างไรก็ตาม มีกรณีที่ตามข้อเท็จจริงผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่มี การสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งเป็นผลให้กระทบถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในอันที่จะรับทราบข้อกล่าวหาและชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งถือว่าผู้ถูกกล่าวหาขาดสิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามคำให้การที่ได้กระทำต่อหน้าในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริง

เป็นเหตุให้ขาดสิทธิในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง สิ่งที่เกิดขึ้นจึงอาจไม่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา และไม่เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ในชั้นไต่สวน อีกทั้งไม่เป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่ายซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินคดีอาญา

4.4.5 ผลกระทบในการต่อสู้คดีในชั้นศาล

การพิจารณาคดีในศาลที่จำเลยเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง ที่อยู่ในอำนาจการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ถูกกำหนดไว้ใน “ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556” มาใช้บังคับ โดยกำหนดให้ใช้วิธีพิจารณาความตามระเบียบนี้ หากระเบียบนี้มีได้กำหนดวิธีพิจารณาไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ ซึ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลนั้นระเบียบดังกล่าวให้ใช้ระบบไต่สวน และในการพิจารณาคดีอาญาของศาลที่มีเขตอำนาจให้ศาลยึดรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ ตามที่เห็นสมควร⁵⁶ นอกจากนี้ศาลยังมีบทบาทในการซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดีด้วยตนเอง แม้พยานดังกล่าวจะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้าง ส่วนคู่ความจะถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น

จึงเห็นได้ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล เป็นการดำเนินการ โดยใช้ระบบไต่สวน โดยการพิจารณาของศาลให้ศาลยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา หากในขั้นตอนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีกรณีตามปัญหาเมื่อได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ไม่ดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อน ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีโอกาสที่จะชี้แจงข้อเท็จจริง หรือนำสืบพยานหลักฐานเพื่อแก้ข้อกล่าวหาของตนเอง และพิสูจน์ความบริสุทธิ์ได้ การพิจารณาและสรุปสำนวนการสอบสวนเพื่อชี้มูลความผิด ก็จะพิจารณาจากพยานหลักฐานที่ได้จากการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เท่านั้น จะไม่สามารถได้พยานหลักฐานจากที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้างถึงหรือขอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนเข้ามา แม้การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะรวบรวม

⁵⁶ ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556, ข้อ 15.

พยานหลักฐานทุกชนิดทั้งพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม แต่เมื่อการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ใช้หลักกึ่งการรวบรวมพยานหลักฐานและกึ่งวินิจฉัยคดีหากได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วก็ควรจะต้องมีการรับฟังความของผู้ถูกกล่าวหาอีกครั้งหนึ่งให้เป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย

การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องมีขั้นตอนที่คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่างเข้มข้น ดำเนินการโดยรับฟังความทุกฝ่ายอย่างครบถ้วน และสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อพิสูจน์ข้อกล่าวหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากสำนวนการสอบสวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ผ่านการรวบรวมพยานหลักฐานและวินิจฉัยมูลความผิดอาญาไว้ในเบื้องต้น โดยเปรียบเสมือนการใช้อำนาจกึ่งตุลาการ เมื่อสำนวนขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาลแล้วศาลจะยึดรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลัก หากศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงจากสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพียงพอต่อการวินิจฉัย ก็สามารถวินิจฉัยคดีไปได้โดยที่เดียว แต่ถ้ายังไม่เพียงพอก็ให้ไต่สวนหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร⁵⁷ หรือบางกรณีศาลอาจทำการไต่สวนเพียงเล็กน้อยโดยถือว่าสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความสมบูรณ์ นอกจากนั้นศาลยังมีดุลพินิจอย่างกว้างขวางที่จะสืบพยานเองหรือดลสืบพยานได้ตามที่เห็นสมควร ซึ่งการให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจชี้ขาดอยู่ที่บุคคลที่ทำหน้าที่ทั้งการซักถามพยานและพิจารณาพิพากษาคดี อาจเกิดความเอนเอียงในจิตใจได้ หากมีกรณีตามปัญหาสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีแต่พยานหลักฐานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ได้จากการไต่สวนข้อเท็จจริงเท่านั้น จะไม่มีการรับฟังผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อีก เมื่อเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาลหากศาลใช้ดุลพินิจพิจารณาคดีไปโดยรับฟังเพียงแต่สำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็อาจกระทบสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีได้นอกจากนั้นหากจำเลยให้การรับสารภาพ ไม่ว่าจะประสงค์ให้ตนเองได้รับการลดโทษหรือเหตุอย่างอื่น ศาลก็สามารถให้อำนาจในการพิจารณาคดีไปได้เลยโดยไม่ต้องมีการสืบพยาน ซึ่งจะเห็นได้ว่าจะมีกรณีที่ทั้งในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และการพิจารณาคดีของศาล ผู้ถูกกล่าวหาอาจไม่ได้รับสิทธิในการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ ซึ่งมีผลกระทบในการต่อสู้คดีในชั้นศาลของจำเลยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

⁵⁷ จาก บทบาทอำนาจของศาลยุติธรรมในการพิจารณาคดีระบบไต่สวน (น. 21), โดย สมยศ ไขประพาย, ม.ป.ป., กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลยุติธรรม.

4.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และต่างประเทศ

การดำเนินคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปหรือการดำเนินคดีเกี่ยวกับการทุจริตทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย ล้วนแล้วแต่มีความมุ่งหมายที่จะค้นหาข้อเท็จจริงและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเช่นเดียวกัน และมีหลักการที่สำคัญหลักการหนึ่งในการดำเนินคดีอาญา คือ การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา ในขั้นนี้จึงมีความจำเป็นต้องนำขั้นตอนดังกล่าวของต่างประเทศมาวิเคราะห์เปรียบเทียบการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

1. ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายของประเทศเยอรมัน และถือว่าเป็นประเทศที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพมาก โดยวางหลักการดำเนินคดีอาญาไว้ไม่ว่าจะเป็นคดีอาญาทั่วไป หรือคดีอาญาที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ก็ใช้วิธีพิจารณาคดีอาญาอย่างเดียวกัน กล่าวคือใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีอาญา โดยมีองค์กรอัยการกับเจ้าพนักงานตำรวจทำหน้าที่หลักในการสอบสวนความผิด โดยการสอบสวนความผิดอาญาได้คำนึงถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นได้วางหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาไว้ในรัฐธรรมนูญ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาไว้ กล่าวคือ ในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา นั้น เจ้าพนักงานของรัฐจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาให้ชัดเจนเพียงพอ ก่อน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ แต่ก็ไม่เคร่งครัดถึงขนาดที่ไม่สามารถสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาก่อนที่จะมีการรวบรวมพยานหลักฐานได้เลย แต่ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องสมัครใจในการให้การ และแม้ว่าผู้ถูกกล่าวหา มาพบเจ้าพนักงานของรัฐ ผู้ถูกกล่าวหาจะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ เป็นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีความเหมือนกันกับการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่อนุกรรมการไต่สวนจะต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด ให้เพียงพอก่อนที่จะเชื่อได้ว่าข้อกล่าวหา นั้น มีมูลความผิด จึงจะดำเนินการในขั้นแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาต่อไปและในการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาจะให้การหรือไม่ให้การอย่างไรก็ได้ เป็นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา แต่มีความแตกต่างกันในขั้นตอนการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งอนุกรรมการไต่สวนจะไม่ถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ก่อนที่จะรวบรวมพยานหลักฐานจนเป็นที่แน่ใจว่าการกระทำ

ของผู้ถูกกล่าวหาว่าน่าเชื่อว่าจะมีมูลความผิดจริง ต่อมาหากอนุกรรมการไต่สวนได้ทำการรวบรวมพยานหลักฐานแล้วเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มีมูลความผิดก็จะสรุปรายงาน พร้อมความเห็นว่าเป็นควรให้ข้อกล่าวหาเป็นอันตกไปได้ โดยไม่จำเป็นต้องแจ้งข้อกล่าวหากับผู้ถูกกล่าวหาก็ได้ แต่หากเห็นว่ามีมูลก็จะดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหาต่อไป

ในประเทศญี่ปุ่น การจับผู้ถูกกล่าวหาศาลเป็นผู้ออกหมายจับ เว้นแต่กรณีฉุกเฉิน โดยหมายจับมีรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อและที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา การกระทำความผิด ใจความสำคัญของข้อเท็จจริงตามข้อกล่าวหา เป็นต้น ซึ่งหากได้หมายจับแล้วเจ้าพนักงานของรัฐผู้ปฏิบัติมักจะแนบรายละเอียดอันเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องไว้ด้านหลังหมายจับเสมอ โดยหมายจับจะได้แสดงต่อผู้ถูกจับ ทำให้ผู้ถูกจับสามารถทราบรายละเอียดของข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของการกระทำที่มีการกล่าวหาว่ากระทำความผิดซึ่งเป็นเหตุให้ถูกจับได้ ซึ่งในขั้นตอนนี้ก็เหมือนกับการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยหมายจับจะออกโดยศาล และหากจับผู้ถูกกล่าวหาได้ก็จะมี การแจ้งรายละเอียดแห่งการจับและแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นจับกุมให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ โดยถือว่าเป็น การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในชั้นจับกุม

เมื่อเจ้าพนักงานของรัฐได้รับมอบตัวผู้ถูกจับมาแล้วเพื่อทำการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหา เจ้าพนักงานผู้ทำการสอบสวนก็จะแจ้งข้อกล่าวหาอีกครั้ง โดยแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิด และอธิบายถึงองค์ประกอบของการกระทำความผิดนั้นว่าเป็นความผิดฐานใด พร้อมทั้งแจ้งสิทธิในการที่จะมีทนายความ และสิทธิต่าง ๆ ให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนแล้วจึงเริ่มต้นทำการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีความแตกต่างกับการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เนื่องจากเมื่อจับกุมผู้ถูกกล่าวหาได้แล้ว หากเป็นกรณีที่เป็นการจับกุมภายหลังคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ชี้มูลความผิดไปแล้ว และจัดให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อส่งอัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป จะไม่มีการนำตัวผู้ถูกกล่าวหาทำการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง เหมือนเช่นการสอบสวนของประเทศญี่ปุ่นอีก เป็นแต่เพียงแจ้งข้อกล่าวหาและแจ้งรายละเอียดแห่งการจับในชั้นจับกุมเท่านั้น จากนั้นก็ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาไปยังอัยการสูงสุดเพื่อส่งฟ้องศาลต่อไป และไม่มีการสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อีกแต่อย่างใด จะเห็นได้ว่าในขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงมีความแตกต่างและไม่สอดคล้องกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การในการสอบสวนของประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาในประเทศญี่ปุ่น จะมีการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและมีการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในการสอบสวนคดีอาญา แม้ว่าผู้ถูกกล่าวหาให้การหรือไม่ให้การอย่างใดก็ได้ แต่ต้องถือว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิดังกล่าวเสมอ แต่การไต่สวน

ข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีกรณีที่ถูกกล่าวหาไม่ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาต่อหน้าและไม่มี การสอบถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา

จะเห็นว่าประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพ ยังให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาในการได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้น หากจะทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีประสิทธิภาพอย่างเช่นการ สอบสวนของประเทศญี่ปุ่น จะต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและการ ถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา เป็นสำคัญด้วย

2. เขตปกครองพิเศษฮ่องกง

เขตปกครองพิเศษฮ่องกง มีองค์กรคณะกรรมการอิสระเพื่อต่อต้านคอร์รัปชัน (ICAC) เพื่อตรวจสอบและดำเนินคดีเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน ทั้งในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีความคล้ายคลึงกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่มีการไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีที่มีการทุจริต คอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือที่เอกชนร่วมกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งในด้านการ ดำเนินคดีอาญาและขั้นตอนการแสวงหาพยานหลักฐาน เป็นต้น ซึ่งการสืบสวนสอบสวนของ (ICAC) ได้วางหลักเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา โดยเมื่อเจ้าหน้าที่ของ (ICAC) ได้รวบรวม พยานหลักฐานแล้วเสร็จ แล้วเห็นว่าเป็นที่น่าสงสัยว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้กระทำความผิดตามที่มีการ กล่าวหา เจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนจะทำการจับกุมผู้ถูกกล่าวหาและควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ จากนั้นก็จะทำการสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหา โดยได้รับแจ้งรายละเอียดของสาเหตุและข้อกล่าวหา ในทันทีที่ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจได้ อีกทั้งได้รับระยะเวลาที่เหมาะสมและได้รับการอำนวยความสะดวก สำหรับเตรียมตัวที่จะแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งการสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหา ต้องดำเนินการให้ห้อง สอบสวนที่มีการบันทึกภาพและเสียง และต้องมีการแจ้งสิทธิการถามคำให้การว่าผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิ ที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ นอกจากนี้ฝ่ายหนึ่งของห้องควบคุมตัวจะติดคำแนะนำผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นการแจ้งสิทธิต่าง ๆ และในการสอบสวนปากคำผู้ถูกกล่าวหาจะประกอบไปด้วยบุคคล 4 คน คือ ผู้ถูกกล่าวหา ทนายความ และเจ้าหน้าที่ของ (ICAC) 2 คน

แม้การสืบสวนสอบสวนของ (ICAC) จะมีมาตรการต่าง ๆ ในการรวบรวมพยานหลักฐาน อย่างเข้มข้นมากกว่าการสอบสวนคดีอาญาโดยทั่วไป เช่น มีการจับบุคคลโดยไม่มีหมายจับหากมีเหตุ อันควรสงสัยว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับการให้สินบน หรือการทุจริตและการกระทำโดยผิดกฎหมาย หรือกระทำความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งถือว่าเป็นการลิดรอนสิทธิของ ผู้ถูกกล่าวหาที่จะถูกจับได้ก็แต่โดยหมายของศาล แต่หลักการสำคัญที่ (ICAC) ไม่ยกเว้น คือ หลักการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา ในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้น สืบสวนสอบสวน ซึ่งถือว่าเป็นหลักการสำคัญของผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดี

ดังนั้น แม้การสืบสวนสอบสวนของ (ICAC) จะได้มีมาตรการต่าง ๆ ในการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างเข้มข้นมากกว่าการสอบสวนคดีอาญาโดยทั่วไป โดยมีการยกเว้นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ไว้หลายประการ แต่สิ่งที่ (ICAC) สำคัญไม่ยกเว้นโดยให้ความสำคัญ ก็คือ การแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็มีวัตถุประสงค์ในการไต่สวนคดีประเภททุจริตเช่นเดียวกัน ก็น่าจะคำนึงถึงหลักการดังกล่าวเช่นเดียวกับ (ICAC) จะได้เป็นมาตรฐานเดียวกันในการดำเนินคดีอาญา

4.6 ความสมบูรณ์และความชอบด้วยกฎหมายของการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และผลกระทบต่ออำนาจฟ้อง

การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เทียบได้กับการสอบสวนของพนักงานสอบสวน เนื่องจากเป็นการดำเนินการในทางอาญาเช่นเดียวกัน แม้จะการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีลักษณะของคดี และขั้นตอนการดำเนินการที่เป็นพิเศษแตกต่างไปจากการดำเนินการของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ตาม เพราะต้องใช้วิธีการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำความผิดทุจริต หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ซึ่งวิธีการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่สามารถใช้กับคดีประเภทดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน แต่การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทั้งในด้านความผิดทางอาญา และความผิดทางวินัยก็ตาม แต่การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นการดำเนินคดีในทางอาญาเป็นหลัก โดยมุ่งเน้นไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อเอาผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในทางอาญา ดังนั้นจึงต้องมีมาตรฐานในการดำเนินการที่ใกล้เคียงกัน แม้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีวิธีการและขั้นตอนที่มีวัตถุประสงค์เป็นพิเศษเพื่อปราบปรามการทุจริต ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้มีอิทธิพล มีการกระทำความผิดที่ซับซ้อน มาตรการโดยทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องมีมาตรการต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีที่เป็นพิเศษก็ตาม แต่ขั้นตอนการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่ต้องมีมาตรฐานในการดำเนินการที่เหมือนกัน เนื่องจากเป็นขั้นตอนสำคัญในการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งถือว่ามีความสำคัญในการไต่สวนข้อเท็จจริงหรือการสอบสวนข้อเท็จจริงเป็นอย่างมาก หากการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การของผู้ถูกกล่าวหา แต่ได้ดำเนินการส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาฟ้อง

ต่อศาล โดยไม่ได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาอีกเมื่อได้ตัวผู้ถูกกล่าวหา มา ซึ่งอาจมีผลถึงความชอบด้วยกฎหมายของการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และ อาจมีผลสืบเนื่องถึงอำนาจฟ้องของอัยการสูงสุด และอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล

การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การของพนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา ได้มีความเห็นทางวิชาการออกเป็น 2 แนวทาง

แนวทางแรกเห็นว่า การแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบในชั้นสอบสวน มีบัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 ซึ่งผลของการไม่แจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ คงเป็นแต่จะใช้คำให้การของผู้ต้องหาเป็นพยานยืนยันผู้ต้องหาไม่ได้เท่านั้น แต่จะทำให้ถึงการ สอบสวนเสียไปนั้นอาจมากเกินไป และคงไม่ทำให้การสอบสวนนั้นเสียไปทั้งหมด และการ สอบสวนนั้นไม่จำเป็นต้องมีผู้ต้องหาอยู่ด้วย เห็นได้ว่าการสอบสวนสามารถทำได้ตั้งแต่ยังไม่มี ตัวผู้ต้องหา ไม่มีการแจ้งข้อหา ก็เป็นการสอบสวนได้ เป็นการสอบสวนแล้ว ซึ่งการสอบสวน คือ การรวบรวมพยานหลักฐาน ไม่ใช่การรวบรวมคำให้การผู้ต้องหาด้วย ซึ่งการสอบสวนอาจเสร็จสิ้น และมีคำสั่งฟ้องตามมาตรา 141 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ โดยไม่ได้ตัวจำเลย หรือผู้ต้องหาเลยก็ได้

แนวทางที่สอง เป็นความเห็นของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ซึ่งไม่เห็นพ้องด้วย กับความเห็นแรก โดยเห็นว่าการสอบสวนต้องปฏิบัติตามมาตรา 134 การไม่แจ้งข้อกล่าวหาให้ ผู้ถูกกล่าวหาทราบนั้น ไม่สอดคล้องกับหลักฟังความทุกฝ่าย และเห็นว่ากรณีจะทำการฟ้องผู้ต้องหา การสอบถามคำให้การผู้ต้องหาที่มีความจำเป็นต้องกระทำ ทั้งนี้ ตามมาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการ สอบสวนในความคิดนั้นก่อน” โดยเนื้อหาสำคัญของมาตรา 120 นี้ คือ การสอบถามคำให้การผู้ต้องหา กล่าวคือ แม้จะได้รวบรวมพยานหลักฐานทุกอย่างจนฟังได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามที่ ถูกกล่าวหาจริง แต่ทราบได้ที่ยังไม่ได้มีการถามคำให้การผู้ต้องหา พนักงานอัยการจะยื่นฟ้อง ผู้ต้องหาไม่ได้ ถึงแม้ว่าในการสอบถามคำให้การผู้หาานั้น ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้ การก็ได้ก็ตาม กฎหมายให้พนักงานสอบสวนต้อง แจ้งข้อกล่าวหา หรือแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการ กระทำที่กล่าวหาให้ผู้ต้องหาทราบ ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นประกันเกี่ยวกับ “หลักฟังความทุกฝ่าย” และด้วย เหตุที่มาตรา 141 ใช้คำว่า “ควรสั่งฟ้อง” กรณีถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าควรสั่งฟ้อง ก็ให้จัดการ อย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหา มา ดังนั้นหากได้ตัวผู้ต้องหาแล้วก็ต้องสอบปากคำ ผู้ต้องหาโดยในการถามคำให้การผู้ต้องหา จะต้องมีการแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องหาทราบ มิฉะนั้น การสอบสวนย่อมไม่สมบูรณ์

จากความเห็นทั้งสองแนวทางดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นเช่นเดียวกับแนวทางที่สอง โดยเห็นว่าหากมิได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ถือว่าการสอบสวนมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อการสอบสวนมิชอบด้วยกฎหมาย ก็ถือว่าไม่มีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน และพนักงานอัยการก็ไม่มีอำนาจฟ้อง ตามมาตรา 120 เนื่องจากการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา มีความสำคัญต่อการสอบสวนคดีอาญาเป็นอย่างมาก เพราะหากไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวน ผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่สามารถทราบได้โดยว่าตนเอง ถูกกล่าวหาว่าอย่างไรและไม่สามารถแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง และไม่ปฏิบัติตามหลักฟังความทุกฝ่าย ซึ่งถือว่าเป็นหลักการสำคัญในคดีอาญาที่ให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาต่อผู้คดี และเป็นหัวใจของการสอบสวนคดีอาญา เป็นการประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิต่าง ๆ ในการต่อสู้คดี หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่สามารถใช้สิทธิต่าง ๆ ในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และสิทธิต่าง ๆ ที่ผู้ถูกกล่าวหาจะมี จะไม่มีประโยชน์ในการต่อสู้คดี คงมิใช่เพียงแต่หากพนักงานสอบสวนมิได้ปฏิบัติหรือปฏิบัติผิดพลาดครบถ้วนไม่ครบถ้วนแล้ว จะใช้คำให้การของผู้ต้องหาเป็นพยานยืนยันผู้ต้องหาไม่ได้เท่านั้น และไม่ถือว่าการสอบสวนเสียไปทั้งหมดอันส่งผลต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ

นอกจากนี้ยังเห็นว่าเนื้อหาสำคัญของมาตรา 120 ก็คือ การถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา กล่าวคือ แม้จะได้รวบรวมพยานหลักฐานทุกอย่างจนฟังได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาจริง แต่ครบใดที่ยังไม่ได้ถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา พนักงานอัยการจะยื่นฟ้องผู้ต้องหาไม่ได้ ถึงแม้ว่าในการผู้ต้องหาจะให้หรือไม่ให้การก็ได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา ประสงค์ให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาอย่างแท้จริง เพื่อที่จะใช้สิทธิในการแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งการถามปากคำผู้ถูกกล่าวหาจะช่วยให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีการค้นหาความจริงจากตัวผู้ถูกกล่าวหาได้ ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาถือว่าเป็นประจักษ์พยาน แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ อีกทั้งจะได้ทราบว่าผู้ถูกกล่าวหาที่ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงเป็นบุคคลคนเดียวกันจริง ซึ่งการถามคำให้การผู้ต้องหาที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

เมื่อพิจารณาการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นได้ว่า โดยหลักมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการเช่นเดียวกับการสอบสวนของพนักงานสอบสวน โดยมุ่งรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา และนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมาย แม้จะมีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องของสถานะของผู้ถูกกล่าวหา และฐานความผิด ที่ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งอยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเป็นการกระทำความผิดโดยใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่วนการสอบสวนคดีอาญาเป็นการกระทำ

ความผิดโดยบุคคลที่ไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเป็นความผิดอาญาธรรมดา แต่โดยพื้นฐาน ก็เป็นการดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกัน ซึ่งการดำเนินคดีอาญามีการกระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่างมาก ดังนั้นการดำเนินการในคดีอาญาจะต้องมีหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เหมือนกัน จะใช้ขั้นตอนการปฏิบัติที่ไม่เหมือนกันอันจะทำให้กระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มากกว่ามิได้ กรณีตามปัญหาเห็นว่าการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความบกพร่องในการไต่สวนข้อเท็จจริง หากกรณีที่ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหา และไม่ได้ชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาแล้ว และไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา ทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจไม่รอบด้านและครบถ้วน โดยยังไม่ได้รับฟังความจากฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาเป็นเหตุให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาข้อเท็จจริงที่ได้จากการไต่สวนข้อเท็จจริงโดยการรวบรวมพยานหลักฐานของฝ่ายคณะกรรมการ ป.ป.ช. เท่านั้น ซึ่งข้อเท็จจริงที่ถูกกล่าวหาอ้างนั้น ไม่ว่าจะไปในทางใดก็ถือว่าเป็นประโยชน์ทั้งสิ้น และอาจกระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แม้ว่ามีบางกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาอาจไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่มีการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม แต่ขั้นตอนในการแจ้งข้อกล่าวหาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทุกขั้นตอนได้วางหลักการโดยคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการมีหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหา หรือการปิดประกาศหนังสือแจ้งดังกล่าว ณ สำนักงาน ป.ป.ช. และภูมิลำเนาของผู้ถูกกล่าวหา หรือการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ หรือวางกรอบระยะเวลาให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาได้เสมอ และสามารถขยายเวลาได้ตามที่เห็นสมควร โดยรับฟังข้อเท็จจริงของผู้ถูกกล่าวหาในทุกขั้นตอนของการไต่สวนข้อเท็จจริง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ หากเป็นกรณีตามปัญหาโดยผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีก็อาจถือได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาสละสิทธิในการต่อสู้คดีของตนเอง โดยขั้นตอนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้เปิดโอกาสแล้ว แต่หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ทราบถึงการแจ้งข้อกล่าวหาอย่างแท้จริง ก็อาจถือได้ว่าขั้นตอนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในเรื่องดังกล่าว อาจมีความบกพร่อง เป็นเหตุให้กระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดีได้ ซึ่งหากมีกรณีตามปัญหาเมื่อได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับแล้ว แม้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับบันทึกแจ้งข้อกล่าวหาและให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ผลในทางกฎหมายก็ยังไม่น่าถึงขนาดทำให้การสอบสวนเสียไปอย่างเช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากมิใช่กรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ละเลยไม่ดำเนินการ หรือไม่ใช้สิทธิแก่ผู้ถูกกล่าวหาในการมารับแจ้งข้อกล่าวหาและชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา อันจะทำให้การไต่สวนของ

คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นอันเสียไปอย่างเช่นตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ อีกทั้งการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็มีแนวคิดที่แตกต่างกับการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ในเรื่องของมาตรการพิเศษที่เพิ่มขึ้นมาเพื่อให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นสำหรับคดีประเภทดังกล่าว ซึ่งหากมีกรณีปัญหาเกิดขึ้น คงเป็นเพียงความไม่สมบูรณ์ในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งอาจดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องได้ โดยไม่ถึงขนาดที่ทำให้การไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสียไปทั้งหมด อันจะทำให้อัยการสูงสุดไม่มีอำนาจฟ้อง และศาลที่มีเขตอำนาจไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

4.7 วิเคราะห์หลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา และการฟ้องโดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหา ตามกฎหมายไทย และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการฟ้องคดีอาญาไว้ โดยต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดีเสมอ ตามที่ได้บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 165 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้อง ให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จัดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้และดำเนินการต่อไป”

ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่พนักงานอัยการจะฟ้องร้องผู้ต้องหาคนใด หากผู้ต้องหาคนนั้นไม่อยู่ในอำนาจศาลหรือไม่มีตัวผู้ต้องหาอยู่ในความควบคุมของอำนาจรัฐ พนักงานอัยการต้องส่งตัวผู้ต้องหาคนนั้นพร้อมฟ้อง และถ้าไม่สามารถนำตัวผู้ต้องหามาได้ พนักงานอัยการก็ไม่สามารถฟ้องคดีอาญาได้ และศาลก็จะไม่ประทับฟ้อง เป็นเหตุให้คดีอาญาไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ซึ่งหลักเกณฑ์นี้ก็ได้นำไปใช้กับการดำเนินคดีอาญาเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกองที่อยู่ในอำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ด้วย โดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ออกระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556 ซึ่งในข้อ 11 ได้กำหนด ดังนี้

ข้อ 11 กำหนดว่า “ภายใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาศาลหรือคุมตัวมาศาล เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวและอ่านกับอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าจำเลยกระทำความผิดจริง

หรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง ถ้าจำเลยให้การหรือไม่ยอมให้การก็ให้บันทึกไว้ และให้ศาล กำหนดวันตรวจพยานหลักฐาน โดยให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน”

ระเบียบดังกล่าวเป็นหลักการเดียวกับที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เป็นวิธีการดำเนินคดีอาญาแบบทั่วไปหรือการดำเนินคดีอาญาเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกองที่อยู่ในอำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งถือว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาเป็นวิธีพิเศษที่ใช้ระบบไต่สวน ก็ยังคงมุ่งเน้นถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ในฐานะที่เป็นประธานในคดี ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินคดีอาญาในรัฐสมัยใหม่ มีสิทธิในการอยู่ด้วยในการดำเนินคดีอาญา และสอดคล้องกับหลักการพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเพื่อให้สิทธิจำเลยในการรับทราบพยานหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งได้นำสืบในชั้นพิจารณาได้นำเสนอข้อเท็จจริงที่จะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอย่างไร และเมื่อจำเลยได้รับทราบแล้ว ก็สามารถยกข้อโต้แย้งหรือข้อแก้ตัวได้อีกทั้งหากให้สืบพยานต่อหน้าจำเลย ย่อมเกิดผลในทางจิตวิทยาว่าจะต้องให้การด้วยความจริง เพราะได้กล่าวประกปรจำเลยต่อหน้าจำเลย และจำเลยก็มีสิทธิซักค้านได้

หลักการพิจารณาคดีและสืบพยานลับหลังจำเลยในประเทศไทย ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 172 ทวิ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้สามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ในกรณีต่าง ๆ อย่งไรก็ตามการที่จะพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ ต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 172 มาก่อน คือ จะต้องได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยมา และศาลได้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามคำให้การจำเลยแล้วตามมาตรา 172 วรรคสอง แต่เนื่องจากไม่ได้ตัวจำเลยมาศาล และคดีอาจล่าช้าไปถ้ารอให้จำเลยมา และที่สำคัญก็คือ ศาลจะต้องเห็นสมควรสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวไม่ช่วยแก้ปัญหาในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปก่อนที่อัยการจะยื่นฟ้องคดีได้ เพราะการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและถามคำให้การจำเลยต้องปรากฏตัวจำเลยต่อศาลก่อน ซึ่งหากยังไม่ปรากฏตัวจำเลยก็ไม่สามารถใช้วิธีพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามมาตรา 172 ทวิได้ ซึ่งจะไม่มีประโยชน์ใดในกรณีปัญหาดังกล่าว

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil law) เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยเป็นประเทศที่ใช้ระบบวิธีพิจารณาความอาญาแบบผสม กล่าวคือ นำเอาข้อดีของทั้งระบบไต่สวน และระบบกล่าวหามาใช้ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส รัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาเพื่อลงโทษผู้กระทำผิด และในการพิจารณาคดีตามปกติต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในการฟ้องคดีเช่นเดียวกับประเทศไทย ซึ่งเป็นหลักปกติทั่วไปในการพิจารณาคดีอาญา อย่งไรก็ตามในประเทศฝรั่งเศสได้มีข้อยกเว้น โดยสามารถพิจารณาคดีโดยไม่มี

ตัวจำเลยได้ ไม่ว่าในชั้นก่อนเริ่มการพิจารณาคดี หรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาลก็ตาม ถือว่าเป็นข้อยกเว้นเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาสามารถดำเนินต่อไปได้เมื่อไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหา และเหตุที่ทำให้การฟ้องคดีโดยไม่จำเป็นต้องมีตัวจำเลย หรือการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ เหตุหนึ่งก็คือผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดแล้วหลบหนีเมื่อได้มีการส่งหมายเรียกไปยังถิ่นที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาหรือถิ่นที่อยู่ของจำเลยแล้ว หากไม่มาศาลตามวันเวลาที่ระบุไว้ในหมายเรียก ศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ โดยไม่มีตัวจำเลย และถือว่าการที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาลเป็นกรณีที่ไม่มีเหตุผลอันสมควรซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้เกี่ยวข้อง โดยตรงจากการกระทำความผิดและได้รู้ถึงการถูกดำเนินคดีในศาล ซึ่งมีจำเลยเป็นจำนวนมากที่หาทางหลีกเลี่ยงที่จะไม่ขึ้นศาลทั้งที่ได้รับการแจ้งตามปกติ หรือในบางครั้งก็ใช้วิธีการย้ายที่อยู่เพื่อไม่ให้มีการติดตามเรียกตัว อีกทั้งถือว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยสละสิทธิในการต่อสู้คดี เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยมีหน้าที่ต้องมาต่อสู้คดีเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตน หากผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาลและใช้สิทธิในการต่อสู้คดี ศาลสามารถพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยได้และพิพากษาคดีไปได้โดยไม่มีตัวจำเลย

อย่างไรก็ตามการพิจารณาและพิพากษาคดีดังกล่าวก็ไม่ได้มีผลเด็ดขาดทันที หากมีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่หลบหนีกลับมาเองหรือถูกจับมาภายใต้อายุความ ก็สามารถร้องขอให้เพิกถอนคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลยดังกล่าวได้ซึ่งมีผลทำนองเดียวกับการขอพิจารณาคดีใหม่เป็นไปตามหลักบุคคลไม่อาจถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดโดยไม่มีโอกาสต่อสู้ หรือโดยศาลยังไม่ได้รับฟังข้อต่อสู้ของผู้ถูกกล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหาควรได้รับโอกาสที่จะให้การแสดงความเห็นต่อข้อกล่าวหาก่อนที่คดีจะมีข้อยุติโดยคำพิพากษา ซึ่งเป็นสิทธิที่จะต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่ศาลไม่อาจละเลยหรือปฏิเสธสิทธิดังกล่าวได้ นอกจากนี้การขอพิจารณาคดีใหม่เนื่องจากการพิจารณาคดีที่ไม่มีตัวจำเลย มีเหตุผลมาจากการพิจารณาคดีที่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้เห็นว่าไม่ควรพิพากษาคดีโดยไม่มีตัวจำเลย ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ได้มีโอกาสเสนอข้อต่อสู้ โดยการเพิกถอนคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลยด้วยการขอพิจารณาใหม่นี้ต้องกระทำภายใต้อายุความฟ้องร้อง หรืออาจกล่าวได้ว่าการลงโทษผู้หลบหนีตามคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลยนั้นไม่อาจถูกเปลี่ยนแปลงได้ถ้าผู้หลบหนีปล่อยให้อายุความฟ้องร้องล่วงเลยไปโดยมิได้ปรากฏตัว หรือเพราะเหตุที่ตายไปก่อนการเพิกถอนคำพิพากษา

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยของประเทศฝรั่งเศส รวมทั้งหลักการเพิกถอนคำพิพากษาในกรณีที่ตัวจำเลยมาศาลภายใต้อายุความดังกล่าว สามารถช่วยแก้ปัญหาในการหลบหนีไปก่อนที่อัยการสูงสุดจะฟ้องคดี สำหรับการดำเนินคดีอาญาเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกองที่อยู่ในอำนาจ

คณะกรรมการ ป.ป.ช. เนื่องจากหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในการฟ้องคดี ที่ถือว่าเป็นไปตามหลักสากล ไม่สามารถใช้ในการดำเนินคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกกรณี อาจมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินคดีอาญาทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีต่อไปได้ เป็นเหตุให้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาที่มุ่งค้นหาความจริงและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ด้วยเหตุที่ว่าผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีหรือหาตัวผู้ถูกกล่าวหาไม่พบในระหว่างการแสวงหาข้อเท็จจริง และรวบรวมพยานหลักฐาน ก่อนการฟ้องคดีต่อศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง ที่อยู่ในอำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่เป็นผู้มีความสามารถในทางการเงิน มีความรู้ และมีความสามารถในการหลบหนีได้เป็นระยะเวลานาน ดังนั้นจึงต้องมีวิธีการเป็นพิเศษเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินคดีอาญาประเภทพิเศษเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว และให้การดำเนินคดีสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามความมุ่งหมายของการดำเนินคดีอาญา ผู้ศึกษาเห็นว่าในกรณีดังกล่าวควรนำหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยมาใช้ในการฟ้องคดี โดยไม่จำเป็นต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาเมื่อพิจารณาถึงน้ำหนักของการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะต้องถูกกระทบสิทธิในการพิจารณาคดีที่ตนเองไม่ได้อยู่ด้วย กับประโยชน์ส่วนรวมที่รัฐมุ่งคุ้มครองความสงบเรียบร้อยในรัฐ หากมองในแง่สิทธิของปัจเจกเป็นสำคัญ การคุ้มครองสิทธิของตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาก็สำคัญยิ่ง แต่หากมองในแง่ของสังคมส่วนรวม ความสงบเรียบร้อยของรัฐ ความเชื่อถือและเชื่อมั่นของประชาชนในสังคมที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม และยิ่งกว่านั้นการที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนี ก็ถือว่าเป็นการปฏิเสธความยุติธรรมและเป็นการละเมิดสิทธิในการต่อสู้คดี ที่กฎหมายตามหลักทั่วไปได้กำหนดไว้ให้เพื่อรักษาสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นโดยให้น้ำหนักกับประโยชน์ส่วนรวมของสังคมยิ่งกว่าประโยชน์ของปัจเจก และปัญหาก็จะเกิดขึ้นโดยหากจำเลยที่มีความสามารถในการหลบหนีไปที่ไกล ๆ เป็นระยะเวลานานจนอาจขาดอายุความ โดยไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยดังกล่าวได้ อีกทั้งประเภทของคดีดังกล่าวก็เป็นคดีที่ทำให้เกิดความเสียหายกับสังคมและส่วนรวมมากกว่าคดีปกติ เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูง เป็นผู้ใช้อำนาจแทนรัฐ หากเจ้าหน้าที่รัฐดังกล่าวใช้อำนาจในทางทุจริตหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว นอกจากจะเกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมแล้วยังเกิดความเสียหายกับระบบราชการด้วย และหากเป็นเช่นนี้ประชาชนหรือสังคมก็就会有ความเชื่อถือกระบวนการยุติธรรมน้อยลง เมื่อกระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพและขาดความน่าเชื่อถือแล้ว ก็จะเกิดความเสียหายกับสังคมส่วนรวม ประชาชนอาจไม่เคารพกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ของสังคมขาดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหาที่มีความสามารถในการหลบหนี

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เมื่อได้ศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา และการแจ้งข้อกล่าวหาในต่างประเทศ เช่น ในประเทศญี่ปุ่น เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ทั้งได้ศึกษาถึงหลักเกณฑ์การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การตามกฎหมายไทย ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การในการสอบสวนทางวินัยของข้าราชการพลเรือน และการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นอกจากนี้ยังได้เปรียบเทียบและวิเคราะห์เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาทั้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ประกอบระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง พ.ศ. 2555 อีกทั้งยังได้วิเคราะห์ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอันมีความเกี่ยวเนื่องกับการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การ ความสำคัญ และผลทางกฎหมาย ของการไม่แจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงแนวคิด หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดีอาญาทั้งตามกฎหมายไทย และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามวิธีพิจารณาคดีอาญาของฝรั่งเศส เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและความสำคัญในการดำเนินคดีอาญาทั้งกรณีมีตัวผู้ถูกกล่าวหาและไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้น จึงต้องสรุปเนื้อหาทั้งหมดที่ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าว เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การมีความสำคัญ ผลของการไม่แจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหา อีกทั้งความสำคัญของการฟ้องคดีโดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหา และเสนอแนะแนวทางการแก้ไข

5.1 บทสรุป

การดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันมีหลักการที่สำคัญที่จะต้องคำนึงถึง คือ การค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพเพื่อสามารถหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งวิธีการและขั้นตอนในการค้นหาความจริงนั้นจะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญ มิให้ผู้ถูกระทบมาจนได้รับความเดือดร้อน ซึ่งปัจจุบันมีความพยายามที่จะสร้างสมดุลในการค้นหาความจริงแห่งคดีและ

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ดังนั้นหากให้ความสำคัญกับส่วนใดส่วนหนึ่งมากเกินไป ก็อาจจะกระทบส่วนที่เหลือได้ ทำให้เกิดความไม่สมดุลของการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับการปราบปรามอาชญากรรมมากเกินไปโดยกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายและการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งอาจกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาได้ จนละเลยการกำหนดหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ตามหลักการดำเนินคดีอาญาในสมัยใหม่ไป อย่างไรก็ตามหากคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาหากการควบคุมอาชญากรรมก็จะไม่ได้ผล และจะก่อให้เกิดความเสียหายในสังคมโดยรวม

การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ไปยังผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งมีปัญหาเกิดขึ้นหากผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหา กฎหมายให้ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา เป็นเหตุให้ในบางกรณี เช่น ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนี หรือไม่ได้อยู่อาศัย ณ ภูมิลำเนาตามที่ได้ส่งไปรษณีย์ไป อาจมีผลทำให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาต่อหน้าและไม่ถูกสอบถามคำให้การในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เนื่องจากเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติชี้มูลความผิดทางอาญาในเรื่องดังกล่าวแล้ว และกรณีอัยการสูงสุดมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ก็ต้องจัดให้ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อคดียังศาล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอย่างไรก็ดีการจะฟ้องผู้ต้องหา ยังศาลได้ ต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหาเสมอซึ่งเป็นไปตามหลักทั่วไป หากนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาได้ก็จะมีเพียงการแจ้งข้อกล่าวหาหรือรายละเอียดของการจับให้ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นผู้ถูกจับทราบในชั้นจับกุม โดยไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อีกครั้งก่อน แต่หากจับตัวผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้จะมีประโยชน์อะไรสำหรับการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์โดยถือว่าให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบข้อกล่าวหาและไม่ประสงค์ที่จะแก้ข้อกล่าวหา หากมองในแง่ของความเร็วเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่มีวิธี ขั้นตอนในการไต่สวนข้อเท็จจริงเป็นพิเศษ แตกต่างไปจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ก็คงจะเป็นประโยชน์ทำให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไต่สวนไปได้โดยไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหา อย่างไรก็ตามหากไม่ได้ตัวผู้ถูกกล่าวหา การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ไม่สามารถเดินต่อไปได้อยู่ดี ดังนั้น เมื่อได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วหากเข้ากรณีที่เป็นการแจ้งข้อกล่าวหาทางไปรษณีย์โดยที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาหรือยังไม่มี การสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหา ก็ควรที่จะนำตัวผู้ถูกกล่าวหาแจ้งข้อกล่าวหาและสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาอีกชั้นหนึ่งก่อน เพื่อให้ครบถ้วนตามหลักในการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปที่เป็นการกระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่าง

มาก ซึ่งแม้หลักในการดำเนินคดีทุจริตหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะเป็นหลักการที่มีมาตรการพิเศษต่าง ๆ แต่ในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ในเรื่องการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ ก็ควรที่จะอยู่ในมาตรฐานการดำเนินคดีอาญา โดยทั่วไป เนื่องจากการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ถือได้ว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาเป็นหลักเช่นเดียวกัน

การแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่างมากซึ่งสอดคล้องกับการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การในการสอบสวนทางวินัยของข้าราชการพลเรือน แม้ทั้ง 2 อย่างจะมีสิ่งที่เหมือนกันคือ ความช้าในการกระทำความผิด อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ในการบังคับใช้ และวัตถุประสงค์ของการลงโทษก็ยังคงมีความแตกต่างกันอยู่ เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินการในทางอาญาเหมือนกัน อย่างเช่นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรณีอาจมีปัญหาในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาได้ โดยตามรัฐธรรมนูญที่ดี ตามกติกาสากลที่ดี การแจ้งข้อกล่าวหาในต่างประเทศ ก็ดี หรือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในส่วนของการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การ

ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 ได้กำหนดว่าระเบียบ หลักเกณฑ์ในการไต่สวนข้อเท็จจริงที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดขึ้นจะต้องไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม และจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาลดน้อยลงกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งในเรื่องการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดไว้เป็นมาตรฐานเดียวกับการสอบสวนทางวินัยของข้าราชการพลเรือน แต่ไม่ได้กำหนดไว้เป็นมาตรฐานเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ควรจะเป็นมาตรฐานเดียวกันกับการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่เน้นการดำเนินคดีอาญาเป็นหลักในการไต่สวนข้อเท็จจริง จึงเห็นว่าการกำหนดดังกล่าวอาจกระทบสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมที่ได้รับการดำเนินการที่ไม่เหมือนกันในการแจ้งข้อกล่าวหาและการถามคำให้การทั้งที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกัน

การดำเนินคดีอาญาเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงหรือข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกอง ที่อยู่ในอำนาจคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตัวผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความรู้และมีความสามารถในการเงิน อีกทั้งยังเป็นผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลในระบบราชการ ซึ่งการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าว อาจมีปัญหากว่าจะนำตัวผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เนื่องจากการฟ้องคดีอาญาจะต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหา

เสมอ มิฉะนั้นจะไม่สามารถดำเนินคดีในชั้นพิจารณาคดีกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวได้ เป็นไปตามหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหาในการฟ้องคดีและถือว่าเป็นไปตามหลักสากล โดยมุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่การพิจารณาและสืบพยานต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เป็นหลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในการอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดีอาญา ปัญหาคือว่าหากผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีหรือย้ายที่อยู่โดยไม่ปรากฏที่อยู่ที่เป็นหลักแหล่งเป็นเหตุให้ไม่สามารถนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาดำเนินคดีได้และการดำเนินคดีไม่สามารถเดินต่อไปได้หากผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีไปจนคดีขาดอายุความ ก็จะทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคมส่วนรวมได้และส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและความมีประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรม โดยที่กระบวนการทางกฎหมายขาดมาตรการในการบังคับใช้ได้อย่างเกิดผลอย่างแท้จริง ผู้กระทำความผิดที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย เนื่องจากการทำความผิดทางอาญา เช่น การทุจริต อาจได้รับประโยชน์มากเมื่อชั่งน้ำหนักกับการที่ตนเองหลบหนีจนคดีขาดอายุความแล้ว เป็นการคุ้มค่าในการที่จะลงมือกระทำความผิดดังกล่าว เป็นต้น เช่นนี้หากปล่อยให้เกิดปัญหาดังกล่าวไป จะเกิดความเสียหายต่อระบบราชการ กระบวนการยุติธรรม และสังคมส่วนรวมได้

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2556 ก็ไม่มีข้อยกเว้นให้สามารถฟ้องคดีโดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีได้ ดังนั้นเมื่อได้ศึกษาการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาแล้ว เห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะนำมาปรับใช้กับการฟ้องคดีโดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาดังกล่าว โดยใช้หลักการที่ว่าเมื่อมีหมายเรียกให้จำเลยมาศาลแล้ว แต่จำเลยไม่มาปรากฏตัว ก็ถือว่าจำเลยสละสิทธิในการต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตามก็ยังคงต้องคำนึงถึงหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยด้วย โดยหากการพิจารณาคดีที่ได้กระทำลับหลังจำเลยนั้นเป็นผลให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย หากจำเลยมาปรากฏตัวต่อศาลก็สามารถร้องขอให้เพิกถอนคำพิพากษาโดยให้พิจารณาคดีใหม่ได้ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ว่าบุคคลใดจะถูกพิพากษาลงโทษโดยที่เขาไม่รู้ว่าถูกฟ้องและไม่มีโอกาสในการต่อสู้คดีไม่ได้ จึงต้องเปิดโอกาสดังกล่าว

นอกจากนี้หากนำหลักการดังกล่าวมาใช้ ต้องปรากฏว่าในขั้นตอนของการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องมีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่างเพียงพอ โดยหากปรากฏตัวผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องมีการแจ้งข้อกล่าวหาและสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหา เป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย อีกทั้งยังต้องรวบรวมพยานหลักฐานอย่างชัดเจนถึงขนาดเข้าสำการพิจารณาของศาลได้อย่างครบถ้วน มิฉะนั้นแล้วการ

นำหลักการฟ้องคดีโดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหามาใช้จะเป็นการกระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือ
จำเลยมากเกินไปจนอาจไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยก็เป็นได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ถึงปัญหาในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่มี
บทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบซึ่งอาจนำไปสู่การฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจโดยอัยการ
สูงสุด ที่ยังไม่ได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นการไต่สวนข้อเท็จจริง
ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งอาจนำไปสู่การกระทบสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาได้ อีกทั้ง
หากไม่ปรากฏตัวผู้ถูกกล่าวหา ก็ไม่สามารถดำเนินคดีต่อไปได้ ตามหลักการมีตัวผู้ถูกกล่าวหา
ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ดังนี้

1) ควรบัญญัติกฎหมายโดยมีรายละเอียดว่า เมื่อจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหา ตามหมายจับเพื่อ
ส่งตัวไปยังอัยการสูงสุด โดยผู้จับแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว หากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังไม่ได้ทำการแจ้งข้อกล่าวหา
และถามคำให้การผู้ถูกกล่าวหาในชั้นไต่สวนข้อเท็จจริง คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องนำตัวผู้ถูกกล่าวหา
มาแจ้งข้อกล่าวหาและถามคำให้การตามมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
การป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554

2) หากมีหนังสือเรียกหรือมีหมายเรียกไปยังผู้ถูกกล่าวหาให้ไปรายงานตัวต่อพนักงาน
อัยการแล้ว และผู้ถูกกล่าวหาไม่ไปรายงานตัวตามกำหนดนัด หรือหากยังจับตัวผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้
ก็ควรนำหลักเกณฑ์ในส่วนของ การฟ้องคดีโดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหา นั้นมาใช้บังคับ โดยควรบัญญัติ
กฎหมายว่าในชั้นก่อนฟ้องคดี กรณีที่จำเลยหลบหนีไปหรือไม่มาศาลตามกำหนดนัดให้อัยการ
สูงสุดฟ้องคดีต่อศาลได้โดยไม่มีตัวจำเลย และให้ศาลพิจารณาคดีโดยนำหลักการพิจารณาคดีลับหลัง
จำเลยมาปรับใช้ นอกจากนี้ควรบัญญัติกฎหมายว่าหากภายหลังที่ศาลดำเนินคดีไปแล้วหรือมี
คำพิพากษาลงโทษจำเลยแล้ว จำเลยมีสิทธิร้องขอให้พิจารณาคดีให้โดยเปิดเผยคำพิพากษาหรือ
การพิจารณาดังกล่าวได้ ภายใต้อายุความฟ้องร้องคดี

บ
ร
ร
ณ
น
ุ
ก
ร
ม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กัณฑ์พิชญ์ กอบเกียรติพัฒน์. (2553). *ปัญหาการดำเนินการทางวินัยของข้าราชการส่วนท้องถิ่นไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2547). *กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ, ศิระ บุญภินนท์, Prof Tomoko Akane, & Prof Terutoshi Yamashita. (2541, มิถุนายน). “โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น.” *บทบัญญัติ*, 54 (2), 147.
- กู่เกียรติ เมืองสง. (2550). *การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เกรียงไกร เจริญชนาววัฒน์. (2547). *หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ และคณะ. (2529). *สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2520). “การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน – ตัวอย่างของสหรัฐอเมริกา.” *วารสารนิติศาสตร์*, 9(4), 49.
- โกศล พลเสน. (2544). *ปัญหาและสภาพบังคับทางกฎหมายของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- โกเมน ภัทรภิรมย์ (2513). “การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส.” *อัยการนิเทศ*, 2(32), 181–182.
- เข้มชัย ชุตินวงศ์. (2543). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- คณะกรรมการศึกษาประเด็นการร่างรัฐธรรมนูญสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2551). *ประมวลเหตุการณ์การจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- คณิต ฒ นคร. (2522, มกราคม). “การแจ้งข้อหาเกี่ยวกับเสรีภาพของบุคคล.” *วารสารอัยการ*, 2(13), 21
- _____. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

- คณิง ภาไชย. (2551). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ชวลิต โสภณวัต. (2524, พฤศจิกายน – ธันวาคม). “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ.” *คูลพาท*, 28(6), 40.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: เดือนตุลา 2549.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2556). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- เดือนเด่น เชษฐสุมน. (2539). *การดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และองอาจ เทียนหิรัญ. (2548). *การนื้อราษฎร์บังหลวงและมาตรการในการต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ทัศนีย์ แก้วพิลา. (2527). *สิทธิการมีทนายในคดีอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ชานิน กรัยวิเชียร. (2520). *กฎหมายกับการนื้อราษฎร์บังหลวง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2551). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ภาค 1-2 (มาตรา 2 - 157)* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ธนา แสงพิทักษ์. (2548). *สิทธิที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นิรันดร์ เสียมทอง. (2533). *การแจ้งข้อหาในคดีอาญาโดยพนักงานสอบสวน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ. (2554). *ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to privacy)* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ประธาน วัฒนวาณิชย์. (2520, กันยายน – พฤศจิกายน). “ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการนิติธรรม.”

วารสารนิติศาสตร์, 9(2), 152.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ประวิณ ฌ นคร. (2528). *คู่มือการรักษาวินัยข้าราชการสำหรับผู้บังคับบัญชา*. กรุงเทพฯ:

สวัสดิการสำนักงาน ก.พ..

ประเสริฐศักดิ์ สว่างเนตร. (2552). *การแจ้งข้อหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (2541). *การคอร์รัปชันในระบบราชการไทย* (รายงานผลการวิจัย).

กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรมจากสำนักงาน ป.ป.ป..

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542

และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554.

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518

และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530.

พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2551). สืบค้น 8 มีนาคม 2556, จาก

<http://www.archanwell.org/office/download.php?file=537.pdf&fol=1>

มานิตย์ จุมปา. (2551). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550)*

(พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการว่าด้วย

หลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการพิจารณาสอบสวนเจ้าหน้าที่ของรัฐกรณี

ถูกกล่าวหาหรือเรียนว่ากระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2530

ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง

พ.ศ. 2555

ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการแสวงหาข้อเท็จจริง

และรวบรวมพยานหลักฐาน พ.ศ. 2554.

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550.

วัฒนา บุญเหิน. (2544). *มาตรการคุ้มครองผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญา* (วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทบริหารนิติ). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิระ บุญภินนทร์. (2541, ธันวาคม). “อัยการญี่ปุ่น.” *บทบัญญัติ*, 54(4), 153–154.

- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2543, มิถุนายน). “หลักความเสมอภาค.” *วารสารนิติศาสตร์*, 30(2), 171.
- สมพร พรหมหิตาธร. (2551). *อายุความแพ่ง – อาญา และคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- สมยศ ไขประพาย. *บทบาทอำนาจของศาลยุติธรรมในการพิจารณาคดีระบบไต่สวน*. การอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 10 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สัญญา ธรรมศักดิ์. *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 6). สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- สำนักงาน ก.พ.. (2553). *คู่มือการดำเนินการทางวินัย*. นนทบุรี : กลุ่มโรงพิมพ์ สำนักเลขานุการ สำนักงาน ก.พ.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา คณะกรรมการพัฒนากฎหมาย ฝ่ายพัฒนากฎหมาย. (2553). *บันทึก เรื่อง องค์กรร่างกฎหมายของต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขานิติศาสตร์. (2541). *รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น*. (สุดา วิศรุตพิชญ์, ผู้แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 1).
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2551). *ศักดิ์ศรีและความยุติธรรมสำหรับทุกคน เสียงของเราที่ได้ยินบนแผ่นดินไทย*. กรุงเทพฯ: คินมีเดีย.
- สำนักงาน ป.ป.ช. สำนักกฎหมาย. (2552). *รวมมติคณะกรรมการ ป.ป.ช. ด้านปราบปรามการทุจริต*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักงาน ป.ป.ป. (2535). *คู่มือการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวน*. สำนักงาน ป.ป.ป. ห้องสมุด สำนักงาน ป.ป.ป.
- สิทธิพงษ์ ปิงวงสานุรักษ์ และคณะ. (2552). *รายงานการศึกษาคุณงานด้านป้องกันและปราบปรามการทุจริต ณ Independent Commission Against Corruption (ICAC) เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน*. (การฝึกอบรมพนักงานไต่สวน รุ่นที่ 3) สำนักงาน ป.ป.ช..
- สุรพล นิติไกรพจน์. (2547). *คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2545). *คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2548). *คำอธิบายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2555). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง)* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2555). *คำอธิบายความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สุรศักดิ์ วิศิษฎ์สมบัติ. (2538). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสั่งให้ออกจากราชการเพราะมีมลทินหรือมัวหมองในกรณีที่ถูกสอบสวนตามกฎหมายข้าราชการพลเรือน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สเน่ห์ จามริก. (2531). *พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.).
- โสภณ รัตนกร. (2544). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- หลวงประดิษฐมนูธรรม. (2526). *คำอธิบายกฎหมายปกครอง เอกสารการประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิรดี โพธิ์พร้อม และคณะ. (2550). *ปัญหาความไม่เสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนได้รับ (รายงานผลการวิจัย)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานศาลยุติธรรม.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2548). *ทฤษฎีอาญา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อังคณา นีละไพจิตร. (2553). *ร่างรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ภายใต้กติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง พ.ศ. 2548- 2552 “สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้”*
- อัมชานา วุฒิสมนุรัตน์. (2549). *กรณีศึกษาการดำเนินงานองค์กรปราบปรามการทุจริต ICAC – เขตปกครองพิเศษฮ่องกง. (สำนักรับนโยบายและแผน สำนักงาน ป.ป.ช.)*.
- อุดม รัฐอมฤต และคณะ. (2555). *โครงการศึกษาความเหมาะสมในการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 (รายงานผลการวิจัย)*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทุนส่งเสริมการวิจัยของสำนักงาน ป.ป.ช.
- อุดม รัฐอมฤต (2533, มีนาคม). “การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หลักและข้อยกเว้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส.” *วารสารนิติศาสตร์*, 20(1), 69-70.
- _____. (2530). *ปัญหาบางประการเกี่ยวกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2555). *สิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

- อุทัย อาทิวา. (2554). *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา*.
กรุงเทพฯ: วิ.เจ.พรินต์ติ้ง.
- _____. (2555). *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 3 การสอบสวน มาตรการบังคับ
ในคดีอาญา*. กรุงเทพฯ: วิ.เจ.พรินต์ติ้ง
- _____. (2555). *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบ
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: วิ.เจ.พรินต์ติ้ง
- _____. (2554). *รวมบทกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส..* กรุงเทพฯ: วิ.เจ.พรินต์ติ้ง
- CRI online ภาษาไทย. (2550). *10 ปีแห่งการเปลี่ยนแปลงและการไม่เปลี่ยนแปลงของฮ่องกง*.
สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2557, จาก <http://thai.cri.cn/1/2007/06/30/41@102796.htm>
- ICAC . (2557). *Persons under ICAC Investigation*. สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2557, จาก
http://www.icac.org.hk/en/operations_department/wr/picaci/index.html.
- THAI PUBLICA. (2555). *ผลการจัดดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันปี 2555 ไทยสอบตก ได้อันดับที่ 88
และ 7 ข้อควรรู้เรื่องภาพลักษณ์คอร์รัปชัน*. สืบค้น 1 พฤศจิกายน 2556, จาก
<http://thaipublica.org/2012/12/corruption-perceptions-index-1/>

ภาษาต่างประเทศ

- André Vitu and Roger Merle. (2004). *Traité de droit criminal. Tome 2*.
Procédure pénale (PARIS).
- Christopher E. smith. (2003). *Criminal procedure*. THOMSON WADSWORTH.
Code de procédure Pénale.
- Gibert B. stuekey. (1976). *Procedure in the justice system*. OhioBell & Howell.
Hong Kong Basic Law.
- Hong Kong Bill of Rights Ordinance 1991.
- Independent Commission Against Corruption Ordinance (Cap 204).
- Prevention of Bribery Ordinance (Cap 201).
- The Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948).
- The France Penal Code.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นายชัยณรงค์ เตโช

ประวัติการศึกษา

ปีการศึกษา 2548 นิติศาสตร์บัณฑิต

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปีการศึกษา 2552 เนติบัณฑิตไทย

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

เจ้าพนักงานปราบปรามการทุจริตปฏิบัติการ

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม

การทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)